Divokým Kurdistanem
Karl May

OLYMPIA, 1971

NOČNÍ SLAVNOST
Vraceli jsme se od vůdce badinanských Kurdů. Když jsme došli na poslední návrší a mohli přehlédnout údolí vyznavačů ďábla, uviděli jsme ohromnou hromadu klestí v blízkosti domu Alího Beje. Na stavbu hranice dohlížel pir Kamek a čas od času přihazoval kusy skalní pryskyřice.
"To je obětní hranice," vysvětloval Alí Bej.
"Co se bude obětovat?" zeptal jsem se.
"Nevím."
"Snad zvíře?"
"Jenom pohani spalují zvířata."
"Tedy plodiny?"
"Jezídové neobětují ani zvířata, ani plodiny. Pir mi neřekl, co bude spalovat. Je to svatý muž. Co činí, dobře činí."
Ještě stále zaznívaly z protilehlého vrchu salvy nově příchozích poutníků, ještě stále jim z údolí odpovídali. Když jsme dorazili dolů, viděl jsem, že údolí stěží pojme další lidi. Přivázali jsme koně a šli k hrobce. Cesta vedla okolo pramene obloženého kamennými deskami. Na jedné z nich seděl mír šejk Chán a rozmlouval s několika poutníky, v jejichž postoji se projevovala zřejmá úcta.
"Tento pramen je posvátný. Jenom mír, já a kněží tu smíme sedět. Nehněvej se tedy, budeš-li muset stát!" řekl mi Alí.
"Neboj se!" odpověděl jsem. "Ctím vaše zvyky."
Když jsme se přiblížili, mír povstal, popošel nám několik kroků vstříc a pozdravil nás.
"Vítám vás!" Pokynul, aby bej zaujal místo po jeho levici a já po jeho pravici. Posadil jsem se na posvátné kameny, aniž to vyvolalo nejmenší nevoli. To byl potěšitelný projev velkorysosti a snášenlivosti.
"Setkal ses s vůdcem badinanských Kurdů?" zeptal se mír.
"Ano," odvětil bej. "Vše je v nejlepším pořádku. Promluvil jsi již k poutníkům?"
"Ne"
"Rozkaž tedy, aby se shromáždili."
"To nemohu. Jsem duchovní hlavou Jezídů. Vše ostatní je tvým úkolem. Nechci tě připravit o slávu, žes to byl ty, kdo ochránil věřící a zvítězil nad nepřáteli."
I to byla zcela nevídaná skromnost. Alí Bej se zvedl a odešel. Zatímco jsem rozmlouval s Chánem, zpozoroval jsem vzrůstající ruch mezi poutníky.
Jen ženy s dětmi zůstaly stát na svých místech; muži se rozestavili podél potoka a vůdcové jednotlivých kmenů, rodů a obcí obstoupili Alího Beje, který jim vyložil úmysly mosulského mutasarrifa. Vládl tu klid a pořádek ne nepodobný přehlídkám evropských vojsk - a tak zcela odlišný od hlomozivého zmatku, který jsme zvyklí spojovat s pojmem orientální bojovník.
Shromáždění se v klidu rozešlo a vůdcové tlumočili svým bojovníkům bejovy rozkazy.
Alí Bej se k nám vrátil.
"Jaké jsi vydal rozkazy?" zeptal se mír.
Bej ukázal na oddíl asi dvaceti mužů. Stoupali po téže stezce, po které jsme my před krátkou dobou sestoupili.
"Pohleď, to jsou bojovníci z Ajránu, Hádží Džo a Šura Chánu, kteří se v těchto končinách výborně vyznají. Jdou naproti Turkům a zpraví nás včas p jejich příchodu. Také směrem k Badri stojí stráže, takže je vyloučeno, aby nás někdo překvapil. Noc nastane až za tři hodiny a to stačí, aby se do údolí Idis dopravilo vše, co se dopravit dá. Muži vyrazí jako první a Selek jim ukáže cestu."
"Budou zpátky do zahájení posvátných obřadů?"
"Ano, to určitě."
O něco později jsme uviděli dlouhý průvod mužů, kteří vedli dobytek a nesli různé věci. Jeden po druhém mizeli za hrobkou. Pak se znovu vynořili na skalní stezce. Z našeho místa jsme mohli sledovat jejich cestu, dokud nezmizeli v hustém lese. Musel jsem teď jít s Alím Bejem něco pojíst. Později ke mně přišel bašibozuk:
"Efendi, musím ti něco říct."
"Co?"
"Hrozí nám veliké nebezpečí."
"Ale! Jaké?"

"To nevím. Jen jsem si všiml, že se ti vyznavači ďábla na mě dívají už asi půl hodiny tak, jako by mě chtěli zabít."
Bóluk emini měl na sobě tureckou uniformu, a tak jsem si snadno vysvětlil chování Jezídů, kteří se cítili Turky ohroženi. Byl jsem však přesvědčen, že se Ifrovi nic nestane.
Přesto jsem řekl: "To je zlé! Kdo se bude starat o tvého osla, když tě zabijí?"
"Efendi, vždyť vyznavači ďábla zabijí mého osla zároveň se mnou! Neviděl jsi, že už zapíchli většinu volů i ovcí?"
"Tvému oslu nehrozí žádné nebezpečí a tobě taky ne. Patříte k sobě a nikdo vás neodloučí."
"To je dobře. Měl jsem strach, když jsi se mnou nebyl. Viď, že mě už nenecháš samotného?"
"Zůstanu tady. Přikazuji ti však, abys byl v domě a nechodil mezi Jezídy, jinak tě nemohu chránit."
Ifra, hrdina, kterého mi dal mutasarrif s sebou na ochranu, odešel trochu uklidněný. Avšak varování přišlo i z jiné strany. Vyhledal mě Halef.
"Sidi, víš, že se bude válčit?"
"Válčit? Kdo s kým?"
"Turci s vyznavači ďábla."
"Slyšel jsi snad, co jsme dnes ráno dojednali v Badrí?"
"Ničemu jsem nerozuměl, protože jste mluvili turecky a ti lidé vyslovují turečtinu tak, že je pro mne nesrozumitelná. Ale viděl jsem zde veliké shromáždění. Potom všichni muži prohlíželi své zbraně, odvedli domácí zvířata a odnesli majetek. K šejku Muhammadovi na terasu jsem přišel v okamžiku, kdy nabíjel pistole. Snad to je dost známek blížícího se nebezpečí."
"Máš pravdu, Halefe. Zítra ráno za svítání napadnou Turci směrem od Badrí a Kaloni zdejší Jezídy."
"Jak jsou Turci silní?"
"Tisíc pět set mužů."
"Mnozí z nich asi padnou, neboť jejich plán byl vyzrazen. Na kterou stranu se postavíš, sidí?"
"Nebudu vůbec bojovat."
"Ne?" zeptal se zklamán. "A já taky nesmím?"
"Komu chceš pomáhat?"
"Jezídům."
"Jezídům? Ty, Halefe, chceš pomáhat Jezídům, o nichž víš, že tě připraví o ráj?"
"Ó sidi, dříve jsem je neznal. Teď ale je mám rád."
"Ale vždyť to jsou nevěřící!"
"Nepomáhal jsi vždy těm, kdo byli v právu, aniž ses ptal, zda věří v Alláha či jiného boha?"
Statečný Halef chtěl ze mne mít muslima. Ke své radosti jsem však viděl, že jeho přísná pravověrnost dostala trhliny.
"Zůstaneš u mne," rozhodl jsem.
"Zatímco ostatní udatně bojují?"
"I my budeme mít možná příležitost ukázat svou statečnost a odvahu."
"Zůstanu tedy u tebe. Bude tu i bólúk emini?"
"Ano, i Ifra."
Vystoupil jsem na terasu k Muhammadu Aminoví.
"Al hamdu lilláh - díky Bohu, že přicházíš!" řekl šejk. "Toužil jsem po tobě, jako touží tráva po noční rose."
"Byl jsi stále zde?"
"Ano. Nechci, aby mě někdo poznal, protože bych mohl být zrazen.
Co víš nového?"
Vyprávěl jsem šejkovi vše, co jsem se dozvěděl. Když jsem skončil, ukázal na zbraně, které ležely před ním.
"Přivítáme Turky!"
"Zbraně nebudeš potřebovat."
"Ne? Nemám bránit sebe ani naše přátele?"
"Jezidové jsou sami dost silni. Chceš snad znovu upadnout do rukou Turků, či tě má srazit kulka nebo rána dýkou? Má tvůj syn dále strádat v zajetí v Amádiji?".
"Efendi, mluvíš sice jako chytrý člověk, ne však jako statečný muž!"
"Šejku, víš dobře, že se nebojím žádného nepřítele. Nemluví ze mne strach. Alí Bej žádá, abychom se boji vyhnuli. Ostatně je přesvědčen, že k boji vůbec nedojde. Já jsem stejného názoru."
"Myslíš, že se Turci bez odporu vzdají?"
"Jestli to neučiní, budou postříleni."
"Osmanští důstojníci nestojí za nic, ale jejich vojáci jsou stateční. Ztečou vrcholky a osvobodí se."

"Tisíc pět set mužů proti šesti tisícům?"
"Podaří-li se ovšem Turky obklíčit!"
"Musí se to podařit!"
"To máme odejít spolu se ženami do údolí Idis?"
"Ty ano."
"A ty?" "Já zůstanu zde."
"Alláh karím! Proč? Vždyť to znamená smrt!"
"Nemyslím. Sultán drží nade mnou ruku, mám doporučení mutasarrifa Šakíba Chalíla Paši a je se mnou bólúk emini. I pouhá jeho přítomnost je pro mne dostatečnou ochranou."
"Ale co tu chceš dělat?"
"Zabránit zlu, bude-li to možné."
Dalo mi opravdu velikou práci, než jsem získal šejka pro svůj plán. Nakonec se mi to však podařilo.
"Cesty člověka jsou stejně předurčeny Knihou osudu," řekl konečně.
"Nechci tě již přemlouvat, abys upustil od svého plánu, ale zůstanu s tebou."
"Ty? To přece nejde."
"Proč ne?"
"Turci tě tu nesmějí najít."
"Tebe také ne."
"Vyložil jsem ti už, že mi nehrozí nebezpečí. Tebe však čeká jiný osud, poznají-li tě."
"I konec člověka je Knihou předurčen. Mám-li teď zemřít, tedy zemřu, a pak je jedno, jestli se to stane zde, či v Amádíji."
"Chceš se zničit, a zapomínáš, že současně zničíš i mne!"
Byl to jediný způsob, jak zdolat jeho neústupnost.
"Tebe? Jak to?" podivil se Muhammad Amin.
"Jsem-li sám, chrání mě mé listiny. Jestli však u mne najdou tebe, nepřítele mutasarrifova a uprchlého zajatce, nebudou mi mé listiny nic platné.
Pak jsme oba ztraceni!"
Šejk se díval před sebe a bylo vidět, že přemýšlí. Něco se v něm vzpíralo proti ústupu do údolí Idis, a tak jsem mu nechal dost času, aby se mohl rozhodnout.
Konečně řekl nejistým hlasem:
"Efendi, pokládáš mě za zbabělce?"
"Ne. Vím, že jsi statečný a nebojácný."
"A co si pomyslí Alí Bej?"
"Je téhož názoru jako já, právě tak jako mír šejk Chán."
"A ostatní Jezídové?"
"Znají tvoji slávu a vědí, že nikdy neprcháš před nepřítelem. Na to se můžeš spolehnout."
"Kdyby však někdo zapochyboval o mé odvaze, zastaneš se mě? Prohlásíš veřejně, že jsem odešel se ženami do údolí Idis jen na tvé přání?"
"Řeknu to všude a veřejně."
"Tedy dobrá, učiním, co po mně chceš."
Muhammad Amin odsunul s povzdechem pušku a obrátil tvář opět k údolí, jež se již začalo halit do večerního stínu.
Zástup mužů, kteří byli v údolí Idis, se dole pod námi rozcházel. Od hrobu světce zazněla náhle salva a současně k nám přistoupil Alí Bej se slovy:
"Začíná veliká slavnost u hrobu. Ještě nikdy se jí neúčastnil cizinec, ale mír šejk Chán dal jménem všech kněží svolení, abyste byli přítomni."
Byla to pro nás veliká čest. Šejk Haddádů ji však odmítl slovy: -
"Děkuji ti, ale muslim se nesmí účastnit uctívání nikoho jiného než Alláha."
Muhammad Amin byl muslim. Mohl však odmítnutí vyjádřit méně příkře. Zůstal na svém místě a já jsem následoval beje.
Když jsme vyšli z domu, naskytl se nám zvláštní, překrásný pohled.
Všude v údolí bylo vidět světélka, mihotala se na stromech, u vody, na každé skále, kolem domů i na terasách. Nejživěji bylo u hrobu světce. Mír zapálil od věčného světla nad hrobem svou lampu a odešel s ní do vnitřního dvora. Od tohoto plamene zapálili šejkové a kaválové své lampy, oheň převzali i fakírové a pak všichni společně vyšli ven. Tisíce lidí se shromáždilo kolem, aby se očistili u posvátných ohňů.
Kdo se dostal k posvátným plamenům, dotkl se rukou ohně a sáhl si pak na čelo a k srdci. Muži pohyb opakovali, aby získali požehnání i pro své ženy.
Matky tak činily pro své děti, kterým se nepodařilo davem proniknout. A to vše se dělo za velikého jásotu a nadšení.
Také svatyně byla osvětlena. Do každého z četných výklenků byla postavena lampa. Na dvorech visely dlouhé girlandy světel. Každý strom připomínal rameno ohromného svícnu. Stovky světel bylo vidět též na obou věžích. Tvořily tak dva

ohromné světelné sloupy, které skýtaly kouzelný pohled.
Kněží zaujali místo ve dvou řadách na vnitřním dvoře. Na jedné straně seděli bíle oděni šejkové, naproti nim kaválové. Vždy jeden z nich držel v ruce flétnu a druhý tamburínu. Byl jsem s Alím Bejem v besídce, pokryté révou. Šejka Chána jsem zatím nespatřil.
Tu se ozvalo z nitra hrobky volání a kaválové zvedli své nástroje. Flétny začaly hrát tesknou melodii. Tiché zvuky tamburín udávaly takt. Potom zazněl dlouhý čtyřtónový akord doprovázený trylkováním, vyluzovaným údery špiček prstů na tamburíny, nejprve pianissimo, pak piano, silněji, stále silněji až k fortissimu, flétny přešly na dvojhlasou melodii, pro niž se nehodí žádný z našich hudebních pojmů, která však zněla velmi příjemně a konejšivě.
Když melodie doznívala, vyšel z budovy mír šejk Chán. Doprovázeli ho dva šejkové. První z nich nesl dřevěný stojan, ne nepodobný notovému pultu. Postavil jej uprostřed dvora. Druhý držel nádobu s vodou a nádobu s hořící kapalinou. Postavil je na stojan, k němuž přistoupil mír šejk Chán.
Dal znamení rukou a hudba začala znovu hrát. Po předehře zazněl hymnický zpěv. Bohužel jsem si nemohl poznamenat slova, bylo by to příliš nápadné. Nyní mi už vymizela z paměti. Byla arabská a vyzývala k čistotě, k víře a k bdělosti. Poté promluvil mír šejk Chán ke kněžím. Stručnými slovy vylíčil, že je nutno oprostit se od všech hříchů, činit lidem dobro, zůstat věren své víře a bránit ji proti všem nepřátelům.
Když domluvil, ustoupil o několik kroků a přisedl k nám. Jeden z kněží přinesl živého kohouta, který byl šňůrkou přivázán k pultu. Po levé straně postavili vodu, po pravé oheň. Hudba začala zase hrát. Kohout seděl schoulen na zemi; tichých zvuků fléten zřejmě vůbec nedbal. Náhle tóny zesílily a kohout zpozorněl. Vytáhl hlavu zpod křídla, rozhlédl se jasnýma očima a objevil vodu. Rychle ponořil zobák do nádoby a napil se. Tuto událost zvěstovaly jasné, jásavé zvuky tamburín. Hluk ptáka zřejmě vyrušil; pokrčil krk a pozorně naslouchal. Přitom ucítil nebezpečnou blízkost plamene. Chtěl se stáhnout, nemohl však, protože byl přivázán. Rozzlobilo ho to, vztyčil se a vyrazil hlasité kikirikí!, do něhož vpadly flétny i tamburíny. To v něm zřejmě vzbudilo dojem, že se tu koná nějaká hudební soutěž. Odvážně se postavil proti hudebníkům, zamával křídly a znovu zakokrhal. Zazněla stejná odpověď, a tak se rozvinul zvučný dialog, který kohouta nakonec dopálil tak, že se za zuřivého kokrhání utrhl a utekl do nitra kobky.
Hudba doprovázela tento hrdinský čin kohouta nejsilnějším fortissimem, jásavě se přidaly hlasy kněží a následovalo finále, které bylo s to zcela unavit jak hudebníky, tak i zpěváky. Po hře políbili kaválové své nástroje.
Nyní měl následovat prodej nábojů, o nichž jsem se již zmínil. Nejdříve však přistoupili kněži k nám a darovali jich několik Alímu Bejovi a mně. Dostal jich sedm a já také. Na všech bylo vyryto špičatým nástrojem nějaké arabské slovo. Z mých sedmi koulí čtyři nesly označení aš-Šáms - slunce.
Prodej se konal ve vnějším dvoře, zatímco uvnitř ještě zaznívala hudba a zpěv. Opustil jsem svatyni. Náhle jsem dostal nápad. Údolí přece musí z výše poskytovat kouzelný pohled! Šel jsem pro Halefa, aby mě doprovodil.
Našel jsem jej na terase domu, kde seděl společně s bólukem eminim.
"Halefe, pojď, doprovodíš mě!" řekl jsem mu.
"Kam půjdeme, sidi?" "Nahoru na výšinu, abychom viděli, jak vypadá osvětlené údolí."
"Amíre, nech mé jít s sebou!" poprosil Ifra.
"Nemám nic proti tomu. Pojďme!"
Vystupovali jsme na výšinu, ležící směrem k Badrí.
Všude jsme potkávali muže, ženy a děti s pochodněmi a světly, radostně nás zdravili a oslovovali. Když jsme došli nahoru, naskytl se nepopsatelný pohled. Několik Jezídů šlo s námi, aby nám posvítili. Poprosil jsem je, aby se vrátili nebo aby uhasili pochodně. Kdo chtěl mít dokonalý požitek z osvětlení, musel být sám ve tmě.
Dole v údolí plápolal jeden plamen vedle druhého. Tisíce svítících bodů se mihotalo, kmitalo a tančilo, splétalo se a přelétalo. Malé, docela maličké hluboko dole, čím blíže, tím větší. Svatyně doslova zářila světlem; obě věže šlehaly vzhůru do temna noci jako plápolající hymny. K tomu zdola zaznívalo hučení hlasů, často přerušované hlasitým blízkým zajásáním. Byl bych se mohl dívat hodiny, těšit se tímto pohledem a vychutnávat jej.
"Jaká je to hvězda?" zeptal se vedle mně někdo kurdsky. Otázku položil jeden z Jezídů.
"Kde?" chtěl vědět druhý.
"Podívej se, tady vpravo je Mléčná dráha."
"Vidím ji."

"Pod ní zaplápolala jasná hvězda. A teď zase! Vidíš ji?"
"Viděl jsem ji. Je to Bezhlavý stařec." Čtyři hvězdy, které u nás tvoří hřbet souhvězdí Velkého medvěda, nazývají totiž Kurdové Bezhlavý stařec, protože se domnívají, že je jeho hlava schovaná za jedním ze sousedních hvězdných seskupení. Třem hvězdám, které u nás tvoří ohon Velkého medvěda (nebo oj Vozu, jak se toto souhvězdí také někdy nazývá), říkají Starcovi dva bratři a jeho slepá matka.
"Ten přece má čtyři hvězdy!" mínil první. "Bude to Venuše."
"Ta je výš. Zase se to zablesklo. Ne, mýlíme se. Vždyť to je na jihu. Budou to Váhy."
"Váhy mají také víc hvězd. Co myslíš, že to je, efendi?"
Otázka nyní platila mně. Tato "hvězda" mi byla podezřelá.
Pochodně a světla pod námi vrhaly do výše odlesk, který nám neumožňoval přesně rozpoznat hvězdy. Avšak světlo, které se čas od času naproti zablesklo a ihned zase zmizelo, bylo nápadně jasné. Podobalo se spíš bludné záři, která náhle zasvitne a hned zase zhasne. Díval jsem se ještě chvíli tím směrem a pak jsem se obrátil k Halefovi:
"Hádží Halefe, jdi rychle k Alímu Bejovi a řekni mu, aby ke mně ihned přišel! Je to důležité."
Malý Halef běžel dolů a já jsem postoupil ještě o několik kroků dopředu, jednak abych mohl domnělou hvězdu lépe vidět, jednak abych se vyhnul všem dalším otázkám.
Naštěstí slyšel Alí Bej, že jsem šel nahoru, a rozhodl se mě následovat. Halef ho proto potkal již na cestě a přivedl ho ke mně.
"Co je, efendi?" zeptal se bej.
Ukázal jsem rukou.
"Dívej se upřeně tím směrem! Uvidíš, jak se zableskne hvězda. Teď!"
"Vidím ji."
"Zase zmizela. Znáš ji?"
"Ne," prohlásil Alí Bej. "Je velmi nízko a nepatří k žádnému souhvězdí."
"Není to vůbec hvězda."
"A co by to bylo? Světlo?"
"I pouhé jedno světlo by mi už bylo podezřelé, tady však jde o spoustu světel."
"Podle čeho tak soudíš?"
"Hvězda to nemůže být, protože světlo je níž než vrcholek hory, který je za ním. A že to je víc světel, to jsem poznal podle toho, že zář nevycházela z jednoho místa - někdy zasvitla víc vpravo, někdy vlevo. Tam naproti jde či jede mnoho lidí s pochodněmi nebo svítilnami."
"Máš asi pravdu, efendi!" zvolal Alí Bej udiveně.
"Kdo to může být?"
"Poutníci to nejsou, ti by přišli po cestě z Badrí do Šejk Adí."
"A co Turci!"
"Pane! Bylo by to možné?"
"To nemohu říct, neznám tyhle končiny. Popiš mi je, ó beji!"
"Zde pod námi vede cesta do Badrí a vlevo do Ajn Sifní. Rozdělíš-li tuto cestu na tři části a půjdeš-li první třetinu, budou světla po tvé levici směrem k vodě, která přitéká od Šejk Adí."
"Dá se jet podél vody na koni a dostat se tak až do Šejk Adí?"
"Ano."
"Pak jsme na něco důležitého zapomněli. Postavil jsi hlídky směrem k Badrí a Kaloni, nejsou ale k Ajn Sifní."
"Odtamtud Turci nepřijdou. Lidé z Ajn Sifní by nám to hlásili."
"A co když Turci nepřijdou do Ajn Sifní, ale překročí u Džerrajje řeku Chazír a budou se pak chtít dostat do údolí, které se táhne mezi Ajn Sifní a tímhle návrším? Myslím, že by šli právě směrem, kudy se pohybují ta světélka. Podívej se, jsou zase víc vlevo."
"Efendi, tvá domněnka je asi správná. Ihned vyšlu několik hlídek."
"A já se podívám na ty hvězdy trochu blíž. Máš někoho, kdo se tu dobře vyzná?"
"Nikdo to tu nezná lépe než Selek."
"Je to dobrý jezdec. Ať mě tedy vede!"
Sestoupili jsme co nejrychleji. Poslední slova byla pronesena tak tiše, že nikdo nemohl nic zaslechnout. Šlo především o bašibozuka. Seleka jsme našli brzy. Odvázal koně a odešel pro zbraně. Také Halef měl jít s námi. Mohl jsem se na něj spolehnout víc než na kohokoliv jiného.
Dvacet minut nato jsme uháněli tryskem po cestě do Ajn Sifní. Na nejbližším návrší jsme se zastavili. Když jsem se pátravě zadíval do tmy, rozeznal jsem další záblesk. Upozornil jsem Seleka.
"Efendi," řekl, "to není hvězda ani pochodně. Šířily by větší světlo. Jsou to

lucerny."
"Musíme se dostat docela blízko k nim. Znáš dobře krajinu?"
"Povedu tě, znám tu každý kámen a každý keř. Jen se drž těsně za mnou a přitáhni uzdu."
Selek odbočil vpravo od vody a jeli jsme klusem cestou necestou. Byla to perná jízda, ale po čtvrthodině jsme již mohli rozeznat světel více. A po další čtvrthodině, kdy nám světla zmizela za horským hřbetem, jsme se dostali nahoru a uviděli dlouhý průvod. Nemohli jsme zatím rozeznat, kdo v něm jde. Náhle však zmizel a již se neobjevil.
"Je tam zase nějaký vrch?"
"Ne, tady je rovina," odpověděl Selek.
"Nebo proláklina, údolí, ve kterém by ta světla mohla zmizet?"
"Ne."
"A co les?"
"Ano, efendi, tam, kde zmizeli, je malý olivový háj."
"Tak je to tedy! Zůstaň tu s koňmi a počkej na nás. Halef mě doprovodí."
"Pane, vezmi i mne s sebou," prosil Selek.
"Zvířata by nás prozradila."
"Přivážeme je!"
"Můj kůň je příliš drahocenný, nemohu ho nechat bez dozoru. Kromě toho se neumíš správně připlížit. Slyšeli by tě nebo by tě mohli zahlédnout."
"Efendi, dokážu to."
"Buď zticha!" řekl mu Halef. "I já jsem si dříve myslel, že se dovedu připlížit až do samého středu stanové vesnice a vzít si toho nejlepšího koně. Když jsem to ale měl udělat před efendim, styděl jsem se jako chlapec. Jen si z toho nic nedělej. Alláh si nepřál, aby z tebe byla ještěrka."
Odložili jsme pušky a vyšli. Bylo tak jasno, že jsem rozpoznal lidskou postavu na padesát kroků. Asi po deseti minutách se před námi vynořila tmavá skvrna, jejíž obrysy byly krok za krokem zřetelnější - olivový háj.
Když byl již na dosah ruky, zastavili jsme se a pozorně naslouchali. Nebylo slyšet ani hlásku.
"Jdi přesně v zákrytu za mnou!"
Měl jsem na sobě jen kazajku a kalhoty, obojí tmavé barvy, z fezu na hlavě jsem odvinul světlou látku. Splýval jsem s temnou zemí. S Halefem to bylo stejné. Nehlučně jsme postupovali vpřed. Náhle jsme zaslechli zvuk praskajících větví. Lehli jsme si na zem a pomalu se plížili dál. Praskání a lámání bylo stále silnější.
"Sbírají větve. Chtějí asi rozdělat oheň."
"To je pro nás dobré znamení, sidi!" zašeptal Halef.
Brzy jsme dosáhli zadního okraje houští. Uslyšeli jsme funění zvířat a mužské hlasy. Ukázal jsem na husté křoví a řekl potichu Halefovi: "Schovej se tady a počkej na mne!"
"Sidi, neopustím tě, půjdu s tebou!"
"Prozradil bys mě. Nehlučné plížení v lese je daleko obtížnější než v otevřené krajině. Vzal jsem tě s sebou, abys mi kryl ústupovou cestu. Zůstaneš ležet, i kdybys slyšel střelbu. Když tě zavolám, přijdeš co nejrychleji."
"A co když se nevrátíš a nezavoláš?"
"Za půl hodiny se poplížíš vpřed, aby ses podíval, co se stalo."
"Sidi, jestli tě Osmánci zabijí, utluču je všechny!"
Zaslechl jsem ještě toto ujištění a pak jsem se odplížil. Nebyl jsem však ještě příliš daleko, když jsem slyšel zvučný, rozkazující hlas:
"Ates yak - zapal oheň!"
Hlas zněl ze vzdálenosti asi třiceti metrů. Mohl jsem se bez obav plížit dál. Tu jsem zaslechl zapraskání plamene a zpozoroval zároveň světlou zář, která se šířila mezi stromy směrem ke mně. To mi můj plán značně ztěžovalo.
"Ates in etrafinda taslar koy - polož kolem ohně kameny!" rozkázal hlas.
Rozkaz byl ihned proveden, světlá zář zmizela a mně to umožnilo dostat se lépe vpřed. Plížil jsem se od jednoho kmene ke druhému a vždy jsem se znovu přesvědčoval, zda mě dosud nikdo nezpozoroval. Naštěstí byla tato opatrnost zbytečná. Nebyl jsem v pralesích Ameriky. Ti dobří lidé tady přede mnou neměli ani nejmenší tušení, že by někdo chtěl poslouchat, co si povídají.
Dostával jsem se tak stále víc kupředu, až ke stromu, jehož obnažené kořeny skýtaly úkryt. A ten jsem opravdu potřeboval, neboť v blízkosti stromu seděli dva turečtí důstojníci, jejichž rozhovor mě zajímal.
"Naše děla jsou dobrá," bručel kapitán.
"Velmi dobrá," odpověděl flétnovým hláskem poručík.
"Budeme střílet, všechny postříláme."
"Všechny!" zaznělo v ozvěnu.

"Získáme kořist."
"Velkou kořist!"
"Budeme povýšeni."
"Velmi, velmi povýšeni!"
"Budeme kouřit perský tabák."
"Širázský tabák!"
"A popíjet kávu z Arábie."
"Moka kávu!"
"Všichni Jezídové musí zemřít."
"Do jednoho!"
"Pobijeme je."
"Hned zítra ráno!"
"To se rozumí."
Viděl a slyšel jsem toho dost. Proto jsem se stáhl zpět, nejprve pomalu a opatrně, pak o něco rychleji. Přitom jsem se dokonce pozvedl ze země, čemuž se potom Halef velice podivoval.
"Kdo je to, sidi?" zeptal se, když jsem k němu došel.
"Dělostřelci. Pojď, nemáme času nazbyt!"
"Nebudeme se již plížit?"
"Není třeba."
Brzy jsme byli u koní, nasedli na ně a vydali se na cestu zpět, kterou jsme urazili dosti rychle. V Šejk Adí bylo pořád stejně živo.
Řekli mi, že Alí Bej je u svatyně, a našel jsem jej ve vnitřním dvoře společně s mírem šejkem Chánem. Pln očekávání mi vyšel vstříc a vedl mě k Chánovi.
"Co jsi viděl?" zeptal se Alí Bej.
"Děla!"
"Ó!" zvolal zděšeně. "A kolik?"
"Čtyři malá horská děla. Hodlají zničit Šejk Adí. Zatímco pěšáci budou útočit směrem od Badrí a Kaloni, má se dělostřelectvo činit dole u vody."
"Co budeme dělat, efendi?"
"Dej mi ihned šedesát jezdců a několik svítilen. Za dvě hodiny budou děla i s obsluhou zde, v Šejk Adí!"
"Zajmeš je?"
"Ano."
"Pane, dám ti sto jezdců!"
"Dobře, dej mi jich tedy osmdesát a řekni jim, že je očekávám dole u vody!"
Odešel jsem. Halefa a Seleka jsem našel u koní.
"Co udělá Alí Bej?" zeptal se Halef.
"Nic. Uděláme to sami."
"A co to bude, sidi? Ty se usmíváš! Znám tvůj obličej! Půjdeme pro děla?"
"Jistě. Chtěl bych se ale zmocnit děl a neprolít ani kapku krve, a proto s sebou vezmeme jen osmdesát jezdců."
Připravili jsme se na cestu. Nemuseli jsme dlouho čekat a jezdci přijeli. Poslal jsem Seleka s deseti muži napřed a za nějakou dobu jsem je následoval. Dosáhli jsme výšiny, kde na nás při průzkumu Selek čekal, aniž jsme spatřili nepřítele. Sesedli jsme s koní. Nejdříve jsem vyslal několik lidí, aby nás nepřítel nepřekvapil. Pak jsem zanechal deset mužů u koní a nařídil jim, že nesmějí bez mého výslovného rozkazu toto místo opustit. Začali jsme se plížit k olivovému háji. V určité vzdálenosti jsme se zastavili. Dál jsem pokračoval sám. Právě tak jako předtím jsem se dostal i tentokrát bez překážky až ke stromu, pod kterým jsem se již dříve skrýval. Turci leželi ve skupinách a bavili se. Doufal jsem, že budou spát. Vojenská bdělost a očekávání nadcházejícího boje jim však nedovolily usnout. Napočítal jsem jich s poddůstojníky celkem čtyřiapadesát a vrátil jsem se ke svým lidem.
"Běžte si pro koně!" řekl jsem Halefovi a Selekovi. "Pojedete obloukem a dostanete se až na druhou stranu háje. Zastaví vás. Řeknete, že jste zabloudili a že chcete na slavnost do Šejk Adí. Tím upoutáte pozornost Osmán-ců. Ostatní je naše věc. Jděte!"
Z bojovníků jsem utvořil dvě dlouhé řady, které měly ze tří stran obklíčit houští. Dal jsem příslušné pokyny, lehli jsme si na zem a začali se plížit. Dostal jsem se rychle vpřed. Byl jsem již dvě minuty u svého stromu, když zazněl hlasitý dusot koňských kopyt. Oheň ještě stále hořel, a tak jsem mohl dobře přehlédnout situaci. Oba důstojníci asi po celou dobu mé nepřítomnosti kouřili a pili kávu.
"Šejk Adí, to je zlé hnízdo," slyšel jsem říkat kapitána.
"Hrozně zlé!" odpověděl poručík. "Lidé tam vyznávají ďábla."
"Ďábla! Alláh nechť je rozčtvrtí a rozdrtí!"
"To uděláme my."

"Ano, rozsekáme je!"
"Na maděru!"
Až potud jsem mohl sledovat rozhovor, pak jsem však uslyšel dusot kopyt, o kterém jsem se již zmínil. Poručík pozvedl hlavu.
"Někdo se blíží," řekl.
Také kapitán poslouchal.
"Kdo to jen může být?"
"Jsou to dva jezdci. Slyším to."
Důstojníci se zvedli a vojáci také. Ve svitu ohně bylo možno rozeznat Halefa a Seleka. Kapitán jim vyšel vstříc s tasenou šavlí.
"Stůj! Kdo tam?" zvolal.
Jezdci byli v mžiku obklopeni Turky.
"Kdo jste?" zeptal se kapitán.
"Jsme Jezídové," odpověděl Selek nesměle.
"Jezídové? Ale! A odkudpak?"
"Z Mekky."
"Z Mekky? Má šá'alláh! I tam žijí vyznavači ďábla?"
"Několik tisíc."
"Tolik? Alláh karím! Nechává růst mnoho koukolu mezi pšenicí. Kam chcete?"
"Do Šejk Adí."
"Aha, to jsem vás tedy nachytal! Co tam chcete?"
"Je tam velká slavnost."
"To vím. Tančíte s ďáblem, zpíváte a modlíte se ke kohoutovi, který se vylíhl v pekelném ohni. Dolů s koní! Jste mými zajatci!"
"Zajatci? Co jsme spáchali?"
"Jste synové ďábla! Ztlučeme vás tak, že vás váš pekelný otec opustí. Dolů s koní!"
Kapitán osobně zasáhl a oba muži byli doslova strženi s koní.
"Dejte sem své zbraně!"
Věděl jsem, že to Halef nikdy neudělá. Pohlédl pátravě k ohni a já jsem vystrčil hlavu, aby mě mohl spatřit. Nyní věděl, že se mu nemůže nic stát. Mezitím moji lidé již obklíčili tábor. Poznal jsem to z tichého šelestu za sebou.
"Zbraně?" otázal se Halef. "Poslyš, yiizbasi, dovol, abychom ti něco řekli!"
Halef mu pošeptal několik slov. Kapitán o krok ustoupil a skoro uctivě si ho prohlížel. Později jsem se dozvěděl, že mu mazaný Halef pošeptal:
"Týká se to vašeho měšce!"
"Je to pravda?" zeptal se důstojník.
"Je." "Pomlčíš o tom?"
"Jako hrob!"
"Přísahej!"
"Jak mám přísahat?"
"Při Alláhovi a při bradě - ale ne, vy jste přece Jezídové. Přísahej mi to při ďáblovi, kterého vyznáváte!"
"Tedy dobře. Ďábel ví, že nic nevyzradím."
"Ale když řekneš nepravdu, rozsekám tě. Pojď, múlázime! Pojďte, vy dva!"
Všichni čtyři přistoupili k ohni. Teď jsem slyšel každé jejich slovo ještě lépe než předtím.
"Tedy mluv!" poručil kapitán.
"Propusť nás! Zaplatíme ti!"
"Kolik dáte za svou svobodu?"
"Co žádáš?"
"Patnáct tisíc piastrů za každého."
"Promiň, ó yiizbasi, ale to je příliš málo!"
Kapitán se udiveně podíval na malého Hádžího Halefa.
"Chlape, jak to myslíš?"
"No, myslím, že každý z nás má větší cenu než patnáct tisíc piastrů. Dovol, abychom ti dali padesát tisíc!"
"Zbláznil ses?"
"Nebo sto tisíc!"
Kapitán se zatvářil bezradně. Hledal nejdříve odpověď v poručíkově hubeném obličeji a pak se otázal:
"Múlázime, co ty o tom soudíš?"
Ten však celý rozhovor sledoval s otevřenou pusou a prostoduše přiznal:
"Já nevím!"
"Já také ne. Tito lidé musí být nesmírně bohatí."
Pak se tlouštík opět obrátil k Halefovi:
"Kde ty peníze máte?"
"Musíš to vědět?".

"Ano."
"Je s námi někdo, kdo za nás zaplatí. Ty ho ale nemůžeš vidět."
"Alláh nás ochraňuj! Máš jistě na mysli ďábla."
"Má přijít?"
"Ne, ne! Nejsem Jezíd, nevím tedy, jak s ním hovořit. Hrůzou bych na místě zemřel."
"Nezemřeš, protože šajtán přijde v lidské podobě. Konečně tady ho máme!"
Zvedl jsem se za stromem a dvěma rychlými kroky jsem se octl před oběma důstojníky. Zděšeně se rozestoupili.
"Yizbasi," oslovil jsem je, "slyšel jsem všechno, o čem jste mluvili včera večer a dnes ráno. Říkali jste, že Šejk Adí je zlé hnízdo."
Hluboký povzdech byl jedinou odpovědí.
-"Řekli jste, nechť Alláh tamější lidi rozčtvrtí a rozdrtí."
Zaznělo jen: "Och, och!"
"Dále jste řekli, že se chcete zmocnit velké kořisti."
Poručík byl jak opařený a kapitán jen sténal.
"Chtěli jste být povýšeni a kouřit šírázský tabák."
"Ví všechno!" vypravil konečně ze sebe tlustý kapitán.
"Ano, vím všechno. A postarám se také o vaše povýšení. Víš kde?"
Odpověděl záporně.
"V Šejk Adí, u nečistých a nestydatých, které jste chtěli pobít. A teď vám chci říct to, co jste před chvílí sami řekli těmto mužům: Jste mými zajatci!"
Dělostřelci si běh událostí nedovedli vysvětlit. Stali v těsném chumlu. Znamení, kterým jsem svá poslední slova doprovodil, stačilo. Jezídové vyrazili a obklopili Turky. Ani jeden z nich se nevzmohl na odpor.
Všichni byli ohromeni. Důstojníci konečně vytušili pravý stav věcí a sáhli k opasku.
"Ani hnout!" napomenul jsem je a vytáhl revolver. "Kdo sáhne po zbrani, je synem smrti!"
"Kdo jsi?" zeptal se kapitán.
Potil se. Bylo mi obou důstojníků trochu líto. Měli po povýšení.
"Jsem váš přítel a nechtěl bych, aby vás Jezídové postříleli," pokračoval jsem. "Odevzdejte zbraně!"
"Ale vždyť je potřebujeme!"
"K čemu?"
"Musíme chránit svá děla!"
Ta bezpříkladná naivita byla neodolatelná. Hlasitě jsem se zasmál.
Potom jsem je uklidnil:
"Nebojte se, ochráníme vaše děla sami!"
Oba důstojníci se ještě chvíli zdráhali své zbraně vydat, konečně ale i oni podlehli.
Kapitán se otázal pln obav: "Co teď s námi uděláte?"
"Naložíme s vámi podlé toho, jak se budete chovat. Možná že budete zastřeleni. Budete-li však poslušní, dostanete milost."
"Co tedy máme dělat?"
"Především pravdivě odpovědět na mé otázky."
"Ptej se!" "Jde za vámi ještě víc oddílů?"
"Ne."
"Vy jste tu opravdu sami?"
"Ano."
"Pak je plukovník Umar Ahmad zcela neschopný člověk. V Šejk Adí je několik tisíc ozbrojených mužů, a on proti nim vyšle sotva šedesát lidí se čtyřmi děly. Měl vám dát s sebou alespoň sto mužů pěchoty na ochranu.
Copak si ten člověk myslel, že Jezídové se dají pochytat a pobít jako mouchy? Jaké vám dal rozkazy?"
"Měli jsme dopravit děla nepozorovaně k vodě."
"A pak?"
"Jít podél vody vzhůru, asi půl hodiny cesty od Šejk Adí."
"Dál!"
"Tam jsme měli počkat, až nám plukovník pošle posla, potom postupovat do údolí a střílet na Jezídy.
"Schvaluji váš strategický plán. Dostanete se dokonce ještě dál, než jste zamýšleli. Střelbu však obstarají jiní."
Ted1, když bylo po všem, oddali se Turci jako praví fatalisté klidně do rukou osudu. Museli se seřadit a Jezídové je obstoupili. Děla byla naložena po částech na mezky. Jakmile jsme došli k místu, kde zůstali naši koně, nasedli jsme a vraceli se zpět. Asi půl hodiny cesty od Šejk Adí jsem zanechal děla pod ochranou dvaceti mužů. To kvůli poslu, kterého měl plukovník vyslat.

SVĚTCOVA SMRT Hned na kraji údolí jsme potkali velký zástup. Zvěst o našem podniku se rychle rozšířila mezi poutníky a mnozí z nich se zde shromáždili, aby co nejdříve zjistili výsledek. Proto byla také přerušena střelba v údolí a všude zavládl hluboký klid. Chtěli slyšet výstřely, kdyby snad mezi námi a Turky došlo ke střetnutí.
První, kdo mi vyšel vstříc, byl Alí Bej.
"Konečně přicházíš," zvolal se zřejmým ulehčením. Zklamaně pak dodal:
"Ale bez děl! A také lidé chybí!"
"Nechybí ani jediný člověk a nikdo nebyl raněn."
"Kde tedy jsou?"
"Spolu s Halefem a Selekem hlídají děla, která jsem zanechal před Šejk Adí."
"Proč?"
"Kapitán, který velí malé skupině Turků, mi řekl, že plukovník se chystá vyslat posla do míst, kde měla být děla umístěna. Úkolem Turků bylo postoupit vpřed a ostrelovat Šejk Adí. Máš lidi, kteří dovedou obsluhovat děla?"
"Mám jich dost!"
"Tak je tam pošli! Ať si vymění s dělostřelci uniformy, zajmou posla a vypálí pak ránu. To pro nás bude znamení, že nepřítel je blízko, a jeho to naopak svede k nepředloženému útoku. Co učiníš se zajatci?"
"Dám je odvést a hlídat."
"V údolí Idis?"
"Ne, to místo nesmí vidět nikdo cizí. Ale je tu malá rokle, kde několik našich lidí zajatce snadno uhlídá. Pojď!"
V bejově domě byla připravena bohatá večeře. Obsluhovala jeho žena.
Bej dohlížel na převlečení zajatců a pak je odvedli k rokli. Kurdové, kteří dostali turecké uniformy, byli školení dělostřelci a brzy nato odešli k dělům.
Hvězdy již začínaly blednout, když se Alí Bej vrátil.
"Jsi připraven vyrazit, efendi?"
"Kam?"
"Do údolí Idis."
"Dovol, abych zůstal zde!"
"Chceš bojovat společně s námi?"
"Ne."
"Chceš se k nám jen připojit, abys viděl, zda jsme stateční?"
"Nepřipojím se k vám, zůstanu zde, v Šejk Adí."
"Co tě to napadá, vždyť tě zabijí!"
"To neudělají. Jsem pod ochranou sultána a mutasarrifa."
"Ale zároveň jsi naším přítelem. Zajal jsi dělostřelce. To tě. bude stát život!"
"Kdo to Turkům řekne? Zůstanu tu s Halefem a Ifrou. Tak budu moci pro vás udělat možná víc, než kdybych bojoval ve vašich řadách."
"Máš snad pravdu, efendi. Ale když budeme střílet, můžeš být zraněn nebo dokonce zabit."
"Dám pozor, abych se nevystavil vašim kulkám."
Náhle se otevřely dveře a vstoupil nějaký muž. Patřil k hlídkám, které Alí Bej vyslal.
"Beji," hlásil, "stáhli jsme se, protože Turci jsou již v Badrí. Budou zde během hodiny."
"Vrať se a řekni svým lidem, ať zůstanou stále v doteku s nepřítelem, ale ať je Turci neuvidí!"
Vyšli jsme před dům. Ženy a děti přešly kolem nás a zmizely za svatyní.
Tu přiběhl těžce oddychující druhý posel a hlásil:
"Turci již dávno opustili Kaloni a blíží se přes les. Mohou tu být během hodiny"
"Zaujměte postavení na odvrácené straně prvního údolí, a jakmile přijdou, stáhněte se zpět. Naši lidé na vás budou čekat nahoře."
Muž odešel a bej mě na nějakou dobu opustil. Stál jsem u domu a pozoroval postavy, které přecházely kolem mne. Po ženách a dětech následovala dlouhá řada mužů, pěších i na koních. Ti však nezmizeli za svatyní, nýbrž vystoupili nahoru směrem k Badrí a Kaloni, aby tak Turkům uvolnili údolí. Při pohledu na ty tmavé postavy jsem měl zvláštní pocit. Jedno světlo po druhém, jedna pochodeň za druhou zhasínaly, jen hrobka ještě stále vzpínala své planoucí věže k nebi.
Zůstal jsem sám. Bejovi lidé byli již pryč, bólůk emini spal nahoře na terase a Halef se dosud nevrátil. Tu jsem však zaslechl uhánějícího koně. To se přihnal Halef. Zatímco sesedal, zaduněly zdola dvě silné rány.
"Co to bylo, Halefe?"
"Alí Bej rozkázal porazit stromy, aby se uzavřelo údolí a děla byla chráněna proti tureckému útoku."
"To je moudré. Kde jsou ostatní z vaší dvacítky?"

"Na bejův rozkaz zůstali u děl a kromě toho poslal bej ještě další muže, aby je kryli. Tak mohou docela dobře vzdorovat útoku. Ale kde jsou zajatci?"
"Jsou už pryč, i s hlídkami."
"Ti muži zde táhnou do boje?"
"Ano"
"A my?" "Zůstaneme tady. Jsem zvědav, jak se bude nepřítel tvářit, až pozná, že je v pasti."
Toto pomyšlení Halefa zřejmě uspokojilo. Nebručel ani, že tu zůstaneme.
Asi si také řekl, že zůstat zde je nebezpečnější než se připojit k bojovníkům.
Halef chtěl ještě vědět, kde je boluk emini.
"Spí na terase."
"Ifra je ospalec, šidí, a proto mu asi jeho hejtman dal osla, který celou noc hýká. Tuší již, co se chystá?"
"Myslím, že ne. Ale ať se nic nedozví o tom, jak jsme se účastnili zajímání turecké baterie. Rozumíš?"
Alí Bej se vrátil pro svého koně. Znovu mě přemlouval, ale nebylo to nic platné. Nezbylo mu než odjet. Popřál mi mnoho štěstí a poprosil mě, abych položil na terasu velký bílý závěs, který visel v místnosti. Bude ho dobře vidět i z návrší a poslouží jako znamení, že jsem v pořádku. Kdyby někdo sukno stáhl, věděl by, že mi hrozí nebezpečí, a jednal by podle toho.
Nasedl na koně a poslední z Jezídů odjel.
Začínal ranní rozbřesk, nebe se jasnilo, a když jsem pohlédl vzhůru, mohl jsem již rozeznat jednotlivé větve stromů. Nahoře na protější straně údolí doznívaldusot kopyt. Jelikož mě musel opustit i můj tlumočník Júsuf, byl jsem nyní s oběma sluhy zcela sám v tajemném údolí záhadného kultu.
Sám? Zcela sám? Bylo tomu skutečně tak? Slyšel jsem totiž kroky v malém domě, zasvěceném aš-Šámsovi.
Vysoká bíle oděná mužská postava vyšla z domu a ohlédla se. Muž mě spatřil a zamířil ke mně. Dlouhý černý vous mu spadal na prsa a sněhobílý vlas sahal až na záda. Byl to pír Kamek. Teď jsem ho jasně poznal.
"Ty jsi ještě zde?" otázal se, když už stál přede mnou. Jeho hlas zněl skoro tvrdě. "Proč nejdeš s ostatními?"
"Protože vám tu mohu být užitečnější než jinde."
"To je možné, efendi. Ale měl bys přesto jít."
"Chci ti položit tutéž otázku. Kdy půjdeš za ostatními?"
"Zůstanu!"
"Proč?"
"Viděl jsi hranici?" odpověděl Kamek temně. "Ta mě tu drží."
"Jak tomu mám rozumět?"
"Nastal čas, abych vykonal oběť, pro kterou byla postavena."
"Turci tě při obřadu vyruší."
"Ti mi dokonce přinesou oběť a já budu dnes slavit nejvýznamnější den svého života."
Při zvuku toho dutého, hlubokého hlasu na mě skoro padala hrůza. Překonal jsem však tento pocit a vyptával se dále:
"Nechtěl jsi dnes se mnou mluvit o knize, kterou mi zapůjčil Alí Bej ?"
"Udělá ti radost a přinese ti užitek?"
"Jistě!"
"Efendi, jsem chudý kněz. Patří mi jen tři věci: můj život, mé šatstvo a kniha, o které mluvíš. Svůj život přinesu Čistému, Mocnému, Milosrdnému, jenž mi jej propůjčil. Svůj šat přenechám živlu, v němž bude pohřbeno i mé tělo, a knihu daruji tobě, aby tvůj duch mohl rozmlouvat s mým, až nás budou dělit čas, země, moře a světy."
Byla to jen květnatá orientální mluva, nebo tak vyjadřoval stařec předtuchu blízké smrti? Jímala mě hrůza, jíž jsem se nemohl zbavit.
"Píre Kameku, tvůj dar je veliký, nemohu jej snad ani přijmout."
"Efendi, miluji tě. Kniha je tvá. Až padne tvůj pohled na slova psaná mou rukou, pomysli na poslední větu, kterou tato ruka vepíše do knihy, v níž je zaznamenána krvavá historie Jezídů, opovrhovaných a pronásledovaných."
Nemohl jsem než Kameka obejmout.
"Děkuji ti, píre Kameku! Také já tě miluji, a jakmile otevřu knihu, vyvstane tvá postava přede mnou a uslyším všechna slova, která jsi mi kdy řekl. Teď bys však měl opustit Šejk Adí, dokud je ještě čas!"
"Podívej se na svatyni, kde leží pohřben ten, jenž byl pronásledován a usmrcen. Nikdy neprchal. Nepraví i tvůj kitáb, že se nemáme bát těch, kteří mohou zničit jen tělo? Zůstanu zde, protože vím, že mi Osmánci nemohou ublížit. A když mě zabijí, co se stane? Nemusí snad i kapka vody vystoupit ke slunci? Neumírá aš-Šáms, jasné slunce, pravidelně každý den a nerodí se každý den znovu? Slyšel

jsi již někdy, že by některý, z Jezídů řekl o jiném 'on zemřel'? Neříkáme to, protože není ani smrt, ani hrob, je jen život, nic než život."
Po těch slovech stařec rychle odešel a ztratil se mi za vnější zdí hrobky z dohledu.
Vešel jsem do domu a vystoupil na terasu. Uslyšel jsem hlasy. To se bavili Halef a Ifra.
"Jsi sám?" tázal se ho bolůk emini. "Kam se poděli ti ostatní, ty tisíce?"
"Uprchli."
"Před kým? Hádží Halefe Omare, nerozumím ti."
"Řeknu ti to tedy jasněji. Uprchli před Šakíbem Chalílem Pašou a před miralájem Umarem Ahmadem."
"Ale proč?"
"Protože miraláj přichází, aby přepadl Šejk Adí."
"Alláhu akbar - Bůh je převeliký a ruka mutasarrifa mocná. Řekni mi, zda smím zůstat u našeho efendiho, či musím bojovat pod Umarem Ahmadem!"
"Musíš zůstat s námi!"
"Hamdolsun! Chvála Bohu, protože je mi dobře s naším emirem, kterého mám ochraňovat."
"A kdypak jsi ho ochránil?"
"Chráním ho přece stále."
Halef se zasmál.
"Ty jsi mi ten pravý! Víš, kdo je ochráncem efendiho?"
"No přece já!"
"Ne, já!"
"Nesvěřil ho sám mutasarrif do mé péče?"
"Nedal se snad on sám pod moji ochranu? A kdo platí víc, efendi, nebo tvůj mutasarrif, ten budižkničemu?"
"Halefe Omare, dej si pozor na jazyk! Abych to neřekl pašovi!"
"Myslíš, že se ho leknu? Nezapomínej, že jsem Hádží Halef Omar ben Hádží Abú 'l Abbás ibn Hádží Dáwúd al Gosara!"
"A já jsem Ifra, patřím ke statečným bašibozukům sultánovým a byl jsem za své hrdinské činy jmenován bólukem eminim! O tebe stojí jen jedna osoba, o mne však pádišáh a celý stát, jenž je znám jako Říše osmanská."
"Chtěl bych opravdu vědět, jaký užitek z toho všeho máš."
"Jaký užitek? Vysvětlím ti to. Dostávám měsíčně žold ve výši pětatřiceti piastrů a denně dvě libry chleba, sedmnáct lotu masa, dva loty másla, pět lotu rýže, jeden lot soli, půldruhého lotu koření a kromě toho mýdlo, olej a mazání na bo ... ó ... á - co to bylo?"
"Ano, co to bylo? Asi dělová rána!"
Halef měl pravdu. Byl to signál, který vypálili naši dělostřelci, aby nám oznámili, že zajali plukovníkova posla. Oba sluhové sešli hned dolů.
"Sidi, střílí se!" volal Halef, prohlížeje své zbraně.
"Z děl!" dodal Ifra.
"Dobře! Přiveďte naše koně do vnitřního dvora a pak zavřete vrata!"
Došel jsem zatím pro bílý závěs a rozprostřel jej nahoře na terase. Potom jsem si dal přinést několik dek. Lehl jsem si na ně tak, aby mě nebylo zdola vidět. Oba sluhové zaujali místo nedaleko mě. Mezitím se rozednilo. Mlha v údolí se zvedala. Světla a plameny svatyně ještě stále hořely a při pohledu na ně již začínaly bolet oči.
Tak přešlo pět deset minut plných očekávání. Náhle jsem uslyšel naproti zaržát koně, pak ještě jednoho, nato odpověděl třetí z druhé strany. Bylo jasné, že turecké oddíly postupují současně z obou stran do údolí. Rozkazy plukovníka byly splněny velmi přesně.
"Vojáci přicházejí!" vykřikl Halef.
"Ano, přicházejí!" potvrdil Ifra. "Efendi, co když si budou myslet, že jsme Jezídové, a budou po nás.střílet?"
"Pak pustíš ven svého osla. Podle něho tě hned poznají."
Slyšeli jsme kroky mnoha blížících se lidí. Konečně zazněly hlasy od hrobky a za chvíli už jednotka pochodovala přímo pod námi. Zvedl jsem hlavu a podíval se dolů.
Bylo to asi dvě stě Arnautů, nádherných postav s divokými tvářemi, vedených podplukovníkem a dvěma kapitány. Sestupovali do údolí v sevřených útvarech. Za nimi šel houf bašibozuků, kteří se rozptýlili vlevo i vpravo a hledali obyvatele údolí. Následovala malá skupina důstojníků: dva kapitáni, dva podplukovníci, dva majoři, nadporučíci, několik adjutantů a konečně dlouhý, hubený muž s ostře řezaným obličejem v bohaté, zlatem se lesknoucí uniformě velitele pluku.
"To je Umar Ahmad!" řekl Ifra uctivě.
"Kdo je ten civilista po jeho boku?" otázal jsem se.

Po plukovníkově boku jel člověk, jehož rysy mi hned byly nápadné. Existují, jak známo, lidské obličeje, které bezděčně připomínají určitá zvířata. Viděl jsem tváře, které měly v sobě něco opičího, buldočího, kočičího, u jiných jsem zase musel myslet na vola, osla, sovu, kolčavu, slona, lišku nebo medvěda. Obličej muže, kterého jsem viděl teď, připomínal dravého ptáka, krahujce.
"To je Kamil Efendi, předseda mosulského soudního dvora, důvěrník mutasarrifův," odpověděl boluk emini.
Proč byl machredž zde u vojska? Neměl jsem čas o tom dlouho přemítat, neboť náhle zazněl výstřel z děla a krátce potom ještě jeden. Uslyšeli jsme zmatené vřeštění, křik a volání, pak dupání, jako by se blížilo mnoho lidí. Důstojníci zastavili právě pode mnou.
"Co to bylo?" volal plukovník.
"Dvě dělové rány!" odpověděl machredž.
"Velmi správně!" poznamenal plukovník posměšně. "Na to by důstojník ani nepřišel. Ale, u Alláha, co se stalo?"
Arnauti, kteří před chvilkou přešli, vraceli se teď v nepořádku a s křikem, mnozí z nich byli zraněni.
"Stát!" zahřmělo z úst plukovníka. "Co se to děje?"
"Stříleli na nás z děl. Alay emini padl a také jeden kapitán, druhý kapitán leží zraněný."
"Nechť je Alláh zničí! Pálí do svých vlastních lidí! Nechám je všechny ubičovat k smrti. Násire Ago, jeď tam dopředu a řekni těm čubčím synům, o co jde!"
Rozkaz byl udělen jednomu adjutantovi z průvodu Umara Ahmada.
Byl to týž Násir Aga, jehož jsem překvapil u potoka nedaleko Badrí a jemuž jsem potom pomohl opět na svobodu. Pobídl svého koně, ale brzy se zase vrátil.
"Plukovníku, to nejsou naši, to stříleli Jezídové. Nechali mě dojet až na doslech a pak to na mne zavolali."
"Kde jsou naše děla?"
"V jejich rukou. Stříleli z nich. Nepřátelé se dnes v noci yůzbasiho děl zmocnili."
Plukovník zaklel.
"Ten ničema si to odpyká! Kde je?"
"V zajetí se všemi svými muži."
"Zajat? Se všemi vojáky? To se zřejmě vůbec nebránil!"
Umar Ahmad zaryl vztekle koni ostruhy do slabin. Zvíře se vzepjalo jak svíčka. Plukovník se však ptal dál:
"Kde jsou Jezídové, ti vyznavači ďábla, ti ďaurové? Chtěl jsem je schytat, zbičovat, pobít, ale ani jednoho není vidět! Cožpak všichni zmizeli? Však si je najdeme! Nejdřív ale musíme mít zpět děla! Muži z Dijárbakiru se již shromáždili. Vpřed s nimi a za nimi pak ti psi z Kirkúku!"
Adjutant odcválal zpět a pěšáci z Dijárbakiru se dali ihned do pohybu. Plukovník se svým štábem ustoupil stranou. Pochodovali kolem nich. Dál jsem nic neviděl, protože cesta údolím zahýbala. Sotva však uplynula minuta, zaduněla dělová rána, pak druhá, třetí, čtvrtá a následoval stejný výjev jako předtím: zdraví a lehce ranění prchali, mrtvé a těžce raněné nechali ležet.
Plukovník vjel mezi prchající a bil kolem sebe plochou čepelí své šavle.
"Zastavte se, vy zbabělci! Stůjte, nebo vás pošlu vlastní rukou do džehenny! Kolagasi, sem s dragouny!"
Adjutant tryskem odjel. Vojáci se zase shromáždili a bašibozukové se vraceli, aby ohlásili, že našli budovy prázdné.
"Zničte ta hnízda, spalte všechno a jděte jim po stopě! Musím vědět, kam se poděli všichni ti nevěřící."
Ted přišla má chvíle, chtěl-li jsem tu být co platný.
"Halefe, jestli se mi něco stane, sejmi toto bílé sukno. Je to znamení pro Alího Beje!"
Po tomto příkazu jsem se vzpřímil a plukovník mě okamžitě uviděl.
"Ach," zvolal, "tady někdo je! Pojď dolů, ty čubčí synu! Chci od tebe něco vědět."
Ustoupil jsem o několik kroků.
"Halefe, zavřeš za mnou dveře a nikoho nevpustíš bez mého svolení! Jakmile na tebe zavolám, hned otevřeš!"
Vzal jsem ho s sebou dolů a vyšel před dům; dveře se za mnou opět zavřely. Důstojníci mě hned obstoupili.
"Červe mizerný, odpovídej na mé otázky, jinak tě dám odprásknout!" rozkázal plukovník.
"Červ?" opakoval jsem klidně. "Vezmi a čti!"
Umar Ahmad se na mne zuřivě podíval, vzal však přece sultánovo buyrultu. Když uviděl pečeť, přitiskl listinu na čelo, ale jen zběžně, skoro opovržlivě, a

přelétl obsah.
"Ty jsi Fransiz?"
"Ne, Aleman."
"To je stejné. Co tu děláš?"
"Přišel jsem, abych poznal zvyky Jezídů," odpověděl jsem a vzal jsem si listinu zpět.
"K čemu to? Co je mi do toho buyrultu! Byl jsi v Mosulu u mutasarrifa?"
"Ano."
"A máš od Šakíba Chalíla Paši povolení zde pobývat?"
"Ano, zde je."
Podal jsem Umám Ahmadovi druhou listinu. Přečetl si ji a vrátil mi ji.
"To je v pořádku, ale..."
Zarazil se, protože na druhé straně na srázu začala silná palba z pušek a současně jsme slyšeli dusot cválajících koní.
"U šajtána! Co se tam nahoře děje?"
Tu otázku položil zpola mně. Proto jsem odpověděl:
"To jsou Jezídové. Jsi obklíčen a každý odpor je marný."
Umar Ahmad se vzpřímil v sedle a zařval na mě:
"Čubčí synu!"
"Nech si to oslovení, plukovníku! Užiješ-li ho ještě jednou, půjdu."
"Zůstaneš."
"Kdo mě chce zadržet? Řeknu ti vše, co chceš vědět, ale upozorňuji tě, že nejsem zvyklý podřizovat se nějakému plukovníčkovi. Ukázal jsem ti jasně, pod čí ochranou stojím. Kdyby to nebylo nic platné, umím se ochránit sám!"
"Ale!"
Důstojník napřáhl ruku, aby mě udeřil.
"Halefe!"
Současně s tímto zvoláním jsem se protlačil mezi koňmi. Dveře se otevřely, a sotva jsem je za sebou zavřel, zavrtala se kulka z pistole do dřeva. Plukovník za mnou vystřelil.
"To platilo tobě, sidi!" řekl Halef znepokojeně.
"Pojď nahoru!"
Stoupali jsme po schodech a slyšeli zvenčí zmatené volání, do kterého zaznívál dusot koňských kopyt. Když jsem byl nahoře, viděl jsem, jak zadní voj jezdců mizí v údolí. Byl to holý nesmysl hnát jízdu proti dělům, která bylo možno umlčet pouze pěším útokem z úbočí hory. Plukovník neměl zřejmě ponětí o své situaci. Štěstím pro něj bylo, že Alí Bej chtěl šetřit lidské životy.
Nahoře u svatyně a na stezkách až do půlky hory stáli Turci tak hustě, že každá kulka Jezidů by našla jednu či dokonce více obětí.
Děla zahřměla znovu. Při přesné střelbě musely střely nadělat mezi jezdci hroznou spoušť, což se také brzy ukázalo. Celé údolí se naplnilo prchajícími jezdci na koních i opěšalými jezdci a koňmi bez jezdců.
Teď byl plukovník vzteky a hrůzou bez sebe. Poznal najednou, že musí jednat jinak. Uviděl mě, jak se dívám dolů, a pokynul mi.
"Pojď dolů!" rozkázal.
"Proč?" zeptal jsem se.
"Chci se tě na něco zeptat."
"A zase po mně střílet?"
"To neplatilo tobě."
"Tak se tedy ptej! Budu ti odpovídat odtud. Má slova budeš slyšet stejně zřetelně, jako kdybych stál před tebou. Ale," a tu jsem dal pokyn Halefovi, který mi ihned porozuměl, "vidíš toho muže? Je to můj sluha, má v ruce pušku a míří na tebe. Jakmile by se proti mně zvedla i jen jediná zbraň, zastřelí tě. Já pak řeknu totéž co ty: To neplatilo tobě."
Halef klečel u samého okraje terasy a mířil plukovníkovi na hlavu. Umar Ahmad měnil barvu, zda strachem - nebo vztekem, to nevím.
"Dejte tu pušku pryč!" rozkázal.
"Nedáme!"
"Alemane, mám zde dva tisíce vojáků, mohu tě rozdrtit, budu-li chtít!"
"Já mám u sebe jen jediného. A přece tě pokynutím ruky mohu poslat k tvým otcům."
"Naši by mě pomstili."
"Mnoho z nich by zahynulo, než by se jim podařilo vniknout do tohoto domu. Ostatně údolí je obklopeno čtyřmi tisíci bojovníků, jimž by nedělalo žádné potíže vyhladit vás během půl hodiny."
"Co to říkáš, kolik že jich je?"
"Čtyři tisíce. Podívej se nahoru! Nevidíš tam hlavu na hlavě? Právě přichází muž, který mává bílým šátkem. To je jistě posel badrijského beje, který s tebou

chce vyjednávat. Poskytni mu bezpečný doprovod a přijmi ho podle zvyků. Bude ti to na prospěch."
"Nepotřebuju tvé rady. Jen ať povstalci přijdou! Kde vlastně jsou všichni Jezídové?"
"To ti povím. Alí Bej slyšel, že chceš přepadnout poutníky. Vyslal hlídky, které pozorovaly oddíly z Mosulu, Dijárbakiru a Kirkúku. Ženy a děti byly dopraveny do bezpečí. Bej ti nebránil vtáhnout až sem, opustil údolí a obklíčil je. Je daleko silnější než ty, počtem válečníků i výhodným terénem.
Má tvoje dělostřelectvo i s municí. Jsi ztracen, nebudeš-li zdvořile jednat s jeho poslem."
"Děkuji ti, cizince. Budu jednat nejdříve s ním a pak také s tebou. Máš sice sultánovo buyrultu a mutasarrifovu listinu, přesto však se spolčuješ s nepřáteli. Jsi zrádce, a budeš proto přísně potrestán!"
Náhle k němu obrátil koně Násir Aga, jeho adjutant, a řekl mu několik slov. Umar Ahmad ukázal na mne a zeptal se:
"Ten že to byl?"
"Ano, byl to on. Aleman nepatří k nepřátelům; je jen náhodou jejich hostem a mně zachránil život."
"Tak si o tom promluvíme později. Teď ale pojďme!"
Dojeli ke chrámu slunce, sesedli před vchodem s koní a vešli dovnitř.
Mezitím posel sešplhal po skalách dolů do údolí a přešel potok. Také on vstoupil do chrámu. Nikde nepadla ani rána. Vládl klid a bylo slyšet jen pochodující vojáky, kteří se stahovali z horní části údolí, kde se cítili příliš ohroženi. Rozložili se níže.
Uplynulo asi půl hodiny. Posel opět vyšel ven. Nebyl však sám, vedli jej svázaného. Plukovník, který se objevil rovněž u vchodu do budovy, se poohlédl, uviděl hranici a ukázal na ni. Zavolal deset Arnautů. Vzali muže mezi sebe a vlekli ho k nakupenému dříví. Zatímco několik jich Jezída drželo, sáhli ostatní po svých puškách - měl být zastřelen.
Zavolal jsem na plukovníka:
"Zadrž! Co chceš udělat? Je to vyjednavač, nesmíte ho zabít."
"Jezíd je povstalec jako ty. Nejprve on, pak ty; teď už totiž víme, kdo přepadl naše dělostřelce!"
Dal znamení, ozvaly se výstřely a vyjednavač klesl mrtev. Tu se však stalo něco, co jsem nečekal: někdo se protlačil mezi vojáky. Byl to pír Kamek.
Došel k hranici a poklekl u mrtvého.
"A, další!" zvolal plukovník a přistoupil k němu. "Vstaň a odpověz mi!"
Dál jsem neslyšel. Viděl jsem jen slavnostní gesta kněze a hněvivé pohyby plukovníka. Pak jsem zpozoroval, že pír Kamek strčil ruce do hromady klestí a vzápětí vzplál oheň. Projelo mnou tušení. Velký bože, měl snad Kamek na mysli takovou oběť, takovou pomstu vrahům svých synů a své ženy?
Turci uchopili kněze a táhli ho pryč od hranice, ale bylo již pozdě uhasit plamen, bohatě živený skalní pryskyřicí. V minutě jasně šlehal vysoko k nebi. Kameka obklopili a pevně drželi. Zdálo se, že plukovník chce odejít.
Vtom se však vrátil a přistoupil ke knězi. Mluvili spolu, plukovník vzrušeně, Kamek klidně, se zavřenýma očima. Najednou je však otevřel, odhodil dva vojáky, kteří, ho drželi, a uchopil plukovníka. Obrovskou silou zvedl statečný Jezíd Turka - dva skoky, a stál před hranicí; ještě jeden, a zmizeli v planoucím ohni, který se nad nimi zavřel. Pohyb uvnitř plamenů svědčil o tom, že oba muži, odsouzení k smrti v žárovišti, spolu bojují. Jeden, aby zachránil svůj život, druhý, aby umíraje udržel nepřítele.
Bylo mi, jako bych v nejkrutější zimě spadl do ledové vody. Tak proto mi řekl kněz Kamek, že dnešní den bude nejdůležitějším v jeho životě.
Ano, nejdůležitější den života je ten, kdy život opouštíme, abychom se svěřili vesmírnému přívalu. Tato hrozná pomsta plukovníkovi, to bylo ono poslední slovo, které chtěla zaznamenat ruka pír Kameka do knihy, v níž je popsána krvavá historie Jezídů, opovrhovaných a pronásledovaných! Tento oheň byl živlem, v němž mělo být pohřbeno jeho tělo a kterému chtěl přenechat i svůj šat!
Hrozné! Zavřel jsem oči. Nechtěl jsem již nic vidět, nic vědět. Šel jsem dolů do místnosti a ulehl na polštář obrácen obličejem ke stěně. Po nějaký čas vládl venku poměrný klid, pak začala znovu střelba. Mne se to již netýkalo. Kdyby mi hrozilo nebezpečí, Halef by mě varoval. Viděl jsem v duchu dlouhé bílé vlasy, vlající černý vous a zlatě se lesknoucí šat mizící v plamenech. Bože, jak cenný, jak nekonečně cenný je lidský život, a přece - přece - přece - -!
Uplynula dlouhá doba. Střelba přestala a já jsem uslyšel na schodišti kroky. Vstoupil Halef.
"Sidi, máš jít na terasu! Chce s tebou mluvit jeden důstojník,"
Vstaljsem a šel zase nahoru. Jediný pohled stačil, abych viděl, jak se věci

mají. Jezídové již nebyli na vrcholcích, nýbrž postupně sešli do údolí. Za každým kamenem, za každým stromem nebo keřem byl někdo skryt, aby z bezpečného postavení mohl vypálit smrtící rány. V dolní části údolí, kde je kryla děla, dosáhli Jezídové dokonce úpatí a ukryli se v křoví u potoka. Chybělo již jen jedno. Kdyby děla postoupila ještě o malý kus nahoru, byla by mohla několika salvami zničit všechny Turky.
Před domem stál Násir Aga. Otázal se:
"Efendi, promluvíš s námi ještě jednou?"
"Co mi chcete říci?"
"Chceme vyslat posla k Alímu Bejovi. Protože však miralay, nechť mu Alláh dopřeje ráje," ukázal na hranici, která stále ještě dýmala, "dal zastřelit vyjednavače Jezídů, nemůže tam jít nikdo z nás. Chceš to udělat ty?"
"Chci. Co mám říci?"
"Kaymakam ti dá rozkazy. Převzal velení a je ve svatyni. Pojď sem!"
"Že mi dá rozkazy? Váš podplukovník mi nemá co rozkazovat. Ať přijde a řekne mi, co ode mne žádá. Tento dům je pro něho otevřen, ale jen pro něho a nanejvýš ještě pro jednu osobu. Každý další, kdo se přiblíží, bude bez milosti zastřelen."
"Kdo je kromě tebe v domě?"
"Můj sluha a mutasarrifův kavas, bašibozuk."
"Jak se jmenuje?"
"Je to bolúk emini Ifra."
"Ifra? Se svým oslem?"
Zasmál jsem se. "Ano."
"Pak jsi ty ten cizinec, který prominul arnautským důstojníkům baštonádu a získal pašovo přátelství?"
"Ano, to jsem já."
"Počkej, okamžik, efendi. Kaymakam přijde hned."
Trvalo to opravdu jen krátkou chvíli a podplukovník vyšel ze svatyně. Zamířil k našemu domu. Doprovázel ho jenom machredž.
"Halefe, otevři jim a doved je do místnosti. Dveře pak zase zavři a vrať se sem. Kdyby se někdo nepovolaný přiblížil k domu, střel po něm,!"
Odešel jsem dolů. Oba muži vstoupili. Přijal jsem je s odměřeným gestem a pokynul jim, aby si sedli. Zeptal jsem se bez uvítacích ceremonií:
"Můj sluha vás vpustil. Co chcete?"
"Prosíme tě, abys šel z našeho pověření k Alímu Bejovi," začal machredž.
"Dáte mně a mým sluhům záruky, že se nám cestou táborem nic nestane?
"Ano." "Co mu mám tedy říct?"
"Aby složil zbraně a slíbil opět poslušnost mutasarrifovi."
"A pak?" zeptal jsem se. Byl jsem zvědav, co ještě bude následovat.
"Pak bude ortel, který vynese Šakíb Chalíl Paša nad Jezídy, co nejmilosrdnější."
"Ty jsi mosulský machredž a tvůj průvodce je velitelem zdejších vojsk," odpověděl jsem. "On mi má sdělit svá přání, ne ty."
"Jsem u něho jako mutasarrifův pověřenec."
Muž s krahujčím obličejem se při těch slovech bil ze všech sil v prsa.
"Máš písemné zmocnění?" zeptal jsem se.
"Ne"
"Pak zde nejsi víc než kdokoliv jiný."
"Kaymakam mi to dosvědčí!"
"Zde platí pouze písemné zmocnění. Běž si pro ně. Šakíb Chalíl Paša dovolí jen vzdělanému člověku, aby ho zastupoval."
"Chceš mě urážet?"
"Ne. Chci jen konstatovat, že nejsi důstojník, že vojenským záležitostem nerozumíš, a že zde proto budeš mlčet."
"Efendi!" zvolal a vrhl po mně zuřivý pohled.
"Mám ti dokázat pravdivost svých slov? Jste obklíčeni a žádný z vás nemůže uniknout. Stačí půl hodiny a postřílí vás všechny, aniž se budete moci bránit. A za takové situace mám říci bejovi, aby složil zbraně? Myslel by si, že jsem se dočista zbláznil. Miralay, nechť je mu Alláh milostivý, přivedl patnáct set statečných vojáků do záhuby. Kaymakam má čestný úkol je z té záhuby vyvést. Jestli se mu to podaří, jednal jako dobrý důstojník a jako hrdina. Nepodaří se mu to však nabubřelými slovy, za nimiž se skrývá strach a uskok. Chci mluvit pouze s ním. Ve vojenských otázkách ať rozhoduje voják."
Cítil jsem k tomu člověku odpor, ale nebyl bych jej tak silně vyjádřil, kdyby Kamil Efendi vystupoval trochu jinak a kdybych netušil, že to on má největší vinu na současném stavu.
Obrátil jsem se teď k podplukovníkovi:
"Co mám říct bejovi, když se mé zeptá, proč jste přepadli Šejk Adí?"

"Protože jsme se chtěli zmocnit dvou vrahů a protože Jezídové neplatí pravidelně charradž, daň pro jinověrce."
"Když uvedu tyto důvody, bude se Alí Bej velice divit. Dokáže vám, že vrahy musíte hledat ve vlastních řadách a charradž jste mohli vymáhat jiným způsobem. Co mu mám říct o tvých nynějších úmyslech?"
"Řekni vůdci Jezídů, aby poslal vyjednavače, s kterým bych mohl do hodnout podmínky odchodu."
"A co když se mé zeptá, jak mají tyto podmínky znít?"
"Žádám jménem mutasarrifa vrácení našich děl, žádám za každého našeho mrtvého nebo zraněného pokutu, žádám dlužný charradž a žádám vyplacení výpalného, jehož výši stanovím později."
"Alláh karím - Bůh je milosrdný! Dal ti ústa, která dovedou klást požadavky. Nemusíš mi už nic povídat. Je toho dost a zbytek řekneš Alímu Bejovi sám. Půjdu hned k němu a odpověď vám přinesu buď osobně, nebo se ji dozvíte od posla."
"Řekni mu jen ještě, že musí propustit naše dělostřelce a odškodnit je za hrůzu, kterou jim nahnal!"
"I to mu ještě řeknu. Ale obávám se, že bej bude taky požadovat náhradu za překvapení, které jste mu způsobili. Zatím jsme spolu domluvili. Půjdu k bejovi, ale chtěl bych vás předtím ještě před něčím varovat. Jestli způsobíte nějaké škody v Šejk Adí, nebude vás Alí Bej šetřit."
Vstal jsem. Muži odešli.
Zavolal jsem Halefa a Ifru a rozkázal jim, aby osedlali koně. Trvalo to jen krátkou chvíli. Pak jsme opustili dům a nasedli.
"Počkejte tady! Hned se vrátím."
Jel jsem nejdříve údolím dolů, abych se podíval na účinek dělostřelecké palby. Byl hrozný, zmírněn snad jen tím, že Jezídové sebrali raněné Turky, aby jim podle možnosti poskytli pomoc. Vrátil jsem se, ačkoliv na mě vítězové radostně volali ze svých míst. Společně s Halefem a Ifrou jsem jel k potoku, abych se dostal na cestu do Badrí. Tam někde měl být bej.
U chrámu jsem uviděl podplukovníka se štábem. Pokynul mi a já se rozjel k němu.
"Vyřiď ještě bejovi, že musí zaplatit značný obnos jako pokutu za smrt miralaye!"
"Rád věřím, že mosulský machredž usilovně vymýšlí nové požadavky, domnívám se však, že bej bude požadovat velkou pokutu za zavraždění vyjednavače. Ale vyřídím mu tvá slova."
Jel jsem dál a míjel temné obličeje. Leckterá ruka chtěla sáhnout po dýce. Násir Aga mé však doprovázel tak dlouho, dokud jsem nebyl v bezpečí.
Pak se krátce rozloučil. Času jsem neměl nazbyt.
"Efendi, uvidíme se zase?"
"To ví jen Alláh."
"Jsi můj zachránce. Nikdy ti to nezapomenu a děkuji ti. Kdybychom se zase někde uviděli, řekneš mi, co pro tebe mohu udělat."
"Bůh tě ochraňuj! Možná že jednou budeš plukovníkem. Nechť tě potká lepší kismet než Umara Ahmada!"
Podali jsme si ruce. Již o několik kroků dále jsem uviděl za keřem prvního Jezída. Odvážil se tak daleko, aby měl jistý cíl, až zase vzplane boj. Byl to Júsuf, syn Selekův, můj tlumočník.
"Efendi, jsi živ a zdráv?" volal mi vstříc.
"Ano. Máš u sebe knihu píra Kameka?"
"Ne, uložil jsem ji na místě, kde se jí nemůže nic stát."
"Ale kdybys padl, byla by ztracená."
"Ne, efendi, ví o ní několik známých. Řekli by ti to."
"Kde je bej?"
"Nahoře na skále, odkud se dá přehlédnout celé údolí. Pojď, povedu tě."
Júsuf si dal pušku na rameno a šel napřed. Vystoupili jsme na výšinu, odkud bylo vidět všechny úkryty, v nichž Jezídové porůznu stáli, seděli, dřepěli a leželi. Byli připraveni na znamení svého vůdce zahájit rozhodný boj. Viděl jsem, že Turci jsou ztraceni, jestliže se nedohodnou se svými nepřáteli. Na tomto místě jsem stál s Alím Bejem, když jsme spolu pozorovali domnělé hvězdy. Teď, jen o několik málo hodin později, byla vítězem malá sekta, která se odvážila bojovat proti sultánovým oddílům.
Jeli jsme dál, až jsme se dostali ke skále, jež poněkud vyčnívala přes okraj údolí. Zde seděl bej se svým štábem, který se skládal pouze ze tří prostých Jezídů. Vyšel mi rozradostněn vstříc.
"Děkuji Dobrotivému, že jsi živ a zdráv!" pravil srdečně. "Nepotkalo tě nic zlého?"
"Ne, jinak bych ti byl dal znamení."
"Pojď sem!"

Sestoupil jsem s koně a následoval jej na skálu. Odtud bylo vidět vše jak na dlani, svatyni, bejův dům, baterii za zásekem a obě strany údolí.
"Vidíš tu bílou skvrnu na mém domě?" zeptal se Alí Bej.
"Ano, to je to sukno." "Kdyby zmizelo, dal bych znamení. Pět set bojovníků by pod ochranou děl podniklo útok na údolí."
"Děkuji ti, ó beji. Nic se mi nestalo, jen plukovník po mně jednou vypálil, ale nezasáhl."
"To si odpyká!"
"Umar Ahmad to již odpykal."
Vyprávěl jsem, co jsem viděl, a pověděl i slova, jimiž se pír Kamek se mnou loučil. Alí Bej naslouchal pozorně a v hlubokém pohnutí. Když jsem skončil, řekl pouze: "Pír Kamek byl hrdina!"
Potom se hluboce zamyslel. Ze svého zadumání se probral až po chvíli.
"Co jsi to říkal? Že zabili mého vyjednavače?"
"Zastřelili ho."
"Kdo to rozkázal?"
"Umar Ahmad."
"Ó, kdyby ten Turek ještě žil!" vypravil ze sebe. "Měl jsem takové tušení, že se poslu něco stane. Ale Hen bude pomstěn. Dám znamení, začneme boj na život a na smrt."
"Počkej ještě. Kaymakam, který převzal velení, mě za tebou vyslal."
Tlumočil jsem mu nyní doslova svou rozmluvu s podplukovníkem a machredžem. Když jsem se zmínil o Kamilu Efendim, svraštil Alí Bej obočí, vyslechl mě však klidně až do konce.
"Machredž se toho tedy účastní! Ó, teď vím, komu za vše vděčím! Je to nejhorší nepřítel Jezídů. Kamil nás nenávidí, je to náš upír, saje nám krev.
Má prsty i ve vyšetřování vraždy, která se stala záminkou k dnešnímu přepadení. Avšak poselstvo, které jsem vypravil do Cařihradu, půjde i k nejvyššímu vojenskému soudci asijského Turecka a odevzdá můj dopis, který mi ještě napsal pír Kamek. Dobře se znali. Kamek byl dlouho hostem tohoto vysokého úředníka. Ten soudce dovede rozeznat lež od pravdy a pomůže nám."
"Přeji ti to z plna srdce. Ale koho pošleš ke kaymakamovi? Nesmí to být prostý člověk, přelstili by ho."
"Ptáš se, koho pošlu? Nikoho nepošlu, ani človíčka. Promluvím s ním sám. Jsem hlavou svých lidí, on velí svým, jen my dva musíme rozhodnout.
Ale já jsem vítěz, a on poražený. Nechť Turek přijde ke mně!"
"Tak je to správně."
"Budu důstojníka očekávat zde. Zaručím mu bezpečný doprovod. Nebude-li však do třiceti minut na místě, začnu s ostřelováním a nepřestanu, dokud jediný nepřítel bude naživu!"
Alí Bej přistoupil ke svým adjutantům a krátce s nimi promluvil. Potom se dva z nich vzdálili. Jeden uchopil bílou šálu, odložil zbraně a sestupoval vlevo, tam, odkud jsem přijel. Druhý šel po okraji vrchu a sešplhal vpravo k místu, kde stála děla.
Bej rozkázal několika poblíž stojícím Jezídům vztyčit pro nás stan. Tyče, lana a stanové dílce byly připraveny. Zatímco muži plnili rozkaz, viděl jsem, že se dole otevřel zásek. Děla byla protažena mezerou a posunuta až k přední linii Jezídů, kteří nyní zaujali pevné postavení dole v údolí. Tam totiž byly velké balvany, které společně s rychle poraženými stromy vytvořily nový zásek.
Neuplynulo ani dvacet minut od odchodu poslů, a již přicházel podplukovník. Doprovázeli ho tři vojáci a po jeho boku jel - machredž. To nebylo moudré.
Poznal jsem to z temného pohledu, jakým se Alí Bej díval na Kamila Efendiho.
Bej vstoupil do stanu, který byl mezitím postaven, a usadil se na koberci.
Přijal jsem příchozí. Vojáci zůstali před stanem, hodnostáři vešli.
"Salám!" pozdravil .kaymakam.
Kamil Efendi nepozdravil vůbec. On jako předseda soudního dvora očekával, že ho přivítá vůdce vyznavačů ďábla. Alí Bej ho však vůbec nevzal na vědomí a neodpověděl ani na pozdrav podplukovníka. Ukázal na koberec a řekl:
"Kaymakam, otur - smíš se posaditi"
Oslovený se důstojně usadil a machredž zaujal místo vedle něho.
"Poprosil jsi, abychom sem přišli," začal důstojník. "Proč jsi nepřišel ty k nám?"
"Mýlíš se!" odvětil Alí Bej vážně. "Neprosil jsem tě o to. Jenom jsem ti sdělil, že zkosím Osmánce kartáčovou palbou, jestliže nepřijdeš. Je to snad prosba? Dále se ptáš, proč jsem nepřišel já k tobě. Jestliže přijedu z Šejk Adí do Mosulu, vyhledám tě a nebudu požadovat, aby ses ty obtěžoval ke mně. Ty jsi však přišel z Mosulu do Šejk Adí a jistě znáš zákony slušnosti, které ti velí, aby ses obtěžoval ty ke mně. Tvá otázka mě ostatně přivádí k tomu, abych ti hned

vysvětlil situaci, za které spolu mluvíme. Ty jsi podřízený, jsi úředníkem sultána a mutasarrifa, důstojník, který za příznivých okolností velí pluku. Já však jsem svobodný kníže Kurdů a velitel všech svých válečníků. Nemysli si proto, že tvá hodnost je vyšší než má ..."
"Nejsem..."
"Mlč! Jsem zvyklý, že mě lidé vyslechnou a nechají domluvit. Pamatuj si to, kaymakame! Vpadl jsi proti veškerému právu a bez předchozího oznámení ozbrojen na mé území jako zloděj, jako lupič. Lupiče obvykle pochytám a pobiji. Jelikož jsi však sultánovým poddaným, chtěl bych, dříve než použiji veškeré své moci, s tebou promluvit po dobrém. Že ještě žijete, ty a tví lidé, za to vděčíte mé mírnosti a shovívavosti. Řekni, kdo z nás má právo očekávat, že ten druhý přijde k němu - ty nebo já?"
Kaymakam se zatvářil udiveně, takové přivítání rozhodně nečekal. Rozmýšlel se, co odpovědět. Ale slova se ujal machredž, jehož krahujčí tvář vzplanula hněvem:
"Alí Beji, čeho se to odvažuješ! Nazýváš nás zloději a vrahy, nás, kteří zde sedíme jako zástupci pádišáha a mutasarrifa! Dej si pozor, nebo toho budeš litovat!"
Bej se zcela klidně obrátil na důstojníka:
"Podplukovníku, kdo je ten blázen?"
Tázaný udělal zděšené gesto.
"Dej si pozor na jazyk, Alí Beji! Kamil Efendi je machredž mosulský."
"Ty žertuješ! Machredž musí umět vládnout svými smysly. Mosulský machredž přemluvil mutasarrifa, aby táhl proti mně do boje. Kdyby nebyl blázen, nikdy by se neodvážil přijít ke mně; musel by přece vědět, co ho v takovém případě čeká."
"Nežertuji, je to opravdu on."
"Tak jsem slyšel správně. Ale mysli na to, že jsem pozval jen tebe!"
"Kamil Efendi šel se mnou jako zástupce a vyslanec mutasarrifa."
"To je možné, když to tvrdíš. Ale můžeš to dokázat?"
"Říkám to a dotvrzuji!"
"To zde neplatí. Věřím ti. Avšak každý jiný, kdo ke mně přichází v této nebo podobné záležitosti, musí dokázat, že má právo a pověření se mnou jednat. Jinak se vydává v nebezpečí, že s ním budu jednat tak, jako vy jste jednali s mým prvním poslem."
"Machredž se nikdy nemůže dostat do takového nebezpečí."
"Dokážu ti opak!"
Alí Bej zatleskal a ihned vstoupil Jezíd, který přivedl nahoru kaymakama.
"Zaručil jsi kaymakamovi bezpečný návrat?" zeptal se ho bej.
"Ano, ó beji!"
"Komu ještě?"
"Nikomu."
"Ani těm třem vojákům, kteří stojí venku?"
"Ne. A machredžovi také ne."
"Ty tři odveďte, jsou zajati. A tohoto muže, který se vydává za mosulského machredže, vezmeš také s sebou! On je vším vinen, má na svědomí i zavraždění mého vyjednavače."
"Protestuji!" zvolal kaymakam.
"Budu se bránit a pomstím se," hrozil Kamil a vytáhl dýku z opasku.
V tom okamžiku se však Alí Bej vymrštil a uhodil ho pěstí tak prudce do obličeje, že se zasažený zhroutil.
"Čubčí synu, ty se opovažuješ tasit proti mně v mém vlastním stanu? Pryč, ven s ním!"
"Stůjte!" zavelel kaymakam. "Přišli jsme jednat. Nesmí se nám nic stát!"
"I můj posel k vám přišel, aby vyjednával. Vy jste ho však zavraždili. Pryč s tímto člověkem!"
Jezíd uchopil machredže a odvedl ho.
"Odejdu také!" pohrozil kaymakam.
"Tak jdi! Dostaneš se ke svým lidem nezraněn, živ a zdráv. Ale než k nim dojdeš, bude jich již mnoho zabito. Káro ben Nemsí Efendi, vyjdi ven na skálu a zvedni pravici! Je to znamení pro zahájení palby!"
Podplukovník se rychle ke mně obrátil:
"Zůstaň. Nesmíte střílet."
"A proč ne?" zeptal se Alí Bej.
"Byla by to vražda, protože se nemůžeme bránit."
"Nebyla by to vražda, nýbrž trest a odplata. Chtěli jste nás zákeřně přepadnout. Přišli jste se šavlemi, puškami a děly, abyste nás porubali, postříleli. Ale. když se vaše děla dostala do našich rukou, když jsme vás přivítali podle zásluhy, tu najednou říkáte, že ten, kdo střílí, je vrah! Kaymakame, ať se ti

nevysměji!"
"Vydej machredže!"
"Je rukojmím za zavražděného vyjednavače!"
"Zabiješ Kamila Efendiho?"
"Možná, to záleží na tom, zda se my dva domluvíme."
"Co ode mne žádáš?"
"Jsem ochoten vyslechnout tvou nabídku."
"Nabídku? Přišli jsme, abychom kladli požadavky."
"Řekl jsem ti již jednou, aby ses nezesměšňoval! Proč jste nás přepadli?"
"Mezi vámi jsou vrazi."
"Vím, který případ máš na mysli, ale jsi špatně zpraven. Není pravda, že by dva našinci zavraždili jednoho vašeho člověka, to tři vaši lidé zavraždili dva naše. Postaral jsem se již o to, abych vám to dokázal. Káhya, starosta obce, kde se to stalo, přijde v nejbližší době sem i s příbuznými zavražděných."
"Možná že jde o jiný případ."
"Je to tentýž případ, ale machredž jej překroutil. Již to víckrát neudělá. Ale i kdyby to bylo tak, jak říkáš, není to ještě důvod, abyste ozbrojeni přepadli naše území."
"Měli jsme ještě jiný důvod. Nezaplatili jste charradž."
"Zaplatili. Čemu vlastně říkáš charradž? Jsme svobodní Kurdové. Co platíme, to platíme dobrovolně. Složili jsme daň z hlavy, kterou musí zaplatit každý, kdo není muslim, aby byl zproštěn vojenské služby. Teď chcete ještě charradž. Přitom to není nic jiného než ona daň z hlavy, kterou jsme již zaplatili! I kdybyste měli pravdu a my jsme zůstali mutasarrifovi dlužní nějakou daň, není ani to dostatečný důvod k přepadu. Proč mutasarrif vtrhl právě do Šejk Adí, kde je nyní na tisíce lidí, kteří nepatří pod Mosul, a kteří mu tedy nejsou v žádném případě nic dlužní? Kaymakame, ty a já, my dva víme zcela přesně, co Šakíb Chalíl Paša vlastně od nás chce - peníze a kořist.
Nepodařilo se nás oloupit, a tak nebudeme déle hovořit o důvodech, které jej k přepadu vedly. Nejsi ani právník, ani výběrčí daní; jsi důstojník, a proto s tebou chci hovořit jenom o tvém vojenském úkolu. Mluv a já ti budu naslouchat!"
"Mám od tebe žádat charradž a vydání vrahů. Nepodrobíš-li se, mám na rozkaz mutasarrifa srovnat se zemí Šejk Adí a ostatní osady Jezídů a zabít každého, kdo se postaví na odpor. Tak zní rozkaz."
"A splníš jej?"
"Všemi silami."
"Tak to udělej!"
Alí Bej se zvedl na znamení, že rozmluva skončila. Podplukovník ho pohybem zadržel.
"Co chceš udělat, beji?"
"Chceš srovnat se zemí vesnice Jezídů a zabít jejich obyvatele. Já jakožto hlava Jezídů chráním své poddané. Vpadli jste ke mně bez vyhlášení války. Uvádíte lživé důvody. Chcete pálit, loupit a vraždit. Zabili jste dokonce mého vyjednavače, a to je čin proti právu kteréhokoli národa. Proto vás nemohu považovat za vojáky. Musím s vámi jednat jako s lupiči. A ty je nutno prostě zničit. Domluvili jsme spolu. Vrať se ke svým lidem. Teď ještě ručím za tvou bezpečnost, pak ale zůstaneš bez ochrany."
Bej opustil stan a zvedl ruku. Dělostřelci zřejmě již dlouho čekali na toto znamení - padl dělový výstřel a ještě jeden.
"Co to děláš!" vykřikl podplukovník. "Porušil jsi příměří ještě v době, kdy jsem tady!"
"Uzavřeli jsme snad příměří? Neřekl jsem ti, že jsme spolu domluvili? Slyšíš? To byly kartáče - a tohle granáty, střely, které měly dopadnout na nás. Teď ale usmrcují vás. Alláh nás rozsoudil. Bije hříšníky jejich vlastními zbraněmi. Slyšíš křik svých lidí. Můžeš teď jít a vydat rozkaz ke zničeni našich vesnic!"
Zdálo se opravdu, že třetí a čtvrtá rána Turky zasáhla. Mohli jsme tak usoudit z divokého vytí, které zdola zaznělo.
"Zadrž, Alí Beji! Dej znamení, aby zastavili palbu! Budeme dále jednat!"
"Ty znáš mutasarrifův rozkaz a já znám svoji povinnost. Domluvili jsme spolu!"
"Mutasarrif nedal své pokyny mně, nýbrž miralayovi. Ted je mou povinností nenechat své lidi postřílet. Musím se pokusit je zachránit."
"Jestli to myslíš vážně, jsem ochoten obnovit jednání."
"Tak pojď dovnitř!"
Alí Bej odvinul sukno turbanu a zamával jím, načež vešel opět do stanu.
"Co ode mne žádáš?" zeptal se podplukovník.
Bej se podíval zamyšleně k zemi a pak odpověděl:
"Můj hněv není namířen proti tobě, a proto bych tě chtěl ušetřit. Každá naše

konečná dohoda by však znamenala tvou zkázu, protože podmínky, které budu klást, jsou pro vás krajně nepříznivé. Proto budu jednat přímo jen s mutasarrifem, a ty se tak zbavíš veškeré odpovědnosti."
"Děkuji ti, ó beji!"
Podplukovník nebyl zřejmě špatný člověk. Byl rád, že v celé záležitosti nastal takový obrat, a proto i jeho dík vycházel asi z upřímného srdce.
"Jednu podmínku mám však i vůči tobě," pokračoval bej. "Budeš sebe i své vojsko považovat za válečné zajatce a zůstaneš s jednotkami v Šejk Adí až do té doby, kdy se s mutasarrifem dohodnu."
"Souhlasím, protože za takové ujednání mohu převzít zodpovědnost, Miralay je vším vinen. Postupoval příliš neopatrně." "Složíš tedy zbraně?"
"To by bylo potupné."
"Můžete si jako váleční zajatci ponechat zbraně?"
"Považuji se za válečného zajatce jen v tom smyslu, že zůstanu v Šejk Adi a nepokusím se o průlom do té doby, dokud se nedozvím, jak o nás rozhodl mutasarrif."
"Pokus o průlom by byla vaše zkáza. Rozdrtili bychom vás."
"Alí Beji, chci být poctivý a přiznávám, že naše situace je velmi zlá. Víš ale, co dokáže tisíc vojáků, když jsou dohnáni k zoufalství?"
"Vím to, přesto by žádný z vás nevyvázl živ."
"Padl by však i mnohý z vašich lidí. A pomysli, že mutasarrif má k dispozici ještě řadový a jízdní pluk, jehož největší část zůstala v Mosulu. K tomu připočti pomoc, které se mu dostane z Kirkúku a Dijárbakiru, ze Sulajmáníje a z jiných posádek. Dále pomysli na dělostřelectvo, které mu ještě zůstalo, a uznáš, že jsi sice nyní pánem situace, že jím však nezůstaneš nadlouho."
"Mám se tedy vzdát vítězství a nevyužít ho jen proto, že mohu být později poražen? Jen ať přijde mutasarrif se svými pluky! Vzkážu mu, že vás to bude stát život, když mě ještě jednou napadne. A jestliže má Šakíb Chalíl Paša zálohy, já mám také podporu. Víš, že stačí má pouhá výzva, aby mi přišel na pomoc leckterý statečný kurdský kmen. Miluji však mír, ne válku.
Shromáždil jsem dnes sice kolem sebe Jezídy z celého Kurdistánu a sousedních provincií a mohl bych rozdmýchat povstání, ale neudělám to, pokud mi mutasarrif umožní zachovat práva mých lidí. Ponechám zatím tobě i tvým vojákům zbraně. Ale slíbil jsem jednomu svému spojenci pušky a ty bude muset paša v každém případě dodat."
"Kdo je tím spojencem?"
"Žádný Jezíd neprozradí svého přítele. Ty si tedy ponecháš zbraně, ale odevzdáš všechnu munici, a já ti za to slibuji, že se vám postarám o potraviny, které budete potřebovat."
"Když ti dám náboje, je to, jako bys měl i zbraně!"
"Nech si tedy i tu munici. Ale říkám ti, budou-li mít tví lidé hlad a požádáš-li mě o potraviny, prodám ti je jen za pušky, pistole, šavle a nože.
Tak nebudete válečnými zajatci, uzavřeme jen příměří."
"Na to mohu přistoupit."
"Vidíš, že jsem velice shovívavý. Ale teď ti chci říci své podmínky. Zůstanete v údolí Šejk Adí. Nebudete mít žádné spojení s vnějším světem.
Zdržíte se všech nepřátelských akcí proti mým lidem, budete respektovat naše svatyně a naše domovy. Do svatyň nesmíte vkročit vůbec a do bytů jen s mým svolením. Příměří bude trvat tak dlouho, dokud nedostanete mutasarrifův rozkaz. Bude vám předán v mé přítomnosti. Každý pokus o útěk, i jednotlivce, a každý čin proti těmto ujednáním bude mít za následek okamžité zrušení příměří. Zachováte si svá nynější postavení a já také. Zavazuji se ze své strany, že do stanovené doby nepodniknu žádnou nepřátelskou akci. Souhlasíš?"
Po krátkém rozmyšlení a nekolika nepodstatných dodatcích přijal podplukovník podmínky. Zasazoval se velice o machredže a žádal jeho vydání, Alí Bej však nesouhlasil. Napsal jsem zásady smlouvy a oba ji potvrdili.
Jeden z nich písemně, druhý tím, že připojil parmak isaretti, otisk prstu, který platí místo podpisu. Důstojník se pak vrátil do údolí a směl vzít s sebou své tři vojáky.
Pali očekával rozkazy svého nadřízeného.
"Chceš mi napsat dopis pro mutasarrifa?" zeptal se mě Alí Bej.
"Rád. Co mu chceš sdělit?"
"Chci mu vylíčit situaci jeho vojsk. Dále sděl pašovi, že s ním chci vyjednávat, že ho očekávám buď zde, anebo jsem ochoten se s ním sejít v Džerrajji. Šakíb Chalíl smí přijet v doprovodu čítajícím nanejvýš padesát mužů a musí se zdržet všech nepřátelských činů. Schůzka se uskuteční pozítří v poledne. Nepřijde-li, zabiji machredže a dám jeho oddílům pocítit vlastní kartáčovou palbu. To se stane i tehdy, zjistím-li, že paša chce pokračovat v nepřátelství. Můžeš to vše

napsat?"
"Ano."
"Dám Palimu ještě další úkoly. Napiš to co nejrychleji, aby mohl brzy odjet!"
O několik minut později jsem seděl ve stanu, držel po východním způsobu papír na kolenou a psal zprava doleva dopis pašovi. Adresát při čtení jistě neměl nejmenšího tušení, že dopis psal jeho chráněnec. Sotva za půl hodiny uháněl Pali tryskem po cestě do Badrí.

POHŘEB PÍRA KAMEKA Slavnost Jezídů byla sice pokažena, ale lítost nepřehlušila radost, že se podařilo odvrátit veliké nebezpečí, které hrozilo poutníkům v Šejk Adí.
"Co bude teď se slavností?" zeptal jsem se Alího Beje. "Osmánci mohou tam dole zůstat i několik dní, a tak dlouho nebudou přece chtít Jezídové čekat."
"Uspořádám pro svůj lid slavnost, která bude velkolepější, než očekávali," prohlásil. "Pamatuješ si ještě cestu do údolí Idis?"
"Ano"
"Máš dost času. Jeď tam a přiveď míra šejka Chána a ostatní šejky a kavály. Podíváme se, zda najdeme pozůstatky píra Kameka, a pak bychom je pohřbili v údolí Idis."
To byla jistě myšlenka, která u Jezídů musela nalézt nadšený ohlas. Vzal jsem s sebou jen Halefa, bolůk emini zůstal.
Řekl jsem sice, že znám cestu do údolí Idis, ale znal jsem pouze cestu z Badrí, nikoliv tedy z Šejk Adí. Bej se domníval, že jsem se Selekovým synem jel přes Šejk Adí. Nevyvracel jsem mu to, protože jsem chtěl najít údolí sám. Ve směru jsem se zmýlit nemohl a stopy Jezídů z předešlého dne mě musely vést. Jel jsem po okraji údolí až nad svatyni kolem mnoha Jezídů, kteří svah důkladně obsadili. Potom jsem zamířil vlevo do lesa. Pro cvičené oko nebylo těžké rozpoznat stopu i ze sedla. Sledovali jsme ji a brzy jsme dospěli na místo, kde jsem s tlumočníkem začal sestupovat. Dnes tu byla stráž, která měla zamezit přístup každému cizímu. Sestoupili jsme s koní a nechali je nahoře.
Když jsme slézali po srázu dolů, otevřela se nám zajímavá a velmi pestrá podívaná. Tisíce žen a dětí se utábořilo dole v nejmalebnějších skupinkách. Koně i hovězí dobytek spásali trávu, ovce a kozy šplhaly po skaliskách. Nebylo slyšet hlasitého slova, všichni mluvili potichu, aby neopatrným zvukem nevyzradili svou skrýš. U vody seděl mír šejk Chán se svými kněžími.
Radostně mě přivítali, protože do tohoto okamžiku nevěděli nic jiného, než že se nepřátelský útok nezdařil. Podrobnější zprávu jim ještě nikdo nedonesl.
"Je poškozena svatyně?"
To byla první otázka, kterou mi mír položil.
"Svatyně poškozena není, ani žádná jiná budova."
"Slyšeli jsme střelbu. Teklo mnoho krve?"
"Jen krev nepřítele."
"A naši lidé?" "Neslyšel jsem, že by někdo z nich byl zraněn během boje. Dva však jsou mrtvi, ale nepadli v boji."
"Kdo to je?"
"Sedlář Hefi z Básoni a..."
"Hefi z Básoni? Pilný a statečný muž. A nepadl v boji? Jak tedy zemřel?"
"Bej ho vyslal jako vyjednavače k Turkům a ti ho zastřelili. Musel jsem se na to dívat, a nemohl jsem mu pomoci."
Kněží sklonili hlavy, sepjali ruce a mlčeli. Jen mír šejk Chán pravil vážným hlubokým hlasem:
"Aš-Šáms již Hefimu nebude svítit. Dlí pod paprsky vyššího slunce. Je u Boha!"
Způsob, jakým přijali zprávu o jeho smrti, byl dojemný.
"A kdo byl ten druhý?" zeptal se mír.
"Zděsíš se!"
"Muže smrt neděsí, neboť smrt je přítelem člověka. Kdo to je?"
"Pír Kamek."
Bylo to, jako by všechny zasáhla náhlá, neočekávaná rána, ale nikdo neřekl ani slovo. Také nyní promluvil mír šejk Chán jako první.
"Bůh tomu tak chtěl! Vyprávěj nám o jeho smrti!"
Podrobně jsem jim vylíčil, čeho jsem byl svědkem. Všichni poslouchali s hlubokým pohnutím a mír potom řekl:
"Bratři, vzpomeňme jej!"
Kněží sklonili hlavy. Modlili se? To nevím, ale viděl jsem, že se oči mnohých zalily slzami a že jejich dojetí bylo veliké a upřímné.
Rozjímali delší dobu. Teprve pak jsem mohl zase promluvit.
"A nyní mě posílá Alí Bej, abych vás přivedl. Chce se pokusit najít pozůstatky světce a pohřbít je ještě dnes."

"Ano, to je důležitý úkol, který musíme splnit. Kosti píra Kameka nesmějí spočívat vedle kostí Umara Ahmada."
"Obávám se, že nenajdeme kosti, ale pouhý popel!"
"Pospěšme si!"
Vyrazili jsme, jen fakírové zůstali, aby dohlíželi na Idis. Když jsme se dostali nad Šejk Adí do bejova stanu, mluvil bej právě s mužem, který se šel podplukovníka dotázat, zda Turci dovolí jezídským kněžím prozkoumat hranici. Důstojník svolil a vyslovil jen podmínku, že dotyčné osoby nesmějí mít u sebe zbraně.
Alí Bej nemohl šejky doprovázet. Poprosil jsem, zda se mohu připojit. Ochotně svolili. Skoro zapomněli na to hlavní, na urnu, která měla pojmout světcův popel. Ukázalo se však, že se bej již o ni postaral.
"Míre šejku Cháne, dobře víš, že slavný hrnčíř Rasat v Básoni zhotovil pro mého otce Husajna Beje urnu, v které má jednou spočinout jeho popel.
Tato urna je mistrovským dílem, a je tedy hodná toho, aby přijala světcovy pozůstatky. Je v mém domě v Badrí a vyslal jsem již muže, aby ji přinesli. Dostanete ji dříve, než dokončíte u hranice svou práci."
Odjeli jsme k hranici. Minuli jsme dělovou baterii a přijeli na místo, kde světec obětoval pomstě sebe i svého nepřítele. Uviděli jsme hromadu popela, z které vyčnívaly polospálené pahýly silnějších dřev. Před ní ležela mrtvola zastřeleného vyjednavače.
Popel byl již vychladlý. Z okolních domů přinesli kněží potřebné nářadí a začali opatrně odhrnovat příkrov popela. To vyžadovalo dlouhou dobu, takže mezitím přišli Jezídové s mezkem, na jehož hřbetě byla připevněna urna.
Kněží postupně odkryli dvě beztvaré hroudy a pečlivě je zkoumali.
Zdálo se, že se nemohou dohodnout, a proto mě mír šejk Chán přivolal.
Před námi ležela opravdu těla obou mrtvých. Byla napůl zuhelnatělá a obalena silnou vrstvou, sestávající při bližším ohledáni z nespalitelných součástí pryskyřice a popela.
"To jsou oba mrtví," řekl jsem. "Díky pryskyřici můžete pohřbít svého světce. Tady vpředu je tělo světce, ten dál je Turek."
"Jak jsi to poznal? Můžeš to dokázat?"
"Jistě. Pír Kamek neměl u sebe žádné zbraně, plukovník byl ozbrojen šavlí, dýkou a dvěma pistolemi. Vidíte, jak na jeho těle lpí zohýbané hlavně pistolí a střenka dýky? Pažby a rukojeť shořely. A zde, právě pod ním vyčnívá špička šavle z popela. Určitě to byl Umar Ahmad."
Všichni bez výjimky souhlasili s mým názorem a chystali se vložit pozůstatky píra Kameka do urny. Po celou dobu stál podplukovník s několika svými důstojníky poplíž. Přenechali mu mrtvolu jeho dřívějšího nadřízeného a potom jsme se vrátili nahoru. Tam si Alí Bej vyžádal od míra rozkazy pro uspořádání pohřebních obřadů. "Musíme je odložit na zítřek," odpověděl mír. "Pír Kamek byl nejzbožnější a nejmoudřejší z Jezídů. Musíme ho pohřbít důstojně, a na to je dnes již příliš pozdě. Nařídím, aby v údolí Idis byl postaven důstojný památník. Ten však může stát až zítra."
"Budeš potřebovat zedníky a tesaře?"
"Ne. Bude to jednoduchá stavba z balvanů. Každý muž, každá žena a každé dítě nechť přinese kámen, a to podle vlastních sil, aby se každý ze shromážděných poutníků podílel na stavbě důstojného pomníku."
"Já však potřebuji vojáky na hlídání Turků!" namítl Alí Bej.
"Vystřídají se. Budeš tedy mít vždy dostatek mužů. A teď se poradíme, jak bude stavba vypadat."
Sám jsem se jednání neúčastnil, ale vyhledal jsem mezitím tlumočníka, abych u něj vyzvedl zápisky zemřelého. Júsuf je uschoval v dutém stromě.
Posadili jsme se stranou a nerušeně jsem se oddal jazykovým cvičením.
Tak uběhl den a přiblížila se noc. Na vrcholcích, které obklopovaly údolí šejk Adí, zaplály četné strážní ohně. Turci nemohli uniknout, i kdyby podplukovník porušil dané slovo a využil noci k průlomu. Avšak noc uběhla klidně a ráno se vrátil Pali. Spal jsem v bejově stanu a byl jsem tam ještě v době, kdy vešel posel.
"Byl jsi u mutasarrifa?" zeptal se ho Alí Bej.
"Ano, pane, ještě pozdě večer."
"Co řekl Šakíb Chalíl Paša?"
"Nejdřív zuřil a chtěl mě nechat zbičovat. Pak povolal mnoho důstojníků i shromáždění rádců, svůj díván, a dlouho se s nimi radil. Později jsem směl opět vejít."
"U porady jsi tedy nebyl?"
"Ne."
"Jakou jsi dostal odpověď?"

"Dopis pro tebe."
Pali vytáhl dopis, zapečetěný mutasarrifovou pečetí. Alí Bej dopis otevřel. Ve velkém dopise ležel ještě malý, otevřený. Podal mi je oba.
"Přečti to, efendi! Dychtivě čekám, abych se dozvěděl, na čem se mutasarrif usnesl."
Přípis sepsal písař místodržícího a paša jej podepsal. Slíbil, že bude příštího dne s deseti muži v Džerrajji, a kladl si podmínku, aby Aliho Beje rovněž doprovázel jen malý počet bojovníků. Šakíb Chalil očekával, že se vše urovná smírně, a prosil, aby byl kaymakamovi odevzdán přiložený písemný rozkaz. Ten obsahoval mírumilovný pokyn zdržet se až do odvolání každého projevu nepřátelství, nepáchat v Šejk Adí žádné škody a jednat s Jezídy jako s přáteli. Dopis končil poznámkou, aby kaymakam četl tento rozkaz velmi pečlivě.
Alí Bej si ulehčeně oddechl. Po malé chvíli ulevil svému srdci slovy:
"Zvítězili jsme a mutasarrifovi jsme udělili pořádnou lekci. Poznal jsi to, efendi? Dáme kaymakamovi tento dopis a zítra budu v Džerrajji."
"Proč bychom měli dát kaymakamovi ten dopis?"
"Patří přece jemu."
"Je to ale zbytečné, protože se již zavázal udělat to, co se mu přikazuje."
"Bude úmluvu dodržovat jistěji a věrněji, když uvidí, že je to i vůle pašova."
"Musím se ti s něčím svěřit. Tento písemný rozkaz ve mně budí podezření."
"Proč?"
"Protože je zbytečný. A jak divně znějí poslední slova, aby kaymakam četl rozkaz velice pečlivě!"
"To nás má přesvědčit o mutasarrifově dobré vůli a povzbudit kaymakama ke krajní poslušnosti."
"Taková poslušnost je samozřejmá, proto se mi zdá rozkaz víc než zbytečný." "Ten dopis nepatří mně. Paša jej svěřil mé poctivosti a já jej odevzdám kaymakamovi."
Jako by osud tomuto úmyslu přál, ohlásil vstupující Jezíd:
"Alí Beji, z údolí přijíždí jezdec."
Vyšli jsme ze stanu a po chvilce jsme poznali, že se blíží podplukovník, tentokrát bez doprovodu. Počkali jsme na něj venku.
"Sabahlariniz hayir olsun - dobré jitro!" řekl, sesedaje s koně, nejdříve mně a pak bejovi.
"Marhaban - buď vítán!" odpověděl Alí Bej. "Jaké přání tě ke mně přivádí?"
"Přání mých vojáků, kteří nemají chleba."
Řekl to bez jakéhokoliv úvodu. Alí Bej se tiše usmál.
"To se dalo čekat. Ale zapamatoval sis, že prodávám chleba jen za zbraně?"
"To jsi řekl. Jistě však vezmeš i peníze."
"Co bej Jezídů řekne, to také dodrží. Potřebuješ jídlo a já potřebuji zbraně a střelivo. Provedeme výměnu a tím bude pomoženo oběma stranám."
"Zapomínáš, že zbraně a střelivo potřebuji sám!"
"A ty zapomínáš, že i já potřebuji chleba. Je zde shromážděno mnoho tisíc Jezídů. Všichni chtějí jíst a pít. A nač ty potřebuješ všechny zbraně? Nejsme snad přátelé?"
"Ale jen do konce příměří!" "I dál. Efendi, prosím, přečti pašův dopis!"
"Přišel dopis od Šakíba Chalíla Paši?" otázal se rychle nadporučík.
"Ano. Vyslal jsem k němu posla, který se teď vrátil. Čti, efendi!"
Přečetl jsem hlasitě dopis, který jsem měl doposud u sebe. Zdálo se mi, že se na podplukovníkově tváři mihlo zklamání.
"Tak tedy mezi námi zavládne mír!" mínil. "Ano," přisvědčil bej. "Až do té doby se musíš chovat přátelsky, Mutasarrif ti to ještě zvlášť nakazuje."
"Ještě zvlášť?"
"Přiložil dopis, který ti mám odevzdat."
"Dopis pro mne?" zvolal důstojník. "Kde je?"
"Efendi ho má. Ať ti ten dopis vydá!"
Už jsem mu jej chtěl podat, ale chvat, s jakým po něm sáhl, mě zarazil.
"Dovol, abych ti ho přečetl!"
Předčítal jsem jej, ale jen až k poslední poznámce, která vzbudila mé podezření. Tu se zeptal:
"To je všechno? Nic jiného tam nestojí?"
"Ještě dva řádky. Poslyš je!"
Četl jsem nyní až do konce, avšak pozoroval jsem přitom podplukovníka.
Jen na vteřinku se jeho oči rozevřely víc než obvykle, ale věděl jsem teď zcela jistě, že ta věta má nějaký pro nás nepochopitelný význam.
"Ten dopis patří mně. Dej ho sem!"
Při těch slovech sáhl Turek tak rychle po dopise, že jsem měl sotva čas jej před ním zachránit.
"Nač takový spěch, kaymakame?" zeptal jsem se a díval se mu upřeně do tváře.

"Mají snad tyto řádky tak důležitý význam, že se přestáváš ovládat?"
"Neznamenají vůbec nic. Ale ten dopis přece patří mně!"
"Mutasarríf ho poslal bejovi, na něm jedině záleží, zda ti ho dá, nebo zda tě seznámí jen s obsahem."
"Alí Bej ti již řekl, že mám dopis dostat!"
"Protože ten papír má, jak se zdá, pro tebe velikou cenu, dovolí mi bej jistě, abych se na dopis důkladně podíval, než ti ho odevzdám."
Mé podezření jen zesílilo. Měl jsem již určitou domněnku. Podržel jsem - papír celou plochou svisle proti světlu, nespatřil jsem však nic podezřelého.
Ani hmatem, ani čichem jsem nic nepoznal. Potom jsem jej však podržel vodorovně a odrážející se sluneční paprsky mi konečně ukázaly několik míst, kde velmi ostrý zrak mohl rozpoznat tahy, připomínající písmo, které však skoro splývalo s barvou papíru.
"Ten list nedostaneš!" řekl jsem podplukovníkovi.
"Proč ne?"
"Protože obsahuje tajné písmo, které budu zkoumat."
Zčervenal zlostí:
"Mýlíš se, efendi!"
"Vidím to docela jasně!" A abych ho vyzkoušel, dodal jsem: "To písmo přečtu, když ponořím papír do vody."
"Jen to udělej!" odpověděl se zřejmou škodolibostí.
"Prozradil ses, kaymakame. Nedám papír do vody, ale podržím jej nad ohněm."
Zřejmě jsem uhodl. Poznal jsem to podle zděšení, které se objevilo na jeho tváři.
"Spálíš a zničíš přitom dopis!" varoval mě.
"Neboj se! Jsem efendi ze Západu a vím, jak s takovými věcmi zacházet."
"Myslíš opravdu, že je v tom dopise něco napsáno tajným písmem?" podivil se bej.
"Ať někdo rozdělá oheň a já ti to dokážu!"
Pali, který byl dosud ve stanu, sesbíral na Alího pokyn suché větve a zapálil je. Podřepl jsem a přidržel papír opatrně nad ohněm. Náhle ke mně přiskočil podplukovnik a snažil se mi dopis vyrvat. Očekával jsem to, proto jsem rychle uhnul a on klopýtl a upadl. V mžiku na něm klečel Alí Bej.
"Tak dost, kaymakame!" zvolal. "Jsi falešný a zrádný člověk! Tentokrát jsi ke mně přišel, aniž ses předem ujistil mou ochranou. Teď jsi mým zajatcem!"
Důstojník se bránil ze všech sil, ale byli jsme tři proti jednomu a přispěchali i další Jezídové. Odzbrojili jsme ho, svázali a dopravili do stanu.
Teď jsem mohl nerušeně dokončit svoji práci. Plamen zahřál papír skoro k ožehnutí, a tu se objevila jasně slova, která stála mezi řádky.
"Vidíš, Alí Beji, že jsem měl pravdu?"
"Efendi, ty jsi kouzelník! Co je tam napsáno?"
"Přijdu pozítří, abych zvítězil."
"Je to pravda? Nemýlíš se?"
"Stojí to tu zcela zřetelně."
"Dobře, tak mi ten dopis dej!"
Bej vzrušeně přecházel sem a tam. Potom se přede mnou zastavil.
"Je to zrada, či ne, co myslíš, efendi?"
"Je to přinejmenším záludnost!"
"Mám mutasarrifa zničit? Je v mých rukou!"
"Narazíš přitom na pádišáha!"
"Efendi, Rusové mají přísloví, které praví: Bůh vysoko a car daleko.
Tak je tomu i s pádišáhem. Zvítězím!"
"Proleješ však mnoho krve. Neřekl jsi mi nedávno, že miluješ mír?"
"Miluji jej, ale ať mohu žít v míru i já! Turci přišli, aby nás oloupili o svobodu, o majetek i o život. Přesto jsem je šetřil. Ted osnují novou zradu. Neměl bych se bránit?" "Bránit by ses měl, ale ne se zbraní v ruce."
"Jak tedy?"
"Dopisem. Předlož jej mutasarrifovi a bude poražen."
"Šakíb Chalíl Paša nastrojí léčku a zajme mě, až pojedu zítra do Džerrajje!"
"A proč bys to nemohl udělat ty s ním? Jsi ve výhodě, protože nemá ani zdání, že znáš jeho úmysly."
Alí Bej se díval dlouhou dobu před sebe do země. Přemýšlel. Potom řekl:
"Poradím se s mírem šejkem Chánem. Pojedeš se mnou do údolí Idis?"
"Pojedu."
"Napřed ale zneškodním ty lidi dole. Počkej zde!"
Proč jsem neměl beje doprovázet? Držel ruku na dýce, jeho oči měly jasný výraz odhodlání. Nechtěl snad, abych mu zabránil v jeho náhlém rozhodnutí? Čekal jsem asi půl hodiny a po celou tu dobu jsem slyšel ze stanu zvuky zřejmě velmi pohnuté rozmluvy. Konečně se Jezíd zase objevil. Měl v ruce listinu, kterou mi

podal:
"Čti, chci vědět, zda v tom není nějaká zrada."
Obsahovala stručný, odměřený pokyn velícím důstojníkům, aby všechny zbraně a munici předali ihned těm Jezídům, jejichž vůdce se vykáže tímto rozkazem.
"Je to v pořádku. Ale jak jsi toho dosáhl?"
"Byl bych dal kaymakama a machredže ihned zastřelit a začal bych s dělostřeleckou palbou. Za hodinu bychom byli s Turky hotovi."
"Zůstane podplukovník v zajetí?"
"Ano. Dal jsem jeho i machredže hlídat."
"A co uděláš, když se jejich vojáci nepodřídí rozkazu?"
"Pak splním svoji hrozbu. Zůstaň tu, než se vrátím, a uvidíš, zda splním, co jsem si předsevzal."
Bej udělil ještě několik rozkazů a sestoupil k dělostřelecké baterii.
Během deseti minut byli všichni Jezídové připraveni k boji. Vojáci leželi ve svých krytech s nabitými puškami a dělostřelci stáli u děl připraveni k palbě.
Jejich zásek se otevřel a prošlo asi dvě stě Jezídů s šedesáti mezky.
Většinu těchto zvířat jsme získali, když jsme zajímali dělostřelce. Průvod zastavil v určité vzdálenosti, jen vůdce Jezídů šel dál a vyhledal osmanské důstojníky.
Mohl jsem ze svého stanoviště všechno pozorovat. Jednáni bylo dost dlouhé. Ale nakonec se vojáci seřadili do oddílů a jeden za druhým pochodovali kolem mezků, kde odkládali zbraně. Nešlo to zcela hladce a klidně, důstojníci se neradi loučili se svými šavlemi a pistolemi. Zůstalo však jen u bezmocného reptání, protože Turci věděli, že každý skutečný odpor bude potlačen.
Alí Bej se vrátil za necelou hodinu. Za ním přiváděli Jezídové mezky s naloženými zbraněmi. Cennou kořist ihned dopravili do údolí Idis. Také podplukovník byl nekolika muži odveden na bezpečné místo, tam, kde byl držen v zajetí machredž i dělostřelecký kapitán a jeho poručík.
Konečně jsme se vypravili na cestu. Halef jel s námi. Ifru jsem neviděl. Zřejmě si z dlouhé chvíle vyjel na svém oslu. Na cestě do údolí Idis jsme potkali dlouhou řadu vracejících se Jezídů. Pomohli při stavbě pomníku a šli vystřídat své druhy. Řekli nám, že stavba pokračuje rychle.
Když jsme dojeli do údolí, viděli jsme, že zde vládne čilý ruch. Uprostřed byly shromážděny ženy, které na velkých plochých kamenech drtily zrní.
Jiné seděly u jam, kde rozdělaly oheň, aby mohly péci chleba. Další zhotovovaly pochodně nebo připravovaly lampy a lucerny, které si předevčírem vzaly z Šejk Adi s sebou na slavnost. Nejrušněji však bylo v horní části údolí, kde se stavěl památník. Byla to ohromná pyramida, jejíž zadní část se opírala o strmou skalní stěnu. Stavba se skládala z velkých kamenných bloků, na jejichž seskupení bylo jistě zapotřebí vynaložit značnou sílu.
Ve středu stavby byl ponechán dutý prostor, který měl podobu slunce s dvanácti paprsky. Zde měla být umístěna urna. Několik set mužů pracovalo na stavbě a ještě více žen a dětí valilo kameny nebo viselo jako veverky na výstupcích skal, aby tak shora napomáhaly stavbě.
Knězi byli zčásti zaměstnáni dozorem na stavbě, zčásti sami stavět pomáhali. Mír šejk Chán seděl poblíž pyramidy. Přistoupili jsme k němu.
Alí Bej mu vyprávěl o dnešních událostech a ukázal mu oba dopisy od mutasarrifa. Mír se hluboce zamyslel. Konečně se zeptal:
"Co učiníš, Alí Beji?"
"Jsi starší a moudřejší. Přicházím, abych tě poprosil o radu."
"Pravíš, že jsem starší z nás obou. Stáří miluje klid a mír. Říkáš, že jsem z nás obou moudřejší. Největší moudrostí je vzývání Všemocného a Nejdobrotivějšího. Ten však nechce, aby člověk přeléval krev svého bratra."
"Jsou Turci našimi bratry? Ti Turci, kteří nás přepadli jako lupiči?"
"Jsou našimi bratry, ačkoliv s námi nejednají jako s bratry. Zabiješ snad bratra, který ti nepřeje?" "Ne." "Promluvíš s ním, ať již mírně nebo přísně, ale nebudeš usilovat o jeho život. Tak bys také měl mluvit s mutasarrifem."
"A co když paša nebude mých slov dbát?"
"Bůh dal člověku rozum, aby myslel, a srdce, aby cítil. Kdo se nezamýšlí nad slovem druhého a kdo nedbá citů svého bratra, toho Bůh opustil.
Teprve potom je hoden trestu." "Budu jednat podle tvých moudrých slov, ó míre."
"Opakuji tedy svou otázku. Co uděláš?"
"Půjdu s deseti muži do Džerrajje, bude mě však následovat dost bojovníků, abych případně mutasarrifa zajal. Ale dříve, a to již dnes, vyšlu zvědy do Mosulu, Kujundžiku, Telí Kéfu, Bávajsy, Rás el Ajnu a Chorsábádu. Ti mi včas podají zprávu o pašových plánech. Budu s ním mluvit mírně, nebudeli však mých slov dbát, promluvím přísně. Neuposlechne-li Šakíb Chalíl ani pak, ukážu mu jeho tajný dopis a dám znamení, aby byl zajat. Zatímco budu u něho, obklíčí mí

bojovníci Džerrajj. Nemůže mi uniknout."
"Je možné, že paša také někoho vyšle, aby se dozvěděl, jak se připravuješ na setkání s ním."
"Turek se nic nedozví, protože mí lidé odtud odejdou již v noci. Půjdou po cestě, která vede západněji od Badrí až skoro do Bozanu. Při rozednění budou u potoka západně od Džerrajje."
Mluvili ještě o stravě pro vojáky obklíčené v Šejk Adí a o dnešní tryzně. Mezitím jsem chodil od skupiny ke skupině, abych pochytil jazykové zvláštnosti. Tu za mnou někdo zafuněl a hlas, lapající po dechu, volal:
"Uhni, sidi!"
Obrátil jsem se. Byl to Halef, který vynakládal všechny své síly, jak valil před sebou mocný balvan.
"Co to valíš?" zeptal jsem se udiven.
"Svůj příspěvek k památníku."
"Přijmou jej? Nejsi přece Jezíd!"
"Velmi rádi! Zeptal jsem se jich předem."
"Tak půjdu také pro balvan."
Nedaleko místa, kde jsme stáli, ležel dost veliký kámen. Odložil jsem zbraně a svrchní šat, abych se do něj mohl opřít celou silou. Šejkové jej s díky přijali, vyryli do něho dýkou mé jméno a lany jej vytáhli nahoru, kde jej umístili přímo nad symbolickým sluncem.
Mezitím Ali Bej skončil jednání. Chtěl zase odjet a zeptal se mě, zda ho doprovodím, nebo zůstanu raději zde.
"Jak budu moci nejlépe sledovat obřad?"
"Půjdeš-li se mnou," odpověděl. "Urna bude převezena dnes večer za svitu pochodní a lamp ze Šejk Adí do údolí Idis."
"Myslel jsem, že je již zde!"
"Ne. Stojí u chladných vod v lese a nejdříve bude dopravena do svatyně."
"I když jsou tam Turci?"
"Nemohou nám v tom zabránit."
"Pojedu s tebou."
"Máš až do večera dost času," pokračoval bej. "Chceš mi udělat laskavost?"
"Rád, bude-li to možné."
"Víš, že jsem Husajnu Agovi, vůdci Badinanců, slíbil pušky. Najdeš jeho obydlí?"
"Jistě. Myslím však, že nebude nutné jet až tam. Pokud vím, chtěl obsadit průsmyk a boční údolí. Je ostatně načase podat mu také nějakou zprávu."
"Chceš mu předat pušky? Pošlu mu jich sto a potřebnou munici. Šest mezků všechno uveze. Kolik lidí potřebuješ jako doprovod?"
"Dej mi deset bojovníků! Vezmu s sebou i Muhammada Amína, který zrovna přichází."
Řekli mi již dříve, že šejk Haddádů byl na lovu. V posledních dnech jsem jej vídával jen zřídka. Nechtěl se zřejmě ukazovat, aby se o jeho přítomnosti veřejně nemluvilo. Kromě toho nepřekonal asi zcela své předsudky vůči vyznavačům ďábla. Proto mu bylo milé, že se mnou mohl ihned zase odjet.
Trvalo jen krátkou chvíli, než Jezídové naložili mezky, a náš malý průvod se dal do pohybu. Moje domněnky se potvrdily. Potkal jsem záhy několik badinanských Kurdů, kteří mě dovedli ke svému náčelníkovi.
Byl jsem přijat s velkými poctami. Musel jsem u něho zůstat a okusit jídlo, které připravila jeho manželka. Husajn Aga byl s puškami velice spokojen a zvlášť ho potěšila kaymakamova šavle, kterou mi zvlášť pro něj dal Ali Bej s sebou. Muhammad Amin byl u badinanských Kurdů tak spokojen, že se rozhodl zůstat zde a počkat na mne, ačkoliv nerozuměl ani slovo kurdsky.
Nepokoušel jsem se ho přemlouvat, protože v Šejk Adí by Turci mohli jeho přítomnost přece jenom zjistit a pak by byl vlastní účel naší cesty do hor ohrožen. Odjížděl jsem tedy již bez něho.
Když jsem se vrátil k Alímu Bejovi a podal mu zprávu o Badinancích, chýlil se den již skoro ke konci. Viděl jsem, že se Turci stáhli více ke středu údolí a uvolnili svatyni.
"Kdy začne obřad?" zeptal jsem se beje.
"Jakmile se setmí. Vezmi s sebou pušky! Bude se hodně střílet."
"Půjč mi jednu! Musím svými náboji šetřit, protože zde nemohu doplnit zásobu."
Byl jsem na obřad opravdu zvědav. Seděl jsem na okraji údolí, dokud nepadly prvé stíny noci. Kolem se opět rozzářily strážní ohně a nad svatyní pomalu zaplála pyramida světel, právě tak jako první noc, kterou jsem strávil v Šejk Adí. Oba vchody do hrobky byly ověšeny lampami.
"Pojď!" vyzval mě Alí Bej, který spolu s několika vyvolenými nasedal na koně. Ifra zůstal, avšak Halef nás doprovázel. Dostali jsme se ke svatyni, která zářila světly. Prostranství před ní uzavírala dvojitá řada ozbrojených Jezídů,

aby se žádný Turek nemohl přiblížit. Ve svatyni byl pouze mír šejk Chán a kněží. Výjimečně povolili přístup i Alímu Bejovi a mně. Ve vnitřním dvoře stáli dva zapražení mezci, na hřbetě nesli stojan s upevněnou urnou. Kolem těchto zvířat vytvořili kněží kruh. Když jsme přicházeli, začali táhle zpívat. Často se opakovala slova: "Svou duši jsem odevzdal." Pak byli mezci napojeni vodou z posvátného pramene a dostali hrst zrní, čímž se naznačovalo, že ten, kterého nesou, má před sebou dlouhou pouť. Mír šejk Chán dal několik znamení, jejichž významu jsem nerozuměl. Zanotovali další píseň. Byla tichá a melodická. Měla čtyři sloky, z nichž každá začínala slovy: "Boha miluješ, klidu užívej." Bohužel jsem uměl příliš málo kurdsky, abych všemu porozuměl a zapamatoval si text. Když zpěv dozněl, dal mír další znamení. Postavil se do čela, dva šejkové uchopili mezky za uzdu. Šejkové a kaválové následovali ve dvojicích, ke kterým jsem se připojil i já s Alím Bejem. Průvod se dal do pohybu, a když vycházel ze svatyně, přivítala ho stráž salvou.
Ihned zazněly na výšinách stovky výstřelů, které zvěstovaly, že jsme se vydali na cestu do údolí Idis. Pomalu jsme vystupovali do svahu. Jezídové utvořili špalír, táhnoucí se z Šejk Adí až po Idis. Jeho dvoučlenné hlídky stály na třicet kroků od sebe.
Každý z těchto mužů měl v rukou pochodeň a pušku; každá dvojice vystřelila z pušek. Potom se k nám připojila. Tak se pomalu vytvořil průvod, který každým výstřelem rostl. Světlo pochodní zdobilo tmavý les nepopsatelnými barvami. Horské stěny odrážely ozvěnou hřmění salv.
Nejvelkolepější byl však pohled, který se nám naskytl v údolí Idis. Vypadalo jako mocný sopečný kráter, na jehož dně plápolají ohromné plameny. Mnohatisícové volání nás pozdravilo a za několik vteřin se seskupila všechna světla na obou stranách údolí. Velký, skoky kotel byl nyní jasně ozářen. Nejvíc však sálaly dva gigantické ohně, jejichž plameny, živeny ohromnými hranicemi, se plazily po obou stranách skalní pyramidy a nahých údolních stěnách.
Sestupovali jsme po úboči uprostřed moře pochodní a zastavili se před památníkem. V prohlubni, mající tvar slunce, stáli dva kněží, jejichž bílé řízy ostře kontrastovaly s tmavými kameny. Vysoko nahoře několik mužů drželo lana, pomocí nichž měla být urna vytažena.
Jakmile mezci došli před pyramidu, umlkly výstřely a nastalo hluboké ticho. Urna byla sejmuta a připevnili k ní lana. Potom dal mír šejk Chán znamení a mužové zatáhli za provazy. Urna se vznášela výš a výš, až dosáhla symbolu slunce. Kněží se jí chopili a vtáhli ji dovnitř. Nádobu postavili v prohlubni a pak se zavěsili sami na lana a spustili se dolů.
Mír dal znamení, že chce promluvit. Jeho řeč byla krátká. Pomalu, jasně a hlasitě pronášená slova zněla po celém údolí, a ačkoliv jsem jim rozuměl jen velmi málo, byl jsem hluboce pohnut. Když skončil, zanotoval sbor kněží radostně zpěv, z něhož jsem porozuměl jen refrénu jednotlivých slok:
"Slunce vychází." Při posledním tónu pozvedli přítomní ruce, a tu zazněla ze všech pušek salva, jakou jsem ještě nikdy neslyšel.
Tím byla vlastní tryzna skončena. Ale teprve teď nastal skutečný ruch.
Nevím, s čím bych mohl srovnat tuto noc, strávenou v údolí Idis, tuto noc plamenů a pochodní uprostřed nebetyčných skal, tuto noc otázek a nářků mezi opovrhovanými a pohaněnými, tuto noc mezi vyznavači kultu, jehož základním rysem je touha po světle.
Seděl jsem mezi kněžími až dlouho do noci. Pak zhasly pochodně a ohně pomalu vychládaly. Když jsem se pod stromem zahalil do burnusu, abych si odpočinul, hořely již jen oba plameny u památníku. Zavřel jsem oči a podařilo se mi konečně usnout.

DOGAN

"Kněz Jan, z milosti Boží a Pána našeho Ježíše Krista král králů, Alexiovi Komnenovi, místodržícímu v Cařihradě, s přáním zdraví.
Naše Veličenstvo zvědělo, že se Ti donesly zprávy o naší Slovutnosti a Velikosti. Přáli bychom si vědět, držíš-li s námi při pravé víře a věříš-li ve všem Pánu našemu, Ježíši Kristu.
Chceš-li zvědět něco o velikosti a nádheře naší moci a o tom, jak rozsáhlé jsou naše země, věz a věř bez pochybování, že jsme kněz Jan, Sluha Páně, že naše bohatství je větší než cokoli jiného na světě a že ctností i mocí převyšujeme všechny krále na zemi. Sedmdesát králů je nám poplatno. Jsme zbožným křesťanem a ochraňujeme a podporujeme každého chudého křesťana, jenž se nachází v dosahu naší milosti. Učinili jsme přísahu, že navštívíme hrob našeho Pána s velkým vojskem, jak se to sluší pro slávu našeho Majestátu, že povedeme boj proti nepřátelům Kristova kříže, že je pokoříme a povýšíme tak Jeho svaté jméno.

Naše Jasnost vládne nad třemi Indiemi a naše panství překračuje vnější Indii, kde spočívá tělo svatého apoštola Tomáše. Odtamtud sahá přes divočinu, jež se rozkládá směrem k slunce východu a pokračuje zpět k slunce západu až k opuštěnému Babylónu, ano, až po samou Babylónskou věž.
Je nám podřízeno dvaasedmdesát provincií, z nichž každá má svého vlastního krále. A všichni jejich králové jsou nám poddáni. V našich zemích žijí sloni, dromedáři i velbloudi a skoro všechny druhy zvířat, jež spatřily světlo světa. Naše země oplývají mlékem a strdím. V jednom koutu naší říše nemůže uškodit žádný jed, v jiném rostou všechny druhy pepře, jinde je zase část země tak hustě porostlá háji, že se podobá lesu, a všude je plná hadů. Lze tam vidět i písečné jezero bez vody. Na tři dny cesty od tohoto jezera jsou hory, z nichž padají proudy kamení. V blízkosti tohoto pohoří je poušť uprostřed mezi nehostinnými vrchy. Pod nimi teče podzemní řeka, k níž není přístupu. Řeka pak spadá do většího proudu, k němuž přicházejí naši lidé a nacházejí spousty drahokamů. Na druhém břehu této řeky bydlí deset židovských kmenů. Přestože tvrdí, že mají vlastní krále, jsou též našimi služebníky.
V jiné naší provincii, v blízkosti horské oblasti, jsou červi, jimž v naší řeči říkáme salamandři. Tito červi mohou žít jen v ohni a vytvářejí kolem sebe zámotek, jenž je pak našimi dvorními dámami pilně spřádán a dává látky pro naše oděvy. Může se však prát jen v jasném ohni.
Před naší armádou je neseno třináct velkých křížů z ryzího zlata a drahokamů. Jestliže však jedeme bez družiny, je před námi nesen pouze jeden kříž bez ozdob, zlata a drahokamů, abychom byli vždy pamětlivi Pána našeho Ježíše Krista, a zlatem naplněná stříbrná váza, aby všichni lidé věděli, že jsme král králů. Každoročně navštěvujeme tělo svatého Daniela v Babylónu v poušti.
Náš palác je z ebenového dřeva a oheň mu nemůže ublížit. Na každém konci jeho střechy jsou dvě zlatá jablka a v každém jablku dva rubíny, aby zlato svítilo ve dne a rubíny v noci. Větší brána je z rohoviny, smíšené se sardonyxem, aby nikdo, kdo přináší jed, nemohl vstoupit; menší pak je ze dřeva ebenového. Okna však jsou křišťálová. Stoly jsou ze zlata a ametystů a sloupy, které je nesou, ze slonoviny. Komnata, v níž spíme, je nádherné mistrovské dílo ze zlata, stříbra a všech možných drahokamů. Stále zde hoří kadidlo.
Naše lůžko je ze safíru. Máme nejkrásnější ženy. Denně živíme třicet tisíc lidí kromě náhodných hostí. A všichni dostávají denně částky z naší pokladny na vydržování koní a na jiné účely. Průběhem každého měsíce nás obsluhuje sedm králů - jeden po druhém, až se všichni vystřídají, šedesát pět vévodů a tři sta šedesát pět hrabat. V našem sále denně stoluje po naší pravici dvanáct arcibiskupů a po naší levici dvacet biskupů, kromě toho patriarcha od svatého Tomáše, protopapás ze Salmánu a arciprotopapas ze Šusy, v kterémžto městě je střed naší slávy a náš císařský palác. Opati, jejichž počet je stejný jako počet dní v roce, spravují duchovní úřad v naší kapli.
Náš číšník je primas a král, náš hofmistr je arcibiskup a král, náš komoří je biskup a král, náš maršál je archímandrita a král. My však jsme přijali nižší hodnost a prostší jméno, abychom ukázali naši velkou pokoru."
Tak zní zkráceně dopis, který prý napsal řeckému císaři slavný, ale vybájený tatarský král, "Indorum rex", starší církve Jan. Obsahuje vedle různých podivností, pocházejících z mylných představ dřívějších staletí, i věci skutečné, takové, ,které potvrdili Marco Pólo, Sir John Mandeville a jiní cestovatelé a badatelé. Živě jsem si na Jana vzpomněl právě nyní, když jsem stál na vrchu blízko Šejk Adí a díval se k východu, kde se zvedaly hory Gara Surch, Zíbár, Haír, TuraGara, Baž, Dželu,Tchumá,karitha a Tidžari.
V údolích, ležících mezi těmito vrchy, žijí zbytky křesťanských sekt, k nimž měl patřit i onen tatarský král. Tehdy byly mocné a vlivné. Sídla jejich metropolitů byla rozseta široko daleko, od břehů Kaspického moře až k čínským jezerům a od nejsevernějších hranic Skythie až k nejjižnějšímu cípu poloostrova indického. Z jejich knih a učení pocházejí většinou stopy křesťanství v koránu. S pádem kalifů se zhroutila i jejich moc. Již za vlády Kasaná, syna Arghunova a vnuka slavného dobyvatele Bagdádu, Hulagii Chána, začalo jejich pronásledování. Pak ale na ně vpadl veliký Timúr. Nemilosrdně, s nezkrotnou zuřivostí je pronásledoval, zbořil jejich kostely a každého, komu se nepodařilo uniknout do nepřístupných hor Kurdistánu, mečem zahubil. Pravnuci těch, kteří unikli, žijí ještě dnes v místech, jež připomínají pevnosti. Tito potomci dříve tak mocného asyrského národa vidí nad sebou stále viset meč Turků a dýku Kurdů. I v novější době vytrpěli tolik ukrutností, že již při jejich pouhém líčení vstávají vlasy hrůzou na hlavě. Velkou vinu na tom mají bezpochyby oni zámořští misionáři, kteří zde působí politicky, a budí tak nedůvěru hlav států. Neopatrným a nešetrným postupem těžce poškozují jak své, dílo, tak i své stoupence.
Cesta do Amádíje povede zřejmě i obcemi, kde sídlí oni chaldejští křesťané.

Proto jsem si vzpomněl na dopis, který tak živě osvětluje jejich minulost. Dřívější ministři a poradci knížat a kalifů jsou dnes, pokud se nevrátili do lůna katolické církve, zbaveni jakékoli vnitřní i vnější síly. Pro muže jako smutně proslulého Badra Chána Beje a jeho spojence Abd es-Samí'a Beje nebylo proto nesnadné uspořádat mezi nimi nejhroznější řeže, aniž narazili na sebemenší odpor. A přitom zdejší těžko přístupný terén poskytuje ideální podmínky pro úspěšnou obranu.
Oč statečněji se naproti tomu zachovali Jezídové.
Po oné noci plné plamenů v údolí Idis jel Alí Bej do Džerrajje, doprovázen zdánlivě jen deseti muži. Avšak dříve než vyrazil, vyslal před sebou dostatečný počet bojovníků do odzanského okolí.
Šakib Chalíl Paša přijel také jen s dohodnutým doprovodem. Zvědové však Alímu Bejovi již podali zprávu, že se mezi Zajdem Chánem a Rás el Ajnem soustředila silná vojska, která měla ještě týž den vyrazit proti Šejk Adí.
Na základě této zprávy dal Alí Bej mutasarrifa obklíčit a zajal ho. Propustil ho na svobodu s podmínkou, že se zdrží všech dalších úkladů a že přijme mírumilovné bejovy návrhy.
Tak mohli Jezídové pokračovat v započaté slavnosti. Probíhala v radostném veselí, jaké Šejk Adí ještě nezažilo.
Po skončení slavnosti jsem se chtěl vypravit do Amádíje, dozvěděl jsem se však, že si Muhammad Amin v horách Kaloni vymkl nohu, a tak jsem byl nucen počkat tri týdny, až se uzdraví. Té doby jsem však dobře využil. Byla to vítaná příležitost seznámit se s kurdštinou.
Konečně mi šejk po poslu vzkázal, že může vyrazit. Jednoho časného jitra jsem se tedy vydal na cestu. U badinanských Kurdů se ke mně měl šejk připojit. Nechtěl jsem sice žádný doprovod, avšak Alí Bej trval na tom, že mě doprovodí alespoň k Badinancům, aby se rozloučil i s Muhammadem Aminem.
Teď jsme tedy stáli na východním vrchu u Šejk Adí a vzpomněli ještě jednou událostí posledních týdnů. Co přinesou příští dny? Čím dále na severovýchod, tím jsou horské kmeny divočejší. Neznají orbu a živí se loupežemi a dobytkářstvím.
Alí Bej zřejmě uhodl mé myšlenky.
"Efendi, půjdeš po těžkých a nebezpečných cestách," řekl. "Jak daleko do hor chceš proniknout?" "Nejdřív do Amádíje."
"Budeš muset ještě dál."
"Proč?"
"Ať se tvůj plán v Amádíji zdaří nebo ne, tvým údělem zůstane útěk.
Cesta, kterou musí jít syn Muhammada Amína, aby se dostal ke svým Haddádům, je nepříteli známa a bude se snažit mu ji odříznout. Jak pojedeš potom?"
"Podle okolností. Mohli bychom prchat na jih po Velkém Žábu nebo na koních podél řeky Akry. Mohli bychom také na server, přes hory do Tidžari a překročit Maranan Dag, potom Chabúr a Tigris a dostat se solnou pouští k Džebel Sindžáru." "V tom případě tě již nikdy neuvidíme!"
"Bůh řídí myšlenky a kroky lidí. Ať se děje jeho vůle!"
Jeli jsme dál. Halef a Ifra nás následovali. Můj vraník byl náležitě odpočatý. Dříve žral jen baladské datle, tady si musel zvyknout na jiný obrok.
Přesto se mi zdálo, že je přespříliš bujný a má přebytek sil; musel jsem jej tedy krotit. Přitom jsem ale zároveň byl zvědavý a trochu jsem se i bál, jak se asi Rih osvědčí v kurdistánských horách.
Brzy jsme se dostali k Badinancům a byli jsme pohostinně přijati. Muhammad Amin se připravil na cestu a po hodině strávené rozprávěním, jídlem a kouřením jsme vyrazili. Alí Bej nám všem - mně nakonec - podal ruku. V očích měl slzy.
"Efendi, věříš, že té mám rád?" zeptal se dojatě.
"Vím to. Také já se s tebou loučím s těžkým srdcem, protože si tě má duše oblíbila"
"Odcházíš a já zůstávám. Ale moje myšlenky tě budou doprovázet, moje přání půjdou po tvých stopách. Rozloučil ses sice již s mírem šejkem Chánem, dal mi však s sebou požehnání, abych je vložil v okamžik rozloučení na tvoji hlavu. Bůh nechť je s tebou a zůstane s tebou po všechny časy a na všech cestách. Jeho hněv nechť postihne tvé nepřátele, jeho milost nechť osvítí tvé přátele! Jdeš vstříc velkým nebezpečenstvím a mír šejk Chán ti slíbil svou ochranu. Posílá ti Melek Tause, aby ti sloužil jako talisman. Vím, že nepokládáš tohoto ptáka za modlu, nýbrž za znak, podle kterého v tobě budou vidět našeho přítele. Každý Jezíd, jemuž ukážeš tohoto Tause, ochotně pro tebe obětuje svůj majetek i život. Vezmi ten dar, ale nesvěřuj jej nikomu, je určen výhradně tobě! A teď buď sbohem a nikdy nezapomeň na ty, kdo tě milují!"
Alí Bej mě objal, rychle nasedl na koně, odjel a už se neohlédl.
Mír šejk Chán mě obdaroval opravdu bohatě. Kolik už existovalo různých dohadů, zda Melek Taús opravdu existuje. A já jsem nyní měl ono tajemné znamení ve svých

rukou. Mír mi tím projevil nesmírnou důvěru a bylo mi jasné, že figurky použiji jen v krajním případě. Byla z mědi a znázorňovala ptáka, který roztahuje křídla k letu. Mohl jsem přívěsek nosit na hedvábné šňůře kolem krku.
Badinanci nás chtěli kus cesty doprovodit. Přistoupil jsem na to, avšak s podmínkou, že se vrátí zpět od vesnice Kaloni, která byla vzdálená asi čtyři hodiny jízdy od Šejk Adí. Domy visely jako ohromná ptačí hnízda mezi vinicemi vysoko nad řečištěm Gomelu, byly kamenné a vypadaly velmi bytelné.
Zde jsme se tedy rozloučili a pokračovali dál ve čtyřech.
Po velmi strmé, pro naše zvířata namáhavé cestě jsme dojeli do malé vesničky Bebozi, která ležela na úpatí výšiny. Byl tam katolický kostel, protože obyvatelé patřili ke katolickým Chaldejcům. Dobře nás přijali a dostali jsme bezplatně jídlo i pití. Chtěli mi dát s sebou průvodce, když jsem to však odmítl, popsali mi cestu do nejbližší vesnice tak důkladně, že jsme nemohli zabloudit.
Cesta vedla nejdříve lesem podél výšiny a pak dolů do údolí, kde leželo Cheloki.
V tomto místě jsme se na krátkou dobu zastavili. Zavolal jsem bašibozuka:
"Boluku emini, poslyš, co ti řeknu!"
"Slyším, o efendi."
"Mosulský mutasarrif ti rozkázal, aby ses postaral o vše, co budu potřebovat. Zatím jsem z tebe ještě neměl žádný užitek. Ode dneška budeš plnit své povinnosti."
"Co mám dělat, efendi?"
"Zůstaneme tuto noc ve Špandari. Ty pojedeš napřed a postaráš se o to, aby při mém příjezdu bylo všechno připraveno. Rozuměl jsi?"
"Velmi dobře, emire!" odpověděl se služební důstojností. "Pospíším si, a až přijdeš, přivítá tě celá vesnice s jásotem."
Ifra pobídl osla a jel splnit svůj úkol.
Z Cheloki do Špandari není daleko. Přesto se již stmívalo, když jsme dojeli do této velké kurdské vesnice. Má jméno podle topolů, které tu hojně rostou. Špidar, špindar nebo také špandar znamená v jazyce kurmandží bílý topol.
Zeptali jsme se, kde bydlí káhya, místo odpovědi nás však stihly jen zarputilé pohledy.
Zeptal jsem se totiž turecky. Opakoval jsem tedy, svou otázku kurdsky.
Chtěl jsem vědět, kde najdu starostu. Okamžitě byli lidé ochotnější. Vedli nás před větší dům, kde jsme sesedli a vstoupili. Z jedné místnosti bylo slyšet hlasitý rozhovor. Zůstal jsem stát a naslouchal.
"Kdo jsi, ty čubčí synu, ty zbabělce?" volal zlostný hlas. "Jsi bašibozuk, který jezdí na oslu. Pro tebe je to čest, ale pro osla je to hanba, protože vozí chlapa hloupějšího, než je on sám. A ty přicházíš, abys mě odtud vyhnal?"
"A kdo vůbec jsi, he?" odpověděl hlas mého Ifry. "Jsi Arnaut, hrdlořez, lotr! Hubu máš jako žába, oči jako ropucha. Tvůj nos připomíná okurku a tvůj hlas zní jako volání křepelek. Jsem sultánův bolúk emini. A co jsi ty?
Kavas, obyčejný kavas, nic jiného."
"Chlape, zakroutím ti krkem, když nebudeš mlčet! Co je ti po mém nosu?
Ty sám nemáš vůbec žádný! Říkáš, že tvůj velitel je veliký efendi, emir, šejk ze Západu? Stačí se podívat na tebe a vím, kdo je! A ty přijdeš a chceš mě vyhnat?"
"Tak mi řekni, kdo je tvým velitelem. Tvrdíš, že je to také veliký efendi ze Západu. Já ti ale pravím, že na celém Západě je jen jeden veliký efendi, a tím je můj pán. Zapamatuj si to!"
"Poslyšte," pravil třetí hlas vážně a klidně, "ohlásili jste dva pány. Jeden z nich má dopis svého konzula, podepsaný mutasarrifem. Druhý však stojí ve stínu pádišáha, má listiny od konsula, sultána, mutasarrifa a právo na disparasi. To platí ještě víc. Ten člověk bude bydlet u mne. Pro druhého nechám připravit lůžko v jiném domě. Ten prvý bude mít vše zdarma, druhý naproti tomu bude vše platit."
"To nestrpím!" prohlásil Arnaut. "Co se připraví pro jednoho, to musí být i pro druhého!"
"Poslyš, jsem zde malkoje gundem a velitelem. Co řeknu, to platí. Žádný cizinec mi nesmí nic předpisovat."
V té chvíli jsem otevřel dveře a vešel s Muhammadem Aminem dovnitř.
Pozdravil jsem kurdsky: "Dobrý večer. Ty jsi pánem ve Špandari?"
"Ano, jsem," odpověděl starosta.
Ukázal jsem na Ifru.
"Tento muž je můj sluha. Vyslal jsem ho k tobě, abych poprosil o pohostinství. Na čem jste se usnesli?"
"Ty jsi ten, který stojí pod sultánovou ochranou a má nárok na disparasi?"
"Ano."
"A tento muž je tvým průvodcem?"

"Mým přítelem a druhem."
"Máte s sebou mnoho lidí?"
"Je s námi tento bólúk emini a ještě jeden sluha."
"Jste vítáni!" Zvedl se ze svého místa. "Usedněte k mému ohni a buďte v mém domě jako doma! Obdržíte pokoj, který vás bude hodný. Jak vysoko odhaduješ své disparasi?"
"Za nás dva i za sluhu ti je darujeme, avšak tomuto bašibozukovi vyplatíš pět piastrů. Je to mutasarrifův voják a nemám právo mu jeho disparasi odepřít."
"Efendi, jsi shovívavý a dobrotivý. Děkuji ti. Nebudeš mít v ničem nedostatek. Ale teď dovol, abych se na krátkou chvíli vzdálil s tímto kavasem!"
Měl na mysli Arnauta, který nás zachmuřeně poslouchal. Ten začal namítat:
"Nepůjdu pryč. Žádám o stejné právo i pro svého pána."
"Tak zůstaň!" řekl starosta prostě. "Když pak tvůj velitel nenajde žádné ubytování, je to tvoje vina."
"Co jsou ti dva muži zač, kteří o sobě tvrdí, že stojí pod sultánovou ochranou? Arabové to jsou, Arabové, kteří loupí a kradou v poušti a zde v horách si hrají na pány..."
Zavolal jsem hlasitě:
"Hádží Halefe!"
Můj malý druh vstoupil.
"Halefe, tento kavas se nás opovažuje tupit. Rekne-li ještě jedno slovo, které se mi znelíbí, předám ho do tvých rukou!"
Arnaut, ozbrojený až po zuby, se podíval pln opovržení na Halefa. "Před tímhle trpaslíkem se mám třást, já, který..."
Dál se nedostal, octl se totiž na zemi a můj malý Hádží Halef Omar na něm klečel, v pravici dýku a levici svíral jeho krk.
"Sidí, mám?"
"To zatím stačí. Ale řekni mu, že je ztracen, jestli se nebude chovat přátelsky!"
Halef Arnauta pustil a ten se zvedl. Jeho oči svítily potměšile a zlostně, ale neodvážil se nic namítat.
"Pojď!" vyzval kavas starostu.
"Chceš si nechat přidělit ubytování?" zeptal se oslovený.
"Ano, prozatím. Až přijde můj pán, pošlu ho sem a rozhodne se, kdo bude spát v tvém domě. Rozsoudí i mezi mnou a sluhou těch dvou Arabů."
Odešli spolu. Během starostovy nepřítomnosti nám dělal společníka jeden z jeho synů a brzy nám řekli, že pokoj pro nás je již připraven.
Vedli nás do místnosti, kde byla z koberců upravena dvě měkká lůžka. Uprostřed, ženy prostřely k večeři. Rychlost, se kterou vše připravily, svědčila o tom, že starosta nepatří k chudým obyvatelům vesnice. Jeho syn seděl u nás, neúčastnil se však ze zdvořilosti jídla. Obsluhovala nás žena starosty, který se mezitím vrátil, a jedna z jeho dcer. Po vydatné večeři přišly na řadu dýmky. Zatímco jsme zapalovali silný, drsný a jen málo fermentovaný tabák, bylo zdola slyšet hlasitý hovor. Starosta vyšel ven, aby se podíval, co ten hluk znamená. Protože nechal dveře otevřené, mohl jsem slyšet každé slovo.
"Kdo je tu?" zeptal se starosta.
"Co chce?" slyšel jsem jiný hlas, který se ptal anglicky.
"Ptá se, kdo tu je," odpověděl třetí, rovněž anglicky.
"Jak se řekne turecky já?"
"Ben."
Zakřičel tedy na mého hostitele:
"Well! Ben!!!"
"Ben?" řekl udiveně. "Jak se jmenuješ?"
"Co chce?" ptal se chraptivý hlas, který mi byl tak povědomý, že jsem vyskočil, protože bych se tohoto muže zde nikdy nenadal.
"Ptá se, jak se jmenujete."
"Sir David Lindsay!" zavolal nahoru.
V příštím okamžiku jsem byl dole v síni. Ano, stál tu a plameny ohniště ho osvětlovaly. Viděl jsem opět jeho vysoký šedý cylindr, dlouhou úzkou lebku, široká ústa, neforemný nos, holý vyzáblý krk, široký límec, šedivě kostkovanou kravatu, šedivě kostkovanou vestu, šedivě kostkované sako, šedivě kostkované kalhoty, šedivě kostkované kamaše a od prachu šedivé holínky. A skutečně, v pravici držel proslulou motyčku, jejímž ušlechtilým posláním bylo vyhrabávat "fowlingbulls" a jiné vykopávky.
Zvolal jsem:
"Sire Davide!"
"Well! Ach, kdo je? Ó - á - to jste vy?"
Otevřel doširoka oči i ústa a díval se na mne jako na zjevení.

"Jak jste se dostal do Špandari, sire Davide?" zeptal jsem se ho skoro se stejným údivem.
"Já? Na koni! Well!"
"Přirozeně. Ale co zde hledáte?"
"Já? Ó! Hm! Vás a fowlingbulls!"
"Mne?"
"Yes! Budu vyprávět. Napřed ale vynadám!"
"Komu?"
"Mayor, starostovi obce. Strašný chlap!"
"Proč?"
"Nechce mít Angličana, chce mít Araba! Mizerábl! Kde je ten chlap, he?!"
"Zde stojí," a ukázal jsem na starostu, který mezitím přišel.
"Vynadej mu, vyhubuj!" vyzval Lindsay tlumočníka, jenž stál vedle něho.
"Dělej quarrel, dělej scold, velmi hlasitě, hodně!"
Vpadl jsem mu do řeči: "Dovolte, sire Davide, abych vyjednávání převzal. Oba Arabové, nad kterými se rozčilujete, vám nebudou překážet. Jsou to vaši nejlepší přátelé."
"Ach! Kde jsou?"
"Jeden jsem já a druhý je Muhammad Amin."
"Mu - ach! Amin - ach! Kde je?"
"Nahoře. Pojďte nahoru!"
"Well! Ach, zcela mimořádné, nepochopitelné!"
Bez okolků jsem strkal Angličana před sebou do schodů a poslal jsem pryč jak tlumočníka, tak i Arnauta, kteří nás chtěli následovat. Kurdské ženy se trochu vyděsily, když uviděly dlouhou šedivě kostkovanou postavu. Stáhly se do nejzazšího kouta. Muhammad Amin, jinak velmi vážný člověk, se nezdržel smíchu, když spatřil temný kráter, totiž otevřená ústa udiveného Angličana.
"Ó! Sir Muhammad! How do you do?"
"Má šá'alláh! Jak se sem dostal ten Angličan?" zeptal se šejk.
"To se dozvíme."
"Znáš toho muže?" zajímal se pán domu.
"Ano, znám ho. Je to ten cizinec, který poslal svého kavasa vyjednávat, aby u tebe mohl zůstat. Je to můj přítel. Obstaral jsi mu ubytování?"
"Jestliže je tvůj přítel, může zůstat v mém domě," zněla odpověď.
"Máš místo pro tolik lidí?"
"Pro hosty, kteří jsou vítáni, mám vždy dost místa. Ať se posadí a nají!"
"Sedněte si, sire Davide!" řekl jsem Lindsayovi. "Řekněte nám, proč jste opustil pastviny Haddádů. Přece jsme se dohodli, že tam, zůstanete až do mého návratu!"
"Neměl jsem trpělivost, nevydržel jsem to!"
"Nebylo tam dost zábavy?"
"S Araby? Pchá! Nerozuměli mi!"
"Ale vždyť jste měl tlumočníka."
"Zmizel, utekl."
"Ten Řek, ten Koletis utekl? A co jeho zranění?"
"Díra v noze srostla. Ničema byl ráno pryč!"
"To jste se ovšem nemohl dobře domluvit. Ale jak jste mě našel?"
"Věděl jsem, že jste chtěl do Amádíje. Šel jsem do Mosulu. Konzul dal pas. Guvernér pas podepsal, dal tlumočníka i kavasa a já šel do Dohuku."
"Do Dohuku? K čemu ta oklika?"
"Byla válka s ďáblovými muži. Nemohl jsem tamtudy. Z Dohuku do Dáúdije a z Dáúdíje do Mungajši. Pak sem. Well! Našel jsem. Velmi dobře, výborně!"
"A teď?"
"Zůstaneme spolu, prožijeme dobrodružství, najdeme vykopávky! Fowlingbulls pošleme do Londýna, yes!"
"Dobře, sire Davide! Ale mám teď jiné starosti. Víte přece, proč jedeme do Amádíje!"
"Vím. Znám důvod, hezký důvod, statečný důvod, krásné dobrodružství! Osvobodit Ahmada el Gandúra. Pomohu osvobodit!"
"Myslím, že nám nebudete moc platný."
"Ne? Proč?"
"Nedomluvíte se tu."
"Mám tlumočníka!"
"Chcete ho zasvětit do našeho tajemství? Nebo jste mu o tom dokonce již něco řekl?"
"Ani slovo!"
"To je dobře, sire Davide, jinak bychom byli vystaveni velikému nebezpečí. Musím vám upřímně říci, že jsem se s vámi chtěl setkat až později" "Vy? Se mnou? Well, jedu pryč! Myslel jsem, že jste můj přítel! Asi ne, pojedu pryč! Pojedu pryč!

Pojedu do - do - do ..."
"Do Tramtárie? Ne, ne, tak jsem to nemyslel Víte přece, že jste mým přítelem a právě tak jsem já přítelem vaším. Musíte však uznat, že nám tu působíte nesnáze."
"Nesnáze? Proč?"
"Jste příliš nápadný."
"Well, nechci být nápadný. Co musím udělat?"
"Hm, to je nepříjemná věc! Nemůžu vás poslat zpět. Nechat vás tu taky nemůžu. Musím vás vzít s sebou, opravdu, nejde to jinak."
"Krásné, velmi krásné!"
"Musíte se však zařídit podle nás."
"Well, udělám to."
"Propustíte svého tlumočníka a kavasa."
"Musí pryč, k čertu, yes!"
"Taky šaty musí pryč."
"Šaty taky? Kam?"
"Pryč, úplně pryč. Musíte se ustrojit jako Turek nebo jako Kurd."
Lindsay se na mne podíval nepopsatelným pohledem, asi tak, jako bych chtěl, aby sám sebe pozřel. Pro jeho ústní dutinu by to nebyl nesplnitelný úkol.
"Jako Turek? Jako Kurd? Horrible, hrozné!"
"Jinak to nejde."
"Co si obléknu?"
"Turecké šarovary nebo černočervené kurdské kalhoty."
"Černočervené! O, hezké, velmi dobré! Černě a červeně kostkované!"
"Pro mne za mne. Tedy kurdské kalhoty. K tomu vestu a košili, která sahá přes kalhoty."
"Černočervené ?"
"Ano"
"Kostkované?"
"Když chcete. Musí sahat od krku až po kotníky. Přes to kabát."
"Černočervený ?"
"Ovšem."
"Kostkovaný?"
"Ale ano. Pak turban tak ohromný, jaký často nosí vznešení Kurdové."
"Černočervený?"
"Taky."
"Kostkovaný?"
"Aby měla dušička pokoj. Dále pás, punčochy, boty, zbraně ..."
"Černočervené?"
"Nemám nic proti tomu."
"A kostkované?"
"Můžete si nechat namalovat i na obličej černočervené kostky!"
"Kde ty věci koupím?"
"To sám nevím. Bazar najdeme až v Amádíji. Možná že najdeme i zde nějakého obchodníka, Špandari je velká vesnice. A vy přece máte dost peněz, ne?"
"Mnoho, velmi mnoho, well! Všechno zaplatím!"
"Pozeptám se!"
Obrátil jsem se na starostu:
"Je zde v obci krejčí nebo obchodník šatstvem?"
"Ne."
"Nevíš snad o člověku, který by mohl ihned jet na koni do Amádíje a přivézt oblečení pro tohoto cizince?" "Ano, ale bazar bude otevřený až zítra."
"Nebo by nám mohl někdo půjčit oblečení až do Amádíje?"
"Jsi mým hostem. Mám nový oblek z vlněné látky. Půjčím mu ho."
"Máš i turban?"
"V obci nemá nikdo dva turbany. Můžeš však dostat čepici."
"Jakou?"
"Z plsti, bude mu dobře."
"Jaké barvy?"
"Červenou s černými pentlemi."
"Připrav nám to, prosím, všechno na zítřek ráno. Dáš nám s sebou člověka, kterého ti zaplatíme. V Amádíji mu vrátíme tvůj oblek. Nepřeji si však, aby se o té záležitosti mluvilo."
"Budeme oba mlčet, já i můj posel."
Právě přinášeli večeři pro Angličana. Dostal něco z toho, co po nás zbylo. Bylo to jen nově upravené. Lindsay měl opravdový hlad. Za jeho dlouhými, širokými, žlutě lesklými zuby zmizelo téměř vše, co mu ženy předložily. Ještě jedl, když jsem šel dolů, abych se podíval po koních. Bylo o ně dobře

postaráno. Stál u nich Halef, tlumočník, bolůk emini a Arnaut. Vášnivě se přeli. Když jsem přišel blíž, ihned přestali.
"Proč se hádáte, Halefe?" zeptal jsem se.
Maličký ukázal na Arnauta.
"Ten člověk ti nadává, sidi. Hrozí, že tebe i mne zabije, protože jsem ho na tvůj rozkaz složil k zemi."
"Nech ho, ať si mluví. Na čin se stejně nevzmůže."
Vtom položil rozčilený Arnaut ruku na pistoli a zvolal:
"Mlč! Nebo se chceš ještě dnes setkat se svými pacholky v džehenně?"
"Buď zticha. Zdá se mi, že jsi raněn slepotou!" odpověděl jsem mu albánsky.
"Nevidíš nebezpečí, kterému se vydáváš?" "Nebezpečí?" zeptal se zaraženě.
"Tyto pistole nezasáhnou cíl!" odpověděl jsem a ukázal na jeho zbraně.
"Proč?"
"Protože já střílím rychleji!"
Namířil jsem na něj revolver. Znal jsem už násilnickou povahu arnautských vojáků, takže jsem ani tento případ nebral na lehkou váhu. Pro Arnauta nemá lidský život vůbec žádnou cenu. Pro doušek vody klidně zastřelí druhého a se stejným klidem položí pak sám hlavu pod katův meč. Tohoto kavasa jsem urazil. Dalo se tedy očekávat, že bude střílet. Přece však stáhl ruku z pistole a zeptal se udiveně:
"Ty mluvíš naším jazykem? Jsi našinec?"
"Ne"
"Tak k čertu s tebou!"
Bleskurychle namířil pistoli a zmáčkl spoušť. Kdybych se nedíval pevně po ústí zbraně, proletěla by mi kulka hlavou. Takto jsem však rychle sehnul hlavu a kulka mě minula. Než mohl Arnaut vypálit druhou ránu, zaútočil jsem na něj schýlenou hlavou a přitiskl mu ruce k tělu.
"Mám ho zastřelit, sidi?" zeptal se Halef.
"Ne, svažte ho!"
Abych dostal kavasovy ruce dozadu, musel jsem je na okamžik uvolnit.
Toho využil. Vytrhl se mi a uprchl. Všichni se za ním rozběhli, ale brzy se zase vrátili - a bez něho.
Výstřel přivolal také ostatní.
"Kdo to střílel, pane?" zeptal se Lindsay.
"Váš kavas. Na mne!"
"To je hrozné! Proč?"
"Z pomsty."
"Pravý Arnaut. Zasáhl?"
"Ne. Uprchl."
"Well, nechtě běžet! Žádná škoda!"
Angličan měl pravdu. Arnaut mě nezranil. Proč bychom měli být krvežízniví? Zpět se určitě nevrátí a zákeřného přepadení jsme se snad nemuseli obávat. Lindsay našel mne a nepotřeboval již ani kavasa, ani tlumočníka. Ten dostal svoji mzdu a příkaz, aby příštího jitra opustil Špandari a vrátil se do Mosulu.
Zbytek večera jsme strávili v živé rozmluvě s Kurdy. Na závěr uspořádali na naši počest tanec. Pozvali nás, abychom vyšli na dvůr, který tvořil čtverec, uzavřený nízkou střechou. Tady zaujali všichni muži místo. Leželi, dřepěli a seděli v nejmalebnějších pozicích, zatímco na třicet žen se chystalo na dvoře k tanci. Utvořily dvojitý kruh, v jehož středu stál předtanečník s kopím. Orchestr se skládal z flétny, jakýchsi houslí a dvou tamburín. Předtanečník dal hlasitým zvoláním znamení k zahájení tanečního reje. Jeho taneční umění se omezovalo na nejrůznější pohyby rukou a nohou, které prováděl na jednom místě. Kruh žen jej napodoboval. Nechápal jsem, co má ten jednoduchý tanec znázorňovat, ale na ženy v hranatých turbanových čepcích byl při světle pochodní hezký pohled.
Když tanec skončil, dali muži najevo svou spokojenost hlasitým mumláním.
Vytáhl jsem náramek a zavolal starostovu dceru, jež mě obsluhovala při večeři a teď jsem ji zahlédl mezi tanečnicemi. Náramek byl ze žlutých sklíček. Byla to napodobenina jantaru, který je v Orientu velmi oblíbený, hledaný a vzácný. Doma bych za takový náramek zaplatil pakatel. Zde jím udělám velikou radost.
Dívka přišla. Všichni muži slyšeli, že jsem ji zavolal, a věděli, že ji budu chtít pochválit. Snažil jsem se oslovit ji co nejvybraněji.
"Pojď sem, nejlíbeznější dcero misurských Kurdů. Na tvých tvářích září světlo červánků, tvůj obličej je líbezný jako kalich hyacintu. Tvé kadeře voní jako květiny. Tvůj hlas zní jako zpěv slavíka. Jsi dítětem pohostinného domu, dcerou hrdiny, budeš ženou moudrého a statečného válečníka. Tvé ruce a nohy mě potěšily jako doušek, který osvěžuje žíznivého. Vezmi tento náramek a vzpomeň si na mne, až se jím budeš zdobit."
Zarděla se radostí i rozpaky a nevěděla, co říci.

"Jsem tvou, pane," zašeptala konečně.
To je obvyklý pozdrav kurdských žen a dívek vůči vznešenému muži.
Také starosta byl velmi potěšen vyznamenáním, jehož se dostalo jeho dceři. Zapomněl na obvyklou zdrženlivost a nechal si podat dar, aby jej sám obdivoval.
"Jak nádherné, jak drahocenné!" zvolal a náramek putoval z ruky do ruky.
"Je to jantar, tak dobrý, nádherný jantar, že ani sultán nemá drahocennější na své dýmce! Dcero, tvůj otec ti nemůže dát takový svatební dar, jaký ti dal tento efendi. Z jeho úst zaznívá hlas moudrosti a z jeho vousů se line dobrota. Zeptej se ho, zda dovolí, abys mu poděkovala tak, jak děkuje dcera svému otci!"
Dívka se začervenala ještě víc než předtím. Zeptala se však:
"Dovolíš, pane?"
"Dovolím."
Sklonila se ke mně, protože jsem seděl na zemi, a políbila mě na ústa a na obě tváře. Pak rychle odběhla.
Tento způsob, jak projevit vděčnost, mě nepřekvapil. Věděl jsem, že je kurdským dívkám dovoleno pozdravit známé polibkem. Vůči výše postavenému by však taková důvěrnost byla drzostí, a proto jsem vlastně svou dobrotu umocnil tím, že jsem svolil k polibku. To starosta také hned zdůraznil:
"Efendi, tvá milost ozařuje můj dům jako sluneční světlo, které zahřívá zemi. Vyznamenal jsi moji dceru. I já se ti odvděčím darem, abys nikdy nezapomněl na Špandari."
Naklonil se přes okraj střechy a zavolal: "Dogane!" Ihned se ozval radostný štěkot. Otevřely se dveře a já viděl, že dole ve dvoře udělali místo, aby se pes mohl dostat přes schody k nám nahoru. O chviličku později stál již před starostou a lísal se k němu. Byl to vzácný žlutohnědý neobyčejně veliký a silný chrt. Tito psi dohoní nejrychlejší gazelu, divokého osla, nebojí se pardála ani medvěda. Musím se přiznat, že mě nádherné zvíře fascinovalo.
Ten pes měl stejnou cenu jako můj kůň.
"Efendi," řekl starosta, "psi misurských Kurdů jsou známi široko daleko. Vychoval jsem již mnohé, na které mohu být hrdý. Žádný se však nevyrovnal tomuto. Je tvůj!"
"Malkoje gunde, tento dar je tak cenný, že jej nemohu přijmout."
"Chceš mě urazit?" zeptal se Kurd vážně.
"Ne, to nechci. Ale tvá dobrota je větší než můj dar. Přijímám psa s podmínkou, že ti mohu dát tuto lahvičku."
"Co je to? Perská voňavka?"
"Ne. Koupil jsem ji ve svatém městě Mekce. Je v ní voda ze studně Zem-zem."
Podal jsem mu lahvičku. Byl tak překvapen, že po ní ani nesáhl. Proto jsem mu ji položil do klína.
"Pane, co to děláš?" řekl nadšeně. "Přinášíš do mého domu nejkrásnější dar, jejž Alláh propůjčil zemi. Chceš mi ji vážně dát?"
"Vezmi si tu lahvičku, dávám ti ji rád!"
"Požehnaná nechť je tvoje ruka a štěstí ať tě doprovází na tvých cestách! Pojďte sem, muži, dotkněte se láhve, aby dobrota efendiho obšťastnila i vás!"
Lahvička šla z ruky do ruky. Tímto dárkem jsem způsobil vůbec tu největší radost. Když se starostovo nadšení trochu utišilo, obrátil se ke mně a řekl:
"Pane, ten pes je od nynějška tvůj. Plivni mu třikrát do huby a vezmi ho pod kabát, až dnes půjdeš spát. Nikdy tě už neopustí!"
Angličan všechno viděl, ale nerozuměl tomu. Zeptal se mě proto:
"Daroval jste Zem-zem?"
"Ano."
"Well! Pryč s tím! Voda je voda!"
"Víte, co jsem za to dostal? Tohohle psa!"
"Jak? Co? Není možné!"
"Proč ne?"
"Příliš vzácný. Jsem znalec. Ten pes stojí padesát liber."
"Ještě víc. A přece patří mně."
"Za láhev vody?"
"Daroval jsem předtím starostově dceři náramek."
"Hrozný chlap! Ohromné štěstí! Nejdřív dostanete od Muhammada Amína koně, neplatíte, a teď chrta! Já mám smůlu. Ani jeden fowlingbull. Hrozné!"
Také Muhammad obdivoval psa a myslím, že i on mi trochu záviděl.
Musím přiznat, že jsem měl štěstí.
Než jsem si šel lehnout, stavil jsem se ještě jednou u koní. Potkal jsem tam starostu.
"Pane," zašeptal, "smím se tě na něco zeptat?"
"Mluv!"
"Chceš do Amádíje?"

"Ano."
"A ještě dál?"
"To zatím nevím."
"Je s tím spojeno nějaké tajemství?"
"Jak jsi na to přišel?"
"Je s tebou jakýsi Arab, který není dost opatrný. Odhrnul rukáv a uviděl jsem tetování na jeho ruce. Je nepřítelem Kurdů a také nepřítelem mutasarrifa. Je to Haddád. Viděl jsem dobře?"
"Je nepřítelem mutasarrifa, není však nepřítelem Kurdů," odpověděl jsem. Starosta byl poctivý člověk, nemohl jsem ho obelhat. Bylo v každém případě lepší mu důvěřovat, než mu říci nepravdu, které by stejně neuvěřil.
"Arabové jsou vždy nepřáteli Kurdů" odpověděl mi. "Je však tvým přítelem a tedy i mým hostem. Nezradím ho. Vím, co chce v Amádíji."
"Mluv dál."
"Před mnoha dny vedli tudy mutasarrifovi vojáci zajatého Araba. Zastavili se u mne. Byl to syn šejka Haddádů a měl být uvězněn v Amádíji. Byl tvému příteli podobný jako syn otci."
"Stává se, že si lidé jsou tak podobní."
"Dobře. Nechci vniknout do tvého tajemství. Jedno ti však chci říci. Budeš-li se vracet z Amádíje, stav se u mne, ať je to ve dne nebo v noci, tajně či veřejně. Jsi vítaným hostem i tehdy, bude-li s tebou ten mladý Arab, o kterém jsem se zmínil."
"Děkuji ti."
"Nemusíš mi děkovat. Dal jsi mi vodu ze svaté studně a já ti pomohu v nouzi i nebezpečenství. Kdyby tě však cesta vedla jinudy, musíš mi splnit jednu prosbu."
"Jakou?"
"V údolí Pervari leží zámek Gumri. Tam bydlí Kádir Bej, syn slavného Abd es-Samfa Beje. Má za ženu jednu z mých dcer. Pozdravuj je ode mne. Dám ti s sebou něco, z čeho poznají, že jsi mým přítelem."
"Vyřídím tvé pozdravy."
"Obrať se na ně s jakýmkoliv přáním. Rádi ti je splní, protože žádný Kurd nemiluje Turky a mosulského pašů."
Malkoje gund odešel do domu. Věděl jsem, co zamýšlí. Uhodl, jaký cíl sleduji, a chtěl mi pomoci.
Šel jsem si lehnout a chrta jsem vzal s sebou. Díval se na mne svýma velkýma, chytrýma očima a zřejmě již poznal, že jsem jeho novým pánem.
Když jsme se na druhý den probudili, dozvěděli jsme se, že Angličanův tlumočník již opustil Špandari. Dal se cestou na Bebozi.
Spal jsem s Muhammadem Aminem v jedné místnosti, Angličan dostal jiný pokoj. Přišel teď k nám - a přijali jsme ho s hlasitým smíchem. Nikdo si neumí představit, jak Lindsay vypadal. Od hlavy až k patě byl červený a černý, zatím ovšem ještě ne kostkovaný. Na vysoké, špičaté lebce měl nasazenu kurdskou čepici, z níž visely dolů dlouhé stuhy jako chapadla chobotnice.
"Good morning! Proč se smějete?" pozdravil vážně.
"Líbíte se nám, sire Davide."
"Well! Těší mě " Široký oděv visel na Lindsayovi jako staré prostěradlo na hastroši. Jemu to však ani v nejmenším nevadilo. Důstojně se posadil po mém boku a řekl vítězoslavně:
"Teď! jsem Kurd! Well!"
"Pravý a správný."
"Výtečné, vynikající! Krásné dobrodružství."
"Jedno vám však ještě chybí - řeč."
"Naučím se."
"To nejde tak rychle. Nechcete-li nám škodit, musíte se rozhodnout mezi dvěma možnostmi."
"Jaké to jsou?"
"Bud budete němý ..."
"Němý? Hrozné! To nejde!"
"Ano, němý nebo dokonce hluchoněmý."
"Sire, vy jste se zbláznil."
"Děkuji. Ale nedá se nic dělat. Tedy, buď budete němý, nebo jste složil, slib..."
"Slib? Well! Krásný nápad! Jaký slib?"
"Že nebudete mluvit."
"Nemluvit? Ani slovo?"
"Ani slovo! Totiž jen tehdy, když vás budou pozorovat. Budeme-li mezi sebou, můžete mluvit co srdce ráčí."
"Dobrá. Není špatné! Složím slib! Kdy začneme?"

"Ihned, jak opustíme Špandari."
"Well! Souhlasím!"
Po ranní kávě jsme dostali jídlo na cestu. Když jsme nasedli, rozloučili jsme se se všemi obyvateli domu kromě domácího pána. Starosta si dal osedlat koně, aby nás kus cesty doprovodil.
Za Špandari byla cesta obtížná, sotva sjízdná. Vedla k pohoří Kára Dag. K překonání horské stezky bylo zapotřebí kamzičí zdatnosti. Ale dostali jsme se šťastně k cíli. Na jedné z výšin zastavil starosta koně a vyňal z tašky u sedla balík:
"Vezmi to a dej muži mé dcery, kdybys přijel do Gumri! Slíbil jsem jí perský šátek a jejímu muži pro klisnu udidlo, jakého používají Kurdové z Pír Mamu. Přineseš-li jim tyto věci, budou vědět, že jsi mým přítelem a bratrem, a přijmou tě tak, jako bych to byl já sám."
Ukázal na jezdce, který jel za námi a nyní se zastavil u Halefa a Ifry:
"To je muž, který mi přiveze zpět oblek tohoto cizince. Jemu bys také mohl dát balík, kdybys poznal, že tě cesta nepovede do Gumri. A teď se musíme rozloučit. Mír s tebou!"
Stiskli jsme si ruce. Potom se rozloučil i s ostatními a obrátil koně. Byl to muž, na nějž dodnes vzpomínám s úctou.

ÚTULNÝ DOMOV
Postupovali jsme stále kupředu. Cesta vedla s kopce do údolí Amádíje. Tvoří je pískovcové skály. Rozervanými roklemi šumí bystřiny, které se vlévají do Žábu. Údolí i svahy jsou pokryty hustými dubovými lesy; poskytují duběnky, s nimiž obyvatelstvo výnosně obchoduje. Na dně údolí leží četné vesnice, dnes jsou však opuštěné nebo jen řídce osídlené, protože Chaldejci uprchli před muslimským útlakem a nájezdy loupeživých kurdských kmenů do hor.
Touto krajinou, jejíž duby mi připomněly domov, jsme jeli k cíli své cesty.
"Smím mluvit?" zeptal se Lindsay tiše.
"Ano, vždyť nás nemůže nikdo slyšet." "A co ten Kurd za námi?"
"Toho si nemusíte všímat."
"Well. Vesnice se jmenovala Špandari?"
"Ano"
"Jak se líbila?"
"Velice! A vám?"
"Náramně! Dobrý hostitel, dobrá hostitelka, dobré jídlo, krásný tanec, nádherný pes ..." Dál se nedostal, protože v tom okamžiku třeskla rána.
Křikl jsem: "Dolů a za koně!"
Zároveň jsem seskočil s koně. Udělal jsem to právě včas, neboť zazněla druhá rána a kulka mi hvízdla nad hlavou. Rychlým pohybem jsem uvolnil provaz, kterým byl přivázán Dogan.
"Chyť ho!"
Pes vyrazil jen krátké zaštěknutí, jako by chtěl vyjádřit, že mi porozuměl. Vrhl se hned do křoví.
Projížděli jsme právě roklí, jejíž svahy byly hustě porostlé mladým doubím. Do houští jsme nemohli, to bychom se vydali na pospas zbrani neviditelného střelce. Kryli jsme se proto těly svých koní a naslouchali.
"Má šá'alláh! Kdo to jen může být?" ptal se Muhammad Amin.
"Arnaut," odpověděl jsem.
Vtom jsme zaslechli výkřik a hned nato hlasitý, vyzývavý štěkot psa.
"Dogan ho má," řekl jsem klidně. "Ifro, jdi tam a přiveď ho!"
"Alláh! Nepůjdu, ámire. Mohlo by jich být deset nebo dokonce sto a byl bych ztracen!"
"A tvůj osel by byl sirotkem, ty zbabělce! Dej pozor na koně! Pojďte!"
Vnikli jsme do hustého křoví a nemuseli jsme ani jít daleko. Nemýlil jsem se. Byl to Arnaut. Dogan na něm ležel tak, že jsem se musel obdivovat chytrosti toho zvířete. Arnaut totiž tasil dýku a snažil se psa zabít. Dogan musel splnit několik úkolů najednou. Strhl Arnauta k zemi a lehl si mu na pravou ruku tak, že s ní nemohl hýbat. Přitom ho držel zuby za krk, lehce sice, ale při nejmenším pohybu by zákeřnému střelci prokousl hrdlo.
Vzal jsem mu nejdříve dýku z ruky a potom i pistoli z opasku. Druhá ležela vystřílená na zemi. Upustil ji, když na něj Dogan zaútočil.
"Zpět!"
Po tomto povelu ho Dogan pustil. Muž se zvedl a bezděčně si sáhl na krk. Obořil jsem se na něj:
"Lotře, co vraždíš! Mám tě skolit?"
"Sidi, rozkaž, a pověsím ho!" nabídl se Halef.
"Ale co, nikoho z nás nezasáhl, nechme ho běžet!"

"Efendi," řekl Muhammad Amin, "je to divoká šelma, musíme ho zneškodnit!"
"Arnaut střílel na mne a víckrát mu nedám příležitost, aby si to zopakoval. Seber se a běž, ničemo!"
Lotr v mžiku zmizel mezi keři. Pes chtěl okamžitě za ním, ale zadržel jsem ho.
"Sidi, musíme za ním," varoval Halef. "Je to Arnaut a pomstí se!"
"Kde by nám mohl ublížit? V Amádíji? Tam se nesmí ani ukázat, nebo ho poženu před soud."
Také Muhammad a Angličan hlasitě protestovali, nestaral jsem se však o to. Vrátil jsem se ke koním a nasedl. Dogan mě bez pobídky následoval. Nemusel jsem ho již ani uvázat.
K polednímu jsme se dostali do malé vesničky, která se nazývala Bebadi, Vypadala velmi chudě a žilo tam nestoriánské obyvatelstvo. Krátce jsme se zastavili a jen s velkou námahou jsme sehnali k našim zásobám i doušek šerbetu. Před námi ležel kupolovitý vrch, na němž se rozkládala Amádíja. Brzy jsme dojeli na místo. Po pravé i po levé straně cesty, jež nás vedla vzhůru, se prostíraly ovocné sady, slušně udržované. Město samo však na nás neudělalp příliš dobrý dojem. Projeli jsme zchátralou, jen ledabyle opravenou branou. Postávalo zde několik rozedraných Arnautů, kteří měli dbát na to, aby se žádný nepřítel nedostal do města. Jeden z nich uchopil mého koně za uzdu, druhý zadržel šejka.
"Stůjte, kdo jste?" zeptal se mě.
Ukázal jsem na bašibozuka.
"Nevidíš, že máme s sebou sultánova vojáka? Ten ti odpoví."
"Já jsem se ptal tebe!"
"Pusťte, uhněte!"
Po těch slovech jsem pobídl koně. Vzepjal se, udělal skok a muž upadl.
Muhammad následoval mého příkladu a vjeli jsme společně do města. Za námi bylo slyšet spílání Arnautů a jejich hádku s Ifrou.
Potkali jsme muže v dlouhém kaftanu a se starým šátkem kolem hlavy.
Zeptal jsem se ho krátce:
"Kdo jsi?"
"Pane, jsem Žid. Co si přeješ?"
"Víš, kde bydlí velitel?"
"Ano, pane."
"Doveď nás k jeho serailu."
Muž nás vedl řadou uliček a bazarů. Znovu jsme se přesvědčili o tom, jak zchátralé a zanedbané je celé toto důležité pohraniční opevnění. Potkávali jsme jen málo lidí, a i ti vypadali nezdravě, sešle - živí svědkové vražedného ovzduší města.
Serail svým vzhledem ani zdaleka nezasluhoval název paláce. Byl na spadnutí. Před vchodem jsem ani neviděl stát stráž. Sesedli jsme a odevzdali koně Halefovi, Ifrovi a Kurdovi, kteří nás mezitím zase dohonili. Když dostal Žid bakšiš, za který vzletnými slovy poděkoval, vstoupili jsme dovnitř.
Teprve když jsme prošli několika chodbami, potkali jsme nějakého člověka. Jakmile nás spatřil, hnal se k nám.
"Kdo jste? Co chcete?" ptal se hněvivě.
"Mluv s námi slušně, nebo ti ukážu, co je zdvořilost! Kdo jsi?"
"Jsem palácový dozorce."
"Můžeme mluvit s velitelem?"
"Ne."
"Kde jel smáil Bej?"
"Vyjel si na koni."
"To tedy znamená, že je doma a odpočívá!"
"Chceš mu snad nařizovat, co má dělat a co ne?"
"To rozhodně ne. Ale chci, abys mi říkal pravdu!"
"Kdo vůbec jsi, že tak se mnou mluvíš? Jsi snad nevěřící, že se odvažuješ přijít do velitelova paláce se psem?"
Dogan stál vedle mne a pozoroval nás, jako by čekal na povel, aby se na dozorce mohl vrhnout.
"Postav stráže před bránu," poradil jsem Turkovi, "a nikdo sem nevejde bez povolení. Kdy budu moci mluvit s velitelem?"
"Večer."
"Dobře. Vyřiď mu, že přijdu!"
"A když se zeptá, kdo jsi?"
"Řekni, že jsem přítel mosulského mutasarrifa."
To ho očividně zarazilo. Pak jsme se obrátili, nasedli před serailem na koně a vydali se hledat nějaké ubytování. To bylo dost snadné, protože mnoho domů zelo prázdnotou. Nechtěl jsem však některý z nich prostě obsadit.
Když jsme tak prohlíželi jednotlivé budovy, objevila se najednou podivně

vyšňořená postava vojenského vzezření. Sametový kabátec neznámého byl právě tak jako jeho kalhoty prošívaný zlatem a jeho zbraně mely značnou cenu. Zůstal stát opodál a prohlížel si mého vraníka znaleckým okem. Zastavil jsem a pozdravil:
"Selám!"
"Aleykum!" odpověděl a hrdě pokynul hlavou.
"Jsem zde cizí a nechtěl bych se obracet na nějakého obyčejného člověka. Dovol tedy, abych o informaci poprosil tebe!" řekl jsem právě tak vznešeně.
"Tvá řeč ukazuje, že jsi efendi. Odpovím na tvoje otázky."
"Kdo jsi?"
"Jsem Selím Aga, velitel Albánců, kteří chrání pevnost."
"A já jsem Kára ben Nemsí, chráněnec pádišáhův a vyslanec mosulského mutasarrifa. Hledám v Amádíji dům, kde bych mohl několik dní bydlet. Můžeš mi nějaký doporučit?"
Aga se snížil k tomu, že mě vojensky pozdravil a řekl:
"Alláh ti žehnej, Výsosti! Jsi veliký pán, který musí být přijat ve velitelově paláci."
"Tam jsem již byl. Ale palácový dozorce mi ukázal dveře a já..."
"Alláh nechť zničí tu stvůru! Půjdu a roztrhám ho na kousky"
Selím vyvalil oči a rozháněl se rukama. Vypadal bojovně, ale nebral jsem ho příliš vážně. Aga byl zřejmě obyčejný tlučhuba. "Nech ho! Nedostane se mu té cti, aby u sebe přivítal hosty, kteří by mu přinesli veliký bakšiš." "Bakšiš?" otázal se statečný aga. "Ty dáváš veliký bakšiš?" "Nejsem skoupý."
"Ó, pak znám dům, kde můžeš bydlet a kouřit jako perský šáh. Mám tě tam dovést?"
"Ukaž mi jej!"
Selim Aga se otočil a šel napřed. Následovali jsme jej. Vedl nás několika pustými uličkami tržiště a zastavil se na malém náměstí.
Zde se povalovalo asi dvacet psů, většinou prašivých. Když uviděli Dogana, dali se do zuřivého vytí, on si jich však vůbec nevšímal a choval se hrdě jako paša.
"Tady je ten dům, který jsem měl na mysli," řekl aga.
Ukázal na budovu před námi. Zaujímala jednu stranu náměstí a nevypadala zle. V průčelí měla několik oken s, dřevěnými mřížemi. Kolem ploché střechy bylo zábradlí - zde to znamenalo jistě značný luxus.
"Kdo bydlí v tom domě?" zeptal jsem se.
"Já zde bydlím, efendi," hrdě odpověděl aga.
"A komu patří?"
"Mně."
"Koupil jsi ho nebo najal?"
"Ani to, ani ono. Dům patřil proslulému Ismáílu Pašovi a zůstal neobydlen, dokud jsem ho nepřevzal. Pojď, ukážu ti ho!"
Udatný velitel Arnautů našel zřejmě v mém bakšiši mimořádné zalíbení. Jeho nabídka mi však byla vítána, protože mi mohl vzhledem ke svému postavení poskytnout mnohé cenné informace. Sesedli jsme před domem s koní a vstoupili. V průjezdu dřepěla stará babka, loupala cibuli a žvýkala slupky. Soudě podle zevnějšku, byla to buď prababa věčného Žida nebo teta Metuzaléma, na niž smrt úplně zapomněla.
"Poslyš, milá Mersino, přivádím ti hosty!" oslovil ji aga zdvořile.
Stařena nás pro samé slzy nemohla vůbec vidět. Proto si cibulí, kterou právě držela v ruce, vytřela oči. Tím se však proud slzí jen zdvojnásobil.
"Hosty?" zeptala se stařena hlasem, který vycházel z bezzubých úst dutě jako ze záhrobí.
"Ano, budou zde bydlet."
Mersina odhodila cibuli a vyskočila se země s mladistvou hbitostí.
"Bydlet? Zde v domě? Zbláznil ses, Selíme Ago?"
"Ne, to ne, milá Mersino. Budeš hostitelkou těchto lidí a budeš je obsluhovat."
"Hostitelkou? Obsluhovat? Alláh karim! Opravdu ses zbláznil! Už teď mám práce nad hlavu, abych všechno stačila! Pošli je pryč, hned je pošli pryč, to ti povídám!"
Selím Aga byl poněkud v rozpacích. Milá Mersina zde vládla tvrdou rukou.
"Nebudeš mít více práce, holubičko moje. Najmu pro ně služebnou."
"Služebnou?" zeptala se stařena a její hlas již nezněl dutě a temně, ale vřeštivě a zajíkavě. "Služebnou? A snad dokonce mladou a hezkou, co?"
"To bude záležet na nich, Mersino."
Opřela ruce v boky, což je pohyb v Orientu právě tak běžný jako na Západě, a zhluboka se nadechla. Viděl jsem na ní, že bude potřebovat značnou dávku vzduchu, aby s dostatečným důrazem obhájila své panství.
"Na těch mužích že to záleží? Na mně to záleží! Tady vládnu já! Tady poroučím jen já! Já určím, co se má stát, a já ti přikazuji, abys ty muže vyhnal! Slyšíš, Selime Ago? Pryč, okamžitě pryč!"

"Ale vždyť to ani nejsou muži, jediná má Mersino!"
Mersina - mersin znamená v turečtině myrtu - si znovu protřela oči a velmi přísně si nás prohlížela. Já sám jsem byl trochu udiven agovým tvrzením. Co jsme vlastně měli být, když ne muži?
"Ne," prohlásil znovu, "nejsou to muži, nýbrž velcí efendiové, kteří požívají sultánovy ochrany."
"A co je mi do sultána! Tady jsem paní já, a co řeknu, to..."
"Tak přece poslyš! Dají ti velký bakšiš!"
Slovo bakšiš má v Orientě kouzelný zvuk. I zde to zřejmě bylo slovo rozhodující. "Myrta" spustila ruce, pokusila se o smířlivý úsměv, z kterého však byl jen škleb, a obrátila se na Lindsaye:
"Velký bakšiš? Je to pravda?"
Dotázaný neodpověděl, ale ukázal na mne.
"Co je tomu muži?" zeptala se mě. "Je snad nemocný?"
"Ne," odpověděl jsem. "Dovol, ó duše tohoto domu, abych ti řekl, kdo jsem já a kdo jsou mí druhové! Tento muž, kterého ses právě ptala, je zbožný poutník z Ingiltere. Kope motyčkou, kterou zde vidíš, aby vyslechl řeč mrtvých, a složil slib, že po určitou dobu nepromluví ani slova."
"Je to zbožný muž? Světec?" ptala se polekaně.
"Ano. Varuji tě, nesmíš ho urazit! A tento muž je náčelníkem velikého národa na jihu. Já sám jsem jedním z oněch bojovníků, kteří ctí ženy a dávají bakšiš. Jsi paní tohoto domu. Dovol nám, abychom si jej prohlédli a směli zde několik dní bydlet!"
"Efendi, tvá řeč voní po růžích a karafiátech. Tvá ústa jsou moudřejší a chytřejší než huba tohoto ubohého Selima Agy, který nikdy nedovede říci to hlavní; tvá ruka je jako ruka Alláhova, která rozdává požehnaní. Máš s sebou mnoho služebníků?"
"Ne, naše ruce jsou dost silné, abychom se ubránili sami. Máme jen tři průvodce, sluhu, kavasa mosulského mutasarrifa a Kurda, který opustí Amádíji ještě dnes,"
"Buďte vítáni! Prohlédněte si můj dům i moji zahradu, a jestli se vám u mne zalíbí, budou nad vámi bdít a zářit mé oči."
Mersina si znovu protřela "bdící" a "zářící" oči, sebrala se země cibuli a uvolnila nám tak cestu. Statečný aga Arnautů byl zřejmě velice spokojen, že vše dobře dopadlo. Nejprve nás zavedl do místnosti, která mu zřejmě sloužila za obydlí. Byla dost prostorná a celé zařízení se skládalo ze starého koberce, používaného jako pohovky, postele, židle a stolu. Na stěnách viselo několik dýmek a zbraní. Na podlaze stála láhev a kolem ní leželo několik vaječných skořápek.
"Vítám vás, pánové," řekl aga obřadně. "Napijeme se na přátelství!"
Selim se shýbl, aby zvedl láhev i skořápky. Podal každému z nás jednu z těch podivuhodných nádobek a pustil se do nalévání araku. Zatímco jsme pili ze skořápek, nahýbal si z láhve tak dlouho, dokud neučinil uklidňující zjištění, že ostrá tekutina již nikomu neuškodí. Pak sebral domácí pán mističky, vysál ještě i to. co v nich zbylo, a opatrně je opět položil na zem.
"Můj vlastní vynález!" pronesl hrdě. "Nedivíte se, že nemám sklenice?"
"Dáváš asi přednost tomuto krásnému vynálezu před sklenicemi," odpověděl jsem.
"Dávám mu přednost, protože nemám sklenice. Jsem agou Arnautů a mám dostávat měsíčně tři sta třicet piastrů žoldu. Ale již jedenáct měsíců čekám na peníze. Bůh je milosrdný a sultán je potřebuje sám!"
Za takové situace jsem se nemohl divit, že slovo bakšiš na něj zapůsobilo přímo zázračně.
Selim Aga nám ukázal dům. Byl prostorný, ale začal již chátrat. Vzali jsme si čtyři pokoje, pro každého z nás jeden a jeden společný pro Halefa a Ifru. Cena byla mírná, pět piastrů týdně za jednu místnost.
"Chcete si prohlédnout i zahradu?" zeptal se.
"Jistě. Je hezká?"
"Velmi krásná! Tak nádherná jako rajské zahrady. Jsou tam různé stromy, kvítí i traviny, které ani neznám. Ve dne na ni svítí slunce, v noci oči hvězd."
"Prší na ni také někdy?" vyzvídal jsem pobaveně.
"Když prší, dostane zahrada také svůj díl. Ano, někdy na ni napadne i sníh. Pojď a podívej se sám!"
Na dvoře byla kůlna, kterou jsme najali pro koně. Také za ni požadoval aga pět piastrů. Zahrada byla čtvercovitá a měřila asi čtyřicet kroků, nebyla tedy nikterak velká. Rostl zde jen zakrnělý cypřiš a planá jabloň. A "různé kvítí a traviny", to byl prostě divoký len, bujně vzrostlá petržel a několik chudobek. Největším zázrakem této zahrady však byl záhon, kde v líbezné shodě skomíraly vedle sebe cibule, česnek, angrešt, něco blínu a několik odkvetlých fialek.
"Víš, kdo se tu procházel?" zeptal se aga.

"Kdo?"
"Nejkrásnější růže Kurdistánu. Neslyšel jsi nikdy o ženě, která se jmenovala Esma Chatum a jíž se žádná jiná nemohla svou krásou vyrovnat?"
"Byla ženou Ismáíla Paši, posledního potomka abbásovských kalifů?"
"Ano. Esma měla čestný titul chatum jako všechny ženy této vznešené rodiny. Ismáíl Paša byl obléhán Indiem Bajrakbarem Muhammadem Pašou.
Ten rozmetal zdi zámku a dobyl ho pak útokem. Ismáíl a Esma Chatum byli uvězněni v Bagdádu. Zde v této zahradě žila a zářila světu. Efendi, přál bych si, aby tu byla mezi námi!"
"Vysadila snad i tu petržel a ten česnek?"
"Ne," odpověděl Selim Aga vážně. "To udělala Mersina, má hospodyně."
"Děkuj tedy Alláhovi, že máš místo Esmy Chatum sladkou Mersinu!"
"Efendi, moje hospodyně je chvílemi značně hořká."
"Na to si nesmíš stěžovat, Alláh nerozdílí dary stejnou měrou. A je jisté zaznamenáno v Knize osudu, že máš sdílet domov s touto Myrtou."
"Máš pravdu. Ale řekni mi, efendi, chceš najmout i zahradu?"
"Kolik za ni žádáš?"
"Zaplatíš mi deset piastrů týdně. Můžete pak všichni chodit do zahrady a přemýšlet o Esmě Chatum, jak často budete chtít!"
Váhal jsem s odpovědí. Zahrada sousedila se zadní stěnou budovy, která měla dvě řady malých děr. Vypadalo to jako vězení. Musel jsem nejdřív zjistit, o jakou budovu jde.
"Tu zahradu si asi nepronajmu."
"Proč ne?"
"Protože se mi nelíbí ta zeď."
"Zeď? Proč, efendi?"
"Nemám rád v blízkosti vězení."
"Ale lidé, kteří tam jsou, tě přece nemohou rušit. Jejich díry jsou tak hluboké, že nemohou k těm malým okénkům ani dosáhnout."
"To je jediné vězení v Amádíji?"
"Ano, druhé se zřítilo. Můj caus má dozor nad vězni."
"A ty si opravdu myslíš, že mě nebudou rušit?"
"Neuvidíš je a neuslyšíš."
"Dám ti tedy deset piastrů. Celkem obdržíš týdně pětatřicet piastrů. Zaplatím ti hned za první týden!"
Velitel amádíjských Arnautů se při té nabídce rozkoší široce usmál. Angličan viděl, že sahám do kapsy, vytáhl vlastní váček s penězi a podal mi jej. Jelikož mohl malé odlehčení snadno oželet, vzal jsem z váčku tři mahbúb-zechiny a podal je agovi.
"Tumáš! Zbytek je bakšiš pro tebe."
Dostal víc než dvojnásobek částky, kterou žádal, a bylo vidět, jakou má radost. Uctivě řekl:
"Efendi, korán praví: Kdo dvojnásob dává, stonásobně mu Alláh odplatí. Alláh je tvým dlužníkem. Odvděčí se ti bohatě."
"Potřebuji teď do našich pokojů koberce a dýmky. Kdo nám je půjčí?"
"Pane, dáš-li ještě dva takové zlaťáky, dostaneš, čeho si tvé srdce žádá."
"Tady je máš!"
"Běžím, abych vám přinesl vše, co potřebujete."
Opustili jsme zahradu. Na dvoře stála Mersina, duše paláce. Její ruce byly teď černé od sazí. Ukazováčkem míchala v nádobě s rozpuštěným máslem.
"Efendi, budeš chtít ty pokoje?" vyptávala se.
Přitom ji asi napadlo, že prst nepatří do hrnce. Vytáhla jej tedy a opatrně olízla.
"Najmu pokoje, kůlnu i zahradu."
"Efendi již všechno zaplatil," poznamenal aga s důrazem.
"Kolik ?""eptala se Mersina věcně.
"Pětatřicet piastrů za první týden."
O bakšiši se šibal ani nezmínil. Byl asi úplně pod pantoflem. Vzal jsem ještě jeden zlaťák a podal jej stařeně.
"Zde vezmi, perlo pohostinství! Je to jen první bakšiš. Budeme-li spokojeni, dostaneš víc."
Mersina chvatně popadla peníz a zastrčila jej za pás.
"Děkuji, efendi! Budu bdít nad tím, aby ses cítil v mém domě dobře. Vidím, že jsi opravdu jeden z těch statečných bojovníků, kteří ctí ženy a dávají bakšiš. Jděte nahoru do svých pokojů! Udělám vám pkin a poleju vydatně rozpuštěným máslem!"
Strčila zase bezděčně prst do másla a ze zvyku jím začal míchat. Její nabídka byla vlídná, ale - brrr!

"Jak velká je tvá dobrota," odpověděl jsem jí, "nemáme však bohužel čas, protože musíme hned do města."
"Ty nechceš, abych vám vařila?"
"Říkala jsi, že máš spoustu práce jen s obsluhou agy. Nemůžeme tě přece ještě víc zatěžovat. Ostatně očekáváme, že budeme často zváni k tabuli. Jinak si budeme posílat pro jídlo k ahsimu."
"Ale hostinu na svou počest přece nesmíš odmítnout!"
"Nu dobrá. Uvař několik vajec! Nic jiného dnes nesmíme jíst."
To bylo jediné, co jsme z rukou "Myrty" mohli přijmout.
"Vajíčka? Ano, ta dostaneš, efendi," slíbila stařena horlivě. "Ale až je budete jíst, uchovejte skořápky, Selím Aga je používá jako poháry a je tak neopatrný, že každou chvíli nějakou rozbije."
Odešli jsme do svých pokojů. Brzy přišel aga s přikrývkami, koberci a dýmkami, které si vypůjčil u příslušných obchodníků. Byly nové, tudíž i čisté, takže jsme mohli být spokojeni. Později donesla Mersina na starém dřevěném víku vajíčka - hostinu na naši počest. Vedle nich leželo několik zpola spálených moučných placek a také onen pověstný hrnec másla. Kolem ještě bylo několik vaječných skořápek se špinavou solí, hrubě tlučeným pepřem a velmi pochybným kmínem. Lžičky pochopitelně chyběly.
Bohatá hostina byla brzy a šťastně za námi. Mersina odešla se svým vzácným nádobím do kuchyně. Také aga se zvedl.
"Efendi, víš, kam teď jdu?" zeptal se.
"Kam?"
"K veliteli. Ať slyší, jaký vznešený člověk jsi a jak s tebou jednal dozorce v jeho paláci."
Selím Aga zdokonalil svůj úřední zevnějšek tím, že si vetřel do kníru zbytky rozpuštěného másla, na němž si on jediný pochutnával. Odešel a my jsme osaměli.
"Smím hovořit?" zeptal se Lindsay.
"Ano, sire Davide."
"Teď si koupím šaty!"
"Červeně a černě kostkované?"
"Ovšem!"
"Půjdeme na bazar."
"Ale nemohu mluvit! Musíte kupovat vy. Zde jsou peníze."
"Koupíme jen šaty?"
"Co ještě?"
"Trochu nádobí. Můžeme je později darovat agovi nebo jeho hospodyni. Dále potřebujeme tabák, kávu a podobné věci, bez nichž se neobejdeme."
"Well. Zaplatím vše!"
"Budeme zatím brát z vašeho a pak se vyrovnáme."
"Zbytečné! Zaplatím vše! Ujednáno!"
"Mám jít s vámi?" zeptal se Muhammad.
"Jak chceš. Myslím však, že bude lepší, když tě uvidí co nejméně lidí. Již ve Špandari poznali, že jsi Haddád. A to nemluvím ani o tom, že jsi podobný svému synovi."
Zapálili jsme si čibuky a šli. Průjezd byl plný kouře a v kuchyni pokašlávala "Myrta". Zpozorovala nás a vyšla.
"Kde jsou naši lidé?" zeptal jsem se jí.
"U koní. Chceš jít do města?"
"Ano, na bazar. Musíme ledacos nakoupit. Nenech se rušit, strážkyně kuchyně! Přetéká ti tam voda."
"Jen ji nech téci, efendi! Jídlo bude přesto hotové."
"Jídlo? Ty vaříš jídlo v tom velkém kotli?"
"Ano." "To ale jistě není jen pro tebe a Selima Agu?"
"Ne, musím vařit pro vězně."
"Pro ty ve vedlejší budově?"
"Ano."
"Je tam hodně takových nešťastníků?"
"Není jich ani dvacet."
"Jsou všichni z Amádíje?"
"Kdepak. Je tam několik Arnautů, vojáků, kteří něco provedli, několik Chaldejců, několik Kurdů, pár lidí z Amádíje a také jeden Arab."
"Arab? Arabové tu přece nežijí."
"Přivedli ho z Mosulu."
"Co dostávají ti lidé jíst?"
"Chlebové placky, které peču. A pak v poledne nebo odpoledne, jak mi to zrovna vyjde, tohle teplé jídlo."
"Z čeho je připravuješ?"

"Je to mouka zamíchaná s vodou."
"Kdo jim to jídlo nosí?"
"Já sama. Caus mi otevírá dveře do cel. Viděls již někdy vězení, efendi?"
"Ne."
"Kdyby ses tam chtěl podívat, stačí, řekneš-li mi to. Vezmu tě s sebou."
"Caus by to nedovolil."
"Dovolí to, protože jsem jeho velitelkou."
"Ty?"
"Ano. Nejsem snad velitelkou jeho agy?"
"To je pravda. Uvážím, jestli se sluší pro efendiho, aby navštívil vězení a dal těm, kdo ho provedou, dobrý bakšiš."
"Sluší, efendi, určitě se to sluší. Necháš zazářit svou milost i nad vězni, aby si ode mne mohli koupit nějaké jídlo a tabák - ten jindy nemívají."
Nic mi nemohlo přijít víc vhod než to, co jsem se právě dozvěděl. Byl jsem však opatrný a nevyptával se moc, protože by to mohlo vzbudit podezření.
Zavolal jsem Halefa, boluka eminiho a Kurda ze Špandari, aby nás doprovázeli. Poté jsme vyšli.

U VELITELE PEVNOSTI

Bazary byly jak po vymření. Jen stěží jsme objevili kavárnu, kde bychom mohli uhasit žízeň. Tam jsme se také dozvěděli, proč je město tak pusté. I když Amádíji obklopují vysoké hory, město samo je velmi nezdravé a v teplejším období se objevuje plíživá horečka. Obyvatelé pak opouštějí pevnost a žijí v okolních lesích ve svých letních obydlích, kterým říkají yaylaky.
Když jsme vypili slabý nápoj, kterého se nám v kavárně dostalo, vypravili jsme se nakoupit šatstvo. Kavárník nám poradil kam jít. Vše jsme obstarali za naprosté mlčenlivosti sira Davida, avšak k jeho úplné spokojenosti.
Získal totiž kompletní červeně a černě kostkovaný oděv za poměrně levnou cenu.
Nakoupili jsme ještě ostatní potřebné věci a poslali s tím sluhy domů.
Kurd dostal jako dárek vyšívaný váček plný tabáku, který si ihned hrdě upevnil za opasek, aby nikdo tento důkaz mužské důstojnosti nepřehlédl.
Na další obchůzku městem jsem se vypravil s Davidem Lindsayem.
Chtěl jsem totiž město poznat blíže. Došel jsem k přesvědčení, že tuto kdysi tak důležitou hraniční pevnost by nyní lehce dobylo několik set podnikavých Kurdů.
Těch pár vojáků, které jsme potkali, vypadalo hladově a měli horečnaté oči.
Obranné valy byly zpustlé, a proto bezcenné.
Když jsme se vrátili, čekal již na mne aga.
"Efendi, mám tě přivést k veliteli," řekl mi na uvítanou.
"Přivést?" zeptal jsem se s úsměvem a náležitě jsem to slovo zdůraznil.
"Nikoliv, mám tě jen doprovodit. Vyprávěl jsem vše Ismáílu Bejovi a palácovému dozorci jsem přidržel pěst pod nosem. Alláh ho ochraňuj, byl bych ho snad zabil nebo zardousil."
Vyvalil oči a sevřel svých deset prstů jako kleště.
"Co říká velitel?"
"Efendi, mám ti říci pravdu?"
"Nic jiného nečekám!"
"Ismáíl Bej není tvou návštěvou příliš nadšen."
"A proč?"
"Nemiluje cizince a přijímá jen zřídka návštěvy."
"Je snad poustevník?"
"Ne. Ale má dostávat měsíčně jako velitel kromě naturálního bytu šest tisíc sedm set osmdesát piastrů. Je na tom však stejně jako my ostatní. Již jedenáct měsíců neobdržel nic a neví, co bude jíst a pít. Může mít za takového stavu radost z významných návštěv?"
"Chci ho vidět a mluvit s ním, nechci však u něho jíst."
"To nejde. Musí tě přijmout jak se sluší a patří. Proto k sobě pozval zdejší,.. zdejší..."
Aga se dostal do zřejmých rozpaků.
"Co zdejší?"
"Zdejší Židy, aby si od nich vypůjčil pět set piastrů. Tolik totiž potřebuje, aby nakoupil vše, čeho je třeba k tvému důstojnému přijetí."
"Dali mu je?"
"Alláh! Sami nic nemají, protože mu již všechno museli odevzdat. Teď si vypůjčil skopce a ještě ledacos navíc. To je zlé, zejména pro mne, efendi."
"Proč pro tebe?"
"Protože mu budu muset půjčit pět set piastrů sám nebo... nebo..."
"Co nebo?"
"Neber se tě budu muset zeptat, zda jsi... zda jsi..."

"Tak mluv přece dál, ago!"
"Zda jsi bohatý. Ó efendi, já bych přece sám neměl ani para, kdybych od tebe dnes nic nedostal! A z toho jsem musel dát Mersině pětatřicet piastrů!"
Půjčit veliteli na své vlastní důstojné přijetí pět set piastrů, to bylo totéž jako mu je darovat! Měl jsem ještě jisté prostředky, pocházející od Abú Sajfa, a velitelova náklonnost nám při uskutečňování našich záměrů nemohla být na škodu. Pět set piastrů jsem mohl dát a právě tolik mohl postrádat i Lindsay, který by jistě rád obětoval na nějaké to dobrodružství tuto pro něj zcela nepatrnou sumu. Proto jsem agovi řekl, aby na mě počkal, a šel jsem za Lindsayem.
David Lindsay se právě převlékal. Jeho dlouhý obličej zářil radostí.
"Jak vypadám?" zeptal se mě.
"Jako pravý Kurd!"
"Well, dobře, výborně! Výtečné! Ale jak se namotává turban?"
"Ukažte!"
Lindsay nedržel zřejmě ještě nikdy v ruce turbanový šátek. Nasadil jsem mu čepici a ovinul jsem ji červenočerným šátkem. Tak jsem vytvořil jeden z oněch ohromných turbanů, jaký zde nosívají hodnostáři a vznešení muži.
"Tak, a teď je kurdský velkochán perfektní!"
"Báječné! Krásné! Nádherné dobrodružství! Osvobodíme Ahmada el Gandúra! Vše zaplatím, velmi dobře zaplatím!"
"Myslíte to vážně, sire Davide?"
"Proč ne?"
"Vím sice, že jste velice zámožný a že také v pravou chvíli svých peněz dovedete použít..."
Angličan se na mne rychle a pátravě zadíval a zeptal se přímo:
"Potřebujete peníze?"
"Ano," odpověděl jsem prostě.
"Well, máte je mít! Pro sebe?"
"Ne. Doufám, že jste mě již tak dalece poznal."
"Velmi správně. Tak pro koho?"
"Pro velitele."
"Proč? K čemu?"
"Ten člověk je chudý. Čeká už jedenáct měsíců na svůj plat, a tak vysál skoro úplně místní obyvatele. Teď již nikdo nic nemá a nikdo mu nemůže půjčit. Proto ho má návštěva přivádí do rozpaků. Musí mě přijmout pohostinně, ale nemá na to. Vypůjčil si skopce a ještě leccos jiného. Kromě toho se mě nechal ptát, zdali jsem dost bohatý, abych mu půjčil pět set piastrů. Je to sice víc než podivné a s tím, že je vrátí, se nedá počítat, ale pro nás je velice důležité, abychom v něm vzbudili přátelskou náklonnost. Rozhodl jsem se proto..."
"Dobře! Dostane sto liber!"
"To je moc, sire Davide. Podle současného cařihradského kursu by to bylo jedenáct tisíc piastrů! Dám mu sám pět set a prosím vás, abyste přidal stejnou částku. Ismáil Bej může být spokojen" "Tisíc piastrů? Příliš málo! Arabským šejkům jsem dával hedvábná roucha!
Chtěl bych ho také vidět. Smím-li s sebou, zaplatím vše. Vy nedáte nic!"
"Dobrá."
"Řekněte agovi, že vše zařídíme."
"Jak?"
"Po cestě koupíme dárek. Peníze strčíme dovnitř."
"Ale ne příliš mnoho!"
"Kolik? Pět tisíc piastrů?"
"Dva tisíce je víc než dost."
"Well, dva tisíce! Hotovo!"
Vrátil jsem se k Selimu Agovi.
"Oznam svému veliteli, že přijdu s jedním ze svých přátel!"
"Kdy?"
"Zakrátko."
"Tvé jméno již zná. Jaké jméno mu mám ještě ohlásit?"
"Hádží Lindsay Bej."
"Hádží Lindsay Bej. Dobře! A co piastry, efendi?"
"Prosíme o dovolení, abychom směli veliteli přinést dar."
"Pak vás bude muset obdarovat též."
"Nejsme chudí. Máme vše, co potřebujeme, a nejvíce nás potěší, když nám Ismáil Bej věnuje své přátelství. Vyřiď mu to!"
Selim odešel uklidněn a spokojen.
O pět minut později jsme byli v sedlech. Znovu jsem Angličanovi připomenul, že nesmí promluvit. Halef a Ifra nás následovali. Kurda jsme poslali s vypůjčenými šaty a mnoha pozdravy zpět do Špandari. Jeli jsme bazary, kde jsme koupili

vyšívanou látku na slavnostní oděv a hezký váček na peníze, do kterého vložil David Lindsay dvacet zlatých madžídíjí, z nichž každá měla hodnotu sto piastrů.
Jeli jsme tedy k velitelovu paláci. Před budovou stálo asi dvě stě Albánců v plné parádě, vedeni dvěma mulázimy. V čele nich byl náš statečný Selim Aga. Vytáhl šavli a zavelel:
"Sirada durun muntazam - stůjte pořádně!"
Vojáci se snažili vyhovět tomuto rozkazu, přece však tvořili jakousi vlnovku, která na konci vybíhala v zahnutý chvost.
"Calgi! Diiduk calin! - Hudba! Pískat!"
Tři flétny začaly naříkat a jeden buben se pokoušet zavířit, znělo to však, jako když se zatočí kávovým mlýnkem.
"Dana siyade! Daha kuwetli! - Hlasitěji! Silněji!"
Dobrák aga koulel očima, hudebníci jej napodobovali, a my za tohoto uměleckého a pro nás lichotivého přivítání dojeli až ke vchodu, kde jsme sesedli. Oba poručici přispěchali a přidrželi nám třmeny. Předal jsem agovi látku a ozdobný váček.
"Ohlas nás a odevzdej svému veliteli tento dar!"
Selim Aga kráčel důstojně napřed a my jsme ho následovali. Dole u vrat stál palácový dozorce. Přijal nás teď zcela jinak než prve. Zkřížil ruce na prsou, hluboce se uklonil a zamumlal:
"Agamdan size selám sóyliyeyim - váš sluha líbá ruku; můj pán se dává poroučet!"
Kráčel jsem kolem něho beze slova a také Lindsay se tvářil, jako by ho vůbec nepozoroval. Dozorce nás vedl vzhůru po schodišti do místnosti, která byla zřejmé předsíní. Tam seděli velitelovi úředníci na ubohých kobercích. Při našem příchodu se zvedli a uctivě nás pozdravili. U jednoho z oken stál Kurd, v němž jsem hned poznal svobodného muže z hor. Díval se zachmuřeně a netrpělivě ven. Jeden z úředníků ke mně přistoupil.
"Jsi Kára ben Nemsí, jehož velitel očekává?"
"Ano, jsem."
"A tento efendi je Hádží Lindsay Bej, který složil slib mlčení?"
"Ano."
"Jsem kátip, vrchní písař velitele. Můj pán tě prosí, abys malou chvíli posečkal."
"Proč? Nejsem zvyklý čekat a on přece věděl, že přijdu."
"Ismáíl Bej má velice důležité jednání, jež nebude dlouho trvat."
Jaké to bylo jednání, to jsem brzy uviděl. Jeden ze sluhů vyběhl z velitelova pokoje a vrátil se za chvíli se dvěma krabicemi, na nichž chybělo víko. Větší z nich obsahovala tabák a menší praženou kávu. Velitel zřejmě pro kávu a tabák poslal, až když dostal naše peníze. Ještě před sluhovým návratem vyšel Selím Aga.
"Efendi, měj ještě chvilku strpení! Budeš moci hned vstoupit!"
Tu se k němu obrátil Kurd, který stál doposud mlčky u okna:
"A kdy konečně budu moci vstoupit já?"
"Ještě dnes předstoupíš před velitele."
"Ještě dnes? Byl jsem tu přece dřív než tento efendi a jeho druh. Má záležitost je naléhavá a musím se ještě v noci vydat na zpáteční cestu!"
Selim Aga zakoulel očima.
"Ty jsi jenom Kurd a toto zde je emir a bej. Přijdeš na řadu až po nich."
"Mám stejné právo jako oni, protože jsem vyslancem statečného muže, který je také bejem!"
Líbilo se mi mužné chování Kurda, i když jeho stížnost byla namířena proti mně. Aga se však velice rozzlobil, začal znovu koulet očima a prohlásil:
"Přijdeš na řadu až později a možná že se na tebe nedostane vůbec. Jestli se ti to nelíbí, můžeš jít. Nemáš potřebné předpoklady, abys mohl předstoupit před velikého a vlivného člověka."
Tak vida, Kurd neměl "potřebné předpoklady", zapomněl totiž dát bakšiš. Nenechal se však zastrašit a odpověděl:
"Víš, co potřebuje pervarský Kurd nejnutněji? Šavli!" Při těchto slovech udeřil na rukojeť své zbraně. "Chceš ji poznat? Posílá mě bej z Gumri. Je to urážka pro Kádira Beje, když jsem stale odstrkován. Bude dozajista vědět, co teď udělá! Odcházím!"
"Počkej!" zavolal jsem za ním.
Kurd byl již ve dveřích. Bej z Gumri, k němuž mě starosta ze Špandari doporučil? To byla vítaná příležitost seznámit se s jeho poslem.
"Co chceš?" zeptal se odměřeně.
Šel jsem k němu.
"Chci tě pozdravit, protože je to totéž, jako by můj pozdrav slyšel Kádir Bej."
"Ty ho znáš?"

"Neviděl jsem ho ještě, ale slyšel jsem již o něm. Je to statečný válečník a patří mu má úcta. Chceš mu ode mne vyřídit vzkaz?"
"Ano, dokážu-li to."
"Dokážeš. Nejdřív ti však podám důkaz, jak ctím Kádira Beje. Půjdeš k veliteli přede mnou."
"To myslíš vážně?"
"Se statečným Kurdem se nežertuje."
"Slyšíte?" řekl. "Tento cizí efendi ví, co je to zdvořilost. Ale pervarský Kurd ví rovněž, jak se má chovat." Obrátil se ke mně a dodal: "Pane, děkuji ti. Potěšil jsi mé srdce. Nyní však rád počkám, až skončíš svůj rozhovor s Ismáílem Bejem."
"Souhlasím, neboť vím, že nebudeš muset dlouho čekat. Řekni mi jen, budeš po rozhovoru s velitelem mít ještě čas mě navštívit?"
"Přijdu a pak si pospíším. Kde bydlíš?"
"U Selima Agy, plukovníka Arnautů."
Pokynul souhlasně hlavou a ustoupil, protože sluha právě otevřel dveře a vyzval Lindsaye i mne, abychom vstoupili.
Pokoj, do kterého jsme vešli, byl polepen starými vybledlými papírovými tapetami a v jeho pozadí byl nevysoký stupínek pokrytý kobercem. Tam seděl velitel. Byl to vysoký, hubený muž s ostře řezaným, předčasně zestárlým obličejem. Jeho pohled byl zastřený a nevzbuzoval důvěru. Ismáíl Bej se při našem příchodu zvedl a naznačil nám pokynutím ruky, že se máme usadit po jeho pravici a levici. Nečinilo mi to žádné zvláštní potíže. Lindsay však musel vynaložit určité úsilí, než dostal ohnuté nohy do oné polohy, kterou Turci nazývají "klidem končetin". Kdo na to není zvyklý, tomu nohy zdřevění, a pak nezbývá nic jiného než vstát a protáhnout se. S ohledem na Angličana jsem dbal na to, aby se naše rozmluva příliš neprodlužovala.
Velitel nás uvítal slovy:
"Hos geldin; ómriniz cok ola - budte vítáni; nechť je váš život dlouhý!"
"Rovněž tak i tvůj," odpověděl jsem. "Přišli jsme z daleka, abychom ti řekli, jak nás těší, že můžeme spatřit tvou tvář. Požehnání tvému domu a zdar každému dílu, které podnikáš!"
"Také já vám přeji zdar a úspěch. Jak se nazývá země, kde jsi spatřil světlo světa, ó efendi?"
"Almanya."
"Tu zemi jsem ještě nenavštívil, musí však být jistě velká a slavná, stojíš-li pod sultánovou ochranou."
To byl pokyn, abych ukázal své doklady.
"Máš pravdu. Zde je pádišáhovo buyrultu!"
Ismáíl Bej je vzal, přitiskl na čelo, ústa i srdce a přečetl je.
"Tvé jméno zde však zní jinak než Kára ben Nemsí."
To bylo trapné. Teď nám mohlo uškodit, že jsem si ponechal jméno, které mi dal Halef. Rychle jsem se vzpamatoval:
"Mohl bys přečíst jméno, které stojí v buyrultu?"
Pokusil se, ale nepodařilo se mu to. A místo narození už nezvládl vůbec.
"Vidíš, žádný Turek nedokáže přečíst jména z Almanye; nedovede je ani vyslovit. Nesvede to ani muftí ani mulla, protože náš jazyk je velmi těžký.
Jsem Kára ben Nemsí Efendi. Důkazem budiž tento dopis, který mi pro tebe dal mosulský mutasarrif."
Podal jsem mu dopis. Když ho bej přečetl, byl spokojen a vrátil mi s obvyklou obřadností buyrultu.
"A tento efendi je Hádží Lindsay Bej?"
"Tak zní jeho jméno."
"Z které země pochází?"
"Z Londonistánu," odpověděl jsem, abych se vyhnul slovu Anglie.
"Složil slib mlčení?"
"Hádží Lindsay Bej nemluví."
"A umí čarovat?"
"Poslyš, veliteli, o magii se nemá mluvit, alespoň ne s tím, koho ještě neznáš."
"Ale my se poznáme, protože jsem velikým přítelem magie. Myslíš, že je možno vyrobit peníze?"
"Ano, peníze lze vyrobit."
"A věříš, že existuje kámen mudrců?"
"Existuje, ale neleží zakopán v zemi, nýbrž je uložen v lidských srdcích, a nemůže být proto uměle vyroben."
"Mluvíš velmi nejasně. Ale vidím, že jsi znalec magie. Je bílá a černá magie. Znáš obě?"
Nemohl jsem jinak, musel jsem odpovědět žertem.

"Ó, znám i všechny další druhy."
"Ještě další? A které to jsou?"
"Modrá, zelená a žlutá, také červená a šedá. Hádží Lindsay Bej byl nejdříve přívržencem šedě kostkované, teď přešel k černo-červeně kostkované."
"To je vidět na jeho oblečení. Selím Aga mi vyprávěl, že má u sebe motyčku, s kterou hrabe v zemi a naslouchá řeči zemřelých."
"To je pravda. Dnes však o tom pomlčme. Jsem bojovník, nikoliv učitel magie."
Velitel, který vyčerpal všechny zdroje dnes již zcela vyždímaného okresu, se nyní pokoušel o štěstí v magii. Nechtěl jsem ho posilovat v jeho pověrách, ale za nynější situace bych ho nerad zbavil poslední naděje. Nebo snad na magii přišel jen zásluhou motyčky Davida Lindsaye? I to bylo možné. Poslední slova však měla alespoň ten výsledek, že Ismáil Bej zatleskal a dal přinést kávu a dýmky.
"Slyšel jsem, že mutasarrif musel bojovat s Jezídy," načal nové téma.
Toto téma bylo pro mne dost nebezpečné. Nevěděl jsem však, jak se mu vyhnout. Začalo to skoro jako výslech: Slyšel jsem! On, nejbližší podřízený guvernéra a velitel Amádíje přece nemohl o celé záležitosti vědět jen z doslechu. Následoval jsem proto jeho vlastního příkladu a přisvědčil jsem.
"I já o tom slyšel." A abych předešel další otázky, dodal jsem ještě:
"Bezpochyby je Šakíb Chalíl Paša řádně potrestal. A teď přijdou jistě na řadu vzpurní Arabové."
Tu Ismáil Bej zpozorněl a zpytavě se na mé podíval.
"Proč myslíš, efendi?"
"Protože se mnou o tom mluvil."
"Sám mutasarrif?"
"Ano"
"Kdy?"
"Když jsem byl u něho."
"Jak na to přišla řeč?" vyptával se velitel, jemuž se nepodařilo zcela skrýt překvapení.
"Šakíb Chalíl Paša má ke mně značnou důvěru a chce mi v souvislosti s tímto tažením přidělit určitou úlohu."
"Jakou úlohu?"
"Veliteli, slyšel jsi již někdy něco o politice a diplomacii?" zeptal jsem se ho.
Usmál se rozpačitě.
"Mohl bych snad být velitelem v Amádíji, kdybych nebyl politik a diplomat?"
"Máš pravdu, ale proč se podle toho nechováš?"
"Nebyl jsem snad diplomatický?"
"Ptáš se mě po mém poslání tak otevřeně, že je to až kupodivu. Nesmím o tom mluvit a ty by ses mohl něco dozvědět jen chytrým kladením otázek."
"Proč bys mi to nesměl prozradit? Mutasarrif nemá přede mnou tajemství."
"Ale musel ses mě vyptávat, abys vůbec něco o celé záležitosti zvěděl.
To je pro mne ten nejlepší důkaz, že Paša byl vůči mně otevřenější než vůči tobě. A co kdybych přijel do Amádíje kvůli nějaké záležitosti, která je spjata s jeho vpádem na arabské území?"
"To není možné!"
"Je to docela dobře možné. Chci ti svěřit jen to, že mě guvernér po návratu z Amádíje pošle k pastvinám Arabů. Mám tam potají prostudovat terén a předložit mu po návratu své návrhy."
"V tom případě ale musíš být jeho zvláštním důvěrníkem."
"Možná."
"A máš na něj jistě vliv!"
"I kdyby tomu tak bylo, nesměl bych to přece prozradit. Jinak bych ten vliv mohl opět lehce ztratit."
"Efendi, naháníš mi strach."
"Proč?"
"Vím dobře, že se právě netěším mutasarrifově milosti. Řekni mi, jsi opravdu jeho přítelem a důvěrníkem?"
Diplomat ten člověk skutečně nebyl, byl to obyčejný hlupák. Nejdříve si chtěl hrát na guvernérova důvěrníka, a pak přiznal, jak špatně je v Mosulu zapsán.
"Šakíb Chalíl Paša mi řekl i to, co by jiným možná vůbec neprozradil," odpověděl jsem, "i o taženi proti Jezídům jsem věděl předem. Ale nemůžeš ode mne žádat odpověď na otázku, jestli jsem jeho přítelem."
"Vyzkouším si tě, zda opravdu víš víc než ostatní!"
"Jen to zkus!" řekl jsem směle, i když jsem měl určité obavy.
"Na který arabský kmen má mutasarrif obzvlášť spadeno?"
"Na šammárské Haddády."

Teď se v jeho ostře řezaných rysech objevila úskočnost.
"Jak se jmenuje šejk Haddádů?"
"Muhammad Amin. Znáš ho?"
"Ne. Ale slyšel jsem, že ho mutasarrif zajal. Jistě se ti o tom zmínil, když ti dal svou důvěru a chce tě vyslat k Arabům."
Teď tedy opravdu chtěl být diplomatem! Já jsem se mu však vysmál přímo do očí.
"Ismáíle Beji, zkoušíš mě opravdu přísně. Je skutečně Ahmad el Gandúr tak starý, že ho můžeš zaměňovat s Muhammadem Aminem, jeho otcem?"
"Jak je mohu zaměňovat, když jsem ani jednoho, ani druhého ještě nikdy neviděl!" Zvedl jsem se.
"Skončeme náš rozhovor! Nejsem chlapec, aby si ze mne někdo dělal šprýmy. Když toho zajatce chceš vidět, jdi do vězení! Caus ti ho ukáže.
Dobře ti radím, drž v tajnosti, kdo to je, a nenech ho upláchnout! Pokud je budoucí šejk Haddádů v mutasarrifově moci, může klást Šakíb Chalíl Paša Arabům podmínky. Dovol mi nyní, abych odešel!"
"Efendi, nechtěl jsem tě urazit. Zůstaň!"
"Mám dnes ještě jiné věci na práci."
"Musíš zůstat, nechal jsem ti připravit pohoštění."
"Mohu jíst ve svém obydlí, děkuji ti. Ostatně venku čeká Kurd, který s tebou potřebuje nutně hovořit. Byl tu dřív než já, a proto jsem mu chtěl dát přednost. Slušnost mu však velela, aby to odmítl."
"Je to posel beje z Gumri a může počkat!"
"Veliteli, chtěl bych tě upozornit na chybu, jíž se dopouštíš! Jednáš s Kádirem Bejem jako s nepřítelem nebo jako s člověkem, jehož není nutno ctít ani se bát!" Viděl jsem, že Ismáíl Bej jen stěží potlačil nával hněvu.
"Efendi, ty mě poučuješ, ačkoliv tě vůbec neznám!"
"Ne," odpověděl jsem klidně. "Jsi starší než já. Když jsme se bavili o magii, dokázal jsem ti, že tě nechci poučovat. Ale radu může někdy dát i mladší staršímu."
"Vím sám nejlíp, jak je nutno jednat s Kurdy. Otec beje z Gumri byl Abd es Samta Bej, který nadělal dost potíží jak mému předchůdci, tak i ubohému Selímu Saláhíjovi."
"A to chceš, aby jeho syn působil stejné těžkosti? Mutasarrif potřebuje svá vojska proti Arabům a část jich musí mít ve stálé pohotovosti proti Jezidům. Co řekne, když mu sdělím, že jednáš s Kurdy z Pervari tak, že i mezi nimi hrozí povstání? A oni povstanou, jakmile poznají, že guvernér nemá právě dost sil k jejich potlačení, to je nad slunce jasnější. Dělej si, co uznáš za vhodné. Nebudu tě již ani poučovat, ani ti nebudu radit."
"Myslíš tedy, že mám toho Kurda přijmout?" zeptal se mě a bylo vidět, že ho má slova zmátla.
"Dělej si, co uznáš za vhodné, znovu ti to opakuji."
"Slíbíš-li mi, že u mne pojíš, přijmu ho v tvé přítomnosti."
"Za těch podmínek zůstanu. Chtěl jsem odejít jen proto, aby kvůli mně nemusel čekat ještě déle."
Zatleskal a z vedlejších dveří vyšel sluha. Přikázal mu, aby přivedl Kurda. Vyslanec beje z Gumri vstoupil s hrdě vztyčenou hlavou do pokoje a pozdravil krátkým "Selám!", aniž se uklonil.
"Jsi poslem beje z Gumri?" otázal se velitel.
"Ano."
"Co mi vzkazuje tvůj pán?"
"Můj pán? Svobodný Kurd nemá pána. Je mým vůdcem v boji, není však mým vládcem. To slovo neznám."
"Nezavolal jsem tě, abych se s tebou hádal. Co mi máš vyřídit?"
Kurd zřejmě tušil, že jen diky mé přímluvě byl přijat. Podíval se na mne pohledem plným porozumění a odpověděl velice pomalu a vážně:
"Veliteli, měl jsem cosi vyřídit. Protože jsem ale musel čekat velice dlouho, zapomněl jsem to. Kádir Bej bude asi muset vyslat jiného posla, který své poselství jistě nezapomene, nebude-li čekat!"
Poslední slova řekl již mezi dveřmi a pak zmizel. Velitel překvapeně zíral. To nečekal a já jsem si v duchu řekl, že evropský diplomat by těžko dokázal jednat korektněji než ten mladý, prostý Kurd. Měl jsem skoro chuť jít za ním, abych mu vyslovil svoji úctu a uznání. Také velitel chtěl za ním, zřejmě však ze zcela jiných důvodů.
"Lotře!" zvolal a vyskočil. "Já tě ..."
Rozmyslil si to však a zastavil se. Lhostejně jsem si zatím nacpával čibuk.
"Co tomu říkáš, efendi?" ptal se mě.
"Právě to jsem čekal. Co však teď udělá bej z Gumri a co řekne mutasarrif?"
"Budeš mu o tom vyprávět?"

"Pomlčím o tom, ale Paša uvidí následky."
"Zavolám Kurda zpět."
"Nepřijde."
"Nechci ho přece hnát k zodpovědností."
"Neuvěří tomu. Je jen jediný člověk, který ho může přimět, aby se vrátil."
"A kdo to je?"
"Já. Jsem jeho přítelem. Možná že mě poslechne."
"Ty jsi jeho přítelem? Ty ho znáš?"
"Viděl jsem ho poprvé v tvé předsíni. Ale mluvil jsem s ním jako s mužem, který je poslem beje, a to mi jistě získalo jeho přátelství."
"Nevíš však, kde ho hledat. Chtěl odjet z Amádíje. Jeho kůň stál dole."
"Je u mne. Pozval jsem ho."
"Tys ho pozval? Bude u tebe jíst?"
"Přijmu ho jako hosta. Hlavní však je, že mu musím svěřit poselství pro beje."
Velitel se divil stále víc. Zeptal se mě rovnou:
Jaké poselství?"
"Myslel jsem, že jsi diplomat," řekl jsem s úsměvem. "Zeptej se mutasarrifa."
"Efendi, mluvíš v samých hádankách!"
"Tvůj důvtip je jistě brzy rozluští. Musím ti říct otevřeně, že ses dopustil chyby. Když ode mne nechceš přijmout ani radu, ani poučení, tak mi alespoň dovol, abych tu chybu zase napravil a poslal bejovi z Gumri smířlivé poselství!"
"Nesmím je znát?"
"Chci ti je důvěrně sdělit, ačkoliv je to diplomatické tajemství. Mým úkolem je poslat Kádiru Bejovi dar."
"Dar? Od koho?"
"To ti říct nesmím. Ale snad to uhodneš, když ti řeknu, že dotyčný úředník a vládce, od něhož dar pochází, bydlí jižně od Amádíje a velice si přeje, aby mu byl bej z Gumri přátelsky nakloněn."
"Efendi, teď vidím, že jsi skutečným důvěrníkem mosulského mutasarrifa.
Dar asi pochází od něho!"
Ten člověk byl opravdový hlupák a pro svůj úřad zcela nezpůsobilý. Až později jsem se dozvěděl, že byl oblíbencem svého předchůdce, který sám povýšil z funkce niifusa eminiho v Zile na velitele v Amádíji.
Moje návštěva dostala tedy najednou nečekaný zvrat. Zvláštní průběh rozhovoru mě přiměl, abych veliteli řekl nebo alespoň naznačil řadu věcí, z nichž mohl docela dobře usoudit, jaký je účel našeho pobytu v Amádíji. On z toho však zřejmě nevyvodil žádné závěry. Neměl schopnosti ani na dobrého vesnického starostu, natož k vykonávání funkce velitele města. Přesto mi ho bylo trochu líto, když jsem pomyslel na těžkosti, které určitě bude mít, zdaříli se nám náš plán. Rád bych ho ušetřil nepříjemností, ale zatím jsem nevěděl jak.
Náš rozhovor přerušil sluha, který přinášel jídlo. Pokrm se skládal z několika kousků vydlouženého skopce a z libového pilavu. Velitel si pochutnával tak, že mu na další rozhovor nestačil dech. Teprve když byl s jídlem hotov, otázal se:
"Ten Kurd tě opravdu navštíví?"
"Ano. Myslím, že svoje slovo splní."
"A pošleš ho znovu ke mně?"
"Když si to přeješ, pak ano."
"Počká na tebe?"
To byl jemný pokyn, jehož důvodem nebyl nedostatek pohostinnosti, nýbrž obava, že by posel mohl ztratit trpělivost. Proto jsem odpověděl:
"Chce záhy vyrazit. Bude proto nejlíp, když ho nebudu zdržovat. Dovolíš, abychom odešli?"
"Pod podmínkou, že budeš mým hostem i dnes večer."
"Slibuji. Kdy mám přijít?"
"Vzkážu ti po Selimu Agovi. Ostatně jsi mi vítán, ať přijdeš kdykoliv."
Hostina netrvala tedy dlouho. Zvedli jsme se a velitel nás doprovodil až dolů před bránu. Tam na nás čekali naši dva průvodci s koňmi.
"Ty máš s sebou bašibozuka?" zeptal se Ismáíl Bej.
"Ano, je to můj kavas. Mutasarrif mi nabídl velký doprovod, ale já jsem zvyklý ochránit se sám."
Tu uviděl vraníka. "To je krásný kůň!
Kdes ho koupil?" "Dostal jsem ho darem."
"Darem? Efendi, ten, kdo ti ho dal, musel být nejméně kníže! Kdo to byl?"
"I to je tajemství. Ale budeš snad mít brzy možnost dárce poznat."
Nasedli jsme a Selim Aga ihned zavelel: "Tůfenklerle nisan alin - k líci zbraň!"
Vojáci čestné stráže zalícili, avšak ani dvě pušky nebyly v zákrytu. "Hepiniz birden ates edin - salvou pal!"
Běda! Sotva polovina vražedných zbraní měla odvahu vydat ránu. Aga zakoulel

očima, střelci jimi zakouleli rovněž a zpracovávali zámky svých ručnic. Až když jsme zahýbali za nejbližší roh, ozvalo se tu a tam slabé zaštěknutí na znamení, že zase vyšla nějaká rána.

ÚSPĚŠNÉ LÉČENÍ

Když jsem dojel do našeho dočasného domova, byl již Kurd v mém pokoji, seděl na koberci a kouřil z dýmky můj tabák. To mě potěšilo, protože mi tím dával najevo, že přijímá mou pohostinnost.
Oslovil jsem ho kurdsky:
"Bud vítán, příteli!"
"Ty mluvíš kurdsky?" podivil se můj host.
"Jen trochu, ale můžeme to zkusit."
Řekl jsem Halefovi, aby pro hosta i pro mne sehnal u nějakého hostinského jídlo. Zapálil jsem si dýmku a usedl po boku posla beje z Gumri.
"Nechal jsem tě čekat déle, než jsem zamýšlel," omluvil jsem se úvodem.
"Musel jsem u velitele jíst."
"Efendi, rád jsem počkal. Krásná dáma, tvoje hospodyně, mi podala dýmku a posloužil jsem si tvým tabákem."
"Jsi bojovníkem beje z Gumri. Co je mé, je i tvé. Musím ti také poděkovat za potěšení, které jsi mi způsobil u velitele. Jsi ještě mlád, ale jednal jsi jako muž."
Usmál se a řekl:
"Být sám, promluvil bych s ním jinak."
"Ostřeji?"
"Ne, mírněji. Jelikož však byl přítomen svědek, musel jsem chránit čest toho, jenž mě vyslal."
"Podařilo se ti to. Velitel si přeje, abys mu vyřídil poselství."
"Tu radost mu neudělám."
"Ani mně ne?"
Pohlédl na mne:
"Přeješ si to?" "Prosím tě o to. Slíbil jsem to Ismáílu Bejovi."
"Znáš ho? Jsi jeho přítelem?"
"Byl jsem dnes u něho poprvé."
"Řeknu ti tedy, jaký je to člověk. Majetková daň vynáší dnes v Amádíji sotva dvacet tisíc piastrů a velitel nemá nájem daní. Ten mu totiž odňali.
Sultán zřídkakdy vyslechne nějakou stížnost, tohle však bylo do nebe volající. Ten člověk vydíral obyvatele takovým způsobem, že zůstali i v zimě v horách a neodvažovali se zpět do města. Teď celý okres zchudl a hlad je tu stálým hostem. Ismáíl Bej potřebuje neustále peníze, vypůjčuje si je, a kdo mu nevyhoví, tomu se krutě mstí. Ostatně je to zbabělec, který vystupuje jen proti slabým. Jeho vojáci hladoví a mrznou, protože nedostávají ani stravu, ani šatstvo. Jejich dobré pušky směnil za špatné a zisk shrábl. Jakmile přijde prach pro těch několik děl, která mají chránit pevnost, prodá nám jej a peníze si ponechá."
Po všem, co jsem zde viděl, mě Kurdovo vyprávění ani příliš nepřekvapilo.
"A jaký je poměr mezi velitelem a tvým bejem?"
"Není dobrý. Do města přichází mnoho Kurdů, aby tu nakoupili potřebné zboží nebo prodali potraviny. Ismáíl Bej na ně uvalil vysokou daň, kterou Kádir Bej nelibě nese. Kromě toho si v mnoha případech osobuje nad námi pravomoc, která mu nepřísluší. Dva Kurdové nakoupili před krátkým časem v Amádíji olovo a prach. U městských bran od nich chtěli daň. Naši neměli dost peněz, protože daň byla ještě vyšší, než stálo již beztak drahé zboží, a tak je uvrhli do vězení. Kádir Bej žádal, aby byli propuštěni na svobodu, a přistoupil i na zabavení prachu a olova. Ale velitel nesouhlasil ani s tímto kompromisem. Žádal zabavené zboží, pokutu a ještě zaplacení nákladů na vyšetřování a věznění, takže z dvaceti piastrů bylo nakonec sto čtyřicet.
Dokud prý tato částka nebude zaplacena, nepropustí Kurdy a za každý další den ve vězení počítá deset piastrů stravného."
"A kvůli tomu jsi chtěl mluvit s Ismáílem Bejem?"
"Ano."
"Měl jsi tu sumu zaplatit?"
"Ne. Měl jsem mu vyřídit, že zajmeme a zadržíme každého člověka z Amádíje, který vstoupí na naše území, a to až do doby, kdy oba vězni budou zase doma."
"Tedy odvetná opatření! Ta nebudou mít valný výsledek. Ismáílu Bejovi je přece jedno, jestli zajmete nějakého obyvatele Amádíje či ne. A kromě toho musíte pomyslet i na to, že by tak mohly lehce vzniknout vážné spory. Nejlepší by bylo, kdybys promluvil ještě jednou s velitelem. Já tvému přání dodám patřičný důraz."
Za tímto ujištěním se skrýval můj osobní prospěch. Bylo docela možné, že budeme potřebovat podporu beje z Gumri, a tu jsem si mohl zajistit nejlépe tím, že se

zastanu jeho vlastních lidí.
"Myslíš tedy, že mám jít ještě jednou do serailu?"
"Ano, jdi tam a řekni veliteli, že Kurdové povstanou, nepropustí-li vězně ještě dnes."
"Efendi, to jsou příliš silná slova a dáváme tím příliš mnoho v sázku!"
"Přesto to udělej! Radím ti to a mám k tomu svoje důvody. Potom se zase ke mně vrátíš a já ti dám poselství pro beje. Teď ti napíši pro velitele několik řádek."
Napsal jsem na list ze zápisníku turecky tato slova: "Dovol, abych tě o něco požádal. Vyjdi tomuto Kurdovi vstříc. Nerozhněvej si v žádném případě mutasarrifa!" Podepsal jsem se, zapečetil dopis a dal Kurdovi, který rychle odešel.
Jednal jsem dost riskantně, ale osud sám tu příležitost vytvořil, tak proč bych nevyužil jeho přízně?
Právě se vracel Halef a přinesl takovou zásobu studeného jídla a ovoce, že by vystačila na celý týden.
"Alláhu akbar - Alláh je veliký, sidi, ale hlad, který mě trápí, je ještě větší," řekl, když jsem poznamenal, že nám teď hladomor nehrozí. "Víš vůbec, že já a Ifra jsme nejedli od dnešního rána ve Špandari?"
"Tak se najezte! Ale prostři od všeho, aby ani můj host odtud neodešel hladový."
V tu chvíli jsem slyšel, jak Mersina někomu laje. Do přívalu jejích slov se mísil prosebný mužský hlas a hned poté mi Halef oznámil:
"Sidi, dole je nějaký muž a hospodyně ho nechce pustit nahoru."
"Kdo to je?"
"Jeden člověk z Amádíje. Jeho dcera náhle onemocněla."
"A co s tím máme společného?"
"Promiň, sidi! Když jsem před chvílí nakupoval chléb, běžel kolem nějaký muž a skoro mě porazil. Ptal jsem se ho, kam tak pospíchá, a on mi řekl, že hledá lékaře, protože jeho dcera náhle onemocněla a asi umírá. Poradil jsem mu, aby přišel za tebou, nenajde-li hakíma. A tak je tady."
"To nebylo moc chytré, Halefe. Víš přece, že nejsem lékař."
"Ó sidi, jsi veliký učenec a dokážeš uzdravit každého nemocného."
Co se dalo dělat? Halef zase jednou moc mluvil.
"Hospodyně je rozumnější než ty, Halefe. Tak jdi a přiveď ho!"
Přišel muž, který se topil v potu. Byl to Kurd, poznal jsem to podle pramene vlasů, visícího zpod turbanu. Oblečen byl však po turecku.
"Selám!" pozdravil spěšně. "Ó pane, pojď rychle, jinak má dcera zemře. Mluví už jen o nebi."
"Co jí je?"
"Sakra je posedlá zlým duchem, který ji chce zardousit."
"Kdo to říká?"
"Starý hakim, pro kterého jsem došel. Pověsil jí na krk amulet, ale myslí, že jí už nepomůže."
"Jak je tvá dcera stará?"
"Šestnáct let."
"Mívá křeče nebo záchvaty padoucnice?"
"Až do dnešního dne nebyla, nikdy nemocná."
"Co jí provádí zlý duch?"
"Vjel Sakra do úst, dcerka naříká, že jí rozdrásal hrdlo. Pak jí zvětšil oči, aby se jimi mohl dívat. Její ústa jsou rudá a celý obličej také. Teď tam leží a mluví o krásách ráje, do něhož prý již nahlédla."
Bylo zřejmě zapotřebí rychlé pomoci. Šlo asi o otravu.
"Podívám se, zda mohu pomoci. Bydlíš daleko?"
"Ne."
Kurd mě spěšně vedl třemi ulicemi a pak jsme vstoupili do domu, který vypadal ještě dost zachovale. Majitel nepatřil zřejmě k chudým tohoto města. Prošli jsme dvěma pokoji a vstoupili do třetího. Na nízkém polštáři ležela na zádech dívka. Po boku jí klečely ženy, které hlasitě naříkaly. V blízkosti seděl starý muž mumlající modlitby.
"Ty jsi hakím?" zeptal jsem se.
"Ano"
"Co je nemocné?"
"Vjel do ní ďábel, efendi." "Hloupost. Kdyby do ní vjel ďábel, nemluvila by o ráji."
"Efendi, tomu ty nerozumíš. Zakázal jí jíst a pít. Poslal na ni mdloby."
"Podívám se sám!"
Odstrčil jsem ženy a poklekl vedle nemocné. Sakra byla velmi hezká dívka.
"Pane, zachraň mi mou dceru," bědovala jedna z žen, "dáme ti vše, co máme."

"Ano," dosvědčil muž, který mě přivedl. "Dáme ti vše. Sakra je naše jediné dítě, celý náš život."
"Zachraň ji," zazněl hlas z pozadí místnosti, "budeš bohatý a staneš se oblíbencem Páně!"
Vzhlédl jsem, abych se podíval, kdo to promluvil. Uviděl jsem starou ženu. Bylo jí možná už sto let, stála však vzpřímeně. Její oči svítily mladistvým leskem, její rysy byly podivuhodně měkké, krásné. Těžké bílé copy jí splývaly až skoro na zem.
Nemocná ležela s otevřenýma, jasnýma očima; zornice však byly silně rozšířeny. Měla zardělý obličej, dech a tep zrychlený, krk se křečovitě svíral.
Ani jsem se neptal, kdy nemoc vypukla. Byl jsem laik, ale poznal jsem, že jde o otravu nějakým jedem.
"Kdy jedla tvá dcera naposled?"
"To nevím," prohlásil otec. "Byla sama."
"Kde?"
"Tady."
"Do Sakry nevjel zlý duch, snědla nebo vypila jed!"
"Alláh, Alláh! Je to pravda, efendi?"
"Nevěřte mu!" nabádal je hakím. "Ďábel do ní vjel."
"Mlč, starý blázne! Máte citróny?"
"Ne."
"Kávu?"
"Ano."
"Můžete sehnat duběnky?"
"Těch roste v našich lesích hodně. Máme je i doma."
"Uvařte rychle silnou, horkou kávu a uvařte duběnky ve vodě. Pošlete také pro citróny!"
"Chce krmit ďábla duběnkami, citróny a kávou!" podivil se hakím a hrůzou spráskl ruce.
Jelikož jsem nic jiného neměl, strčil jsem nemocné do úst prst, abych ji podráždil k dávení. Střenkou nože jsem si zároveň chránil prsty před jejími zuby. Po jisté námaze se pokus podařil, i když to dívku stálo bolestivé vypětí. Bohužel se však žaludek nevyprázdnil úplně.
"Je tu blízko lékárna?" zeptal jsem se, protože jsem potřeboval nějaké dávidlo.
"Přímo u nás v ulici."
"Zaveď mě tam rychle!"
Malý krámek bylinkáře byl opravdu nedaleko. Vstoupil jsem a přede mnou ležela změť nejrůznějších potřebných i nepotřebných věcí: žluklé pomády, dýmkové troubele, staré zaschlé náplasti, lojové svíčky, reveň lékařská i karamel v jedné zásuvce, kávová zrna vedle lipového květu, pepř a křída, senesové listí v krabici, na níž byl nápis "med", hřebíky, zázvor a modrá skalice, mýdlo, tabák a sůl, brýle, ocet, cupanina, surmík, inkoust, lněné semeno, nitě, guma, baldrián, knoflíky a přezka, dehet, nakládané ořechy, "čertovo lejno" a fíky. Leželo to tu bez ladu a skladu. Celému tomu chaosu kraloval špinavý mužíček, který vypadal, jako by to všechno právě na sobě vyzkoušel.
Dávidlo jsem naštěstí získal a ještě navíc jsem vzal lahvičku čpavku. Dávidlo u nemocné zabralo. Podal jsem jí potom silnou kávu s citrónovou šťávou a později duběnkový odvar. Jejím příbuzným jsem nakázal, aby s ní neustále třásli, stříkali na ni studenou vodu a dávali ji přičichnout ke čpavku, kdyby snad usínala.
Ošetření nebylo odborné, ale lépe jsem to neuměl. Hlavně že jsem měl úspěch. Teď, kdy nebezpečí pominulo, mohl jsem myslet i na něco jiného.
Rozhlédl jsem se po pokoji a viděl v koutě malý košíček, ještě zpola zaplněný morušemi. Mezi nimi však leželo několik bobulí rulíku zlomocného!
"Chceš vidět zlého ducha, který vjel do nemocné?" zeptal jsem se hakíma.
"Ducha nemůžeme vidět. I kdyby to bylo možné, nemohl bys mi jej ukázat, protože v něj nevěříš. Jestli dívka nezemře, pomohl jí můj amulet."
"Neviděl jsi, že jsem jí ho hned sundal? Tady leží a já ho otevřu."
"To nesmíš!" zvolal a rychle po něm sáhl.
"Nech být, starý! Moje ruka je silnější než tvoje. Proč ho nesmím otevřít?"
"Protože je v něm kouzlo. Byl bys ihned posedlý duchem, který je nyní v dívce!"
"Na to jsem opravdu zvědav!"
Otevřel jsem ten kousek teletiny, sešitý do čtverce a - našel jsem mrtvou mouchu.
"Ať se ti nevysměji i s tím tvým neškodným zvířátkem," řekl jsem a pustil mouchu na zem, kde jsem ji rozšlápl. "Tak kde je ten duch, který mě má posednout?"
"Jen počkej, ještě přijde!"
"Ukážu ti ďábla, který zavinil dívčinu nemoc. Podívej se! Co je to? Jsi hakím a

musíš znát ty plody!"
Uviděl rulík a zbledl.
"Alláh nám buď milostiv! To jsou přece třešně smrti. Kdo je sní, ten musí zemřít!"
"A právě těch plodů se nemocná najedla. Viděl jsem to na jejích očích. Kdo je požije, tomu se oči zvětší. Pamatuj si to! A teď se kliď, nebo tě donutím sníst ty třešně smrtí, abys viděl, jestli ti tvá moucha zachrání život!"
Vzal jsem plody do rukou a vykročil k němu. V tu chvíli byl pryč, zmizel bez pozdravu.
Přítomní poznali, že jsem měl pravdu. Důkazem jim byly příznivé změny ve stavu nemocné. Vroucně mi děkovali a já spěchal, abych unikl jejich díkům. Řekl jsem jim však, aby pro mne ihned přišli, kdyby se stav nemocné zhoršil.
Když jsem přišel do svého bytu, viděl jsem, jak Mersina vyběhla z kuchyně s velikou lžící v ruce a zuřivé gestikuluje. Za ní letěl mokrý hadr, který zasáhl její malé, špekáčkovité copy a přítulně se jí ovinul kolem hlavy.
Současně bylo slyšet z kuchyně Halefův hlas:
"Jen počkej, ty stará dračice! Já ti dám, brát mi moji dobrou kávu!"
Babizna se vyprostila z mokrého objeti hadru, sbalila jej a chtěla jej hodit zpět. Vtom mě spatřila:
"Ó emire, dobře že přicházíš! Zachraň mě před tím zuřivcem!"
"Copak se tu děje, růže z Amádíje?"
"Hádží Halef tvrdí, že našel v tvé krabici mou kávu a v mém sáčku tvou."
"A není to snad pravda?"
"Pravda? Přísahám ti, že jsem se tvé krabice ani nedotkla!"
"To tak, ty prababo všech lhářek a darebáků!" zaznělo z kuchyně. "Ty tedy tvrdíš, že ses ani nedotkla naší kávy, která nás stála celých pětadvacet piastrů a dvě stě dirhemů. Dokážu sidimu, že jsem v právu."
Halef přišel z kuchyně a držel v pravé ruce novou krabici a v levici velký, otevřený papírový sáček.
"Sidí, znáš kávu z Harimy. Podívej se, kde je!"
Důkladně jsem zkoumal sáček i krabici.
"Je v obou, ale smíchaná s horšími kávovými zrny a se sušenými slupkami."
"Vidíš, sidi! Koupil jsem dobrou kávu z Harimy a tahle matka a prababa všech lupičů a lotrů van jen špatnou kávu, smíšenou se slupkami. Už mi věříš, že vlezla do mé krabice?"
"Efendi, jsi mocný válečník, veliký učenec a nejmoudřejší ze všech soudců," bránila se "Myrta" a mávala Halefovi podnikavě hadrem pod nosem. "Přísně potrestáš toho ničemníka a pomlouvače!"
"Potrestat?" zvolal Halef udiveně. "To by tak ještě chybělo!"
"Ano," pravila důrazně, "on to byl, kdo se dostal do mého sáčku, smísil kávu a chtěl můj dům před tebou pomluvit!"
"Ó ty bídnice!" rozlítil se Halef. "Ty chceš ze mne udělat zloděje? Kdybys nebyla ženská, tak bych tě ..."
"Zadrž, Halefe, a nerozčiluj se! Vynesu spravedlivý rozsudek. Mersino, ty tvrdíš, že Hádží Halef Omar smísil oba druhy kávy?"
"Ano, efendi!" "Pak přispěl již svým dílem k složité při. Nyní je na tobě, abys také něco udělala. Roztřiď zase oba druhy! Brzy se podívám, jak jsi to provedla, a pak vyřknu definitivní rozsudek."
Mersina otevřela ústa k protestu. Halef byl však rychlejší:
"To si ale musí pospíšit, potřebujeme totiž kávu velmi nutně."
"Proč?" "Máš nahoře hosty!"
"Koho?"
"Tři Kurdové na tebe čekají. Je mezi nimi i ten mladík, který tu již jednou byl."
"Tak zatím dojdi rychle pro jinou kávu!"
Pospíšil jsem si do schodů, protože ti další dva Kurdové byli nepochybně oba vězni. Moje domněnka se rychle potvrdila. Když jsem vstoupil, zvedli se a můj známý promluvil:
"To je cizinec, který vás zachránil! Efendi, velitel si přečetl tvůj rozkaz a vrátil mi otce i bratra!"
"To je tvůj otec a bratr?"
"Jmenuji se Dohúb, tento muž je můj otec a tohle je můj bratr."
"Jak to dopadlo se clem a pokutou?"
"Velitel nám vše odpustil, prach a olovo jsme však zpátky nedostali. Efendi, jak se ti jen můžeme odvděčit?"
"Znáš malkoje gunda ze Špandari?"
"Ano, velice dobře! Jeho dcera je ženou našeho beje. Přijíždí často do Gumri na návštěvu."

"Je to můj přítel. Když jsem byl u něho prosil měj abych vyřídil Kádiru Bejovi pozdravy, pojedeme-li do Gumri."
"Přijeď, pane, přijeď k nám! Budeš naším milým hostem!"
"Možná že přijedu, ale ne hned. Starosta mi dal balíček, který mám odevzdat Kádiru Bejovi. Nechci, aby zde zůstal dlouho, a proto vás prosím, vezměte jej s sebou. Vyřiďte bejovi, že jsem jeho přítelem a že mu přeji zdar ve všem konání!"
Obrátil jsem se na staršího z obou propuštěných Kurdů, na nichž byly znát útrapy věznění, a otázal se, zdali znají své spoluvězně.
"Ne," opověděl. "Drželi mě v temné díře, do níž padalo jen málo světla. Nic jsem neviděl a nic neslyšel."
Ani jeho syn mi nemohl říci nic jiného.
"Je caus, který vás hlídal, zlý člověk?"
"Nikdy s námi nemluvil. Slyšeli jsme jediný lidský hlas - hlas staré ženské, která nám přinášela jídlo."
"Jak se dostanu odtud do Gumri?"
"Musíš nejdříve dolů do pervarského údolí po stezce tak prudké že je nutno koně vést za uzdu. Údolí je hustě porostlé duby. Okolní vesnice jsou osídlené zčásti Kurdy a zčásti nestoriánskými Chaldejci. Pojedeš přes pustou rovinu, kterou nazýváme Nevdag. Tam najdeš kurdskou vesnici Mánglana. Dostaneš se ke skupině stavení, kde bydlí samé chudé rodiny. Přejdeš několik potoků, jež se všechny vlévají do Žábu, a konečně spatříš Gumri. Město uvidíš už z dálky. Stojí na vysoké skále, která vystupuje výrazně v rovinaté krajině."
Vyptal jsem se ještě na další užitečné věci a nakonec pozval Pervarce k jídlu. Oba osvobození vězňové jedli hltavě, a tak jsem měl možnost poznat, jak se asi Mersina stará o tělesné blaho svých svěřenců. Halef přinesl také kávu, nápoj, který Kurdové postrádali nejbolestněji. Byla jim vzácná jako tabák, který potom kouřili.
Kurdové se loučili právě v okamžiku, kdy vešel Selím Aga. Řekl stručně, že mě Ismáil Bej očekává. Rozloučeni bylo velmi srdečné, ještě jednou mě pozvali k návštěvě Gumri. Dohúb vzal starostův balík a já nabyl přesvědčeni, že jsem získal přátele, s nimiž mohu vždy počítat. Navštívil jsem ještě jednou nemocnou. Již v předsíni mě její rodiče radostně vítali.
"Jak se daří vaší dcerce?" zeptal jsem se.
"Ó mnohem, mnohem lépe, pane," odpověděl muž. "Tvá moudrost je skoro ještě větší než náš dík. Sakra je již zase při smyslech, normálně mluví a řekla nám také, že opravdu ochutnala třešně smrtí. Tvá dobrota je větší, než jsem tušil. Dozvěděl jsem se, že nejsi lékař, který uzdravuje nemocné za peníze, nýbrž veliký efendi, miláček sultána a mutasarrifa."
"Kdo ti to řekl?"
"Ví o tom již celé město. Selim Aga tě vychvaluje, velitel tě přijal s poctami a na tvůj rozkaz propustil dokonce dva vězně. Takové zvěsti se roznesou rychle."
"Pocházíš z tohoto města? Vždyť jsi vlastně Kurd!"
"Máš pravdu, efendi. Jsem Kurd z Lízánu a do Amádíje jsem se přestěhoval jen na krátký čas, protože se doma necítím v bezpečí."
"Tak? A proč?"
"Lízán patří k tídžárské oblastí a žijí tam z velké částí nestoriánští křesťané. Byli vždy krutě utiskováni a teď to mezi nimi vře tak, že ke vzpouře není jistě daleko. Jsem muslim, a proto jsem se raději uchýlil do bezpečí. Mohu zde v míru obchodovat a vyčkat, až se nebezpečí přežene."
"Čím obchoduješ?"
"Kupuji duběnky a posílám je k Tigridu, odkud pak jdou dál."
"Ty jsi muslim, ale stařena, kterou jsem u tebe zahlédl, je křesťanka. Jak je to možné?"
"Efendi, to je věc, která mě a mou ženu velice trápí. Praděd byl proslulým králem a přijal křesťanskou víru. Jeho žena, prabába, přijala také novou víru. To je ta stařena, na níž ses ptal. Její syn však zůstal věrným přívržencem Prorokovým a otce se zřekl. Otec zemřel a o něco později ho následoval i syn, který pro svou víru ztratil hodnost matika. Kvůli Prorokovi upadl do bídy, ačkoliv jeho otec patřil k nejbohatším knížatům země. Chudé byly i jeho dětí, a když jsem si bral svou ženu, jeho vnučku, měla sotva jedny šaty. My jsme se však milovali a Alláh nám požehnal - zbohatli jsme."
"A prabába?"
"Dříve jsme ji nikdy neviděli. Náhle nás však vyhledala v Lízánu. Bylo jí tehdy již skoro sto let, myslela, že brzy zemře, a chtěla vidět své pravnouče. Od té doby nás dvakrát do roka navštěvuje. Odkud přichází a kam odchází, to ale nevíme."
"Neptali jste se jí na to nikdy?"
"Jen jedinkrát, ale neodpověděla nám a zmizela bez rozloučení. Od té doby jsme

se jí už nikdy neptali. Je teď u nemocné. Chceš vidět Sakru?"
"Ano, pojďme k ní!"
Viděl jsem, že se nemocné daří mnohem lépe. Červeň zmizela, tep byl sice nevýrazný, ale pravidelnější. Mohla již souvisle mluvit, i když ji to trochu namáhalo. Zřítelnice se zúžily, měla však stále ještě potíže s polykáním. Zvědavě se na mě dívala a podala mi ruku, aby mi poděkovala.
Poradil jsem jim, aby nepřestávali podávat kávu i citrónovou šťávu, a doporučil jsem horkou koupel nohou. Pak jsem se měl k odchodu. V tom okamžiku povstala stařena, která dosud seděla u dolního konce lůžka.
"Efendi," řekla. "Pokládala jsem tě za hakíma. Promiň, že jsem s tebou mluvila o odměně!"
"Odměnou je mi radost, že jsem ti zachránil pravnučku."
"Bůh požehnal tvé ruce, efendi. Za jak dlouho bude nemocná v pořádku?"
"Svou slabost překoná za několik dní."
"Efendi, žiji již jenom v tomto dítěti. Zemřela jsem před dlouhými, dlouhými léty, ale vstala jsem z mrtvých v té, kterou bych chtěla uchránit před všemi škodami na duchu i na těle. Nezachránil jsi život jen jí, ale i mně. Nevíš ani, jak mnoha lidem jsi tím posloužil. Přijdeš zase?"
"Ano, zítra."
"Pak ti dnes již nemusím nic říkat" Stařena se odvrátila a sedla si zase na své dřívější místo. Mluvila velmi záhadně a byla zřejmě hádankou i pro své příbuzné. Kdybych tak měl dost času k rozluštění tohoto tajemství!

AHMAD EL GANDÚR
Když jsem přišel k veliteli, byli tu již všichni úředníci a důstojníci, šlo tedy zřejmě o velikou společenskou událost. Přidělili mi čestné místo po velitelově boku. Shromáždili jsme se ve větší místnosti, jež se podobala malému sálu. Poskytovala dost místa k volnému pohybu, každý však seděl tiše na svém místě, kouřil dýmku, pil kávu a šeptal se svým sousedem. Když ale Ismáíl Bej pronesl hlasitější větu, všichni naklonili hlavy, aby dobře slyšeli. Tak tomu bývá u mocného panovníka. Naše rozmluva se také odbývala tiše. Po několika obecných frázích Ismáíl Bej prohlásil: "Slyšel jsem již, že jsi dnes uzdravil dívku, která byla posedlá zlým duchem. Můj hakím viděl, jak do ní ďábel vjel. Žádal mě, abych tě jako kejklíře vypověděl z města."
"Tvůj hakím je starý blázen. Dívka snědla jedovatý plod a já jsem jí podal prostředek, kterým jsem jed zneškodnil. Nešlo ani o ďábla, ani o nějakého ducha." "Jsi hakím?" "Ne. Víš přece, kdo a co jsem. Ale na západ odtud, daleko za Cařihradem, tam, kde jsem se narodil, ví každý mnohem víc o nemocech a jejich léčení než tvůj hakím, který chtěl zahnat ďábla pomocí mrtvé mouchy."
Velitel se tvářil, jako by mou odpověď neslyšel, a tázal se dál:
"Poznáš všechny nemoci?"
"Všechny!" prohlásil jsem rozhodně.
"A umíš připravit všechny nápoje ?"
"Všechny!"
"Existují i takové nápoje, které nesmí pravověrný muslim pít?"
"Ano, omamné, jejichž požití Prorok zakázal. Například víno."
"Víno je však také lékem."
"Ano, a to velice důležitým."
"Kdy se pije?"
"Při určitých nemocech krevního a nervového systému, i pro posilnění a povzbuzení zažívacího ústrojí."
Rozhovor opět uvázl. Přítomní začali mezi sebou šeptat. Po chvilce se na mne Ismáíl Bej obrátil, aby si postěžoval:
"Efendi, jsem velice nemocný!"
"Je to možné? Nechť ti Alláh navrátí zdraví!"
"Snad to učiní, jsem pravověrný muslim a věrný, zbožný stoupenec Proroka"
"Jakou nemocí trpíš?"
"Tázal jsem se již mnoha lékařů. Všichni říkali, že to jsou jisté nemoci krevního a nervového systému i zažívacího ústrojí."
Sotva jsem se ovládl, abych se mu nevysmál přímo do očí. Proto tedy ten podivný úvod.
"Dali ti tví lékaři nějaký lék?"
"Ano, ale léky nepomohly. Mí lékaři nebyli totiž tak moudří a vzdělaní, jako jsi ty. Nemyslíš, že potřebuji něco na povzbuzení a posilnění?"
"Jsem o tom dokonce přesvědčen."
"Dal bys mi takový prostředek?"
"Nesmím. Prorok to zakazuje."
"Prorok přece nežádá, aby věřící hynuli jen proto, že mají slabý krevní a

nervový systém. Četl jsi pozorně korán?"
"Velmi pečlivě."
"Tak mi pověz, zda jsi tam našel jediný lék, jenž by byl zakázán!"
"Žádný! Ale nemám s sebou věci, potřebné k přípravě léku."
"Vytáčíš se. Tvůj sluha dnes takové věci nakupoval."
Hle, Ismáíl Bej nás dává sledovat! Věděl již, že malý hádží koupil pro Angličana víno. Musíme být opatrnější, nechceme-li být vyzrazeni!
"Potřebuji k tomu ještě jiné věci, než nakoupil můj sluha."
"To málo je lepší než vůbec nic. Právě proto, že jsem tak slabý, nesmím smíchat mnoho věcí dohromady. Pošleš mi prosté posilnění?"
"Dobře, dostaneš je!"
"Ale podřízení nesmějí nikdy vědět, že jejich velitel je nemocný."
"Tak je to správné."
"Zabalíš tedy léky, aby nikdo neviděl, co je v lahvích."
"Splním tvé přání."
"Máš také nemocné nervy, efendi?" "Ne, proč se ptáš?"
"Protože jsi poslal sluhu tento prostředek koupit."
"Nebylo to pro mne."
"A pro koho? Pro něměho Hádžího Lindsaye Beje?"
"Řekl jsi před chvílí, že podřízení nesmějí vědět o velitelových chorobách. Na světě jsou i jmi muži, o nichž to nikdo nesmí vědět."
"Nebo jsi nakupoval pro toho třetího muže, který se vůbec neukazuje na veřejnosti? Musí být asi vážně nemocný, když nevychází ani ze svého pokoje. Neměl bych ho navštívit?"
"Tvá návštěva by ho příliš rozrušila. Trpí srdeční nemocí, a ty jsou často životu nebezpečné. To jistě sám víš."
"Tak musím počkat."
Rozhovor skončil, protože byl vpuštěn maddáh, vyprávěč pohádek, objednaný velitelem pro pobavení hostí. Ti si znovu nacpali dýmky, zapálili a pozorně se zadívali na vypravěče.
Maddáh si stoupl uprostřed místnosti a zpěvavým hlasem vyprávěl již tisíckrát opakované historky o Abú Sábirovi, o křivohubém učiteli, otroku lásky Gánim, o Núraddínovi Alim a Badraddínu Hasanovi. Za své vyprávění dostal dva piastry a odešel.
Pak se velitel zvedl na znamení, že večírek je u konce. Přítomní si vyměnili ještě několik zdvořilostí, navzájem se uklonili a odešli spokojení, že konečně unikli veliteli, Karoví ben Nemsímu Efendimu, tabáku, kávě i maddáhovi. Mě navíc čekalo ještě potěšení ze společnosti Selima Agy, s nímž jsem měl společnou cestu. "Efendi, dovol, abych tě vzal pod paží!"
"Prosím."
"Vím, že bych to vlastně neměl dělat, protože jsi moudrý muž a miláček Prorokův. Ale mám tě rád a uvědom si, že jsem statečný aga, který je s to v případě potřeby ochránit pevnost i proti padesáti tisícům nepřátel."
"To dobře vím. I já tě mám rád. Pojď, půjdeme!"
"Kdo to je?" Selím Aga ukázal na postavu, která stála opřená za rohem o zeď. Mihla se kolem nás a zmizela rychle v tmavé uličce. Poznal jsem Arnauta, který nás přepadl. Nechtěl jsem však svému společníku o tom vyprávět.
"Asi to byl jeden z tvých Arnautů."
"Ano, ale nikdy jsem ještě ten obličej neviděl."
"Měsíční světlo klame."
Tím jsme věc odbyli. Po krátké pauze se Selim Aga ozval znovu:
"Efendi, jsem nemocný."
"Co je ti?"
"Můj nervový a krevní systém není v pořádku."
"Selíme Ago, myslím, že jsi poslouchal, o čem jsem se bavil s velitelem."
"Kdepak, efendi. Ale chtě nechtě jsem slyšel, o čem si povídáte. Seděl jsem přece nejblíže."
"Ale tak daleko, že jsi musel dávat moc dobrý pozor."
"Proč bych nenaslouchal, když je řeč o posilnění, které mi chybí?"
"Snad je ode mne také nechceš?"
"Od koho jiného mám chtít posilnění? Od starého hakíma? Ten by mi dal jen mouchu."
"Chceš lék v lékárenské láhvi nebo ve veliké?"
"Chtěl jsi snad říci v několika velikých lahvích!"
"Kdy?"
"Hned, je-li to možné."
"Tak si pospěšme domů!"
"Kdepak, efendi. Tam je Mersina! Nesmí se dozvědět, že mám nemocný systém."

"Ale ta by o tom měla vědět. Vždyť ti vaří!"
"Mersina by mi všechnu medicínu vypila. Vím o místě, kde je možno takový nápoj vychutnat v klidu a bezpečí."
"Kde?"
"Efendi, takové místo najdeš jen u Žida nebo Řeka, ale nikdy u člověka pravověrného. Tys to ještě nezjistil?"
"Hm. To je pravda. Ale lidé tě uvidí a celé město bude vědět o tom, že tvůj systém není v pořádku."
"Budeme o tom vědět jen my dva. Ten Žid má malou místnost, kam ani měsíc nesvítí."
"Tak pojď! Ale musíme být opatrní, aby nás nikdo neviděl!"
To byl další útok na moji kapsu. Nebylo mi však proti mysli poznat agu jako muslima, který sice nesmí pít víno, může však okusit lék, lisovaný z vinných hroznů. Z malé agovy opičky jsem mohl mít lecjaký užitek.
Prošli jsme několika úzkými, křivolakými uličkami a zastavili se před domkem, jehož dveře byly jen přivřeny. Vstoupili jsme do tmavé chodby a Selim Aga zatleskal. Objevila se křivá postava a posvítila agovi do obličeje.
"To jste vy, Výsosti? Bože Abrahámův, jak jsem se ulekl, když jsem viděl stát v domě dvě postavy místo vaší, kterou denně vítám s potěšením a v hluboké pokoře!"
"Otevři, starý!"
"Otevři, ale co? Malou nebo velkou místnost?"
"Malou."
"Mohu si být jist, že tento muž, který vstupuje společně s vámi do mého domu, nebude mluvit o věcech, jež se zde z milosrdenství dějí? Ví, že se o nich nesmí hovořit, protože by mě pak mocný Ismáil Bej ztrestal?"
"Spolehni se. Otevři, nebo otevřu sám!"
Stařec odsunul několik prken, za nimiž se objevily dveře. Vedly do malé místnůstky, jejíž podlaha byla pokryta roztrhanou rohoží. Několik polštářů sloužilo k posezení.
"Mám zapálit lampu?"
"Ovšem!"
"Co si budou páni přát k pití?"
"Jako obyčejně!"
Zaplála dvě světla a teprve teď si mě mohl hostinský prohlédnout.
"Ó, vždyť je to emir a mocný válečný hrdina! Jak je ověšen zářícími zbraněmi a má biyik, knír jako Jozua, který dobyl zemi Ránaán. To nesmím přinést jen obyčejný mok, to musím jít do koutku sklepa a přijít s nápojem, jenž není hned tak pro každého."
"Jaký je to nápoj ?" otázal jsem se. "Je to víno z Tyrbedi Hajdari, ze země, kterou nikdo nezná a kde rostou hrozny, jejichž zrna jsou jak jablka a jejichž šťáva by stačila zbořit hradby celého města."
"Přines dva džbány!" řekl jsem.
Musím přiznat, že jsem se na nápoj těšil. Je to červené, husté a nesmírně silné přírodní víno. Pro člověka, který je ještě nikdy nepil, stačí tři doušky a mírně se opije. Selim sice nápoj praotce Noema miloval, byl jsem si však jist, že ho džbán brzy přemůže.
Hostinský přinesl vyžádané dva džbány, z nichž každý obsahoval celý litr vína. Ubohý Selíme Ago! Ochutnal jsem. Víno cestou utrpělo, pít se však dalo.
"Co tomu říkáte, Výsosti?" ptal se starý.
"Je takové, že ti za džbán dám dvacet piastrů."
"Pane, to je příliš málo! Za dvacet piastrů si víno zase odnesu a přinesu ti jiné."
"Tam, kde roste, dávám za džbán čtyři piastry. Vidíš, že ti chci dobře zaplatit. Když ti to nestačí, můžu jít."
Vstal jsem a otevřel dveře.
"Zůstaň, efendi! Dám ti je za dvacet piastrů, protože je to pro mě čest, žes navštívil můj dům."
Obchod byl tedy uzavřen a myslím, že i ke spokojenosti hostinského.
Aga nejdříve víno ochutnal a pak si dopřál hluboký doušek.
"Valláh, billáh, talláh! Takové víno jsem ještě nepil. Myslíš, že prospěje mému nemocnému systému?"
"Jistě." "Ó, kdyby to věděla Mersina!"
"Má snad i ona nemocný systém?"
"Ne, jen velice žíznivý, efendi."
Selím se napil podruhé a potřetí.
"Není divu," poznamenal jsem, "Má moc starostí a práce."
"Se mnou ne, to ví sám Alláh."
"Ale s tvými vězni."

"Jednou denně jim nosí jídlo: chléb a moučnou vodu."
"Kolik dostáváš od velitele na každého vězně?"
"Třicet para denně."
To byl pakatel. A polovina jistě Selimovi uvízla za nehty.
"A co dostáváš za dozor?"
"Dva piastry denně, ale ve skutečností jsem ještě nikdy neviděl ani piastr. Můžeš se pak divit, že tento lahodný lék ještě neznám?"
Aga se při řeči znovu napil.
"Dva piastry ? To je málo, velmi málo, když pomyslím, co máš s těmi vězni práce."
"Práci? Vůbec žádnou! Jakou práci mám mít s těmi mizery? Každý den jdu jednou do věznice zkontrolovat, jestli snad některý z nich neumřel. To je vše."
"A kdy tam chodíváš?"
"Kdy se mi to hodí."
"Taky v noci?"
"Ano, když na to ve dne pozapomenu nebo když si přes den chci vyjít. Valláh, právě si vzpomínám, že jsem tam dnes ještě nebyl!"
"Musíš tam ještě zajít?"
"Ti chlapi nestojí za to, aby se člověk kvůli nim namáhal."
"Správně. Ale neutrpí tím tvoje vážnost? Jsi přece aga, důstojník. Tví Arnauti musí mít před tebou strach! Nemám pravdu?"
"Ano, strach mít musí, u Alláha, to musí!"
"I caus musí mít strach!"
"Ten také, přirozeně. On je to vůbec vzpurný chlap!"
"Pak ale na něj přísně dohlížej, občas ho překvap, abys viděl, jak plní své služební povinnosti. Jinak se tě nikdy nebude bát!"
"To udělám, ano, u Alláha, to udělám!"
"Když ví jistě, že nepřijdeš, tak asi sedí v kavárně nebo u tanečnic a posmívá se ti."
"Jen ať se opováží! Překvapím ho zítra nebo ještě dnes. Efendi, nemáš chuť překvapit ho se mnou?"
Měl jsem jisté pochybnosti, zda mám vůbec právo do vězení vstoupit. Pochopitelně jsem se o tom ani nezmínil. Naopak. Tvářil jsem se, jako bych tím agovi prokazoval nějakou čest.
"Je takový chlap vůbec hoden toho, aby spatřil tvář efendiho?" zeptal jsem se.
"Nedoprovázíš mě přece kvůli němu, ale kvůli mně."
"Pak se mi musí ale dostat poct, které přísluší efendimu."
"To se rozumí samo sebou! Vše bude tak, jako by mě doprovázel sám velitel. Vykonáš inspekci vězení."
"Dobrá, půjdu tedy s tebou."
Selím Aga měl ve džbánu již jen zbytek vína a já s ním držel krok. Mhouřil oči a knír se mu ježil.
"Objednáme si ještě džbán?" zeptal jsem se.
"Ne, efendi. Toužím překvapit cause. Zítra sem zajdeme znovu."
Zmínka o čaušovi byla jistě jen záminkou. Aga zřejmě poznal, jak nebezpečné je víno z Tyrbedi Hajdari. Odložil dýmku a poněkud nejistě se zvedl.
"Jak ti chutnal tabák, efendi?"
Tušil jsem, proč se asi ptá, a proto jsem odpověděl:
"Špatně. Bolí po něm hlava a člověk dostává závratě."
"U Alláha, máš pravdu. Ten tabák oslabuje systém krevní i nervový, který jsme si zde chtěli posílit. Pojďme!"
Selim zatleskal. Bylo to znamení pro Žida, že odcházíme. Vyšli jsme do uličky.
"Efendi, podej mi rámě!" poprosil aga. "Víš přece, jak tě mám rád!"' Nebyla to však ani tak láska, jako spíš slabost jeho systému, která jej při měla vyslovit tuto prosbu. Když ho totiž ovanul čerstvý večerní vánek, začal si plést pravou stranu s levou. "Že ale ten Mohamed byl chytrý chlapík, efendi?" zeptal se aga tak hlasitě, že se náhodný chodec, který nás míjel, udiveně zastavil.
"Proč?"
"Protože nezakázal léky. Kdyby zakázal i léky, musel by se asi z rév dělat jen inkoust. Víš, kde je věznice?"
"Za tvým domem."
"Efendi, ty máš vždycky pravdu. Ale kde je náš dům?"
Byla to jedna z těch otázek, na které se těžko odpovídá, nemá-li být odpověď stejně nesmyslná jako otázka sama.
"No přece právě před věznicí, ago."
Zastavil se, pokoušel se stát rovně a podíval se na mě překvapeně.
"Efendi, ty jsi právě tak chytrý jako starý Mohamed. Nemám pravdu? Ten tabák mi vjel do mozku s takovou silou, že vidím zde vpravo věznici a vlevo

také. Která je ta pravá?"
"Ani jedna. Vpravo stojí dub a to vlevo nahoře, to je mrak."
"Mrak? Alláh! Dovol, abych se tě držel trochu pevněji."
Udatný aga mě vedl, či spíše řítil se střemhlav kupředu, takže jsme postupovali značně rychle. Podařilo se mi konečně dostat ho před budovu, kterou jsem pokládal za věznici, ačkoliv jsem ještě nikdy neviděl její přední stranu.
"Je to věznice?" zeptal jsem se.
Selim Aga si posunul turban do týla a rozhlížel se na všechny strany.
"Hm! Vypadá to tak, efendi. Není nikdo nablízku, koho bychom se mohli zeptat? Musel jsem tě držet tak pevně, že se mi dělají mžitky před očima. A to je zlé. Domy kolem se pohybují jako karavana v trysku."
"Nevidím ani živáčka. Ale určitě to bude věznice!"
"Zkusíme to!"
Aga zajel rukou za opasek a hledal něco, co zřejmě nemohl najít.
"Co hledáš?"
"Klíč od vězeňské brány."
"Nosíš ho u sebe?"
"Stále! Sáhni sem a podívej se, jestli ho nenajdeš!"
Klič jsem okamžitě našel. Byl totiž tak veliký, že by se dal klidně nabít kulkou na medvědy.
"Zde je. Mám otevřít?"
"Ano, pojď! Ale myslím, že nenajdeš klíčovou dírku, protože tvůj systém asi také velice utrpěl."
Klíč se hodil a vrata brzy zavrzala.
"Našel," zajásal aga Arnautů. "Ty zvuky dobře znám. Pojď, vstoupíme!"
"Mám vrata zase zavřít?"
"Samozřejmě, ve věznici musí být .člověk opatrný."
"Zavolej kličníka!"
"Cause? A proč?"
"Aby nám posvítil."
"Ani mě nenapadne. Chceme toho lotra přece překvapit."
"Pak ale musíš mluvit tišeji!"
Setím chtěl jít napřed, zakopl však a málem upadl; taktak jsem ho zachytil oběma rukama.
"Co to bylo? Vstoupili jsme asi do cizího domu!"
"Kde je causova místnost? V přízemí?"
"Ne, v prvním poschodí."
"A kde jsou schody, vzadu nebo vpředu?"
"Hm. Kdepak to jen byly? Myslím, že vpředu. Ode dveří to je asi šest až osm kroků."
"Vpravo nebo vlevo?"
"Jak vlastně stojím? Tady, nebo tam? Efendi, snášíš ten lék zřejmě velice špatně. Proč jsi mě postavil tak nakřivo? Chodba teď není rovná, ale vede do kopce."
"Tak pojď sem! Za tebou jsou vrata. Zde je pravá strana a tady levá. Po které straně vedou schody nahoru?"
"Tady vlevo."
Opatrně jsme šli dál a moje noha skutečně brzy narazila na nejspodnější schod.
"Jsme u schodiště, ago!"
"Správně. Dej pozor, abys neupadl, efendi! Ještě nikdy jsi tu nebyl. Povedu tě pozorně."
Selím se do mne zavěsil a já ho musel po neznámém schodišti skoro vynést.
"Teď jsme nahoře. Kde je causova místnost?"
"Mluv tiše! Už slyším. Jsou to první dveře vpravo."
Táhl mě dál, ale přímo a nikoliv vpravo. Obrátil jsem ho tedy a po několika krocích jsem nahmatal dveře.
"Jsou tady dvě závory, ale žádný zámek."
"Zámky tu nemáme."
"Závory jsou zastrčené."
"Tak to jsme vešli přece jen do špatného domu" "Otevřu."
"Ano, udělej to, ať zjistíme, na čem jsme!"
Odstrčil jsem těžkou závoru. Dveře se otevíraly směrem ven. Vstoupili jsme.
"Je v causově místnosti nějaké světlo?"
"Ano, vše potřebné najdeš vlevo v díře ve zdi."
Opřel jsem ho o stěnu a hledal. Brzy jsem našel díru, lampu i rozžehadlo a rozsvítil.
Místnost byla úzká a malá. Na zemi ležela rohož. To byl také jediný nábytek. Rozbitý hrnek, pár rozedraných bot, trepka, prázdný džbán na vodu a karabáč - to

vše se válelo po podlaze.
"Není tady! Kde jen ten chlap vězí?" zeptal se aga.
"Bude asi u Arnautů, kteří zde drží stráž."
Aga vzal lampu a potácel se vpřed, narazil však na dveře.
"Nestrkej do mne, efendi! Pojď, podrž lampu! Raději tě povedu, jinak bys mě mohl shodit se schodů. Mám tě rád a jsem tvým přítelem, tvým nejlepším přítelem. Jen proto ti radím, abys už nikdy nepil ten perský lék.
Stává se pak z tebe násilník."
Musel jsem skutečně použít trochu násilí, abych ho dostal bez úhony dolů. Když jsme stáli přede dveřmi, které označil, zjistili jsme, že jsou zavřené.
Otevřeli jsme je tedy a našli prázdnou místnost. Podobala se více stáji . než obydlí člověka. Jak teprv asi vypadaly vězeňské cely!
"Jsou také pryč! Efendi, měl jsi pravdu. Ti darebáci utekli, místo aby hlídali. Však já je naučím! Dostanou všichni do jednoho baštonádu. Ne, raději je nechám hned pověsit!"
Selím Aga se pokoušel koulet očima, ale vůbec mu to nešlo. Víno působilo čím dál tím silněji a jemu se zavíraly oči.
"Co budeme dělat, efendi?"
"Já na tvém místě bych počkal a přivítal bych Arnauty po zásluze."
"To udělám."
"Ale kde počkáme? Tady, nebo nahoře?"
"Tady. Přece nepůjdeme zase do schodů. Byl jsi příliš těžký, efendi.
Podívej se, jak se potácíš! Sedni si přece!"
"Myslel jsem, že provedeme inspekci cel!"
"Ano, to uděláme," řekl a zazíval. "I když ti lidé za to vůbec nestojí. Jsou to samí darebáci, zloději a lupiči, Kurdové a také jeden Arab. Ten je nejhorší ze všech."
"Kde je ten chlap?"
"Zde, hned vedle, protože se musí hlídat nejpřísněji. No, sedni si přece!"
Usedl jsem vedle Selíma, ačkoliv podlaha byla jen z udusané hlíny.
Aga znovu zažíval.
"Jsi unavený?" zeptal se mě.
"Trochu."
"Proto tak zíváš. Klidně se vyspi, než přijdou! Probudím tě! Valláh, jsi tak slabý a mdlý! Já si tu také udělám pohodlí."
Selím se natáhl, opřel se o loket a položil si hlavu do dlaně. Za malou chviličku mu hlava klesla úplně. Pán věznice usnul.
Často jsem četl o tom, že nějaký vězeň byl osvobozen jen díky tomu, že si jeho strážce přihnul. Vždy jsem se zlobil, že spisovatel užil tak starý trik. A já sám jsem byl nyní díky opilosti nejvyššího dozorce pánem všech vězňů. Mám osvobodit Ahmada el Gandúra hned? To by asi nebylo moudré. Nebyli jsme připraveni, abychom mohli okamžitě opustit město. U brány stály stráže, jimž bychom byli jistě podezřelí. Všechna vina by padla na ubohého agu a i mne by označili za viníka. To by pro mne mohlo znamenat veliké nebezpečí a také později by z toho byly asi mnohé nepříjemnosti.
Zaručeně bude lepší, když vězeň zmizí tak, aby jeho útěk zůstal nevysvětlen. Rozhodl jsem se proto, že dnes s Haddádem jen promluvím, útěk však uskutečníme až později.
Aga ležel na zemi s otevřenými ústy a hlasitě chrápal. Zatřásl jsem jím nejdřív mírně, pak silněji. Neprobudil se. Vzal jsem tedy lampu a popustil místnost. Dveře jsem za sebou tiše zavřel. I závoru jsem zastrčil, abych nemohl být překvapen. Věděl jsem již, že dveře nemají zámek. Zavírali zřejmě vězně jen na dvě závory. Klíč k cele jsem tedy nepotřeboval.
Bylo mi přece jen trochu úzko, když jsem stál sám venku na chodbě v takové tmě, že slabé světlo lampy jí jen stěží pronikalo. Chtěl jsem však případně uprchnout i s vězněm, kdyby nastala nějaká nepředvídaná komplikace.
Otevřel jsem závory a nechal dveře dokořán, abych i zevnitř slyšel každé hnutí. Přede mnou se ukázala temná díra. Hned za dveřmi spadala podlaha asi o jeden metr dolů. Cela byla čtyři kroky dlouhá a dva široká, nebyla ani vybílená, ani neměla podlahu. Nahoře, těsně u stropu, byl jeden z těch otvorů, které jsem za dne viděl zvenku. V cele byla jen miska s vodou, jaká se dává psu.
Vězeň ležel ve vlhkém, plesnivém koutě. Povstal, když jsem vešel. Byl hubený a oči měl vpadlé, vypadal víc mrtvý než živý, avšak jeho postoj byl hrdý a v očích se mu hněvivě zablýsklo, když se mě ptal:
"Co tu chceš? Copak nesmím ani klidně spát?"
"Mluv tiše! Nepatřím k tvým hlídačům. Jak se jmenuješ?"
"Proč se ptáš?"
"Mluv přece tišeji! Nikdo nás nesmí slyšet. Jak se jmenuješ?"

"To jistě víš sám!" řekl hlasem poněkud tišším.
"Tuším to, ale chtěl bych to slyšet z tvých úst."
"Říkají mi Ahmad el Gandúr."
"Jsi ten, koho hledám. Slib mi, že budeš zticha, ať ti řeknu cokoliv!"
"To slibuji."
"Muhammad Amin, tvůj otec, je nablízku."
"Alláh akb..."
"Mlč! Tvůj výkřik by nás mohl prozradit!"
"Kdo jsi?"
"Přítel tvého otce. Přišel jsem k Haddádům jako host a bojoval jsem po boku tvého otce proti vašim nepřátelům. Slyšel jsem, že jsi byl zajat. Vypravili jsme se, abychom tě osvobodili."
"Chvála bud Alláhovi! Těžko tomu však mohu uvěřit."
"Věř mi! Podívej se, toto okno vede do dvora. Dvůr sousedí se zahradou, která patří k domu, kde bydlíme."
"Kolik vás je?"
"Jen čtyři. Tvůj otec, já, ještě jeden přítel a můj sluha."
"Kdo jsi a kdo je ten přítel?"
"To nechme na později, teď si musíme pospíšit!"
"Pryč odtud?"
"Ne, zatím ještě nejsme připraveni. Netušil jsem, že se dnes k tobě dostanu. Umíš číst?"
"Ano."
"Ale nemáš světlo."
"V poledne je tu světla dost."
"Tedy poslyš! Mohl bych té vzít s sebou hned, jenže by to bylo příliš nebezpečné. Ujišťuji tě ale, že brzy budeš na svobodě. Ještě nevím, jak tě osvobodíme. Uvidíš-li, že sem vlétl oknem kámen, zvedni ho. Bude na něm připevněn papír a dočteš se, co máš dělat."
"Pane, vracíš mi život. Byl bych si už skoro zoufal! Jak jste se dozvěděli, že jsem byl zavlečen do Amádije?"
"Řekl mi to jeden Jezíd, kterého jsi potkal u vody."
"To souhlasí!" potvrdil rychle. "Vidím, že mluvíš pravdu! Budu čekat. Pozdravuj ode mne otce!"
"To vyřídím ještě dnes. Máš hlad?"
"Hrozný!"
"Mohl bys ukrýt chléb, světlo a rozžehadlo?"
"Ano, vyhrabu rukama díru do země."
"Tady máš moji dýku, dobře ti přitom poslouží. Zbraň se ti může hodit. Je mi ale velmi drahá, nenech si ji sebrat!"
Ahmad el Gandúr rychle sáhl po dýce a přitiskl si ji ke rtům.
"Pane, Alláh ti to odplať v tvé poslední hodince! Mám zbraň! Osvobodím se, i když nepřijdete!"
"Přijdeme. Nepodnikej nic unáhleně! Mohlo by to ohrozit tebe i tvého otce."
"Počkám celý týden. Jestli do té doby nepřijdete, budu jednat na vlastní pěst."
"Dobře! Půjde-li to, dopravím ti ještě tuto noc jídlo, světlo a rozžehadlo oknem. Možná že budeme moci spolu promluvit několik slov. Nebude-li hrozit nějaké nebezpečí, uslyšíš i hlas svého otce. Buď zatím sbohem, musím jít."
"Pane, podej mi ruku!"
Podal jsem mu ji a on ji stiskl oběma svýma rukama, až to bolelo.
"Alláh požehnej tvým rukám, dokud jimi vládneš, a až se sepnou k smrtelnému spánku, nechť pak tvůj duch okusí radostí ráje! Odejdi teď, ať se ti nic zlého nestane!"
Zavřel jsem celu a tiše jsem se plížil zpět k agovi. Pořád ještě tvrdě spal. Přisedl jsem si k němu. Asi po hodině bylo slyšet kroky, které se před vraty zastavily. Rychle jsem zavřel dosud otevřené dveře a zacloumal agou, aby se probudil. Bylo to marné, a tak jsem ho jednoduše popadl a postavil zpříma. Udiveně na mé vyvalil oči.
"Ty, efendi? Kde to jsme?"
"Ve věznici. Vzchop se!"
Selím Aga se udiveně rozhlížel.
"Ve věznici? Ale! Jakpak jsme se sem dostali?"
"Vzpomeň si na Žida a na lék! Potom jsme šli do věznice, abychom překvapili cause!"
"Toho - hrome, teď si na všechno vzpomínám! Spal jsem. Kde je? Ještě nepřišel?"
"Mluv tišeji! Slyšíš? Tví lidé stojí venku před vraty a rozmlouvají spolu. Vzchop se rychle!"
Aga vypadal skutečně žalostně. Podařilo se mi však aspoň, aby se úplně probudil

a stál zpříma. Teď, když již zavírali vrata; vzal lampu do ruky, otevřel rychle dveře a vyšel na chodbu. Šel jsem za ním. Viníci se polekaně zastavili, když ho uviděli.
"Odkud jdete, vy čubčí synové?" spustil na ně aga.
Jeho hlas zazněl v dlouhé, úzké prostoře jako hromobití.
"Z kavárny," odpověděl caus po krátkém zaváhaní.
"Z kavárny? Když máte hlídat zde? Kdo vám dovolil, abyste odešli?"
"Nikdo!"
Bylo mi těch lidí trochu líto, měl jsem přece z jejich nedbalosti prospěch. I když svítil jen malý plamínek, viděl jsem, jak aga hrozně koulí očima. Špičky vousů se mu chvěly a ruka se zatínala vztekem. Zjistil však, že ještě nestojí zcela pevně na nohou, a proto jim řekl:
"Zítra vás potrestám!"
Pak postavil lampu na schod a obrátil se ke mně:
"Nebo si snad, efendi, myslíš, že bych měl viníky potrestat hned? Chceš, abych dal někoho zbičovat?"
"Nech to na zítřek, ago. Ti lidé trestu neujdou."
"Jak si přeješ."
Selím Aga otevřel vrata a zvenčí je opět zavřel. Šli jsme domů, kde nás "Myrta" již očekávala.
"Tos byl tak dlouho u Ismáíla Beje?" ptala se nedůvěřivě.
"Mersino," odpověděl aga, "byli jsme pozváni, abychom zůstali až do rána. Věděl jsem ale, že jsi sama doma, a odmítl jsem velitelovo pozvání."
Snažil jsem se odvést její pozornost, a proto jsem se zeptal:
"Přebrala jsi už tu kávu?"
"Ano, pane. Byla to ale hrozná práce. A ten strašný Hádží Halef Omar mi nedal pokoj, dokud jsem s tím nebyla hotová. Chceš to vidět?"
"Ukaž!"
Než Mersina přinesla krabici a kornout, aga se vytratil. Přesvědčil jsem se, že si dala opravdu záležet.
"Jak bude znít tedy tvůj rozsudek, ó efendi?"
"Chci ti osvědčit svou přízeň. Protože se tvé jemné ruce musely tak často dotýkat těch kávových zrn, bude káva tvá. I nádobí, které jsem dnes nakoupil, bude tvé. Jenom sklenice dostane statečný aga."
"Ó efendi, jsi spravedlivý a moudrý soudce. Máš víc dobroty, než já měla hrnců. Tato vonící káva je důkazem tvé velikosti. Myslíš, že teď mohu jít klidně spát? Klid je to jediné, co těžce zkoušenou ženu může potěšit."
"Ty spíš tady dole, Mersino?"
"Ano"
"V kuchyni nebo vpředu?"
"Efendi, žena patří do kuchyně, a proto v kuchyni také spí."
To bylo nepříjemné. Odešel jsem nahoru k Muhammadovi. Spal již, ale když jsem vstoupil do jeho pokoje, hned se probudil. Vyprávěl jsem mu své dobrodružství z vězení.
Zabalili jsme potraviny, lampičku i rozžehadlo a tiše jsme se vplížili do prázdné místnosti, která ležela na straně do dvora. Bylo tu jen jediné okno, lépe řečeno čtyřhranný otvor s okenicemi. Byly jen přivřené. Když jsem se podíval ven, uviděl jsem půldruhého metru pod sebou rovnou střechu.
Vylezli jsme otvorem ven a se střechy jsme seskočili na dvůr. Dveře dvora byly zavřené. Nemohl nás tedy nikdo vyrušit. Šli jsme do zahrady, kde šířila kdysi vůni krásná Esma Chatum. Od vězení nás nyní oddělovala jen zeď, na jejíž horní obrubu jsme mohli dosáhnout rukou.
"Počkej," požádal jsem Muhammada Amína. "Chci se pro jistotu nejdřív přesvědčit, zda nás opravdu nikdo nepozoruje."
Tiše jsem se vyšvihl nahoru a na druhé straně jsem seskočil. Z prvního malého okenního otvoru vpravo v přízemí svítilo bledé světlo. Tam byla místnost, kde předtím spal Selim. A tam asi teď sedí Arnauté, kteří strachem nemohou usnout. Další okénko patřilo k cele, kde na nás čekal Ahmad el Gandúr.
Prohledal jsem úzký prostor dvora, aniž jsem narazil na něco podezřelého. Dveře, které vedly z vězení na vězeňský dvůr, byly zavřené. Vrátil jsem se proto ke zdi, za níž stál Muhammad Amin.
"Všechno v pořádku. Můžeš přelézt přes zeď?"
"Ano," zašeptal Haddád.
"Ale tiše!"
Šejk stál za chviličku vedle mne. Přeběhli jsme po špičkách dvůr a stoupli si pod okénko, na které jsme málem dosáhli rukou.
"Sehni se, opři se o stěnu a vzepři ruce o kolena," požádal jsem šejka.
Když to udělal, vyšvihl jsem se mu na záda. Stál jsem tak, že jsem měl obličej

přímo před okénkem vězení.
"Ahmade el Gandúre!" zašeptal jsem a přiložil k otvoru ucho.
"Pane, jsi to ty?" znělo dutě zdola.
"Ano."
"Je tu i můj otec?"
"Ano. Spustí ti jídlo i světlo po provázku a promluví s tebou sám. Počkej chvíli. Tvůj otec hned vyleze nahoru."
Sestoupil jsem z Arabových zad.
"Byl jsem těžký?"
"Dlouho se to nedá vydržet. Stoupl jsem si nešikovně."
"Tak to teď uděláme jinak. Budeš toho asi chtít říct synovi trochu víc. Prostě si mi klekneš na ramena. Pak mohu stát vzpřímeně a vydržím to tak dlouho, jak dlouho budeš potřebovat."
"Slyšel tě Ahmad?"
"Ano. Ptal se po tobě. Mám provázek, po něm můžeš balíček spustit."
Spojil jsem ruce za zády a vytvořil tak schůdek, na který Muhammad Amin položil nohu; vystoupil nahoru a klekl mi na ramena. Přidržoval jsem ho za kolena a on klečel tak jistě jako na zemi. Spustil balíček a pak následoval tichý, rychlý dialog, z něhož jsem rozuměl jen tomu, co říkal Muhammad Amin.
Občas se mě šejk zeptal, zda mě příliš netíží. Byl to veliký, silný muž, a tak jsem byl rád, když asi po pěti minutách seskočil na zem. "Efendi, musíme dostat Ahmada ven! Nemohu se již dočkat!" "Především musíme zpátky. Přelez jako první zeď. Postarám se o to, aby tu zítra nenašli žádnou stopu."
Muhammad Amin šel napřed a já jej brzy následoval. Zanedlouho jsme se stejnou cestou zase vrátili do šejkova pokoje. Chtěl se mnou hned mluvit o plánu, jak osvobodit syna. Doporučil jsem mu však, aby se nejdříve vyspal, a tiše jsem se odebral do svého pokoje.

CHYTROST NEJSOU ŽÁDNÉ ČÁRY

Druhý den ráno jsem nejdříve navštívil nemocnou dívku. Byla již zcela mimo nebezpečí. Našel jsem u ní jen její matku. Na cestě od nemocné jsem se poohlížel, jak by se dalo z města uprchnout, aby se nemuselo procházet branou. Takové místo jsem sice našel, ale hodilo se jen pro pěší.
Když jsem se vrátil domů, Selím Aga právě vstával.
"Efendi, je den," řekl mi na pozdrav.
"Už dlouho," odpověděl jsem mu.
"Myslím tím, že teď můžeme o naší záležitosti hovořit lépe než včera."
"Jakou záležitost máš na mysli?"
"Byl jsi přece u toho. Mám všechno ohlásit, nebo ne? Co myslíš, efendi?"
"Na tvém místě bych to nedělal."
"Proč?"
"Protože je lépe, když se nebude o tvé noční návštěvě ve věznici hovořit. Arnauti jistě postřehli, že tvá chůze nebyla úplně jistá, a mohli by se o tom při výslechu zmínit."
"Máš pravdu. Když jsem se před chvílí probudil, byl můj oblek v hrozném stavu; musel jsem jej dlouho čistit, než jsem všechnu špínu odstranil. Naštěstí si toho Mersina nevšimla. Ty tedy myslíš, že oznámení nemám podávat?"
"Nepodávej je, svým lidem můžeš udělit důtku a tvá milost je oslní jak sluneční paprsek."
"Ano, efendi, ale napřed k ním promluvím a věř, že to bude strašlivá řeč!" Zakoulel očima, náhle se však zarazil a jeho výraz změkl.
"Pak jim dám milost jako pádišáh, který může rozdávat životy a majetek milionů lidí."
S těmi slovy se zvedl k odchodu. U dveří však zůstal stát, neboť zvenku bylo slyšet, že přijel nějaký jezdec. Zaslechl jsem známý hlas:
"Selam! Jsi snad Selim Aga, velitel Albánců?"
"Ano, jsem. Co chceš?"
"Nebydlí u tebe Kára ben Nemsí Efendi se dvěma druhy a bašibozukem?"
"Zde je " Selim ustoupil stranou a muž mě uviděl. Byl to Selek, Jezíd z Badrí.
"Efendi," zvolal radostně, "dovol, abych tě pozdravil!"
Podali jsme si ruce. Viděl jsem, že přijel na jednom z Alího koní, který byl celý zpocený. Selek jel zřejmě velice rychle. Usoudil jsem, že mi nese důležitou zprávu.
"Doveď koně na dvůr a přijď pak k nám nahoru," vyzval jsem ho.
Když jsme v mém pokoji osaměli, sáhl posel za opasek a podal mi dopis.
"Jak jsi mě našel?"
"Ptal jsem se po tobě hned u brány."
"A odkud víš, že jsou se mnou dva druhové? Když jsem byl u vás, měl jsem jen

jednoho."
"Dozvěděl jsem se to ve Špandari."
Otevřel]sem dopis. Alí Bej mi oznamoval řadu dobrých zpráv o Jezídech a jednu špatnou, která se týkala mě.
"Jakže? To Alí Bejovo poselství mělo takový úspěch?" zeptal jsem se.
"Nejvyšší vojenský soudce asijského Turecka je doprovodil až do Mosulu?"
"Ano, pane. Má našeho míra šejka Chána ve veliké oblibě a nařídil přísné vyšetřování. Mutasarrif bude sesazen. Na jeho místo přijde jiný."
"A mosulský machredž uprchl?"
"Ano. Kamil Efendi měl všechny mutasarrifovy přečiny na svědomí. Vyšlo najevo mnoho špatností. Již po jedenáct měsíců nedostal žádný z mutasarrifových zástupců potřebné peníze a žádný velitel ani voják žold. Arabové nebyli pokořeni, i když Velká Porta nařídila neprodleni udělat pořádek. Mutasarrif však zpronevěřil všechny peníze určené k tomu účelu. A ještě mnoho dalšího. Policisté, kteří chtěli machredže zatknout, přišli už pozdě. Dovedl včas zmizet. Všichni bejové a káhyové v okolí dostali rozkaz, aby ho zadrželi. Nejvyšší vojenský soudce se domnívá, že Kamil uprchl do Bagdádu, protože byl přítelem tamějšího válího."
"To bude asi mylná domněnka. Uprchl spíše do hor, kde ho jen stěží někdo najde, a půjde asi raději do Persie než do Bagdádu. Peníze na cestu si opatři snadno. Je vrchním soudcem nad všemi nižšími soudními dvory a jejich peníze mu jsou k dispozici."
"Máš pravdu, efendi. Včera večer jsme se dozvěděli, že Kamil Efendi byl ráno předcházejícího dne v Alkoši a večer již v Mungajši. Zdá se, že se chce dostat do Amádíje, ale oklikou, protože se vyhýbá osadám Jezidů, které přepadl."
"Alí Bej se domnívá právem, že by mi mohlo způsobit značné obtíže, kdyby se tu Kamil Efendi náhle objevil. A já mu nebudu moci dokázat, že on sám je hledaným uprchlíkem."
"Ó, efendi, Alí Bej je moudrý muž. Když se dozvěděl o machredžově útěku, rozkázal mi osedlat nejlepšího koně a jet celou noc, abych sem dorazil dříve než on, má-li skutečně Kamil v úmyslu dojet do Amádíje. Při odjezdu z Badrí mi dal pro tebe dva dopisy, které dostal z Mosulu. Zde jsou. Uvidíš, že ti pomohou."
Otevřel jsem je a četl. Byl to dopis nejvyššího vojenského soudce asijského Turecka míru šejku Chánovi, v němž mu sděluje sesazeni mutasarrifa a machredže. Druhý obsahoval úřední příkaz Alímu Bejovi, aby Kamila Efendiho zadržel a ihned dopravil do Mosulu, jakmile by se na jeho území objevil. Oba dopisy byly opatřeny podpisem a pečetí nejvyššího vojenského soudce.
"To jsou skutečně velmi cenné dokumenty," řekl jsem. "Jak dlouho si je mohu nechat?"
"Jsou tvoje."
"Předevčírem večer byl tedy machredž v Mungajši?"
"Ano."
"Pak by mohl dnes dorazit k nám, a budu tedy dopisy potřebovat jen jediný den. Můžeš tak dlouho počkat?"
"Počkám tak dlouho, jak rozkážeš, efendi!"
"Běž teď o dvé místnosti dál. Potkáš tam známé - Hádží Halefa a Ifru."
Zpráva, že by machredž mohl přijít do Amádíje, mě nejprve naplnila obavami. Jakmile jsem však měl v rukou oba dokumenty, mé obavy se rozptýlily a mohl jsem ho v klidu očekávat. Ano, skoro jsem začal doufat, že zpráva o sesazení mutasarrifa by mohla vést k propuštění uvězněného Haddáda. Tuto myšlenku jsem však rychle zavrhl, když jsem se v dopise dočetl, že nepřátelství proti Arabům nebyla soukromá záležitost mutasarrifa, nýbrž že šlo o příkaz Vysoké Porty.
Odpoledne přišla do mého pokoje "Myrta".
"Efendi, chceš se mnou do věznice?"
Návrh mi přišel Vhod, musel jsem však předtím promluvit s Muhammadem Aminem. Proto jsem řekl:
"Nemám teď čas."
"Ale vždyť jsi mi to slíbil a také jsi řekl, že vězňům dovolíš něco si ode mne koupit."
Růže z Amádíje měla zřejmě na zisku, který by jí tento obchod přinesl, značný zájem.
"Rád bych své slovo dodržel, ale mám bohužel čas až za čtvrt hodiny."
"Tak já počkám, efendi. Ale spolu jít nemůžeme."
"Bude u toho Selím Aga?"
"Ne, má službu u velitele."
"Tak řekni čaušovi, aby mi otevřel. Pak můžeš jít napřed a já přijdu za tebou."
Mersina s veselou tváří zmizela. Vůbec si zřejmě nedělala starosti s tím, zda mi caus do věznice dovolí vstoupit. Neměl jsem k tomu přece žádné právo a nemohl

jsem se vykázat ani povolením jeho nadřízeného. Šel jsem k Muhammadu Aminoví a řekl mu o své brzké návštěvě ve věznici. Doporučil jsem mu, aby se přichystal na útěk a poslal Halefa potají koupit turecké oblečení pro svého syna. Pak jsem odešel. Když jsem spatřil věznici, povšiml jsem si otevřených vrat. Stál před nimi caus.
"Selám!" pozdravil jsem krátce a důstojně.
"Aksamlar hayrolsun! - Dobrý večer!" odpověděl. "Alláh nechť doprovází tvůj vstup do tohoto domu, efendi! Musím ti poděkovat."
Vstoupil jsem a on zavřel vrata.
"Poděkovat?" řekl jsem nedbale. "Zač?"
"Byl tu Selim Aga, velmi se zlobil a chtěl nás dát zbičovat. Pak ale řekl, že nám dá milost, protože ses za nás přimluvil. Pojď, následuj mě!"
Stoupali jsme do schodů, do stejných schodů, kde jsem měl včera s agou tolik práce. Na chodbě stála Mersina s kotlem polévky, připomínající kuchyňské splašky. Vedle toho ležel chleba. Napekla jej svýma .jemnýma rukama. Kdysi to byla také jen mouka s vodou, pomocí ohně a uhelných zbytků, které na ní ulpěly, nabyla však pevného skupenství.
U Mersiny stáli Arnauti s prázdnými nádobami, pocházejícími zřejmě ze smetiště.
"Efendi, chceš, abychom začali?" zeptala se "Myrta".
"Ano."
Ihned otevřeli první dveře. Prostora, do které jsem nahlédl, se podobala také díře, ale podlaha byla ve stejné úrovni s chodbou. Vězel v ní nějaký Turek. Nezvedl se a neuznal nás hodný jediného pohledu.
"Dej mu dvě porce, je to Osmánec!" poručil caus.
Chlap dostal dvě naběračky oné podivné polévky a k tomu kus chleba. Ve vedlejší cele ležel zase Turek; dostal stejnou porci. V třetí díře byl Kurd.
"Ten čubčí syn dostane jen jednu naběračku, je z Balánu."
To bylo krásně vymyšleno! Měl jsem sto chutí dát milému causovi na pamětnou. Podle stejných pravidel postupoval při rozdávání jídla všude.
Když byli vězňové nahoře zaopatřeni, sestoupili jsme dolů do spodní chodby.
"Kdo je tady?" zeptal jsem se.
"Zde jsou ti nejhorší. Jeden Arab, jeden Žid a dva Kurdové z kmene Bulám. Mluvíš kurdsky, efendi?"
"Ano."
"Nechceš si s těmi vězni promluvit?"
"Ne, nejsou toho hodní."
"To je pravda. Ale my neumíme ani kurdsky, ani arabsky a ti mizerové chtějí pořád něco říci."
"Tak s nimi promluvím."
To bylo přesně to, co jsem si přál. Ale nevěřil jsem, že to půjde tak lehko a že tím navíc splním strážcům přání.
Otevřeli dveře do cely jednoho z Kurdů. Hned se před nás postavil.
Ubožák měl zřejmě hlad; když dostal svou naběračku polévky, poprosil, zda by nemohl dostat větší kus chleba než obyčejně.
"Co chce?" zeptal se caus.
"Trochu víc chleba. Dej mu ho!"
"Když se za něj přimlouváš, tak ať ho dostane."
Pak jsme přišli k Židovi. Mlčel jsem, protože mohl mluvit turecky. Stěžoval si na mnoho věcí a zřejmě oprávněně. Ale nevyhověli mu.
Druhý Kurd byl starý muž. Prosil jen o to, aby byl předveden před soudce.
Caus mu to slíbil, ale smál se přitom.
Konečně otevřeli poslední celu. Ahmad el Gandúr dřepěl v jednom koutě a neměl v úmyslu se vůbec hnout. Když mě však uviděl, zvedl se.
"To je ten Arab?" zeptal jsem se.
"Ano."
"Nemluví turecky?"
"Nemluví vůbec. Proto také nedostává teplé jídlo."
"Mám s ním promluvit já?"
"Zkus to!"
Přistoupil jsem blíž a řekl mu:
"Neodpovídej mi!"
Ahmad zůstal němý.
"Vidíš, že neodpovídá!" vyrazil ze sebe zlostně caus. "Řekni mu, že jsi veliký učenec. Možná že pak promluví!"
Teď jsem věděl s určitostí, že hlídači arabsky neumějí. A i kdyby řeč znali, nářečí Haddádů jim jistě znělo cize.
"Připrav se na dnešní večer!" řekl jsem Ahmadu el Gandúrovi. "Možná že přijdu dnes ještě jednou."

Haddád stál hrdě vztyčený a nehnul ani brvou.
"Ani teď nic neříká!" zlostně poznamenal poddůstojník. "Nedostane dnes ani chleba. Za trest, že neodpověděl efendimu."
Prohlídka byla tím ukončena. Na závěr návštěvy mi ukázali celou budovu. Prohlédl jsem si ji, ačkoliv to pro mne nemělo žádný smysl. Konečně jsme byli hotovi a Mersina ke mně tázavě vzhlédla. Dal jsem jí třicet piastrů, aby uvařila vězňům kávu a přinesla každému pořádný kus chleba.
Kromě toho dostali ode mne "Myrta" a caus po patnácti a Arnauti po deseti piastrech spropitného. Tolik vůbec nečekali. Přehnaně mi děkovali, a když jsem odcházel, klaněli se tak dlouho, dokud viděli i jen má záda.
Doma jsem vyhledal Muhammada Amína. Byl u něho Halef, který přinesl koupený oblek. Nikdo ho neviděl, protože ani aga, ani Mersina nebyli doma.
Vylíčil jsem šejkovi návštěvu u jeho syna.
"Tedy dnes večer!" zvolal pln radosti.
"Když to bude možné," dodal jsem.
"Ale jak to chceš udělat?"
"Když to jinak nepůjde, pokusím se získat od agy klíč a ..."
"Nedá ti ho!"
"Potom si ho vezmu sám. Počkám, až stráž usne, a otevřu Ahmadovu celu"
"To je příliš nebezpečné, efendi! Uslyší tě."
"Ti lidé nespali minulou noc, a budou tedy unaveni. Dal jsem jim taky bakšiš a peníze jistě postupně promění v rakiji. To jejich ospalost jen podpoří. Ostatně jsem dával dobrý pozor a zjistil jsem, že se zámek od vrat dá otevřít zcela tiše. Budu-li jen trochu opatrný, musí se to zdařit."
"A když tě chytnou?"
"Toho se nebojím. Pokud jde o stráže, najdu nějakou výmluvu. Jen kdyby mě potkali s vězněm, museli bychom jednat rychle."
"Kam chceš Ahmada dopravit?"
"Opustí ihned město. Vyjedu si teď s Halefem do okolí, abych našel nějaký vhodný úkryt. Hádží si zapamatuje cestu a zavede tam tvého syna."
"A co stráže u bran?"
"Ani je neuvidí. Znám místo, kudy se dostanou přes hradby."
"Měli bychom jít hned s ním!"
"Ne! Zůstaneme ještě aspoň den, aby nás nikdo nepodezříval."
"Ale Ahmad bude mezitím vystaven velikému nebezpečí, protože ho budou hledat po celém okolí."
"I o to se postarám. Nedaleko jedné brány spadá amádíjská skála do propasti, kam se odváží sestoupit jen ti nejsmělejší muži. Tam hodíme několik útržků jeho starého šatu. Najdou je a budou myslet, že tvůj syn spadl při nočním útěku do propasti."
"Kde se Ahmad převleče?"
"Tady. A vousy si musí ihned oholit" "Uvidím ho? Ó, jaká radost!"
"Mam jen jednu podmínku: že se budete chovat tiše."
"To je samozřejmé. Ale naše hospodyně uvidí, jak Ahmad přichází. Stále stojí u otevřených kuchyňských dveří."
"To musíš zařídit. Halef ti dá vědět, kdy Ahmad přijde. Pak půjdeš dolů a zaměstnáš starou. Není to tak těžké. Hádží zatím přivede Ahmada k tobě. Necháš zavřeno, dokud se nevrátím domů."
Slyšel jsem, jak Halef přivádí koně, a rozloučil jsem se s Muhammadem.
Venku jsem si povšiml, že Angličan má dveře pootevřené. Pokynutím ruky mě zavolal dovnitř a zeptal se:
"Slyším koně. Jedete ven? Kam?"
"Za město." ""Dobře, pojedu s vámi!"
"Chci jet do lesa, musel byste při tom lézt houštinami."
"Polezu!"
Lindsay byl brzy připraven. Halef osedlal i jeho koně a brzy jsme projeli branou, která vedla do Mánglany a Miják. Vypadalo to tu přesně tak, jak to vylíčil Kurd Dohúb. Stezka byla velmi strmá a museli jsme koně vést.
Pravá strana údolí vedla k jajlakům obyvatel Amádíje, kteří se stáhli do hor. Proto jsme se obrátili vlevo, přímo do lesa. Byl zde tak řídký, že jsme mohli jet na koních. Za čtvrt hodiny jsme se dostali na mýtinu, kde jsme sesedli a natáhli se na zemi.
"Proč jsme jeli až sem?" zeptal se Lindsay.
"Hledám úkryt pro Ahmada el Gandúra."
"Aha, bude brzy volný?"
Řekl jsem mu o svém plánu.
"Výtečně!" vykřikl nadšeně. "Hezké nebezpečí! Chytí nás! Budeme boxovat! Střílet! Well, budu osvobozovat!"

"Nemůžete mi pomoci!" řekl jsem s úsměvem.
"Ne? Proč? Srazím každého, kdo proti nám vystoupí! Yes!"
"Nu, uvidíme! Tady vlevo nahoře je místo, kde je možno dostat se z města. Musíme proto najít úkryt tady. Chcete taky hledat?"
"Rád!"
"Tak se rozdělíme. Půjdete rovně a já se dám víc stranou. Kdo najde vhodné místo, vystřelí z revolveru a počká, až ten druhý přijde."
Halef zůstal u koní a my se vydali na cestu. Les byl stále hustší a hustší, avšak vhodné místo jsem hledal dlouho marně. Nic se mi nezdálo dost bezpečné. Najednou jsem zaslechl výstřel, přicházející z levé strany. Šel jsem tím směrem a brzy zazněl docela blízko druhý výstřel. Angličan stál u houštiny, z které čněly čtyři ohromné duby. Byl bos a odložil i svrchní oděv.
Také ohromný červeně kostkovaný turban ležel na zemi.
"Vystřelil jsem dvakrát. Nebylo jisté, že mě najdete. Zvuk v lese klame. Našel jste úkryt?"
"Ne."
"Já ano. Tam nahoře. V dutém stromě."
"Ale ten, kdo vyleze nahoru a vsouká se otvorem dovnitř, spadne až dolů a nedostane se ven."
"Yes, nedostane se ven."
"To nám ale strom jako úkryt neposlouží!"
"Ukryt je dobrý. Jen se postarat, aby Ahmad dolů nespadl. Nařežeme tyče, strčíme dovnitř, dáme napříč. Tady je mnoho mechu. Položíme na větve. Pak nemůže spadnout. Úkryt bude hotov! Báječná vila!"
"To máte pravdu. Jak veliký je průměr dutého prostoru?"
"Víc než metr. Níže ještě víc Umíte šplhat?"
"Ano. Podívám se na to sám."
"Vezměte hned ty tyče!"
"To bude lepší. Je tu dost dubových."
"Ale jak je dopravíme nahoru! Šplhat a ještě nést? To nepůjde!"
"Mám s sebou laso. Provází mě na všech cestách, je to velice užitečná věc."
"Well, tak budeme řezat!"
"Ale musíme být opatrní. Nejdřív se přesvědčíme, jestli jsme tu sami. Našemu hovoru nikdo nerozumí. Ale než budeme jednat, musíme se pojistit."
"Tak hledejte! Nařežu zatím tyče."
Obešel jsem okolí a přesvědčil se, že nás nikdo nepozoruje. Pak jsem pomohl Angličanovi, který přímo bažil po tom, vystavět nahoře úplnou vilu.
Uřízli jsme v křoví asi tucet mladých stromků vhodné výšky. Přitom jsme dbali, abychom nikde nezanechali stopy. Nakonec jsem odvinul šerpu, pod níž nosím kolem těla ovinuté laso. Sahalo až k první větvi pinie. Zatímco Angličan svazoval tyče osminásobně spletenou šňůrou, vzal jsem druhý konec do zubů a šplhal nahoru. Již předtím jsem si svlékl šaty, které mi bránily v pohybu. Když jsem se dostal k první větvi, vytáhl jsem celý naklad nahoru.
Lindsay lezl za mnou, a tak jsme vše dopravili až před otvor. Prohlédl jsem důkladně celou dutinu. Byla dostatečně veliká a dolů se rozšiřovala.
Začali jsme upevňovat tyče tak, aby tvořily jakousi podlahu. Museli jsme postupovat velice pečlivě, aby se Ahmad el Gandúr při svém pobytu zde nepropadl. Pomocí nožů se nám to po určité námaze podařilo. Podlaha byla. pevná a spolehlivá.
"Teď přitáhneme lasem mech, suchou trávu a listí!"
Opět jsme slezli dolů a brzy nasbírali vše, co jsme potřebovali. Zavázali jsme to do našeho svrchního šatu, vylezli s těmi ranci dvakrát nahoru a dolů a skrýš byla dokonalá. Dalo se v ní bezpečně a měkce ležet.
"Dobrá práce," řekl Angličan a stíral si pot z čela. "Ahmad zde bude dobře bydlet. Ještě jídlo a pití, dýmku a tabák. Potom bude sídlo hotové!"
Vrátili jsme se k Halefovi, který již o nás začínal mít obavy.
Požádal jsem Angličana, aby zůstal u koní, protože jsem musel skrýš ukázat i Halefovi.
"Well! Ale vraťte se brzy! Yes!"
"Umíš šplhat?" zeptal jsem se Halefa, když jsme přišli k dubům.
"Ano, sidi. Sklízel jsem už datle na nejedné palmě. Proč se ptáš?"
"To je úplně jiné šplhání. Tady je hladký kmen, který ti neposkytne žádnou oporu, a není tu ani šátek pro ulehčení šplhání, jakého se používá při sklizni datlí. Vidíš tu díru v kmeni dubu, tam nad tou větví?"
"Ano, sidi."
"Vylez nahoru a podívej se tam! Musíš lézt nejdříve po pinii a potom podél větve dubu."
Halef to zkusil a šlo mu to docela dobře.

"Sidi, vy jste tam vystavěli úplný altán," řekl, když slezl. "To jste udělali za tu chvíli?"
"Ano. Víš, kde leží Amádíja?"
"Takhle vlevo nahoru."
"Tak poslyš, co ti řeknu! Myslím, že se dnes večer podaří vyvést Ahmada el Gandúra z vězení. Ještě v noci musí z města ven. A to bude tvůj úkol."
"Sidi, vždyť nás uvidí stráže!"
"Neboj se! Existuje jedno místo, kde je zeď tak silně poškozená, že se snadno dostanete nepozorovaně z města. Až se vrátíme, ukážu ti to místo.
Teď ale jde o to, abyste skrýš našli i v noci, protože Ahmad tady zůstane až do chvíle, kdy si pro něj přijdeme. Proto teď půjdeš vlevo nahoru, abys dobře znal cestu, kterou se budete muset dnes večer dát. Pak teprve se k nám vrať. Dobře si terén zapamatuj, a až bude Ahmad v bezpečí, musíš se dostat neviděn zase zpátky. Nikdo nesmí vědět, žes opustil město."
"Sidi, děkuji ti za úkol, který jsi mi svěřil. Dlouhou dobu jsem musel jen přihlížet."
Halef odešel a já se vrátil k Lindsayovi, který ležel natažen v trávě a koukal do nebe.
"V Kurdistánu je krásně! Chybí jen zříceniny!" řekl.
"Zřícenin je tu dost, i když nejsou tisíce let staré, jako ty na Tigridu. Budeme asi muset zajet do končin, kde uvidíte zříceniny. Z údolí Kurdistánu stoupal k nebi dým spálených vesnic a pach proudů prolité krve. Jsme v zemi, kde je život, svoboda a majetek víc ohrožen než kdekoliv jinde. Doufejme, že se o tom nebudeme muset přesvědčit na vlastní kůži!"
"Chci se ale přesvědčit! Chci dobrodružství! Chci bojovat, boxovat, střílet! Zaplatím!"
"Budeme zřejmě mít příležitost, a docela zadarmo, sire Davide. Hned za Amádíjí končí turecké území a začíná kurdské, které patří Porte jen podle jména. Tam nám naše pasy nezaručí ani tu nejmenší bezpečnost. Třeba budou proti nám postupovat nepřátelsky právě proto, že mám doporučení Turků a konzulů."
"Raději je neukazovat!"
"Jistě. Tyto násilné hordy si člověk nakloní nejlíp tím, že se spolehne na jejich pohostinství. Arab může mít postranní úmysly, když pozve cizince do svého stanu, Kurd nikdy. A i kdyby k něčemu došlo a neukázala se jiná možnost záchrany, zbývá ochrana žen. U nich je člověk v bezpečí."
"Well! Nechám se tedy chránit ženami! Krásné! Velmi dobrý nápad!"
Asi po hodince se vrátil Halef. Ujistil nás, že dokáže najít skrýš i v noci; jde teď jen o to dostat se z města. Vyjížďka tedy splnila svůj účel. Cestou zpět jsme jeli kolem poškozeného místa hradeb.
"Tohle je to místo, Halefe. Až půjdeš do města, důkladně si je prohlédni, ale nenápadně."
"Budu se muset na obhlídku vypravit co nejdříve, sidi," odpověděl. "Bude brzy večer."
Když jsme dojeli do našeho dočasného domova, den již velice pokročil.
Neměl jsem ani čas si po jízdě odpočinout, neboť Selím Aga na mě čekal u vrat:
"Hamdúsena - díky Bohu, že konečně přijíždíš! Velmi netrpělivě jsem na tebe čekal."
"Proč?"
"Posílá mě velitel. Mám tě k němu přivést."
"Co ode mne chce?"
"Chce, aby sis promluvil s jedním efendim, který před chvílí přijel."
"Kdo to je?"
"Ismáíl Bej mi zakázal prozradit jeho jméno."
"Pah! Velitel nemůže přede mnou nic utajit. Věděl jsem už dávno, že ten efendi přijede."
"Tys to věděl? Ale vždyť je to tajemství!"
"Dokážu ti, že to veliké tajemství znám. Ten muž, který přijel, je mosulský machredž."
"Opravdu! Ty to víš!" zvolal překvapeně. "Ale Kamil Efendi není u velitele sám."
"Kdo tam je ještě?"
"Nějaký Arnaut."
Tušil jsem, který Arnaut to je, a proto jsem řekl: "To vím taky. Znáš toho muže?"
"Ne." "Nemá u sebe žádné zbraně."
"Je tomu tak! Efendi, ty víš všechno."
"Alespoň vidíš, že velitel není člověkem, který by mě mohl překvapit."
"Efendi, ale oni o tobě zřejmě mluvili špatně."
"Proč?"

"Nesmím to prozradit. Víš, že tě mám rád, ale služba mi káže poslechnout."
"Pak ti říkám, že ještě dnes dostaneš ode mne rozkazy a uposlechneš právě tak, jako by ti je dal tvůj velitel! Odkdy je tu machredž?"
"Asi dvě hodiny."
"A to na mě čekáš tak dlouho?"
"Ne. Kamil Efendi přišel sám, bez doprovodu. Byl jsem právě u Ismáíla Beje, když vstoupil. Řekl, že přichází potají, protože cestuje ve velmi důležité záležitosti, o které se nikdo nesmí dozvědět. Rozmlouvali spolu a tu se velitel zmínil i o tobě a tvých druzích. Machredž tě zřejmě znal, protože zpozorněl a Ismáíl Bej tě musel popsat. 'To je on!' zvolal Kamil Efendi a poprosil velitele, aby mě poslal ven. Potom mě zavolali a dostal jsem rozkaz, abych tě přivedl a ..."
"Nu?" "Efendi, mám tě rád, proto ti to řeknu. Ale neprozradíš mě?"
"Ne. To ti slibuji!?"
"Dostal jsem příkaz vzít s sebou několik Arnautů a obsadit náměstí. Nikdo z tvých druhů se nesmí vzdálit. I na tebe čeká v paláci několik mých Arnautů. Mám tě zajmout a dopravit do vězení."
"Ó, to je ale krásné, Selíme Ago! Už jsi dal pro mě připravit jednu ze svých děr?"
"Ano. Přijdeš hned vedle toho Araba. Musel jsem tam nechat dát několik slaměných přikrývek. Velitel totiž řekl, že jsi efendi a že se s tebou má jednat lépe než s ostatními darebáky."
"Jsem mu opravdu vděčný, že je ke mne tak ohleduplný. Mají být uvězněni i mí přátelé?"
"Ano, ale nemám ještě žádné další rozkazy, co s nimi."
"Jak se na to tváří Mersina?"
"Sedí v kuchyni a může si oči vyplakat."
"Ta dobrá duše! Ale říkal jsi něco o jednom Arnautovi?"
"Ano. Byl tam, ještě než přišel machredž, a mluvil dlouze s velitelem. Pak mě zavolali a vyptávali se."
"Na co?"
"Zda Hádží Lindsay Bej nemluví ani doma."
"A cos řekl?"
"Čistou pravdu. Neslyšel jsem beje ještě promluvit."
"Tak pojď, půjdeme!"
"Efendi, musím tě předvést, to je pravda. Ale mám té rád. Nechtěl bys raději uprchnout?"
Bodrý aga byl opravdu mým přítelem.
"Ne, neuprchnu, Selíme Ago. Nemám proč se bát Ismáíla Beje nebo Kamila Efendiho. Poprosím tě jen, abys kromě mne vzal s sebou ještě někoho."
"Koho?"
"Toho posla, který ke mně přišel."
"Zavolám ho. Je ve dvoře."
Vstoupil jsem do kuchyně. Tam dřepěla Mersina na zemi a tvářila se tak utrápeně, že mě to až dojalo.
"Ó, tady jsi, efendi!" zvolala a vyskočila. "Pospěš si, pospěš rychle! Nařídila jsem agovi, aby tě nechal uprchnout."
"Děkuji ti za to, Mersino, Ale zůstanu."
"To tě ale velitel a soudce uvězní, efendi."
"Uvidíme."
"Když to udělají, upláču se k smrti a budu ti vařit ty nejlepší polévky, které vůbec jsou. Nebudeš mít hlad."
"Nebudeš muset pro mne vařit, protože mě nezavřou. Věř tomu, co říkám."
"Efendi, vracíš mi život! Ale mohou to přece udělat a pak ti vezmou všechno, co máš. Nechceš si u mne schovat peníze a ostatní cenné věci? Nikomu o tom neřeknu ani slovo."
"To věřím, ty chloubo a strážný andělí tohoto domu. Ale taková opatrnost není nutná."
"Dělej jak chceš! Jdi a Alláh a jeho proroci nechť tě ochrání!"
Šli jsme. Když jsem přecházel přes náměstí, viděl jsem za dveřmi několika domů Arnauty, o nichž se Selim zmínil. Bylo to tedy vážné. I před palácem, v průchodu a na schodišti, ano i v předpokoji stáli vojáci. Málem jsem dostal strach. Velitel nebyl ve svém pokoji sám. Oba poručici seděli u vchodu a Selim Aga neodešel, nýbrž se posadil.
"Aksamlar hayrolsun!" pozdravil jsem klidně, ačkoliv mé postavení nebylo zřejmě nejlepší.
"Hayrolsun!" odpověděl Ismáíl Bej zdrženlivě a ukázal na koberec, který ležel stranou.

Tvářil jsem se, jako bych nepostřehl jeho pokyn, a posadil jsem se mu po boku.
"Poslal jsem pro tebe," zahájil rozhovor, "ale tys nepřišel. Kde jsi byl, efendi?"
"Za městskými hradbami."
"Cos tam dělal?"
"Projížděl jsem koně. Víš, že ušlechtilý oř potřebuje pohyb."
"Kdo byl s tebou?"
"Hádží Lindsay Bej."
"Který svůj slib, že bude mlčet, příliš přísně nedodržuje."
"Kdo ti řekl, že bej mluví?"
"Někdo, kdo ho slyšel mluvit."
"A kdo to je?"
"Jistý Arnaut, který sem dnes dorazil, aby vás oba obžaloval."
"Alláh, Alláh! Tedy na základě obžaloby padoucha posíláš pro mne, abys se mnou jednal taky jako s padouchem! Veliteli, Alláh nechť žehná tvé moudrosti."
"Efendi, žádej Boha, aby dal dost moudrosti tobě samému, budeš ji potřebovat!"
"To zní skoro jako vyhrůžka."
"A tvá slova zněla jako urážka."
"Ty jsi mě urazil první. Chci ti něco říci, Ismáíle Beji. Zde v tomhle bubínkovém revolveru je šest ran a v tom druhém rovněž. Řekni mi, co mi říct chceš, ale mysli na to, že efendi z Almáníje není žádný Arnaut! Když můj druh neplní svůj slib, co je nějakému Arnautovi do toho? Kde je vůbec ten člověk?"
"Je v mých službách."
"Odkdy?"
"Už dávno."
"Nemluvíš pravdu. Ten Arnaut ještě včera v tvých službách nebyl. Je to člověk, o kterém ti toho mohu říct ještě víc. Jestli Hádží Lindsay Bej mluví, je to věc jeho svědomí. Nikomu jinému do toho nic není!"
"Měl bys možná pravdu, kdybych o něm věděl jen tohle!"
"Co víš ještě?"
"Je přítelem člověka, který je mi velice podezřelý."
"Kdo je ten člověk?"
"Ty to jsi!"
Zatvářil jsem se velice udiveně.
"Já? Alláh karím - Bůh je milosrdný! Snad bude shovívavý i k tobě."
"Mluvil jsi se mnou o mutasarrifovi a tvrdil jsi, že Šakíb Chalíl Paša je tvým přítelem."
"Mluvil jsem pravdu."
"Není to pravda!"
"Co? Ty mě viníš ze lži? Nemohu tu déle zůstat. Dám ti ještě příležitost, aby ses mi omluvil."
Zvedl jsem se, jako bych chtěl opustit selámlik.
"Stůj!" zavolal velitel. "Zůstaneš!"
Obrátil jsem se k němu:
"A nezůstanu-li?"
"Tak tě donutím! Jsi mým zajatcem!"
Oba poručici se zvedli. Také Selím Aga vstal, ale jen velice pomalu a nerad, jak jsem mohl pozorovat.
"Tvým zajatcem? Co tě to napadá. Selám!"
Opět jsem se obrátil ke dveřím.
"Chopte se ho!" rozkázal.
Poručici mě popadli každý z jedné strany. Zůstal jsem stát a vysmál se jim do tváří. Pak letěli pokojem jeden po druhém a padli před velitelem k zemi.
"Tady je máš!" zvolal jsem. "Říkám ti, že odejdu, kdy se mi zlíbí, a žádný z tvých Arnautů mě neudrží! Ale zůstanu, protože s tebou musím ještě mluvit. Dělám to jen proto, abych ti dokázal, že se nebojím. Ptej se tedy dál, ať vím, co máš na srdci!"
S takovým odporem se velitel asi ve svém životě ještě nesetkal. Byl zvyklý na to, že se před ním každý sklonil, a teď nevěděl, jak se má zachovat.
"Řekl jsem," promluvil konečně, "že nejsi přítelem mutasarrifa."
"Ale vždyť jsi četl jeho dopis."
"Bojoval jsi však proti němu v Šejk Adí!"
"Dokaž to!"
"Mám svědka."
"Zavolej ho!"
"To přání ti rád splním." . Pokynul a Selim Aga opustil místnost.
Po několika okamžicích se vrátil - s mosulským machredžem., Kamil Efendi mě neuznal za hodná ani pohledu, šel kolem mne k veliteli. Usadil se vedle něho,

přímo tam, kde jsem předtím seděl já, a chopil se hadice vodní dýmky, která tam stála. "Je to ten muž, o němž jsi vyprávěl?" zeptal se ho Ismáil Bej. Kamil Efendi na mne opovržlivě pohlédl a přisvědčil. "Vidíš?" řekl mi velitel. "Mosulský machredž, kterého jistě znáš, je svědkem, žes bojoval proti mutasarrifovi."
"Je to lhář!"
Teď ke mně pozvedl soudce oči.
"Červe!" zasyčel. "Ještě toho červa poznáš!" odpověděl jsem klidně. "Opakuji to ještě jednou. Jsi lhář, protože jsi nikdy neviděl, že bych proti pašovým vojákům použil zbraně!"
"Tak to viděli jiní."
"Ale ty ne! A velitel řekl, žes to viděl sám. Uveď své svědky!"
"Dělostřelci to vyprávěli."
"Tak lhali i oni. Nebojoval jsem s nimi. Netekla ani kapka krve. Vzdali se bez boje. A pak, když jste byli obklíčeni v Šejk Adí, požádal jsem beje, aby byl shovívavý, takže mi můžete jen děkovat za to, že vás Kurdové všechny nepostříleli. Chceš snad z toho vyvodit důkaz, že jsem mutasarrifovým nepřítelem?"
"Přepadl jsi dělostřelce a vzal jim děla!"
"To rád přiznávám."
"A za to se budeš muset v Mosulu zodpovídat."
"Ale ale!"
"Ano. Ismáil Bej tě zatkne a pošle do Mosulu, tebe a s tebou všechny tvé druhy. Je jen jediný prostředek, jak se můžete zachránit."
"Jaký prostředek?"
Kamil Efendi pokynul ke dveřím a všichni tři důstojníci odešli.
"Jsi Evropan," začal machredž. "Vím, že stojíš pod ochranou svých konzulů a že nemáme právo na tvůj život. Spáchal jsi však zločin, který se trestá smrtí. Musíme tě proto poslat přes Mosul do Cařihradu, kde budeš potrestán."
Odmlčel se. Těžko, hledal další slova.
"Dál!" vyzval jsem ho.
"Byl jsi však chráněncem mutasarrifa. Také Ismáil Bej tě přijal vlídně. Nepřeji si, aby tě potkal smutný úděl."
"Alláh jim to odplať v jejich poslední hodince!"
"Ano. Proto je možné, abychom upustili od potrestání v této záležitosti, když..."
"Co když?"
"Když řekneš, jakou má cenu život efendiho z Almanye."
"Nemá vůbec žádnou cenu."
"Žádnou? Ty si z nás děláš žerty!"
"Mluvím docela vážně. Nemá žádnou cenu."
"Jak to myslíš?"
"Protože Alláh může i efendiho povolat kdykoliv k sobě."
"Máš pravdu. Život je v Alláhových rukou. Ale je to statek, který je nutno chránit a udržovat!"
"Zdá se mi, že nejsi příliš dobrý muslim. Jinak bys věděl, že život člověka je předurčen Knihou osudu."
"A přece může člověk svůj život zahodit, když Knihu neuposlechne. Chceš to učinit?"
"Dobrá, machredži. Jak vysoko bys ocenil ty svůj život?"
"Alespoň na deset tisíc piastrů."
"Pak má můj život cenu desettisíckrát vyšší, tedy celých sto miliónů piastrů."
Kamil Efendi se na mne udiveně podíval.
"To jsi tak bohatý?"
"Jsem, protože vlastním drahý život."
"Tak si myslím, že zde v Amádíji budeš cenit svůj život na dvacet tisíc piastrů."
"Jistě!"
"A život svého přítele Lindsaye Beje hodnotíš právě tak vysoko?"
"Přesně tak."
"A deset tisíc za třetího."
"To není mnoho."
"Ještě máš sluhu."
"Je to statečný a věrný člověk, který má stejnou cenu jako každý jiný."
"Myslíš tedy, že stojí také deset tisíc?"
"Ano."
"Sečetl jsi to všechno?"
"Je to dohromady šedesát tisíc piastrů, že ano?"

"Ano. Máte u sebe tolik peněz?"
"Jsme velice bohatí."
"Kdy chcete zaplatit?"
"Nechceme zaplatit vůbec!"
"Pak ztratíte své životy!"
"Tomu nevěřím. Já sice se svým životem nekupčím, ale vím, jak jej ochránit."
"Efendi, nemůžeš se bránit. Tvá vina je prokázána a tys ji už přiznal."
"Nikoliv, žádnou vinu jsem nepřiznal, jen jsem připustil, že jsem vám děla vzal. Ale takový čin nezaslouží trest."
"To si myslíš ty. Nesouhlasíš tedy s naším smírným návrhem?"
"Ne, nechci o něm už ani slyšet."
"Tedy tě musíme zatknout."
"Jen to zkuste!".
Také Ismáíl Bej mi domlouval. Když jsem však odmítl, zatleskal a důstojníci opět vešli.
"Odveďte ho!" nařídil bej. "Doufám, efendi, že se nebudeš zdráhat jít s nimi. Venku stojí dost lidí, kteří by zlomili každý tvůj odpor. Bude se ti ve vazbě dařit dobře a..."
"Mlč!" vpadl jsem mu do řeči. "Chtěl bych vidět člověka, který by mě přemohl. Vás pět zneškodním ve třech vteřinách a tví roztřesení Arnauti utečou, když se na ně jen podívám. Na to můžeš vzít jed. Že by se mi jako vezni vedlo dobře, to se rozumí samo sebou. Do Mosulu mě stejně nepošlete, protože to by machredžovi nebylo nic platné. Potřebuje peníze, aby se dostal za hranice. Proto chce výkupné."
"Za hranice?" ptal se velitel. "Jak tomu mám rozumět?"
"Zeptej se ho sám!"
Ismáíl Bej se podíval na machredže, který náhle zbledl.
"Vysvětli mi jeho slova!" požádal Ismáíl Bej soudce.
"Nerozumím mu," odpověděl Kamil Efendi.
"Ale rozumí, až moc dobře mi rozumí," řekl jsem. "Ismáíle Beji, urazil jsi mě. Chceš mé uvěznit. Učinil jsi mi návrh, který by pro tebe mohl mít velmi špatné následky, kdybych se někomu o něm zmínil. Oba jste mi vyhrožovali.
Teď se však karta obrátila. Viděl jsem totiž, kam až dokážeš jít. Víš ty vůbec, kdo je ten člověk?"
"Mosulský machredž."
"Mýlíš se. Není už mosulským machredžem, sesadili ho."
"Sesadili?" zvolal velitel překvapen.
"Lháři!" zařval machredž. "Zardousím tě."
"Sesadili?" zvolal velitel ještě jednou, napůl zděšeně, napůl tázavě.
"Ano. Selíme Ago, řekl jsem ti před chvílí, že ještě dnes ti dám rozkaz, který splníš. Ted ti tedy nařizuji: Zatkni toho muže a strč ho do díry, do které jsem měl přijít já! Bude dopraven do Mosulu."
Dobrý aga Arnautů nejdřív vyvalil oči na mne a pak na ty druhé dva. Ale ani se nehnul, aby mě poslechl.
"Ten Aleman se zbláznil," řekl machredž a zvedl se.
"Ty sám jsi blázen, když ses odvážil přijít do Amádíje. Proč jsi nejel přímo, ale přes Mungajši? Vidíš, že vím všechno. Zde, veliteli, je důkaz.
Přesvědčíš se, že mám právo požadovat, abys ho dal uvěznit!" Podal jsem mu dopis, který byl adresován Alímu Bejovi. Podíval se nejdříve na podpis.
"To je dopis, podepsaný nejvyšším vojenským soudcem asijského Turecka."
"Ano. Je v Mosulu a žádá vydání tohoto muže. Čti!"
"Je to pravda!" divil se Ismáil Bej. "A co dělá mutasarrif?"
"I on byl sesazen. Přečti si druhý dopis!"
Podal jsem mu jej a on si ho přečetl.
"Alláh karím! Dějí se veliké věci!"
"To máš pravdu. Mutasarrif byl sesazen a machredž taky. Chceš být sesazen i ty?"
"Efendi, tys tajný vyslanec nejvyššího vojenského soudce asijského Turecka nebo dokonce pádišáha!"
"Kdo jsem, na tom teď nezáleží. Ale aspoň vidíš, že vím vše a očekávám od tebe splnění povinnosti."
"Splním ji, efendi! Machredži, nemohu jinak. Zde to stojí napsáno. Musím tě zatknout."
"Jen se opovaž!" vyhrožoval Kamil.
V jeho ruce se zableskla dýka, proletěl místností, a než jsme se nadali, byl ze dveří venku. Běželi jsme za ním a viděli jsme ještě, jak byl povalen na zem. Selek, který mě doprovázel, na něm klečel a snažil se ho odzbrojit. Soudce již nemohl uniknout. Vytrhli mu dýku a přivedli zpět do selámliku.
"Kdo je ten člověk?" zeptal se velitel a ukázal na Seleka.

"To je posel, kterého za mnou vypravil Alí Bej z Badrí. Vrátí se zase zpět, ale měl bys mu dovolit, aby doprovázel transport s machredžem. Můžeme si pak být jisti, že neunikne. Odevzdám ti ale ještě jednoho vězně."
"Koho, efendi?"
"Zavolej Arnauta, který mě obžaloval!"
"Přiveďte ho!" nařídil.
Jeden z poručíků odešel a přivedl zákeřného střelce, který nepředpokládal, že se věci změnily v jeho neprospěch.
"Zeptej se ho," požadoval jsem, "kde má své zbraně!"
"Kde je máš?"
"Ve spánku mi je ukradli."
"Lže! Mutasarrif pověřil tohoto muže, aby doprovázel mého druha Lindsaye Beje. Střílel po mně a pak uprchl. Počíhal si na nás po cestě a vypálil z lesní houštiny ještě dvě rány, které mě však naštěstí nezasáhly. Můj pes ho zadržel, ale já mu dal milost, odpustil jsem mu a nechal ho jít. Odebrali jsme mu přitom zbraně a ty má teď můj kavas. Chceš vidět svědky událostí, které jsem ti právě popsal?"
"Pane, věřím ti. Uvězněte toho vyvrhele a hoďte ho do nejhlubší díry celé věznice!"
"Mám vzít machredže hned s sebou?" zeptal se Selim Aga.
"Dej ho nejdřív svázat," poradil jsem. "Už jednou se pokusil o útěk a jistě bude svůj pokus opakovat."
"Spoutejte ho!" nařídil velitel.
Odvedli oba. Zůstal jsem s Ismáílem Bejem sám. Ta příhoda ho tak vyčerpala, že unaveně klesl na koberec.
"Kdo by si to byl pomyslil!" vzdychal.
"Ty jistě ne, ó beji!"
"Efendi, promiň mi! Nevěděl jsem o všech těch záležitostech zhola nic."
"Arnaut potkal machredže jistě už dřív a smluvili se spolu, jinak by se asi neopovážil proti nám vystupovat. Měli jsme přece pádné důvody žádat jeho potrestání."
"Ten Arnaut už nebude po nikom střílet! Dovol, abych ti podal dýmku!"
Ismáíl Bej nechal přinést ještě jedno nargilé a vlastnoručně je zapálil.
Potom řekl skoro pokorně:
"Efendi, nesmíš si již nikdy vzpomenout na to, co se stalo. Zapomeň na ty nepříjemnosti právě tak, jako jsi zapomněl na jinou věc."
"Na co?"
"Na lék."
"Ano, na lék jsem zapomněl. Dostaneš ho dnes. To ti slibuji!"
Tu vstoupil jeden ze sluhů.
"Veliteli, venku je nějaký bas caus," hlásil.
"Co chce?"
"Přichází z Mosulu a říká, že má důležité poselství."
"Nechť vstoupí!"
Vrchní šikovatel vstoupil a podal veliteli dopis opatřený velikou pečetí.
Byla to pečeť nejvyššího vojenského soudce asijského Turecka. Ismáíl Bej ji rozlomil a četl. Pak poslu řekl, že si má přijít příštího dne pro odpověď.
"Efendi, víš, co mi píšou?" zeptal se, když voják odešel.
"Je to dopis vrchního vojenského soudce?"
"Ano, Píše o sesazení mutasarrifa a machredže, kterého mám poslat do Mosulu ihned, jak se objeví. Dám jej zítra tomu bas causovi s sebou. Mám se v dopise zmínit i o tobě?"
"Ne, napíšu sám. Ale pošli s machredžem silnou stráž!"
"To rozhodně, protože půjde ještě jeden důležitý vězeň."
Polekal jsem se.
"Který?"
"Ten Arab. Nejvyšší vojenský soudce totiž nařizuje, aby syn šejka Muhammada Amína byl dopraven jako rukojmí do Cařihradu." "Kdy odchází transport?"
"Dopoledne. Hned začnu psát dopis." "Nebudu tě tedy zdržovat."
"Ó efendi, tvá přítomnost je mi milejší než vše ostatní." "Ale tvůj čas je vzácný. Nesmím tě o něj už déle připravovat." "Zítra ráno ale přijdeš?" "Možná."
"Budeš při odchodu transportu, abys viděl, že myslím na všechno!" "To přijdu. Selám!" "Alláh tě ochraňuj!"

RAJSKÝ NÁPOJ
Když jsem se vrátil domů, uvítalo mě radostné:
"Hamdůsena, efendi, žiješ a jsi na svobodě!"
Byla to "Myrta". Vzala mě za obě ruce a upřímně si oddechla.

"Jsi veliký hrdina. Říkal to tvůj sluha i ten cizí posel. Kdyby tě zatkli, pobil prý bys celý palác a zabil možná i Selima Agu."
"Toho ne, ale všechny ostatní zcela jisté. Na to můžeš dát krk!" odpověděl jsem pobaveně.
"Ano, jsi silný jako Kallád. Tvé vousy se ježí na obě strany jako vousy pardála a tvé ruce jsou podobné nohám slona!"
Myslila to samozřejmě jen obrazně. Ale přesto, jaký to útok na ozdobu mého obličeje a líbeznou souměrnost mých nejpotřebnějších údů! Musel jsem odpovědět právě tak vybraně:
"Tvými ústy mluví básník, Mersino, a tvé rty přetékají jak hrnec sladkého medu. Tvá řeč je hojivá jak náplast a zvuk tvého hlasu nezapomene nikdo z těch, kdo jej jednou uslyšeli. Tady máš pět piastrů a kup si kuhl a henu na svá oční víčka a růžové nehty svých rukou. Mé srdce chce mít z tebe potěchu, aby má duše omládla a mé oko se potěšilo ladností tvých pohybů."
"Efendi," řekla, "jsi statečnější než lev, moudřejší než Abú Bakr, silnější než Samson a krásnější než Husajn Armadenský! Rozkaž, co ti mám upéci!
Nebo si přeješ, abych ti něco uvařila či usmažila? Udělám pro tebe všechno, co budeš žádat, protože s tebou přišla do mého domu radost a mému prahu se dostalo požehnání."
"Tvá dobrota mě dojímá, Mersino. Nemohu ti ji oplatit. Ale nemám na jídlo a pití ani pomyšlení, vidím-li zář tvých očí, barvu tvého líce a milý obraz tvých rukou. Byl tu Selím Aga?"
"Ano, všechno mi vyprávěl. Tvoji nepřátelé jsou zničeni. Běž nahoru a utěš své druhy, kteří o tebe mají strach!"
Šel jsem tedy k nim.
"Konečně!" zvolal Angličan. "Velká starost! Chtěli jsme jít a osvobodit vás. Štěstí, že jste tu!"
"Byl jsi v nebezpečí?" zeptal se Muhammad Amin.
"Je zažehnáno. Víš, že mutasarrif byl sesazen?"
"Mosulský?"
"Ano, a machredž taky."
"Tedy proto je tu Selek?"
"Jistě. Ale nevyprávěl ti nic, když jsme si odpoledne vyjeli?"
"Ne. Je mlčenlivý. Myslím, že teď může být Ahmad el Gandúr propuštěn, nezajal ho přece nikdo jiný než mutasarrif!"
"Taky jsem v to doufal, situace je ale horší. Sultán souhlasí s tím, jak proti vám bylo postupováno, a nejvyšší vojenský soudce asijského Turecka rozkázal, aby tvůj syn byl dopraven jako rukojmí do Cařihradu."
"Alláh karim! Kdy má být odvezen?"
"Zítra dopoledne."
"Přepadneme po cestě doprovod."
"Dokud je naděje, že ho osvobodíme lstí, nechtěl bych vystavit nebezpečí žádný lidský život."
"Ale máme již jen jednu noc."
"To je dost dlouhá doba."
Obrátil jsem se na Angličana:
"Sice Davide, potřebuji pro velitele víno."
"Proč pak mu máme dávat víno? Ať pije vodu, kávu, lipový čaj, baldrián a podmáslí."
"Požádal mě o víno."
"Rošťák! Nesmí je přece pít! Je muslim!"
"Muslimové pijí víno právě tak rádi jako my. Chtěl bych si zachovat jeho přízeň, dokud ji potřebujeme."
"Dobře! Dostane víno! Kolik?"
"Tucet lahví. Složíme se na ně."
"Pah! Nekupuji napůl. Tady jsou peníze!"
Lindsay mi podal peněženku a nezajímal se, kolik z ní beru.
"Tak co," ptal se, "zachráníme Ahmada?"
"Ano, dnes."
"Jak?"
"Půjdu večer se Selimem Agou na víno a ..."
"Ten pije také víno?" přerušil mě Lindsay.
"Strašně rád."
"Pěkný muslim! Zaslouží výprask!"
"Právě tato jeho vášeň nám však pomůže. Selím se opije a já mu vezmu nenápadně klíč od věznice. Zavedu Araba k jeho otci, kde se převleče. Pak ho Halef odvede do úkrytu, který jste pro něj postavil."
"Well! Velmi krásné! A co přitom budu dělat já?"

"Nejdřív dávat pozor. Až přivedu Ahmada, dám vám znamení. Zakrákorám jako havran. Potom Halef dole otevře dveře a zabaví přitom hospodyni v kuchyni. Vy a Muhammad Amin půjdete ke schodům a doprovodíte Ahmada el Gandúra nahoru. Převleče se a vy počkáte, až se vrátím domů."
"Vy zase odejdete?"
"Ano, budu muset k Selimu Agovi, abych nevzbudil podezření. Chci mu taky vrátit nenápadně klíče."
"Budete to mít těžké! Co když vás chytí?"
"Mám pádnou pěst, a kdyby to bylo málo, mám i zbraně. Ted ale povečeříme."
Při večeři jsem všechno pověděl i Muhammadu Aminoví. Halef přinesl víno, které na můj pokyn pečlivě zabalil.
"To teď doneseš veliteli," řekl jsem mu.
"On bude pít víno, sidi?" zeptal se udiveně.
"Ať si s ním dělá, co chce. Nedáš ten balík nikomu jinému než jemu a řekneš, že posílám vyžádaný lék. A poslyš! Když pak odejdu se Selimem Agou, půjdeš potají za námi a dobře si zapamatuješ dům, kam vejdeme. Kdyby se cokoliv přihodilo, budeš vědět, kde mě najdeš."
"Jak tě objevím v tom domě?"
"Půjdeš chodbičkou asi osm kroků kupředu a zaklepeš několikrát vpravo na dveře. Tam budeme. Kdyby tě viděl hostinský, řekneš, že hledáš toho cizího efendiho, který pije ze džbánu. Rozumíš?"
Halef zmizel se svým balíkem.
Nikdy jsem neviděl Muhammada Amína tak vzrušeného, ani tehdy v Údolí stupňů. Vzal si již všechny své zbraně a i pušku znovu nabil. Nebylo mi to ale k smíchu. Měl jsem doma také otce, který se o mne často strachoval, a tak jsem jeho pocity dobře chápal.
Konečně se vrátil Selim Aga od Ismáíla Beje. Snědl večeři a pak jsme potají odešli k Židovi. Selim Aga znal již dobře účinek silného vína, a dával si proto pozor. Pil jen malé doušky a velice pomalu.
Seděli jsme již asi tři čtvrtě hodiny u vína a stále ještě nemělo jiný účinek, než že se aga stával tišší a zasněnější. Již jsem ho chtěl donutit, aby vypil svůj džbán, a objednat dva nové, když někdo zaklepal na dveře.
"Kdo to je?" zeptal se aga zděšeně.
"To bude Hádží Halef."
Jak bylo dobře, že jsem Halefa zasvětil! Jeho příchod znamenal, že se stalo něco mimořádného. Otevřel jsem a šel pln obav do chodbičky.
"Halefe!"
"Sidi, jsi to ty?"
"Ano. Co se stalo?"
"Přišel velitel."
"To je zlé. To nám může zhatit všechny plány. Běž! Přijdeme hned za tebou. Ale zůstaň u dveří mého pokoje, abych tě snadno našel, budu-li tě potřebovat."
Vrátil jsem se k Selimu Agovi.
"Vidíš, bylo to tvé štěstí, že jsem svému sluhovi řekl, kde jsme. Ismáíl Bej je u tebe a čeká, až se vrátíš."
"Amán - proboha! Pojďme rychle, efendi! Co asi může chtít?"
"To Halef nevěděl."
"Musí to být něco důležitého. Pospěšme si!"
Nechali jsme víno stát a šli rychle domů. Když jsme tam dorazili, seděl velitel v mém pokoji, nechal se magicky osvětlovat červenou papírovou svítilnou a sál z mé nargilé. Když mé uviděl, byl alespoň tak zdvořilý, že se zvedl.
"Ó beji! Ty zde v mém bytě? Alláh požehnej tvému příchodu!"
V skrytu duše jsem samozřejmě měl pocity zcela odlišné.
"Efendi, promiň, že jsem přišel sem k tobě! Uvedla mě hospodyně tohoto domu, žena, jíž Alláh dopřál obličej jako žádné jiné. Chtěl jsem mluvit se Selimem Agou."
"Pak dovol, abych zase odešel!"
Teď byl Ismáíl Bej donucen požádat mě, abych zůstal. Jinak by se byl zcela provinil proti dobrým mravům.
"Zůstaň, efendi," řekl, "a posaď se! I Selim Aga nechť se posadí. To, co na něm budu žádat, nemusím před tebou skrývat."
Přinesl jsem zásobní dýmky. Když jsme si je zapalovali, díval jsem se upřeně na velitele. Ve světle lucerny jsem nemohl jeho obličej přesně rozeznat, ale jeho hlas prozrazoval, že jazyk ztratil svou obvyklou ohebnost.
"Co myslíš, efendi. Je machredž důležitým vězněm?" začal Ismáíl Bej rozmluvu.
"Ano, to jistě."
"Já si to myslím také. Proto mám velké starosti, když pomyslím na to, že by mohl uprchnout."

"Kamil je přece bezpečně zavřen ve vězení."
"Ano. Ale mně to nestačí. Selime Ago, nebudu této noci klidně spát a zajdu dvakrát nebo raději třikrát do věznice, abych se přesvědčil, že opravdu sedí ve své díře."
"Ó veliteli, půjdu tam místo tebe."
"Pak ho uvidíš ty, ale ne já, a nebudu tedy moci stejně usnout. Půjdu sám. Dej mi klíč!"
"Víš, ó beji, jak mě tím zarmucuješ?"
"Nechci se tě dotknout, chci jen sám sebe uklidnit. Nejvyšší vojenský soudce je přísný muž. Dostal bych hedvábnou šňůru, kdyby mi vězeň uprchl."
Tím byl náš plán zmařen! Musel jsem se rychle rozhodnout. Buď víno, nebo násilí! Zatímco aga ještě svému představenému domlouval, zvedl jsem se a šel ven na chodbu, kde stál Halef.
"Přines nejlepší tabák! Tady máš peníze. Jdi do domu, kde jsi nás našel, a žádej na hostinském perské víno, které jsem tam pil."
"Kolik mám přinést?"
"Nádobu, do které se vejde deset džbánů. Tu nádobu ti půjčí."
"Mám ten ďáblův nápoj donést do tvého pokoje?"
"Ne. Donesu si ho sám z tvé místnosti. Ale bašibozuk se nesmí o ničem dovědět. Dej mu tenhle bakšiš. Ať jde do města a zůstane tam tak dlouho, jak se mu zlíbí. Ostatně může jít ke stráži, aby se ukázal bas causovi, s kterým zítra pocestuje. Tak se ho zbavíme."
Když jsem vešel, předával právě aga veliteli klíč od věznice. Ismáíl Bej si jej zastrčil za opasek a řekl mi:
"Víš, že se machredž vzpouzel?"
"Ano. Nejdříve chtěl agu podplatit a pak ho dokonce ohrožoval na životě."
"Odplata ho nemine!"
"Když jsem ho vyzval, aby vyprázdnil kapsy, neposlechl," dodal Selím Aga.
"Co v nich měl?"
"Mnoho peněz."
"Efendi, komu patří ty peníze?" zeptal se mě velitel a napjatě čekal, co odpovím.
"Je tvou povinností vzít je k sobě."
"Tak je to správné. Pojďme!"
"Veliteli, ty mě chceš již opustit?" zeptal jsem se. "To mě chceš urazit?"
"Jsem u tebe, nejsem však tvým hostem!"
"Nevěděl jsem, že přijdeš. Dovol, abych ti nacpal dýmku tabákem, jaký se zde nekouří tak často."
V tom okamžiku přišel Halef a donesl tabák z Lindsayových zásob.
Věřil jsem, že Ismáílu Bejovi určitě zachutná. Byl jsem pevně odhodlán za žádnou cenu nepřipustit, aby odešel. Naštěstí šlo všechno hladce, protože dýmku bez váhání přijal. Po chvíli jsem si všiml, že jeho oči bloudí plny očekávání ke dveřím. Měl zřejmě chuť na kávu. Proto jsem se otázal:
"Obdržel jsi lék, ó beji?"
"Ano. Děkuji ti, efendi."
"Ochutnal jsi ho již?"
"Trochu."
"Jaký byl?"
"Velmi dobrý. Ale slyšel jsem, že existuje ještě jiný, úplně sladký lék."
Dobrák aga věděl přesně, o čem je řeč. Usmíval se žádostivě a významně na mne zamrkal.
"Ano, existuje úplně sladký lék," přitakal jsem.
"V Amádíji není ale k dostání."
"Mohu ho připravit kdekoliv, dokonce i v Amádíji."
"A jak dlouho trvá příprava?"
"Deset minut. Jestliže chceš tak dlouho počkat, ochutnáš rajský nápoj, který podávají hurisky Mohamedovi."
"Počkám."
Očka mu spokojeně zazářila, ještě spokojenější však byl Selim Aga. Vyšel jsem z pokoje a využil té chvíle, abych navštívil Muhammada Amína.
"Efendi, to je konec!" řekl hned úvodem šejk.
"Ne, to je začátek!"
"Ale vždyť nedostaneš klíč."
"Možná že ho nebudu ani potřebovat. Vyčkej v klidu."
Odešel jsem do kuchyně a nechal rozdělat oheň. Než se pořádně rozhořel, byl Halef zpátky. Přinesl velikou nádobu toho nebezpečného nápoje.
Dal jsem plný hrnec nad oheň a svěřil jej Mersině. Potom jsem se vrátil k Angličanovi.

"Zde je to perské víno! Ale dejte mi sklenice! Jsou u vás."
Když jsem vstoupil do svého pokoje, hleděli mi oba Turci plni očekávání vstříc.
"Ó beji, přináším ten lék. Ochutnej ho nejdřív v studeném stavu. Později uvidíš, jak oblaží srdce, když se pije horký."
"Řekni mi ale nejdřív, zda je to víno, nebo lék!"
"Tento nápoj je tím nejlepším lékem, jaký znám. Napij se a řekni sám, zda tvou duši neoblaží!"
Ismáil Bej ochutnal a hned se napil znovu. Po jeho ostré, ale již zemdlené tváři se rozlilo uspokojení.
"Efendi, co je tabák z Lázikíje, Džebly a Šírázu proti tomuto léku. Je lepší než nejjemnější káva. Prozradíš mi, jak jej připravuješ?"
"Připomeň mi to a já ti napíšu recept, ještě než opustím Amádíji. Ale tady je džbán. Pijte! Musím dolů do kuchyně připravit další lék."
Úmyslně jsem se schodů sestupoval tiše a dveře do kuchyně jsem otevřel zcela neslyšně. Moje tušení bylo správné. "Myrta" stála u mého hrnce, malým tureckým šálkem na kávu nabírala horké víno a lila si šálek za šálkem do úst. Po každém hrníčku hlasitě zamlaskala.
"Mersino, nespal si jazyk!"
Polekaně se otočila a upustila hrnek.
"Ó sidi, byl tam pavouk, chtěla jsem ho vylovit."
"To sis ho nalila do úst?"
"Ale ne, efendi, jen to málo, co na pavouku ulpělo."
"Dej mi ten malý hrnec, co stojí tamhle dole!"
"Tady je!"
"Naplň si ho tím nápojem!"
"Co to vlastně je, pane?"
"Je to lék, který vynalezl jeden perský hakím, aby omladil stáří. Kdo ho vypije hodně, tomu je dána blaženost, a kdo pije bez přestávky, tomu patří věčný život!"
Poděkovala mi květnatě a já jsem vzal víno a odnesl je nahoru. Oba pijáci přes rozdíl hodnosti seděli blízko u sebe a zřejmě se dobře bavili.
"Víš, efendi, o čem se přeme?" zeptal se mě velitel. "Přeli jsme se, čí systém na tom byl hůře, zdali jeho nebo můj. Kdo má pravdu?"
"To vám přesně řeknu. Komu lék přináší největší úlevu, toho systém na tom byl hůř."
"Tvá moudrost je větší, než můžeme pochopit. Co máš v tom hrnci?"
"To je iklerin ickisi. Tomuto nápoji nápojů se nic nevyrovná."
"A ty nám ho neseš, abychom ochutnali?"
"Chceš-li, naleju ti."
"Nalej!"
"I mně, efendi!" poprosil aga.
Oba již měli špičku, která postupně přecházela v pořádnou opici. Bylo to jen horké víno bez všeho koření. Moji hosté ochutnali a byli by se hned objímali. Pili již z jedné sklenice, Ismáil Bej dokonce jednou otřel agovi vousy, když se mu tam zaběhlo několik kapek toho báječného léku. Jejich rozmluva neměla za chvíli ani hlavu, ani patu; nebyli totiž vůbec zvyklí pít.
Postižen jsem byl i já, ačkoliv jsem se snažil pití jen naznačovat. Velitel mě znovu a znovu objímal, zatímco aga mě důvěrně držel kolem krku. Horší to však bylo, když vstali. Selím sice stál jako svíčka, ale ta chůze! Velitel se rozkročil a zíral udiveně na lampu:
"Efendi, padá ti lampa!"
"Myslím, že visí pevně."
"Padá a papír už hoří. Vidím šlehat plameny."
"Nevidím nic."
"Padá, a přece je stále nahoře. Nevrávorej tak, Selíme Ago, vždyť upadneš!"
"Já přece nevrávorám, efendi."
"Vidím to dobře!"
"Sám se kácíš, ó beji!"
"Já? Ago, mám vážné obavy o tvůj systém. Tvé nervy se pohybují sem a tam. Žaludek ti klesl až do nohou. Škubeš rukama a kýveš hlavou, jako bys chtěl plavat. Ó Selíme Ago, ten lék byl pro tebe příliš silný. Porazí tě to!"
"Ó pane, mýlíš se. To, co říkáš o mně, platí na tebe. Vidím tvé nohy tančit a tvé ruce poskakovat. Tvá hlava se točí kolem dokola. Jsi velice vážně nemocný. Alláh nechť ti pomůže, aby systém tvé krve nezahynul úplně!"
To bylo na velitele přece jen příliš. Sevřel ruku v pěst a pohrozil agovi:
"Selíme Ago, dej si pozor! Kdo prohlašuje, že můj systém není v pořádku, toho nechám zbičovat nebo zavřít. Valláh! Vzal jsem si vůbec klíč od věznice?"
Sáhl za opasek a našel jej.

"Selíme Ago, chystej se na cestu, doprovodíš mě! Provedu teď ve věznici inspekci. Efendi, tvůj lék je opravdu jak rajské mléko. Ale obrátil celé tvé tělo naruby. Vždyť se chceš neustále postavit hlavou dolů. Dovolíš teď, abychom odešli?"
"Je-li to tvá vůle a chceš-li vyhledat vězně, pak ti při plnění tvých povinností nesmím bránit."
"Půjdeme. Děkujeme ti za lék, který jsi nám dal dnes ochutnat. Připravíš ho zase brzy?"
"Jakmile si to budeš přát."
"Horký lék je ještě lepší než studený, ale proniká člověkem skrz naskrz a zpřehází mu kosti. Alláh tě ochraňuj a nechť ti dopřeje klidný opočinek!"
Ismáil Bej přistoupil k agovi a vzal ho pod paží. Odešli spolu a já jsem je následoval. U schodiště se zastavili.
"Selíme Ago, běž první dolů!"
"Ó beji, ta čest přece patří tobě."
"Nezakládám si na poctách, to přece víš."
Aga se přidržoval oběma rukama a kladl opatrně jednu nohu po druhé. Velitel ho následoval. Ale nešlo mu to moc dobře, protože schodiště neznal. Vzal jsem jej proto pod paždí a podpíral jej. Dole přede dveřmi se Ismáil Bej zastavil, aby se zhluboka nadechl.
"Efendi, ten machredž je vlastně i tvým vězněm," řekl.
"Když se to tak vezme, ano."
"V tom případě se musíš také přesvědčit, jestli tam Kamil ještě je."
"Doprovodím vás.tam" "Dobře! Pojď, podej mi ruku."
"Efendi, máš dvě ruce," připojil se teď aga k naší rozmluvě. "Podej mi druhou!"
Oba muži na mně těžce viseli. Jejich opilost však byla ve stádiu, kdy člověk ještě jakžtakž vládne smysly. Šli sice dost nejistě, ale poměrně rychle. Uličky byly temné a mrtvé. Nikoho jsme cestou nepotkali.
"Tvoji Arnauti se leknou, až přijdu," řekl Ismáil Bej agovi.
"A až mě uvidí s tebou!" naparoval se aga.
"A mne s vámi!" doplnil jsem je.
"Je tam ještě ten Arab?"
"Copak myslíš, ó beji, že takové lidi nechám uprchnout?" zeptal se aga uraženě.
"Podívám se i na něj. Měl nějaké peníze?"
"Ne." "Kolik peněz asi bude mít machredž u sebe?"
"Nevím."
"Musí je vydat. Ale, Selime, ti tví Arnauti by asi u toho neměli být."
"Tak jim nařiď, aby odešli."
"A co když budou naslouchat?"
"Zavřu je na závoru."
"Dobrá. Ale až odejdeme, promluví si tví lidé s vězněm."
"Zůstanou zavřeni."
"Tak je to správné. Ty peníze patří do velitelovy pokladny a ten dá agovi Arnautů velmi dobrý bakšiš."
"Kolik, ó beji?"
"To teď ještě nevím. Nejdříve musím zjistit, kolik peněz má machredž u sebe."
Dorazili jsme k věznici.
"Otevři, Selime Ago!"
"Ó beji, vždyť máš klíč ty!"
"Ano, správně!"
Ismáil Bej sáhl za opasek a vytáhl klíč, aby otevřel. Zkoušel to zas a zas, nenašel však klíčovou dírku.
S tím jsem počítal.
"Dovol, abych otevřel sám!" řekl jsem zdvořile.
Vzal jsem mu klíč z ruky, otevřel, vytáhl klíč, vstoupil do chodby a zastrčil klíč zevnitř zase do zámku.
"Pojďte dovnitř, zavřu za vámi."
Vstoupili. Dělal jsem, jako bych chtěl zavřít, otočil jsem však rychle klíčem zase zpět a na oko zkoušel, zdali je dobře zamčeno.
"Je to v pořádku. Zde máš svůj klíč!"
Ismáil Bej si klíč vzal. Ze zadních cel a shora přicházeli již Arnauti s lampami.
"Je vše v pořádku?" otázal se velitel důstojně.
"Ano, ó pane!"
"To je vaše štěstí, vy lotři. Jinak bych vás nechal umrskat k smrti. Seberte se a běžte do své světnice! Selime Ago, zavři je tam!"
"Efendi, nechceš to udělat ty?" zeptal se mě aga.
"Rád."

Aga vzal jednu ze svítilen a já jsem odvedl vojáky nahoru.
"Proč nás zavíráš, efendi?" zeptal se caus.
"Bude se konat výslech vězňů."
Když vešli do světnice, zastrčil jsem za nimi závoru a sešel zase dolů.
Velitel a aga byli již vzadu v chodbě a vrata ležela ve tmě. Přiblížil jsem se k nim a pootevřel je. Pak jsem pospíchal za velitelem a agou.
"V které cele ho máš?" ptal se právě velitel.
"Zde."
"A kde je ten Haddád?" zeptal jsem se já, abych upoutal jejich pozornost na Araba. Můj plán mohl mít úspěch jedině tehdy, když nejdříve otevřeme jeho dveře.
"Zde, za druhými dveřmi."
"Tak otevři!"
Ismáil Bej byl s mým přáním srozuměn. Dal pokyn a Selím otevřel.
Vězeň slyšel náš hlasitý rozhovor a stál vzpřímeně ve své díře. Ismáil Bej k němu přistoupil.
"Jsi Ahmad el Gandúr, syn Muhammada Amína?"
Nedostal odpověď.
"Neumíš mluvit?"
Vězeň mlčel i nadále.
"Čubčí synu, však oni ti otevřou ústa! Zítra tě pošleme jinam!"
Ahmad na to neřekl ani slovo, díval se však upřeně na mne, aby mu neunikl ani nejmenší posunek. Rychlým pohybem obočí jsem mu dal najevo, aby byl ve střehu.
Potom Selim znovu zastrčil závoru.
Teď otevřeli druhé dveře. Kamil Efendi stál opřen o zeď. Pln očekávání se na nás podíval.
"Machredži, jak se ti tu líbí?" zeptal se velitel trochu ironicky, asi následkem vína.
"Kdyby Alláh dal a tys byl na mém místě!"
"To Prorok nedopustí! Vypadá to s tebou zle, ale možná že bychom ti mohli vyjít vstříc," řekl velitel a chytrácky se přitom zatvářil. Jeho opilý obličej zářil v očekávání bohaté kořisti.
"Jak?" odpověděl rychle machredž. "Myslíš to vážně?"
"Ano."
"Ale budeme vyjednávat v nějaké místnosti, která je určena pro lidi, a ne pro krysy."
"Tak pojď nahoru!"
"Podejte mi ruce!"
"Selime Ago, pomoz mu!" poručil velitel, který ještě nedůvěřoval své rovnováze. Aga však měl stejné obavy. Proto mě přátelsky rýpl a řekl:
"Efendi, udělej to ty!"
Abych záležitost nezdržoval, natáhl jsem ruku, uchopil machredže za pravačku a vytáhl jej.
"Kam s ním?" zeptal jsem se.
"Do strážnice," rozhodl velitel.
"Mám nechat ty dveře otevřené nebo ..."
"Stačí, když je přivřeš!"
Zabýval jsem se dveřmi. Chtěl jsem, aby vstoupili do světnice přede mnou. To se však nepovedlo. Velitel na mne čekal. Musel jsem tedy vymyslet něco jiného.
Nejdříve vstoupil machredž, za ním velitel s lampou, pak aga a konečně já.
Když už byli v místnosti a já ještě na prahu, natáhl jsem za agovými zády ruku, strčil jsem do velitelova lokte a vyrazil mu lampu.
"Ago, co to děláš!" zvolal Ismáil Bej.
"To jsem nebyl já, ó beji!"
"Ty jsi do mne vrazil. Teď je tu tma. Přines jinou lampu!"
"Donesu ji od Arnautů," řekl jsem, zamířil ven, zavřel za sebou dveře a tiše odstrčil závoru od sousední cely.
"Pojď rychle nahoru."
Ahmad vylezl s mou pomocí a já jsem opět zasunul závoru.
"Nemluv. Máme velmi málo času," zašeptal jsem.
Dovedl jsem Haddáda k vratům věznice, vyšel s nim ven a přivřel za sebou.
Čerstvý vzduch Araba skoro porazil. Byl velice slabý. Vzal jsem ho zase za ruku.
Spěchali jsme. U třetího rohu jsme se zastavili, jeho plíce těžce pracovaly.
"Seber se! Tam už je můj byt, kde tě čeká otec."
Zakrákoral jsem, jak jsme s Halefem smluvili, a ihned jsem uviděl záblesk světla, podle kterého jsem poznal, že se domovní dveře otevřely.
Běželi jsme přes náměstí. Přede dveřmi stál Halef.
"Rychle dovnitř!"
Vracel jsem se klusem. Byl jsem ve věznici sotva dvě minuty poté, co jsem

odtamtud zmizel. Otevřel jsem vrata a bral několik schodů najednou po tmavém schodišti, abych si od Arnautů vyžádal lampu. Za několik vteřin jsem byl zase dole.
"Jsi dlouho pryč, efendi!" poznamenal velitel.
"Strážci chtěli vědět, proč jsou zavřeni."
"Měls jim dát pár facek místo odpovědi! Proč jsi nás tu zavřel na závoru?"
"Protože je s vámi vězeň."
"Jsi opatrný, efendi! Udělals dobře. Dej sem lampu a začneme!" Bylo mi jasné, že Ismáil Bej neníní vězně propustit, ani kdyby zaplatil. Chtěl jen peníze získat lstí, protože se bál ukrást je přímo. Použil tedy úskoku, který se mi hnusil.
"Řekni, kolik máš peněz u sebe!" začal velitel.
"Raději mi pověz, kolik ode mne žádáte!"
"Mohu říct sumu, až budu vědět, že ji můžeš také zaplatit."
"Tak to zkus!"
"Dáš tři tisíce piastrů?"
"To je příliš mnoho," opověděl Kamil Efendi zdrženlivě.
"Tak dáš čtyři tisíce."
"Beji! Vždyť to je ještě víc!"
"Machredži, ty jdeš s nabídkou dolů a já jako velitel nebudu smlouvat. Neřekneš-li ano, půjdu ještě výš."
"Nemám tolik peněz. Dva tisíce bych ti mohl dát."
"Tvá ruka je zavřená, ale časem ji stejně rád otevřeš. Teď žádám pět tisíc."
"Dobře, dám tři tisíce!"
Již jsem řekl - pět!"
Machredž se zuřivě díval na velitele. Strach o peníze se mu jasně zračil v obličeji. Ale touha po svobodě byla ještě větší.
"Slibuješ mi, že mě propustíš, když ti zaplatím?"
"To ti slibuji."
"Přísahej při bradě Prorokově!"
"Přísahám!" řekl velitel bez nejmenšího zaváhání.
"Tak počítej!" vyzval jej machredž, sáhl do kapsy svých širokých nohavic a vytáhl balík pečlivě zamotaný v hedvábném šátku. Otevřel jej a začal na zemi odpočítávat sumu. Aga mu k tomu svítil.
Je to tak dobře?" otázal se soudce, když byl hotov. Ismáil Bej peníze přepočítal a poznamenal:
"To jsou kaime, na nichž je vytištěna hodnota pěti tisíc piastrů. Jistě víš, že nemají plnou hodnotu. Platíš-li jimi, musíš dnes zaplatit za anglickou libru sto čtyřicet místo sto deseti piastrů. Přidej tedy ještě dva tisíce piastrů!"
"Ale kaime přinášejí šestiprocentní úrok!"
"To bylo dříve a jen u části těchto platidel. Sultán však ani za ně úrok neplatil. Přidej dva tisíce."
"Ismáíle Beji, jsi nespravedlný."
"Dobře, běž si tedy zpátky do své díry!"
Kamilu Efendimu vyrazil pot na čele.
"Ismáíle Beji, jsi krutý jako tygr."
"A tebe tvá lakota ještě zabije."
Se špatně zatajovanou zlobou vysázel machredž zbytek.
Ismáil Bej si částku opět přepočítal, složil peníze a zastrčil je.
"V pořádku!" řekl. "Děkuj Prorokovi, že tvé srdce osvítil, jinak bych byl chtěl ještě víc."
"Teď mě ale nech odejít!" žádal Kamil Efendi a balil si zbylé peníze do šátku.
Velitel se na něj podíval s dobře zahraným údivem.
"Nechat odejít? Ano! Ale teprve až zaplatíš!"
"To jsem přece již udělal."
"Jak to? Mně jsi zaplatil, ale ještě jsi nedal nic tomuto agovi Arnautů!"
"Ne múnasebet!" zvolal vězeň zlostně. "Žádal jsi přece jen pět tisíc piastrů!"
"Alláh zatemnil tvůj rozum. Proč ses nezeptal, pro koho má být oněch pět tisíc piastrů? Byly určeny mně. Selím Aga svůj podíl ještě nedostal."
"Kolik?"
"Právě tolik co já."
"Ismáíle Beji, mluví z tebe satan!"
"Zaplať a satan bude mlčet!"
"Nezaplatím!"
"Tak půjdeš zpátky do díry!"
"Ó Mohamede, ó kalifové, slyšeli jste jeho přísahu! Šajtán do něho vjel. Zardousí ho!"
"Světlo dohořívá. Zaplatíš, nebo ne?"
"Dám Selimu Agovi tisíc."

"Pět tisíc! Nesmlouvej, nebo půjdu výš!"
"Nemám je."
"Ale máš. Viděl jsem, že to postačí."
"Tak dám..."
"Mám požadovat šest tisíc?"
"Jsi tyran, jsi sám ďábel!"
"Machredži, domluvili jsme spolu."
Velitel se pomalu a opatrně zvedl.
"Počkej!" zvolal vězeň. "Zaplatím!"
Svobody si přece jen cenil víc než peněz. Počal je znovu odpočítávat a velitel si zatím zase sedl. Balík peněz opravdu stačil. Ale zbylo mu již jen několik bankovek.
"Tady jsou," řekl, "a Alláh zatraťtoho, kdo si je vezme!"
"Tos řekl správně, machredži," odpověděl jeho dřívější spojenec a nynější protivník klidně. "Aga Arnautů ty peníze nevezme."
"Proč ne?" "Je to jen pět tisíc. Zapomněl jsi přidat dva tisíce."
Kamil Efendi učinil pohyb, jako by se chtěl vrhnout na velitele. Ovládl se však ještě.
"Nemám již nic než ty tři bankovky."
"Tak tě zase zavřu. Možná že si potom vzpomeneš, že máš u sebe ještě víc peněz. Pojď!"
Machredž vypadal, jako by se dusil, pak znovu sáhl do kapsy a vytáhl měšec, který držel tak, že do něho mohl nahlédnout jen on sám.
"Pokusím se dát ještě něco dohromady," povzdechl si. "Tvé srdce je z kamene a tvá duše se proměnila ve skálu. Mám zde jen malé stříbrňáky a mezi nimi několik zlatých madžídíjí. Ty zlaťáky dostaneš, jen bude-li jich dost."
Kamil položil tři bankovky a velice pomalu přidával zlaťáky.
"Tady to je. Ted jsem chudý, mám již nanejvýš čtyřicet piastrů a ty si musím nechat, nechci-li zemřít hlady!"
Tušil jsem, že machredž bude muset vydat vše až do poslední mince.
Zdálo se, že velitel při pohledu na peníze zcela vystřízlivěl. Také na Selimu Agovi již nebylo znát opilost. Rychle sáhl po bankovkách a mincích. Chtěl si je vzít. Velitel mu v tom však zabránil:
"Počkej, ty peníze zatím uschovám."
Shrnul je na hromádku a vzal k sobě.
"Konečně jsem volný!" těšil se soudce.
Ismáil Bej zvedl udivené hlavu.
"Volný?" zeptal se. "Cožpak jsi zaplatil?"
"Nejsi snad při smyslech?" vyjel na něj machredž. "Vždyť jsi ty peníze shrábl!"
"Ano, to byly moje peníze a peníze Selima Agy. Ale tento efendi nedostal ještě vůbec nic."
"A také nic nedostane."
"Kdo ti to řekl? Kára ben Nemsí Efendi je zde a musí dostat také zaplaceno."
"Ten přece nemá na mne to nejmenší právo!"
"Nedal tě snad uvěznit? Máš asi horečku, machredži, jinak bys poznal, že musí dostat vlastně ještě víc než my oba dohromady."
"Cizinec nemusí dostat vůbec nic!" křičel zuřivě. "A také nic nedostane, protože už nic nemám. Ostatně bych mu nedal ani piastr, ani para, i kdybych měl u sebe milióny."
"Ještě máš peníze."
"Čtyřicet piastrů, to jsem ti již řekl."
"Ó machredži, je mi tě líto! Myslíš si snad, že nerozeznám zvuk zlata od zvuku stříbra? Tvůj měšec je plný zlatých madžídíjí po sto a po padesáti piastrech a jeho břicho je tak veliké, že dáš dohromady víc, než potřebuješ, abys zaplatil tomuto efendimu. Dobře ses zaopatřil penězi na cestu."
"Mýlíš se." "Ukaž mi ten měšec!"
"Patří mně!"
"Tak si ho nech, ale zaplaťl"
Kamil Efendi se svíjel jako červ pod neúprosnými požadavky velitele, hnaného nezřízenou touhou po penězích. Byl to hnusný výstup, typický pro tehdejší poměry v provinciích ležících daleko od sultánova sídla.
"Nemohu!" prohlásil soudce se vší rozhodností.
"Tak pojď zpátky do díry!"
"Nepůjdu. Zaplatil jsem ti."
"Donutíme tě."
"Vraťte mi mé peníze!"
"Patří mně. Pomysli na to, že jsem tě zatkl a že je mou povinností odebrat ti všechno, co máš u sebe!"

"Zaplatil bych přece požadovanou částku, jen kdybych ji měl!"
"Ty ji máš. Kdyby však tvůj měšec obsahoval příliš málo peněz, viděl jsem u tebe krásné hodinky a na tvých prstech září prsteny, které mají mnohem větší cenu než to, co od tebe ještě žádám."
"Již jsem řekl, zaplatit nemohu! Jsem ochoten dát pět set piastrů tomuhle člověku. Je to můj úhlavní nepřítel."
Kamil Efendi na mé nenávistně pohlédl.
"To je tvá poslední nabídka?" zeptal se velitel.
"Ano"
"Tak půjdeme. Následuj nás!"
Ismáil Bej odhodlaně vstal a Selím Aga šel za ním.
Stál jsem u dveří a ustoupil stranou, abych velitele pustil napřed. Klič za jeho opaskem vyčuhoval a věznì zazářily oči. Udělal skok, vytrhl klíč, hodil velitele na agu, oba zavrávorali a padli na mě, takže mě skoro strhli k zemi. Zatím bývalý soudce vyběhl ze dveří a dal se temnou chodbou k vratům.
Lampa se přitom převrhla a my zůstali ve tmě.
"Za ním!" zvolal velitel.
Kamila Efendiho mohla zachránit jen větší duchapřítomnost. Stačilo zavřít dveře strážnice a zasunout závoru. Času na to měl dost, protože oba muži leželi přes sebe tak, že jsem je musel odhodit, abych se dostal rychle ven.
Už zasunul klíč do zámku! Ale stalo se mu osudným, že nebylo zamčeno. Zbytečně se potýkal se zámkem. Vždyť stačilo jednoduše vzít za kliku. Doběhl jsem ke vratům a vrhl se na uprchlíka. Obrátil se proti mně a sáhl mi za opasek. Ucítil jsem to a snažil jsem se zadržet jeho ruku, v níž již držel moji dýku. Ostří mi přejelo přes hřbet ruky. Byla tma a já na jeho pohyby neviděl. Chytil jsem ho proto pravicí a levicí jsem sáhl k jeho pravému rameni a dále podél ruky, abych ho uchopil za zápěstí. Podařilo se mi to právě včas, protože již zvedal ruku, aby mi zasadil ránu.
Mezitím k nám za velkého křiku doběhl velitel s agou. Ismáil Bej mě hned chytil za ruku. Až když jsem mu řekl: "Pusť, to jsem já!", poznal svůj omyl.
"A držíš ho opravdu pevně?" ujistil se ještě.
"Ano. Zavři rychle vrata a rozžehni světlo! Nemůže nám uniknout."
"Udržíš ho sám, efendi?" zeptal se Selím Aga.
"Ano."
"Tak já dojdu pro světlo."
Ismáil Bej zavřel vrata, neměl však ještě dost odvahy, aby se k nám přiblížil. Přitiskl jsem věznì k protější stěně, nedostal jsem ho však na zem, protože jsem nesměl pustit jeho ruku, v níž držel dýku. V této poloze jsme zůstali tak dlouho, dokud nepřišel aga se světlem. Trvalo mu to hodnou dobu, protože musel nejdřív dojít nahoru k causovi pro olej. Postavil lampu na schod a přiblížil se k nám.
"Vezmi mu nůž!" řekl jsem.
Selím Aga mu jej vyrval a já měl ruce volné. Uchopil jsem machredže za prsa. Sápal se po mně, já se však okamžitě sehnul, a zatímco jeho ruce sáhly do vzduchu, chytil jsem ho za levou nohu a trhl jí nahoru, takže ztratil rovnováhu a upadl na zem.
"Svažte ho řemenem!" řekl jsem.
Kamil ležel bez hnutí. Po velké námaze propadl bezmocnosti.
"Podrž mu nohy!" rozkázal velitel svému agovi.
Pak Ismáil Bej vyprázdnil machredžovi kapsy. Stáhl mu také všechny prsteny a vzal je k sobě. Když byl hotov, popadl věznì za nohu a táhl ho až před celu. Hodil bývalého soudce dovnitř a poslal Selima nahoru pustit stráž a nakázat jí, aby byla nanejvýš bdělá.
"Vezmi jim klíč od vrat!" volal za ním ještě velitel. "Pak nemůže nikdo otevřít, ani oni sami."
Selim učinil, co se na něm žádalo, a konečně jsme opustili věznici.
Venku se velitel zastavil. Byl již zcela střízlivý.
"Sestavím teď seznam, do kterého napíšu vše, co měl machredž při sobě; musím ho poslat zároveň s věznìm do Mosulu," řekl agovi. "Podepíšeš ten seznam, aby bylo zřejmé, kdo má pravdu, kdyby Kamil Efendi tvrdil, že měl u sebe víc peněz!"
"A kdy mám přijít?" zeptal se Selim.
"V obvyklou dobu."
"Klíč si ponecháš?"
"Ano. Možná že sem v noci ještě jednou zajdu. Dobrou noc, efendi!
Byls mi dnes velice užitečný a budu rád, když mi řekneš, jak se ti mohu odvděčit."
S těmito slovy nás Ismáil Bej opustil a my jsme zamířili k domovu.
"Efendi!" ozval se po cestě ztrápený agův hlas. "Sedm tisíc piastrů jsem měl už

na dosah ruky!"
"Tak ať ti je dá!"
"Mně? Dát? Víš, jak to bude zítra vypadat? Velitel sestaví seznam, ve kterém napíše, že machredž měl. u sebe tisíc piastrů, a já ten seznam budu muset podepsat. Ponechá si všechny ostatní peníze, hodinky i prsteny a já dostanu celkem sto piastrů."
"A nebudeš mít aspoň z toho radost?"
"Budu mít strašný vztek."
"Seznam dostane bas caus?"
"Ano."
"Neboj se, dostaneš víc!"
"Kdopak mi to dá?"
"Velitel nebo já."
"Vím, že máš dobré srdce. Ó efendi, kdybys měl alespoň ještě zbyteček léku!"
"Mám ještě. Přinesu ti celý džbán."
Dveře nebyly zavřené. V kuchyni spala "Myrta" na starých hadrech, s kterými ve dne vytírala podlahu.
"Mersino!" zavolal aga.
Babizna neslyšela.
"Nech ji spát!" řekl jsem mu. "Přinesu ti lék, potom si můžeš jít lehnout. Myslím, že potřebuješ klid."
"Alláh ví, že jsem si ho dnes zasloužil."
Nahoře byli všichni shromážděni v šejkově místnosti. Začali mluvit najednou a já je musel poprosit o ticho. Nejdřív jsem zanesl agovi víno, pak jsem se ihned vrátil ke svým druhům.
Ahmad el Gandúr měl na sobě nové šaty a jeho otec ho oholil. Vypadal teď úplně jinak než v cele. Podobnost s Muhammadem Aminem byla zřejmá. Vstal a přistoupil ke mně.
"Efendi, jsem Arab, a ne nějaký užvaněný Řek. Slyšel jsem, jak jsi mně a mému kmeni pomohl. Můj život a vše, co mám. patři od nynějška tobě!"
Vyjádřil se prostě, ale upřímně.
"Ještě nejsi v bezpečí. Hádží Halef ti ukáže dobrou skrýš."
"Jsem připraven. Čekali jsme jen na tebe."
"Umíš šplhat?"
"Ano. Ačkoliv jsem zesláblý, myslím, že se do skrýše dostanu."
"Tady máš mé laso. Nebudeš-li mít dost sil, může Hádží Halef Omar vylézt nahoru a vytáhnout tě. Máš zbraně?"
"Tamhle leží. Otec mi je koupil. Tady ti vracím tvou dýku. Děkuju ti."
"A máte potraviny?"
"Vše je připraveno."
"Tak se vydejte na cestu! Brzy pro tebe přijdeme."
Šejkův syn a Halef opatrně opustili dům a brzy jsem odešel i já s jeho starými šaty pod paží. Nepozorován jsem se dostal až na okraj strže, roztrhal jsem Ahmadův oděv na kousky a rozvěsil je na skalní útesy a větve roští.
Doma mě zatáhl Angličan k sobě. Byl rozzloben.
"Pojďte sem a posaďte se!" zabručel nevrle. "Špatné věci! Mizerné!"
"Proč?"
"Sedím u Arabů a nerozumím ani slovo. Mé víno pryč! Tabák pryč! Já budu za chvíli také pryč! Yes!"
"Jsem vám k službám a všechno vám podrobně vysvětlím."
Toužil jsem po odpočinku, ale musel jsem mu vylíčit, co se sběhlo. Stejně bych byl čekal, až se Halef vrátí. Přišel až za svítání.
"Co je?" vyzvídal Lindsay. "Jste šťastně v úkrytu?"
"Dalo to trochu práce!" odpověděl Halef, kterému jsem otázku přeložil.
"Well! Halef roztrhl oblek! Zde bakšiš."
Halef rozuměl z naší rozmluvy jen poslednímu slovu a natáhl ruku. Dostal sto piastrů.
"Koupit nový kabát. Řekněte mu to, pane!"

VE VĚZENÍ

Konečně bylo vše za námi a mohl jsem si alespoň na několik hodin odpočinout. Usnul jsem a upadl do hlubokého spánku. Náhle mě vyburcoval rozčilený hlas:
"Efendi, probuď se, rychle!"
Otevřel jsem oči. Přede mnou stál Selim Aga bez svrchního šatu a bez turbanu. Čupřina mu zplihle padala do obličeje, kníry se mu zděšením ježily a marně se pokoušel zakoulet očima, stále ještě kalnýma od pití.
"Co je?" otázal jsem se klidně.
"Vstaň! Stalo se něco hrozného!"

Teprve postupně jsem z něho vytáhl, že Ismáíl Bej objevil útěk mladého Araba a že je strašně rozčilen. Aga mě ve strachu prosil, abych s ním šel do vězení a beje uklidnil.
Za krátkou dobu jsme byli na cestě. Před vraty věznice čekal velitel na agu. Vůbec mě nepozdravil, popadl Selima za ruku a táhl ho do chodby, kde stáli třesoucí se dozorci.
"Nešťastníče, cos dělal!" řval na agu.
"Já, beji? Nic, vůbec nic!"
"A to je právě tvá chyba, protože jsi měl pořádně hlídat!"
"Kdepak jsem měl hlídat, ó Ismáíle Beji?"
"Přirozeně ago, ve vězení!"
"Vždyť jsem se sem vůbec nemohl dostat."
Velitel na něj vytřeštil oči. Na to nepomyslel.
"Neměl jsem klíč!" dodal ještě aga.
"Neměl klíč! Ano, Selíme Ago, to je pravda a to je také tvé štěstí, protože jinak by se ti vedlo zle. Pojď sem a podívej se do té díry!"
Šli jsme po chodbě. Dveře do cely mladého Araba byly otevřené a v díře nikdo.
"Je pryč!" řekl stručně aga Arnautů.
"Ano, pryč!" zuřil Ismáíl Bej.
"Kdo mu otevřel?"
"Nu, kdo? Odpověz přece, Selime Ago!"
"Já ne, veliteli."
"Já také ne. Byli tu jen dozorci."
Selim Aga se obrátil ke svým Arnautům.
"Pojďte sem, vy psi!"
Zdráhavě přistoupili blíž.
"Otevřeli jste mu?"
Jen caus se odvážil odpovědět:
"Ago, nikdo z nás se závory nedotkl. Otevíráme dveře do cel až odpoledne, v době, kdy se rozdává jídlo. Proto jsme zatím ani jedny dveře neotevřeli."
"Tak to já jsem byl první, kdo se dotkl závory u těchto dveří?"
"Ano, ó pane!"
"A když jsem otevřel, byla cela prázdná. Vězeň uprchl. Ale jak se dostal ven? Včera večer tu ještě byl, teď je pryč. Mezitím jste tu hlídali vy. Jeden z vás ho tedy musel pustit ven!"
"Přísahám u Alláha, že jsme se těchto dveří ani nedotkli!" ujišťoval caus.
"Ó beji," poznamenal jsem, "ti lidé neměli přece ani klíč od vrat. Kdyby někdo z nich pustil vězně z cely, musel by být ještě v budově."
"Máš pravdu, oba klíče jsem měl já. Prohledáme celou věznici."
"A pošli také někoho k městské stráži, zda neví něco o uprchlíkovi!"
"Ano," souhlasil Ismáíl Bej a nařídil jednomu z Arnautů: "Utíkej rychle ke stráži a rozkaž jí, aby prohledala celé město!"
Následovala důkladná prohlídka vězení, která trvala asi hodinu. Neobjevila však ani jedinou stopu po uprchlíkovi. Právě jsme se chystali věznici opustit, když dva Arnauti přinesli několik útržků šatstva.
"Našli jsme je venku nad strží," hlásil jeden z nich.
Aga je vzal do rukou a zkoumal je.
"Ó, beji, to jsou zbytky vězňova šatu. Velmi dobře je znám," řekl veliteli.
"Víš to určitě?"
"Tak určitě, jako že mám knír."
"Pak se vězeň přece jen odtud dostal."
"Ale spadl do strže," dodal jsem.
"To zjistíme!" prohlásil Ismáíl Bej.
Opustili jsme vězení a šli k místu, kde jsem poházel šaty Ahmada el Gandúra. Bylo až ku podivu, že jsem přitom nespadl do strže, protože v noční tmě nebylo vidět ani na krok. Ismáíl Bej se pozorně rozhlédl a potom řekl:
"Ahmad el Gandúr spadl zřejmě dolů a je mrtvý. Odtamtud nemůže uniknout. Ale kdy a jak se dostal z věznice?"
Odpověď na tuto otázku neznal samozřejmě nikdo, i když se velitel po několik následujících hodin všemožně snažil tajemství odhalit. Zuřil a řádil, vyléval si zlost na každém, kdo se mu přiblížil. Není proto divu, že jsem se mu i já raději vyhýbal. Neměl jsem ostatně dlouhou chvíli.
Nejdříve jsme koupili koně pro Ahmada el Gandúra, potom jsem šel k nemocné, kterou jsem pro ostatní záležitosti po nějakou dobu zanedbával.
Přede dveřmi domu, kde Sakra bydlela, stál osedlaný mezek. Podle druhu sedla jsem usoudil, že je určen pro ženu. V předsíni stál její otec, který mě radostně přivítal. sakra seděla vzpřímeně, tváře jí opět zčervenaly a oči byly nyní jasné. U lůžka stála matka a prabába. Stařena byla v cestovním šatu. Přes bílé

roucho měla přehozen černý plášť a na hlavě černý závoj, který jí spadal na ramena. Dívka mi podala ruku.
"Děkuji ti, efendi, teď již vím, že nezemřu!"
"Ano, bude žít," řekla stařena. "Byls nástrojem božím a zachoval jsi život, který je mi dražší než všechno na světě. Peníze ti nabídnout nemohu, protože máš všechno, co potřebuješ. Řekni mi tedy, jak ti mám svou vděčnost projevit, efendi!"
"Poděkuj Bohu, ne mně."
"Ano, ale pomodlím se i za tebe. Modlitbu ženy, která již nepatří na tuto zemi, Bůh jistě vyslyší. Jak dlouho zůstaneš v Amádiji?"
"Dlouho už ne."
"Kam pak půjdeš?"
"O tom se nikdo nesmí dozvědět, protože budeme mít důvod, abychom to tajili. Vám to však mohu říci - pojedeme na východ."
"Budu také v tamějších krajích. Mám již osedláno. Možná že se již víckrát neuvidíme. Přijmi tedy požehnání staré ženy, která ti nemůže dát nic lepšího! Chci ti však prozradit jedno tajemství. Snad ti bude k užitku. Krajině na východ odtud hrozí zlé časy a je možné, že tam prožiješ krušné dny. Když se dostaneš do nebezpečí mezi Ašitou a Gunduktánem, což je nejvýchodnější vesnice od Tchumá, pak řekni prvnímu člověku, kterého potkáš, že hledáš Rúh al magára, ducha jeskyně. Jestliže tě nevyslyší, ptej se dál, až někoho najdeš, kdo ti poradí."
"To je podivné jméno. Můžeš mi říct něco bližšího?" zeptal jsem se stařeny.
"Nic bližšího ti nikdo neřekne."
"Když však o něm mluvíš, víš jistě aspoň něco."
"Je to bytost, kterou nikdo nezná. Hned je tu a hned tam, objevuje se všude, kde ji lidé potřebují. Pomáhá těm, kdo si pomoci zasluhují. V mnoha vesnicích mají určité místo, kam o půlnoci přicházejí lidé, aby se duchu svěřili s tím, co je trápí. Poskytuje radu i útěchu, umí však také hrozit a trestat.
Nikdy se o něm před cizími lidmi nemluví. Jen dobří přátelé smějí vědět, kde ho najdou."
"To mi ale tvé tajemství nemůže pomoci."
"Proč?"
"Neřeknou mi, kde najdu ducha, i když budou vědět, že znám jeho jméno."
"Stačí říci, že jsem ti o něm vyprávěla já. Jistě ti ukážou místo, kde ho najdeš. Mé jméno je známé po celém kraji na východ odtud a dobří lidé vědí, že mým přátelům mohou důvěřovat."
"Jak se jmenuješ?"
"Mara Durima."
Nepřikládal jsem jejímu tajemnému vyprávění žádnou zvláštní důležitost. Rozloučil jsem se a vrátil se domů. V kuchyni bylo nějak živo. Jistě se něco přihodilo, co vzbudilo Mersininu nelibost. Za dané situace mohla pro mě mít značnou cenu i ta nejmenší událost. Vstoupil jsem. Mersina právě statečnému agovi něco hlasitě vytýkala. Stála před ním s hrozivě zdviženýma rukama a on měl sklopené oči jako chlapec, kterého kárá jeho vychovatel.
Oba viděli, jak vstupuji, a "Myrta" se mě hned zmocnila.
"Podívej se jen na toho Selima Agu!"
Babizna ukázala velitelsky na ubohého hříšníka.
"Je to aga Arnautů?" zeptala se pak.
"Ano," odpověděl jsem s důrazem, abych tak vyjádřil své pevné přesvědčení.
A právě tento tón ji znovu rozzuřil.
"Co? Ty si také myslíš, že je velitelem statečných válečníků? Já ti ale řeknu, co je, je to aga zbabělců!"
Selím vzhlédl a pokusil se o výhružný pohled. Povedlo se mu to jen nevalně.
"Nerozčiluj mě, Mersino! Víš, jak se dokážu rozzlobit!"
"A proč se rozčilujete?" odvážil jsem se zeptat.
"Kvůli padesáti piastrům!" odpověděla "Myrta" a opovržlivé ukázala na podlahu.
Podíval jsem se tam a uviděl dva stříbrné dvacetipiastry a jeden desetipiastr.
"Co je s těmi penězi?"
"Jsou od velitele."
Domyslel jsem si vše ostatní, ale přesto jsem se zeptal:
"Zač?"
"Za zajetí machredže. Efendi, víš, kolik měl asi ten člověk u sebe?"
"Podle mého odhadu dvacet čtyři tisíce piastrů."
"Pak mluvil Selím pravdu. Velitel vzal machredžovi všechno a aga dostal ubohých padesát piastrů!"
Při těch slovech se na Mersinině tváři objevil zlostný vykřičník. Odsunula stříbrňáky nohou a zeptala se mě:
"A víš, co udělal aga Arnautů? Vzal ty peníze a nevzmohl se ani na slovo.

Zeptej se ho, jestli mám pravdu."
"Co jsem měl dělat?" omlouval se Selim.
"Hodit Ismáílu Bejovi peníze pod nohy! Já bych to byla určitě udělala. Nevěříš mi, efendi?"
"Ale věřím!"
Řekl jsem pravdu. Obdařila mě za to vděčným pohledem a chtěla vědět:
"Má mu to vrátit?"
"Ne. Podepsal jsi již seznam, který chce velitel poslat do Mosulu?" obrátil jsem se na agu.
"Ano"
"Kolik uvedl?"
"Čtyři sta piastrů ve zlatě a jedenaosmdesát piastrů ve stříbře."
"Dál nic? Hodinky, prsteny?"
"Ne " "Ismáíl Bej je tvým nadřízeným, nesmíš si ho znepřátelit. Proto je správné, žes ty peníze klidně vzal. Pamatuješ si, co jsem ti slíbil?"
"Vím to."
"Dodržím své slovo a promluvím s velitelem. Dostaneš nejméně tisíc piastrů."
Je to pravda, efendi?" zvolala Mersina.
"Ano. Peníze nepatří ani Ismáílu Bejovi, ani agovi Arnautů. V každém případě se dostanou do nepovolaných rukou, a tak Selim nesmí být hanebně podveden."
"Měl ale dostat sedm tisíc."
"Ty nedostane. To byla jen záminka. Selíme, bas caus je už pryč?"
"Ještě ne, efendi."
"Měl přece odjet již dopoledne."
"Ismáíl Bej musí napsat novou zprávu, protože v té staré stálo, že posílá také toho Araba. Možná že bas caus má počkat, až chytíme uprchlíka."
"Ale to přece nepůjde, když spadl do propasti."
"Co když jsme se mýlili?"
"Jak to?"
"Velitel je teď toho názoru, že Arab žije."
"Řekl ti něco bližšího?"
"Ne. Ale vycítil jsem to z různých narážek."
"Pak mu přeji, aby se nemýlil."
Šel jsem do svého pokoje. Vzbudilo snad něco jejich podezření? Prošel jsem v duchu všechny poslední události. Nenašel jsem však žádné vysvětlení pro bejovo chování. Z úvah mě vyrušil aga.
"Efendi, přišel posel od velitele. Máme se dostavit do věznice."
"Čeká nás tam Ismáíl Bej?"
"Ano."
"Počkej na mě dole! Přijdu hned."
Chtěl, abych mu s něčím pomohl, nebo to byla záminka, jak mě vlákat do věznice? Rozhodl jsem se, že se náležitě připravím. Oba revolvery byly nabité. Vzal jsem je k sobě a šel k Halefovi. Byl ve své světnici sám.
"Kde je bóluk emini?"
"Byl tu bas caus a Ifru odvedl."
To ještě nemuselo nic znamenat, avšak nápadné mi to bylo. Zmocnila se mě nedůvěra a podezření.
"Jak je to dlouho?"
"Hned když jsi odešel kupovat koně."
"Pojď se mnou k šejkovi Haddádů!"
Muhammad Amin ležel na koberci a kouřil.
"Efendi," řekl, "Alláh mě neobdařil trpělivostí. Nemohu tak dlouho čekat na to, po čem toužím. Co tu ještě chceme?"
"Možná že opustíme město již brzy. Skoro se domnívám, že jsme zrazeni."
Šejk se pomalu zvedl. Pohyboval se jako člověk, který je sice překvapen, cítí se však dost silný, aby překvapení skryl a čelil jeho následkům.
"Z čeho tak usuzuješ, efendi?"
"Zatím to jen tuším. Ismáíl Bej pro mě poslal a chce, abych přišel do věznice, kde prý na mě čeká. Půjdu, ale budu ostražitý. Jestli se za hodinu nevrátím, budete vědět, že se mi něco přihodilo."
"Pak tě půjdu hledat!" prohlásil Halef.
"Nedostaneš se ke mně, protože budu ve věznici v nějaké cele. Můžete se rozhodnout - buď uprchnete, nebo se pokusíte mě osvobodit."
"Neopustíme tě!" ujistil mě Muhammad Amin klidně.
Stál přede mnou. Jeho dlouhý, bílý vous padal až po opasek. Byl to obraz odvážného, ale přitom rozvážného muže.
"Děkuju ti. Kdyby mě chtěli uvěznit, podaří se jim to jen po boji. Svázat se rozhodně nenechám. Snad vám budu moci dát znamení, v které cele jsem."

"Jak to chceš provést, šidí?" zeptal se Halef.
"Pokusím se vylézt po stěně a vystrčit z okýnka nějaký kus šatu. Po agovi nebo po Mersině mi budete snad moci poslat nějakou zprávu. Dlouho ale ve vězení nezůstanu. Pro všechny případy dejte osedlat koně. Další uvažte sami. Nemám čas, protože velitel čeká a já musím ještě k Angličanovi."
Také Lindsay seděl na koberci a kouřil.
"Dobře že přicházíte, pane!" řekl na uvítanou. "Pojedeme již odtud?"
"Proč?"
"Není tu bezpečno."
"Mluvte jasněji!"
Zvedl se, přistoupil k oknu a ukázal na střechu protějšího domu. Spatřil jsem Arnauta, který ležel na břiše a pozoroval náš byt.
"Vystoupím také na střechu," prohlásil Lindsay klidně. "Vpálím tomu člověku kulku do těla!"
"Půjdu teď do věznice, kde na mě čeká velitel," řekl jsem. "Nebudu-li za hodinu zpět, stalo se mi něco a sedím za mřížemi. Z okna cely, do níž mé zavřou, vystrčím nějaký hadr. Uvidíte ho ze střechy."
"Velmi dobře. Poznají, kdo je David Lindsay!"
"Dohodněte se s Halefem. Umí už pár slov anglicky."
"Budeme si ukazovat. Yes!"
Odešel jsem. Bděli nade mnou tři muži, na které jsem se mohl spolehnout. Ostatně celá Amádíja zatím nevypadala tak, že by z ní šel strach.
Selím Aga stál již přede dveřmi. Oba rozhovory trvaly příliš dlouho, a snažil se proto dohonit vše rychlou chůzí. Stejně jako ráno, i teď čekal velitel před vraty věznice. Když nás uviděl, ustoupil stranou. Po cestě jsem dával pozor, avšak neviděl jsem nikoho, kdo by nás sledoval. Uličky, kterými jsme procházeli, byly prázdné a ani v blízkosti věznice jsem nikoho nezahlédl.
Ismáíl Bej mě pozdravil velice zdvořile, bylo mi ale hned zřejmé, že se za tou zdvořilostí skrývá lest.
"Efendi," začal, když za námi zavřel vrata, "nenašli jsme uprchlíkovo tělo."
"Nechals je hledat ve strži?"
"Ano. Spustili se tam lidé po provazech. Vězeň tam není."
"Ale vždyť nahoře ležely útržky jeho šatstva."
"Možná že je tam ten Arab jen pohodil."
"Pak by musel mít jiné šaty!"
"Asi je měl. Včera tu bylo prodáno úplné oblečení."
Ismáíl Bej se na mě při těch slovech pátravě zadíval. Myslil si asi, že se nějakým posunkem prozradím. Zatím však sám odhalil své úmysly a já od té chvíle přesně věděl, co od něho mohu očekávat.
"Myslíš, že bylo pro toho Araba?" zeptal jsem se s nedůvěřivým úsměvem.
"Domnívám se to. A byl tu zakoupen dokonce jezdecký kůň!"
"Také pro Ahmada el Gandúra?"
"Zřejmě. A ten kůň je ještě ve městě."
"Chce tedy na koni skrz brány? Ó beji, myslím, že tvůj systém není ještě v pořádku. Budu ti muset poslat ještě jednou lék!"
"Toho léku se už nikdy nenapiji," odpověděl Ismáíl Bej poněkud rozpačitě. "Podle mého názoru unikl sice Arab z věznice, je však ještě ve městě."
"A víš také, jak se z věznice dostal?"
"Ne. Ale jsem přesvědčen, že vinen není ani Selím Aga, ani dozorci."
"Kde se podle tebe Ahmad el Gandúr skrývá?"
"To brzy odhalím. A ty mi pomůžeš, efendi."
"Já? Rád, bude-li to v mých silách."
Při vstupu do budovy jsem zjistil, že je ve věznici mnohem víc Arnautů než kdy dřív. Měli tedy zřejmě v úmyslu mě zde přepadnout a uvěznit.
Potvrzovaly to i neopatrné výroky velitele. Pohled do agova obličeje ukázal, že o bejově úmyslu nemá ani zdání. Podezírali tedy i jej. Z toho jsem usoudil, že budou hledat Araba v jeho či v mém bytě.
"Slyšel jsem," pokračoval Ismáíl Bej, "že se vyznáš ve všech stopách."
"Kdo ti to řekl?"
"Tvůj bašibozuk. A tomu to zas vyprávěl tvůj sluha Halef."
Bolúk emini byl tedy podroben výslechu. Tak proto bas caus odvedl Ifru.
Velitel pokračoval:
"Prosím tě, prohlédni si věznici."
"To jsem přece již udělal."
"Ale ne tak důkladně, jak se to musí udělat, chceme-li objevit stopy. Často jde o maličkost, kterou člověk snadno přehlédne, která však může mít veliký význam."
"To je správné. Mám tedy prohledat celý dům?"

"Ano, ale asi budeš muset nejdřív do Arabovy cely, protože tam začal jeho útěk."
Podívejme se na tu lišku mazanou! Uslyšel jsem, jak za mnou zapraštěly schody. Arnauti se chtěli tiše přiblížit.
"Máš pravdu," poznamenal jsem a tvářil se, jako bych nic neviděl a neslyšel. "Nech otevřít dveře do cely!"
"Otevři, Selíme Ago!" rozkázal Ismáíl Bej.
Aga odšoupl závoru a otevřel dveře až ke stěně.
Přiblížil jsem se, ale opatrně, aby mě nemohl nikdo shodit dovnitř. Pln zájmu jsem se tam podíval.
"Ó beji, nevidím vůbec nic nápadného."
"Odtud také nic vidět nemůžeš. Budeš tam muset sestoupit, efendi."
"Když to pokládáš za nutné, prosím," odpověděl jsem zdánlivě nenucené. Ustoupil jsem stranou, uchopil dveře, vysadil je ze stěžejí a položil napříč před dveřní otvor na zem tak, abych je z díry měl stále na očích. To velitel nečekal. Udělal jsem mu čáru přes rozpočet.
"Co to má znamenat?" otázal se zklamaně a zlostně.
"Nic, jen jsem vysadil dveře, jak vidíš," odpověděl jsem.
"Proč??
"Když někdo chce objevit stopy, musí být velice opatrný a mít všechno na očích."
"Ale vždyť to nebylo vůbec nutné, abys vysazoval dveře. V cele přece teď nemáš o nic víc světla než předtím."
"Správně. Ale víš ty vůbec, které stopy jsou nejjistější?"
"Které?"
"Stopy, vyčtené z lidského obličeje. A ty," přitom jsem poklepal Ismáílu Bejovi důvěrně na ramena, "umí cizí efendi dobře rozpoznat."
"Jak to myslíš?" zeptal se Turek dotčeně.
"Poznávám v tobě opět onoho velikého diplomata. Umíš své úmysly dokonale zakrývat. A proto splním tvé přání a seskočím do té díry."
"Jaké úmysly máš na mysli?"
"Tvá moudrost ti vnukla myšlenku, že by jen zajatec mohl nejlépe poznat, jak se jinému zajatci podařilo utéct. Děkujme Alláhovi, že stvořil tak moudré lidi!"
Seskočil jsem do díry a dělal, jako bych něco hledal na zemi. Díval jsem se přitom pe očku vzhůru a postřehl, jak velitel pokynul agovi. Chtěli těžké dveře zase zasadit do stěžejí. Otočil jsem se.
"Ismáíle Beji, nech ty dveře ležet!"
"Chci je dát tam, kam patří."
"Tak já taky půjdu tam, kam patřím!"
Připravoval jsem se, že se vyhoupnu nahoru, ale nebylo to tak lehké, protože díra byla dost hluboká.
"Počkej, zůstaneš, kde jsi!" rozkázal Ismáíl Bej a pokynul několika ozbrojeným Arnautům, aby přistoupili blíž. "Jsi mým zajatcem!"
Dobrák Selím se lekl. Vytřeštil oči nejdříve na svého nadřízeného a pak na mé.
"Tvůj zajatec?" zeptal jsem se. "Žertuješ!"
"Ne, myslím to smrtelně vážně!"
"Tak to ses musel přes noc zbláznit. Myslíš, že jsi člověk, který by mě dokázal zajmout?"
"Už jsi uvězněn a nedostaneš se na svobodu dřív, dokud uprchlíka nechytíme."
"Veliteli, myslím, že ho nenajdeš."
"Proč ne?"
"To bys musel být odvážný a chytrý, ale ani jednou, ani druhou vlastností tě Alláh ve své moudrosti příliš nevybavil."
"Chceš se mi vysmívat? Podívej se, kam až se dostaneš svou vlastní chytrostí! Zasaďte dveře a zastrčte závoru!"
Teď jsem vytáhl revolver.
"Radím vám dobře, nechte ty dveře být!"
Arnauti rozpačitě otáleli.
"Tak dělejte, darebáci!" rozkázal jim velitel hrozivě.
"Lidičky, nechtějte, abych střílel!" varoval jsem je.
"Jen se opovaž střílet!" řval bej vztekle.
"Opovážit se? Ó Ismáíle Beji, k tomu opravdu není zapotřebí žádné odvahy. První kulka zasáhne tebe a s těmihle lidičkami vyjdu docela dobře!"
Účinek mých slov byl až udivující. Amádíjský velitel zmizel z dveřního otvoru. Bylo slyšet již jen jeho hlas:
"Zavřete ho, vy lotři!"
"Nedělejte to, pošlu do džehenny každého, kdo se opováží zavřít tyto dveře!"
"Budeme taky střílet!"
"Beji, nezapomeň, kdo jsem. Kdybyste mě zranili, stálo by tě to hlavu."
"Nechcete uposlechnout, vy nečistá bando? Mám vás snad zastřelit sám? Selíme

Ago, zasáhni přece!"
Velitel Arnautů následoval příkladu svého nadřízeného a přitiskl se v bezpečné vzdálenosti ke zdi. Dostal se do velikých rozpaků, z nichž jsem ho chtěl vysvobodit.
Namířil jsem tedy zbraň na Arnauty u dveří a ti vzápětí vyklidili pole. Rychle jsem se vyšvihl a už jsem stál u Ismáíla Beje, kterému jsem přistrčil revolver pod nos.
"Veliteli, žádnou stopu jsem nenašel!"
"Efendi, dej tu zbraň pryč!"
Bej měl sice za pasem bambitku, s níž se mohl bránit; to ho však zřejmě vůbec nenapadlo.
"Dám ji pryč, až zmizí stráž. Selíme Ago, čekám na příslušné rozkazy!"
Aga ihned uposlechl a zavelel:
"Seberte se a zmizte, ať vás tu už nevidíme!"
Arnauti tento rozkaz ihned splnili.
"Tak, a teď zastrčím zbraň. Ale něco bych ti chtěl říci, beji. Viděls, jakou ostudu sis udělal. Tvá lest se nepovedla, tvé násilí nic nezmohlo a teď tu stojíš jako ubohý hříšník, který musí prosit o milost. Proč jsi mě chtěl uvěznit?"
"Protože u tebe chci nechat provést domovní prohlídku."
"To u toho nemohu být?"
"Byl by ses bránil."
"Ale, ty přede mnou máš strach? To rád slyším. A myslíš, že by se ti druzí nebránili?"
"Jsi nejhorší, ostatních bychom se nebáli."
"Mýlíš se. Jsem nejdobrosrdečnější ze všech. Můj Hádží Halef Omar je hrdina, Hádží Lindsay Bej je zuřivec a ten třetí, kterého jsi ještě neviděl, ten je z nich nejhorší. Živ bys z toho boje nevyšel. Jak dlouho si myslíš, že bych vydržel tady v té díře?"
"To by záleželo na mně."
"Myslíš? Rozstřílel bych závoru i stěžeje a za dvě minuty bych stál tam, kde jsem teď. Ale už při první ráně by mí lidé věděli, že mi hrozí nebezpečí. Přišli by mi na pomoc."
"Nedostali by se dovnitř."
"Kulka z ručnice otevře starý zámek ve vratech zcela bezpečně. Pojď sem, ukážu ti něco!"
Otočil jsem Ismáílu Bejovi obličej směrem k cele a ukázal na okenní otvor, jímž bylo vidět kus nebe a kus střechy domu Selima Agy. Na střeše ležela postava oděná v černočerveně kostkované sukno. Držela v rukou pušku a dívala se pozorně na věznici.
"Znáš toho člověka?" zeptal jsem se.
"Hádží Lindsay Bej!"
"Ano, je to on. Hlídá na střeše našeho obydlí a čeká na znamení, které jsme si smluvili. Veliteli, tvůj život visí na vlásku. Co proti mně vůbec máš?"
"Osvobodil jsi arabského vězně!"
"Kdo ti to řekl?"
"Mám na to svědky."
"A takové tvrzení ti stačilo, abys mě chtěl uvěznit, mě, efendiho, který má sultánovo buyrultu a který již mnohokrát dokázal, že se nebojí?"
"Vím, že nemáš před nikým strach. Právě proto jsem tě chtěl uvěznit, abys nepřekážel, až budeme prohledávat tvůj byt."
"Můžeš ho prohledat v mé přítomnosti."
"Neudělám to. Pošli pryč své lidi."
Aha, bál se zřejmě "hrdiny", "zuřivce" a toho, kdo ty dva ještě předčí!
"I to udělám, když vše půjde v klidu. Tvoji lidé mohou prošťourat každý kout, nemám nic proti tomu. Vidíš tedy, že mě nemusíš zavírat!"
"To jsem nevěděl" "Největší chybu jsi však udělal," pokračoval jsem, "když ses domníval, že se nechám bez odporu zavřít. O to se už nikdy nepokoušej! Říkám ti, tvůj život visel na vlásku."
"Ale efendi, když u tebe toho vězně objevíme, budu tě muset dát přece zavřít!"
"V tom případě se dám klidně zatknout."
"Teď tě ale nemohu nechat jít domů. Mohl bys dát rozkaz, aby zajatce ukryli."
"Dobře. Já ti ale povídám, že v tom případě mí druhové nenechají prohledat naše obydlí. Naopak, zastřelí každého, kdo se opováží vejít dovnitř."
"Tak jim napiš, aby to mým lidem dovolili!"
"To udělám. Selím Aga tam může dopis hned zanést."
"Ne, ten ne! Mohl by být s vámi spolčen a varoval by tvé druhy."
"Ó, aga Arnautů je tvým věrným podřízeným a neví vůbec nic o tom, kde by mohl

vězeň být. Nemám pravdu?"
"Ó beji," obrátil se aga na svého nadřízeného, "přísahám ti, že nevím ani to nejmenší a že tento efendi je nevinný."
"To druhé nemůžeš odpřísáhnout, to prvé ti však věřím již kvůli tobě samotnému. Efendi, půjdeš se mnou a znovu si o celé záležitosti promluvíme. Budu tě konfrontovat se žalobci."
"Nepřeji si nic jiného."
"Jednoho můžeš slyšet hned."
"Koho?"
"Arnauta, který kvůli tobě sedí ve vězení. Dnes jsem ještě jednou prohledal cely a zeptal se každého vězně, zda v noci nic podezřelého neslyšel. Přišel jsem i k němu a on mi vyprávěl něco, co ti velice přitěžuje!"
"Může být. Chce se pomstít. Pošli však raději nejdříve posla do mého obydlí. Ať přivede Hádžího Halefa Omara. Halef pak na vlastní uši uslyší, že svoluji, abyste prohledali můj byt."
Ismáil Bej zavolal Arnauta a dal mu příslušný rozkaz. Pak musel Selim Aga otevřít celu, v níž byl zavřen bývalý Angličanův kavas.
"Povstaň," nařídil mu bej úsečně, "a opakuj, cos mi řekl!"
"Lindsay Bej je Angličan. Najal si mě a jednoho tlumočníka v Mosulu. Tlumočníku vyprávěl, že hledá člověka, který se vypravil osvobodit jistého zajatce."
Tak "Master Fowlingbull" přece jen neudržel jazyk za zuby!
"Řekl jméno toho člověka?" zeptal jsem se Arnauta.
"Ne."
"Řekl Lindsay Bej tlumočníkovi jméno zajatce, který měl být osvobozen?"
"Ne"
"Ani místo, kde je vězněn?"
"Ne." "Ismáíle Beji, chce tento Arnaut povědět ještě něco?"
"To je vše."
"Neznamená to však vůbec nic. Selíme Ago, zavři zase! Ó veliteli, jsi opravdu tak veliký diplomat, že tvé zásluhy vychválím až v Cařihradě. Určitě si pak pospíší, aby ti dali významnější místo. Možná že tě pádišáh bude dokonce jmenovat bagdádským místodržitelem. Hádží Lindsay hledá nějakého člověka. Řekl, že já jsem ten člověk? Ten člověk chce osvobodit jistého zajatce. Řekl, že je to ten tvůj vězeň? Opustí snad Angličan, jehož vlast leží více než tisíc dnů cesty na velbloudu odtud, svůj domov jen kvůli tomu, aby osvobodil nějakého Araba z vězení?"
"A co ty, jsi přítelem Ahmada el Gandúra?"
"Říkám ti, že jsem ho viděl poprvé, když jsem nahlédl tady do té díry! Hádží Lindsay Bej nerozumí ani turecky, ani arabsky a jeho tlumočník zase neuměl dobře anglicky. Kdo ví, co ten člověk slyšel a co rozuměl. Možná že mu ten Angličan vyprávěl nějaký příběh."
"Ale Lindsay Bej přece nemluví!"
"Tehdy ještě mluvil. Svůj slib složil až později."
"Pojď tedy, uslyšíš i druhého svědka! Ale někdo klepe na vrata. To bude asi tvůj sluha."
Otevřel vchod. Arnaut skutečně přiváděl Halefa. Řekl jsem mu, že s domovní prohlídkou souhlasím, a dodal jsem:
"Chci veliteli dokázat, že jsem jeho přítelem. Pusťte jeho lidi všude, kam budou chtít. Tak a teď jdi!"
"Kam půjdeš ty?"
"K Ismáílu Bejovi."
"Kdy se vrátíš?"
"To ještě nevím."
"Sidi, během hodiny se toho může mnoho stát. Jestli se do té doby nevrátíš, přijdeme si pro tebe!"
Halef odešel. Ismáíl Bej se zatvářil ustaraně. Mužné chování malého Halefa na něj zapůsobilo.
Pak jsme se vydali do bejova paláce. V předsíni jeho selámliku postávalo několik úředníků a sluhů. Pokynul jednomu z nich a ten vstoupil společně s námi. Usedli jsme, dýmku však nedostal ani Selim Aga, ani já.
"To je ten člověk!" řekl bej a ukázal na úředníka.
"Jaký člověk?"
"Který tě viděl v uličce, jež vede k věznici. Ibrahíme, vyprávěj!"
Úředník viděl, že jsem dosud na svobodě. Pohlédl proto na mě dost nejistě a začal:
"Přicházel jsem z paláce, ó beji. Bylo pozdě, když jsem otevíral domovní dveře. Chtěl jsem je za sebou zase zavřít, když zazněly rychlé kroky. Dva muži spěchali

kolem. Jeden táhl druhého za sebou, ten druhý těžko dýchal. Na rohu zmizeli a hned potom jsem slyšel zakrákat havrana."
"Poznal jsi ty dva muže?"
"Jenom tohoto efendiho. Byla sice tma, ale poznal jsem ho podle postavy."
"Jaké postavy byl ten druhý?"
"Byl malý."
"Viděli tě?"
"Ne, stál jsem za dveřmi."
"Dobře. Můžeš jít!"
Muž odešel.
"Tak co, efendi, co říkáš teď?" zeptal se velitel.
"Byl jsem po celý večer s tebou."
"Ale několik minut jsi byl pryč, když jsi šel pro lampu. Za tu dobu jsi vězně dopravil pryč a spěchal jsi, protože jsme na tebe čekali."
Zasmál jsem se.
"Ó beji, kdy začneš konečně.rozumně uvažovat! Vidím, že tvůj systém potřebuje opravdu nějaké posilnění. Dovol mi několik otázek. Kdo měl klíče od vrat věznice?"
"Já." "Mohl jsem tedy ven, i kdybych chtěl?"
"Ne!" odpověděl Turek zdráhavě.
"A s kým jsem odešel domů?"
"Se Selimem Agou."
"Je aga větší či menší než já?"
"Menší."
"A teď se ptám tebe, Selíme Ago, šli jsme pomalu nebo rychle?"
"Rychle," odpověděl aga.
"Vedli jsme se nebo ne?"
"Vedli jsme se."
"Veliteli, může být havran, který na věži trochu zakrákorá, v nějaké souvislosti s Arabovým útěkem?"
"Efendi, všechno se tak jednoduše vysvětlilo!" podivil se.
"Ano, všechno je tak jednoduché a přirozené, že se až divím, jak se ti myšlenky mohly tak poplést! Mám o tvé zdraví skutečné obavy. Klíč jsi měl přece jen ty a nikdo nemohl z věznice ven. Tos musel vědět. Já jsem šel s agou domů uličkou, v níž bydlí onen Ibrahím. Tos musel vědět také. A na základě historky, která je právě jen dobrá k tomu, aby mě ospravedlnila, mě chceš odsoudit? Byl jsem tvým přítelem, dával jsem ti dary. Vydal jsem ti do rukou machredže a to, žes ho zajal, ti vynese čest a povýšení. Dal jsem ti lék, abych potěšil tvou duši. Za to všechno mě chceš strčit do vězení. To je tvůj vděk. Já z tebe opravdu ztratím rozum. A ještě o něčem, co je stejně vážné.
Nedůvěřuješ ani agovi Arnautů, jehož věrnost znáš a o němž víš, že by za tebe bojoval, i kdyby přitom měl ztratit vlastní život!"
Selim Aga samou pýchou povyrostl o několik centimetrů.
"Ano, to je pravda!" ujišťoval, uhodil rukou na svoji šavli a zakoulel očima.
"Můj život patří tobě, ó beji. A dám ho za tebe!"
To bylo až příliš mnoho důkazů. Ismáil Bej poprosil:
"Promiň mi to, efendi! Ospravedlnil ses. Neprovedu u tebe domovní prohlídku."
"Teď žádám sám, abys ji provedl."
"Není to již zapotřebí."
"Já však trvám na své žádosti."
Velitel se zvedl a vyšel ven.
"Efendi, děkuji ti, žes mě očistil od jeho podezření!" řekl Selim Aga.
"Hned uvidíš, že pro tebe udělám ještě víc."
Když Ismáil Bej zase vešel, tvářil se velmi mrzutě a začal:
"Venku stojí bas caus, který má jet do Mosulu ..."
"A který šel pro mého bašibozuka," přerušil jsem ho, "abys ho mohl vyslechnout? Uslyšel jsi snad něco, co by na mě vrhlo nové podezření?"
"Ne, Ifra tě jen chválil. Ale řekni mi, co mám napsat nejvyššímu vojenskému soudci o uprchlém vězni!"
"Napiš pravdu!"
"To mi velice uškodí, efendi. Napíšu, že zemřel!"
"Jak chceš."
"Prozradil bys mě?"
"Nemám ani ten nejmenší důvod, dokud jsi mým přítelem. Ale co když se ti povede ho znovu chytit? Nebo když se dostane šťastně zpět do své vlasti?"
"Pak řeknu, že se sesazený mutasarrif zmýlil a poslal mi člověka, kterého sice považoval za Ahmada el Gandúra, ale ve skutečnosti to byl někdo jiný. A když ho znovu dopadnu - efendi, bude snad nejlépe, když ho nebudu vůbec hledat!"

I to byl způsob, jak si pomoci v nouzi. Pro mé záměry však byl více než příznivý.
"Ale bas caus přece ví, že Arab uprchl," opatrně jsem oponoval.
"To byl jiný Arab," řekl velitel, "nějaký Abú Salman, který mi nechtěl zaplatit clo."
"Dobře," řekl jsem. "Pak si ale pospěš, aby ses zbavil starostí o machredže. Kdyby se i jemu podařilo uprchnout, jsi ztracen."
"Za hodinu transport odejde."
"Máš již seznam věcí, které měl Kamil Efendi u sebe?"
"Je hotov a podepsal jsem jej společně se Selimem Agou."
"Zapomněl jsi na jeden podpis, ó beji, a to na můj."
"Ó efendi, to není zapotřebí."
"Ale je to žádoucí."
"Proč?"
"Mohli by se mě v Mosulu nebo v Cařihradě dotazovat, kdyby něco nesouhlasilo. Proto bude lépe, když podepíšu také. Pak je vše v pořádku. I tobě přece musí být vhod, když budeš mít o svědka víc. Myslím, že tě bude Kamil Efendi pomlouvat, aby se ti pomstil."
Ismáil Bej se dostal do značných rozpaků. "Seznam jsem již zapečetil," prohlásil.
"Ukaž mi ho."
Bej se zvedl a odešel do vedlejší místnosti.
"Efendi," pošeptal mi aga úzkostlivě, "neprozraď, že jsem ti všechno řekl."
"Neboj se!"
Velitel se vrátil a držel v rukou zapečetěný dopis. Podal mi jej bez váhání. Vzal jsem dopis, abych se přesvědčil, že je to ten pravý. Stiskl jsem jej přitom tak, že tvořil trubičku, do jejíhož vnitřku jsem mohl nahlédnout. Jelikož byl dopis bez obálky, viděl jsem sice z jednotlivých slov, že mě Ismáil Bej neoklamal, avšak číslice, které jsem hledal, nebyly k přečtení. Tvářil jsem se však, jako bych je viděl a četl jsem pomalu a hlasitě:
"Čtyři sta piastrů ve zlatě - jedenaosmdesát piastrů ve stříbře! Beji, budeš ten dopis muset ještě jednou otevřít. Přepsal ses o pořádnou částku!"
"Efendi, to není tvá věc!"
"Byla to jistě také jen tvá věc, když jsem ti musel pomoci zadržet Kamila Efendiho a odebrat mu jeho peníze?"
"Ano," řekl Turek bezelstně.
"Dobře! Ale slíbils mi pět tisíc piastrů, ke kterým machredž musel přidat ještě další dva tisíce, protože cenné papíry nemají plnou hodnotu. Kde je tedy ta částka?"
"Řekl jsi, že jsi mým přítelem, a přesto mě mučíš."
"Řekl jsi, že jsi mým přítelem, á přesto mě chceš podvést."
"Musím peníze poslat do Mosulu."
"Ano, potom ale pošleš všechny machredžovy peníze i s hodinkami a prsteny. Jestli to neuděláš, žádám svůj díl."
"Vždyť ti vůbec nic nepřísluší," odpověděl chamtivý velitel.
"Tobě také ne a Selimovi rovněž ne. Dostal vůbec něco?"
"Sedm tisíc piastrů v papírech," odpověděl Ismáil Bej tak rychle, že napálený nemohl nic namítnout. Selím Aga se přitom zatvářil tak zoufale, až jsem se málem hlasitě rozesmál.
"Dobře," řekl jsem, "a proč tedy nechceš vyplatit podíl i mně?"
"Jsi cizinec a nepatříš mezi mé úředníky."
"To máš pravdu. Ale pak se vzdám svého podílu ve prospěch sultánovy pokladny. Řekni tedy bas causovi, aby se u mne stavil, než opustí město!
Dám mu svou vlastní zprávu pro nejvyššího vojenského soudce. Bud zdráv, beji, a dovol, abych tě dnes večer navštívil."
Šel jsem ke dveřím, ale ještě než jsem k nim došel, zavolal:
"Kolik peněz udáš?"
"Zaokrouhlenou sumu pětadvacet tisíc piastrů, jedny hodinky a čtyři prsteny s brilianty."
"Kolik z toho chceš?"
"Svůj podíl. Sedm tisíc piastrů v cenných papírech nebo pět tisíc ve zlatě a stříbře."
"Efendi, tolik zlata to nebylo!"
"Umím dobře rozeznat zvuk zlata od zvuku stříbra a měšec měl velmi tlusté břicho!" To jsem zopakoval jen jeho vlastní slova.
"Jsi bohatý, efendi! Spokojíš se jistě s pěti sty piastry!"
"Dva tisíce ve zlatě, to je mé poslední slovo!"
"Alláh karím, to nemohu."

"Tak buď zdráv!"
Zase jsem šel až ke dveřím. Ismáíl Bej čekal, dokud jsem je neotevřel, pak mě zavolal zpět. Šel jsem však dál a byl jsem již na ulici, když jsem za sebou slyšel rychlé kroky. Selim Aga pro mne běžel.
Když jsem opět vstoupil do selámliku, velitel tam nebyl. Brzy však vstoupil z vedlejší místnosti. Díval se temně a nepřátelsky. Jeho hlas zněl chraplavě, když se mě zeptal:
"Chceš tedy dva tisíce?"
"Ve zlatě!"
Ismáíl si sedl a odpočítal mi dvacet stopiastrových zlaťáků na koberec. Shýbl jsem se, vzal peníze a zastrčil je. Ismáíl chvíli čekal a potom se mě zeptal zamračeně:
"Kdy odjedeš?"
"To ještě nevím."
"Radím ti, abys ještě dnes opustil město!"
"Proč?"
"Máš své zlato, tak jdi! A varuji tě. Nikdy se již nevracej!"
"Veliteli, ovládej se, nebo ti hodím piastry k nohám a napíšu svou zprávu. Když budu chtít zůstat, tak zůstanu. A když k tobě přijdu, zdvořile mě přijmeš. Ale abych tě zbavil starostí, chci ti říci, že dnes odjíždím. Předtím však přijdu, abych se s tebou rozloučil. Doufám, že se rozloučíme v dobrém."
Opustil jsem teď vládce nad Amádíjí doopravdy a vrátil se ke svým druhům. Než jsem došel domů, potkal jsem oddíl Arnautů, kteří mi plaše ustoupili z cesty a pustili mě dál. Přede dveřmi stála Mersina a její tváře žhnuly zlostí.
"Efendi, zažil jsi už něco takového?" volala mi vstříc. "Velitel provedl u agy svých Arnautů domovní prohlídku. A víš, co nebo koho hledali?"
"Tak pověz!"
"Uprchlého Araba! Hledat uprchlíka u velitele věznice! Ale až Selím Aga přijde domů, já mu povím, co bych udělala na jeho místě."
"Nehubuj ho, má svých starostí dost."
"Proč?"
"Protože já i mí druhové odjíždíme."
"Odjíždíte?"
Babizna se zatvářila polekaně.
"Ano, pohádal jsem se s Ismáílem Bejem a nechci zůstat déle ve městě, kde on vládne."
"Alláh, valláh, talláh! Efendi, zůstaň! Donutím toho člověka, aby ti prokazoval patřičnou úctu!"
To byl slib! Bylo by určitě zajímavé vidět, jak ho Mersina plní. Nemohl jsem však na její návrh přistoupit a nechal jsem ji stát dole, odkud ještě dlouho zaznívaly její hlas jako vzdálené hřmění. Nahoře na schodišti stál Ifra.
"Efendi, chci se s tebou rozloučit."
"Pojď dovnitř, nejprve ti chci zaplatit."
"Ó efendi, dostal jsem již zaplaceno."
"Od koho?"
"Od beje s dlouhým obličejem."
"Kolik ti dal?"
"To všechno!"
Sáhl si se zářícíma očima za opasek a vytáhl plnou hrst stříbrňáků.
"Tak pojď! Dostal jsi zaplaceno od beje a teď ti zaplatím ještě já."
Ifra šel se mnou do mého pokoje. Zde jsem mu vystavil vysvědčení a dal nějaké peníze, z kterých měl velikou radost.
"Efendi, ještě nikdy jsem nepoznal tak dobrého pána, jako jsi ty. Chtěl bych, abys byl mým hejtmanem nebo majorem nebo plukovníkem. Pak bych tě v bitvách ochraňoval a bil se tak jako tenkrát, když jsem ztratil nos. To bylo ve velké bitvě u ..."
"Dobře, dobře, Ifro! Znám tvou statečnost. Byl jsi dnes u velitele?"
"Bas caus mě k němu odvedl a já jsem musel zodpovědět mnoho otázek."
"Jaké?"
"Jestli je u nás vězeň. Jestli jsi u Jezídů zavraždil mnoho Turků. Jestli nejsi snad ministrem z Cařihradu, a ještě mnoho dalších, které jsem si ani nezapamatoval."
"Vím o tom. A teď si pamatuj, Ifro! Pojedete přes Špandari. Řekni tamějšímu starostovi, že se již dnes vydám na cestu do Gumri a že jsem Kádiru Bejovi jeho dar poslal. A v Badrí půjdeš k Alímu Bejovi, abys doplnil to, co bude Selek vyprávět."
"Selek půjde s námi?"
"Ano. Kde je?"

"U svého koně."
"Řekni Selekovi, že může sedlat! Dám mu s sebou dopis. A teď žij blaze, Ifro! Alláh nechť ochraňuje tebe i tvého osla!"
Moji tři přátelé seděli spolu v Angličanově pokoji. Byli vystrojeni k boji. Když jsem vešel, Halef mě samou radostí objal. Angličan mi podal srdečně ruku.
"Bylo nebezpečí?" zeptal se.
"Vězel jsem už v té díře, ze které jsem dnes v noci vytáhl Ahmada el Gandúra."
"Ó! Nádherné dobrodružství! Být uvězněn! Jak dlouho?"
"Dvě minuty."
"Sám jste se zase osvobodil?"
"Sám. Mám vám všechno vyprávět?"
"Ovšem! Well! Yes! Krásná země, velmi roztomilá! Každý den lepší dobrodružství!"
Vyprávěl jsem mu vše anglicky a pak jsem dodal:
"Za hodinu odjedeme." Angličanův obličej v tu chvíli připomínal otazník.
"Do Gumri," dodal jsem ještě.
"Ó, tady to bylo hezké, velmi krásné! Zábavné! Jaké to bude v Gumri?"
"Ještě mnohem zábavnější."
"Well! Jedeme tam!"
Lindsay hned vstal a šel ke svému koni, a tak jsem měl čas vyprávět i ostatním dvěma svá dobrodružství. Rozhodnutí, že odjedeme, potěšilo obzvláště Muhammada Amína, který toužil setkat se co nejdřív se svým synem. Chtěl ihned začít s přípravami k odjezdu. Odešel jsem do svého pokoje a napsal Alímu Bejovi dopis. Ve stručnosti jsem mu vylíčil vše, co se přihodilo, a poděkoval mu za ty dva dopisy, které mi tak dobře posloužily. Odevzdal jsem je opět Selekovi, který ihned opustil Amádíji. Nepřipojil se k transportu. Jako Jezíd jel raději sám.
Na chodbě zazněly spěšné kroky. Byl to Selim Aga s Mersinou.
"Efendi, myslíš to opravdu vážně a chceš opustit Amádíji?" ptal se mě.
"Vždyť jsi to slyšel u velitele."
"Pane," zaprosila Mersina, "zůstaň tu aspoň ještě do zítřka! Udělám vám ten nejlepší pilav."
"Již jsme se rozhodli, pojedeme."
"Přece se nebojíš velitele?"
"Ismáíl Bej ví sám nejlíp, že se ho nebojím!"
"A já to vím taky, efendi," vpadl aga. "Vždyť jsi ho donutil vyplatit dva tisíce piastrů!"
"Myrta" vyvalila oči. "Komu ty peníze patří?"
"Efendimu. Kdybys tak i za mě ztratil slůvko!"
"Tys to neudělal? Vždyť jsi nám to slíbil, efendi!" dodala Mersina. "A taky jsem slovo splnil."
"Opravdu? Efendi, a kdy jsi o tom s bejem mluvil?"
"Selim Aga byl u toho."
"Ale já jsem nic neslyšel, efendi!" ujišťoval Selim.
"I slyšel!" usmíval jsem se. "Velitel mi přece nabídl pět set piastrů místo pěti tisíc, které jsem požadoval."
"To ale bylo pro tebe, efendi!"
"Selíme Ago, řekl jsi, že mě máš rád jako přítele. A přece si myslíš, že tak špatně držím slovo. Musel jsem přece dělat, jako by to bylo pro mne! Jinak by měl velitel na tebe zlost..."
"Máš pravdu," vpadla mi do řeči "Myrta". "A ještě bychom museli po tvém odjezdu peníze zase vrátit. Ale chvála buď Alláhovi! Posílá nám tvým přispěním veliké bohatství! Teď nám ale ty peníze musíš dát!"
"Tady jsou. Pojď sem, Selíme Ago!"
Vyplatil jsem mu celou sumu na ruku. Chtěl dlaň pevně sevřít, avšak udělal to příliš pozdě. "Myrta" se rychlým pohybem zmocnila všech stopiastrových zlaťáků. Statečný aga Arnautů odcházel smutně se mnou dolů do dvora, kde sedlali koně. Pak jsem společně s Angličanem ještě zašel do města, abychom vyřídili nějaké nákupy. Když jsme se vrátili, byli již všichni shromážděni před domem. Přišel i otec mé pacientky, který se o našem odjezdu dozvěděl.
"Pane, slyšel jsem, že odjíždíš," řekl. "Chci se s tebou rozloučit. Má dcera bude brzy úplně v pořádku. Sakra, má žena i já se budeme modlit k Alláhovi, aby tě ochránil. A jako vzpomínku na nás jsem ti přinesl malý yadigar."
"Je-li to nějaká maličkost na památku, vezmu si to rád. Nic jiného však nepřijmu."
"Je to tak malé a nicotné, že se bojím ti to vůbec darovat. Dovol, abych to vložil do rukou tvého sluhy! Který to je?"
"Hádží Halef stojí tam u toho vraníka."
Vyňal ze svého širokého svrchního šatu kožené, perlami posázené pouzdro a podal je Halefoví. Viděl jsem, že mu dal ještě něco. Poděkoval jsem a rozloučil jsem

se s ním.
Teď přišlo to nejhorší. Rozloučení se Selimem Agou a s "Myrtou". Aga šel od jednoho koně k druhému, upravoval řemeny a přezky, které stejně byly v pořádku. Konečně podal Halefoví ruku na rozloučenou.
"Žij blaze, Hádží Halefe Omare, Alláh nechť tě provází!"
Selim vůbec neposlouchal, co mu malý hádží odpovídá, a přiskočil k Muhammadovu koni, aby zabil mouchu na jeho šíji. Pak se energickým pohybem obrátil a podal ruku šejkovi.
"Alláh bud s tebou i s tvými lidmi! Zastav se u nás, až zase přijedeš do Amádíje!"
Náhle Selim Aga uviděl, že sedlový pás Angličanův je příliš posunut dozadu. Pospíšil si tam, vlezl pod koně a strkal sedlo, jako by zdolával kdovíjak těžké břemeno. Konečně byl hotov a podal jezdci pravici:
"Ó beji, tvá cesta budiž ..."
"Well!" přerušil ho Lindsay. "Tumáš!"
Do agovy ruky spadlo spropitné, a jak jsem Angličana znal, nebylo jistě malé. Tento dar ještě vystupňoval rozčilení velitele Arnautů. Začal tedy znovu:
"Ó beji, tvá cesta budiž cestou ..."
"Well!" zabručel Lindsay dobromyslně a následovala další dávka bakšiše. Myslel si, že ruka podávaná na rozloučenou je rukou prosebníka.
"Ó beji," zaznělo potřetí z agových úst, tentokrát však nasadil zvýšený hlas, "tvá cesta budiž cestou spravedlivých a ..."
"Well!" ozval se Lindsay.
Ale aga najednou stáhl ruku zpět. Viděl, že se zrovna chystám vyhoupnout do sedla, a běžel mi podržet třmen. Jeho tvář se střídavě usmívala a kabonila. Otevřel ústa, ale dlouho zadržovaný proud slz mu náhle vytryskl z očí. Slova, která chtěl říci, se proměnila v nesrozumitelné zvuky. Podal mi ruku. Vzal jsem ji a hluboce pohnut stiskl. Pak se aga kvapně stáhl do chodby.
Na to čekala Mersina. Vyšla jako slunce z ranních červánků. Chtěla právě začít u Halefa, když jsem k němu přitočil koně a řekl:
"Halefe, zajeď s ostatními zatím do údolí! Musím ještě jednou k veliteli a přijedu co nejrychleji za vámi."
Obrátil jsem se k Mersině:
"Zde je má ruka! Děkuji ti za vše. Žij blaze, nikdy neumři a mysli na mne, kdykoli budeš vařit své vybrané lahůdky pro vězně!"
"Buď zdráv, efendi! Jsi nejvelkomyslnější..."
Víc jsem neslyšel. Jel jsem rychle k velitelovu paláci a za mnou uháněl Dogan. Před vraty jsem nechal stát koně a vstoupil. Pes mě následoval.
V předsíni bylo několik úředníků, které jsem tam viděl již dříve. Poděšeně vykřikli, když spatřili Dogana. Toho se ještě nikdo neodvážil.
"Kde je velitel?" zeptal jsem se.
"Ve svém selámliku," odpověděl jeden z nich.
"Je sám?"
"Má u sebe palácového dozorce."
Nenechal jsem se ani ohlásit, hned jsem vstoupil. Pes běžel za mnou.
Dozorce se vzmohl jen na posunek, kterým vyjádřil své zděšení, a Ismáil Bej se okamžitě zvedl.
"Efendi, co to má znamenat?" zvolal.
"Přišel jsem, abych se s tebou rozloučil."
"A to přicházíš se psem?"
"Je lepší než mnohý člověk. Řekl jsi mi, že se již nemám vracet, a já přicházím se psem. To je odpověď efendiho. Selám!"
Opustil jsem ho právě tak rychle, jak jsem přišel. Dole na náměstí jsem si dal načas. Avšak neobjevil se nikdo, kdo by mě za mou opovážlivost chtěl ztrestat. Nasedl jsem a odjel. Moji druhové byli teprve za bránou, když jsem je dohonil. Loučení s "Myrtou" si zřejmě vyžádalo dost času. "Co jste ještě dělal u velitele?" ptal se Lindsay.
Vyprávěl jsem mu to.
"Výborně! Hm! Krásný nápad! Dobře bych zaplatil, kdybyste chtěl peníze! Yes!"
Ještě dlouho se tiše smál.
Po jisté době jsme museli sesednout, protože bylo nutno vést koně prudkým srázem. Dole cesta rychle ubíhala, a než jsme odbočili k Ahmadovu úkrytu, schoval se Halef do houští, aby nám podal zprávu, kdyby nás snad někdo chtěl sledovat. Dostali jsme se na malou mýtinu, kde jsme přivázali koně, a pěšky jsme šli dál do houštiny.
"Zde!" řekl Angličan, když jsme dorazili k dubům. "Krásná vila tam nahoře! Well! Kouří!"
A opravdu bylo vidět obláčky dýmu, vycházející z "Vily Ahmad". Arab ležel ve

vykotlaném stromě a neuviděl nás, dokud jsme hlasitě nezavolali.
Vystrčil hlavu. Čerstvý, silný lesní vzduch a výživné jídlo ho posilnilo už natolik, že mohl slézt bez cizí pomoci. Dostal jsem zpět i své laso, které si včera nechal nahoře.
Nečekali jsme již ani okamžik déle, vrátili se ke koním a nasedli. Teď šlo o to, dostat se co nejdále od Amádíje. Halef hlásil, že nic podezřelého neviděl, a tak jsme zahnuli vpravo na cestu, která vedla k letním obydlím obyvatel Amádíje.
Jeli jsme vzhůru údolím, jehož dno zavlažovala široká horská řeka. Svahy byly porostlé krásnými listnatými stromy. Výše se řeka dělila na mnoho ramen. Údolí se rozšiřovalo a dole i na svazích bylo v malebném nepořádku rozhozeno množství stanů a chat - yaylaky neboli letní obydlí.
Místo bylo zvoleno velmi dobře. Zelené lesní a ovocné stromy vrhaly stín na stany a chaty. Husté popínavé rostliny tvořily na svazích bohatý koberec. Byl to přívětivý protiklad k nezdravému ovzduší pevnosti Amádíja.
Po půlhodině jsme dojeli až na výšinu, ačkoliv býk vzdálena alespoň dvě anglické míle. Teď před námi leželo pervarské údolí, kde nám žádné turecké pronásledování již nehrozilo.
V dálce se modraly kopce Tidžárského pohoří, z nichž zvlášť nápadný byl kužel Ašity. Jeho zasněžený vrchol se bíle leskl. Za údolím Žábu, bohatým vodou, se tyčily kopce Tchumá a na jihu jsme viděli vrcholy pohoří Tura Gara, Džebel Haír a zemi zíbárských Kurdů. O Tidžári a Tchumá mluvila Mara Durima. Musel jsem bezděky pomyslet na její tajemství, na "ducha jeskyně", který prý sídlí tam v horách. Setkám se s ním?

HROZÍ KREVNÍ MSTA 12

Z výšin za Amádíjí vedla stezka do roviny Nevdag. Když jsme měli kopce za sebou, pobídli jsme koně, kteří po tvrdé, suché rovině letěli jako ptáci.
Dojeli jsme až do vesnice Mánglany, o níž se zmínil Kurd Dohúb. Je osídlena výhradně Kurdy, žijícími s chaldejskými křesťany ve stálém nepřátelství.
Zastavili jsme jen, abychom se pozeptali na cestu, a spěchali jsme dál. Cesta nás vedla polorozpadlými osadami, při jejichž zániku oheň sežehl zřejmě i těla obyvatel. Všude kolem byly trosky. Lesní zvěř ohlodala kosti a roznesla je daleko po okolí. Ze všeho čišela hrůza.
V dálce jsme na všech stranách viděli vystupovat kouř. Míjeli jsme neomítnuté domy. Před námi se vynořil osamělý jezdec, který se nám však již z daleka vyhnul. Byly to neklidné končiny a jezdec viděl, že jsme v přesile.
Stejně obezřele se chovají lesní ptáci, kteří v každém mávnutí křídla tuší nepřítele a jedinou záchranu mohou hledat v úkrytu.
Smrákalo se a na rovině před námi leželo asi třicet roztroušených domků. Byla to malá vesnička Tiá, kde jsme chtěli přenocovat. Jak nás tu přijmou, to jsme předem mohli jen těžko odhadnout.
Viděli nás již z daleka a několik mužů nasedlo na koně. Odmítnou nás jako nepřátele, nebo přijmou jako přátele? Asi dva tisíce kroků od vesnice zastavili a vyčkávali.
"Zůstaňte trochu pozadu," řekl jsem svým druhům a vyjel kupředu.
Zpozoroval jsem, že se Kurdové při pohledu na mého koně významně po sobě podívali. Mohl jsem na to být hrdý, ale zároveň to bylo na pováženou.
Dobrý kůň, krásné zbraně a peníze! Kdo má něco z toho, je u loupeživých kmenů stále vystaven nebezpečí, že ztratí majetek i život.
Jeden z mužů mi vyjel několik kroků vstříc.
"Co tu chcete," zeptal se stroze.
"Rádi bychom u vás přenocovali."
"Přidělíme vám dům, když dokážete, že nejste našimi nepřáteli."
"Jak to máme dokázat?"
"Dokážete to tím, že nám odevzdáte své koně a své zbraně."
"Správný muž se nikdy nevzdá svého koně ani svých zbraní."
"Pak u nás nesmíte zůstat," odpověděl příkře.
"Potáhneme tedy dál," prohlásil jsem suše a vrátil se ke svým druhům.
Také Kurdové se shlukli kolem svého vůdce.
"Co říkal?" zeptal se mě Angličan.
"Chce naše zbraně a naše koně, když tu zůstaneme."
"Jen ať si pro ně přijde!" zabručel Lindsay.
"Proboha, sire Davide, dnes ani ránu! Kurdové vykonávají krevní mstu ještě přísněji než Arabové. Jestli proti nám vystoupí a my někoho z nich zraníme nebo dokonce zabijeme, jsme ztraceni. Jsou pětkrát silnější než my."
"Co tedy dělat?" zeptal se Angličan.
"Pojedeme dál. A kdyby nám v tom chtěli bránit, zkusíme vyjednávat."
Řekl jsem to také ostatním a všichni mi dali za pravdu, ačkoliv o nikom nebylo

možno říci, že je zbabělý. Část shromážděných Kurdů asi nepatřila do této vesnice, tolik dospělých bojovníků tam těžko mohlo žít. Sešli se zde z nějakého důvodu a zdálo se, že jsou v bojovné náladě. Rozestoupili se a utvořili neuspořádaný houfec, který se nehýbal z místa a zřejmě čekal na naše rozhodnutí.
"Chtějí nám zastoupit cestu," mínil Muhammad Amin.
"Vypadá to tak," přisvědčil jsem. "Nepoužijte zbraně, leda v bezprostředním nebezpečí života!"
"Pojedeme velikým obloukem kolem vesnice," navrhl Halef.
Snažili jsme se vesnici objet, avšak Kurdové se také dali do pohybu a jejich vůdce jel směrem ke mně.
"Kam míříš?" zeptal se.
"Do Gumri," pronesl jsem důrazně.
Ale odpověď se mu zřejmě nelíbila:
"To je příliš daleko a stmívá se. Nedojedete do Gumri."
"Najdeme tedy jinou vesnici anebo přespíme pod širým nebem."
"Přepadnou vás divoká zvířata. Máte špatné zbraně."
Zřejmě ze mne tahal rozumy. Mohlo pro nás být dobré přesvědčit ho o opaku, ale mohlo to být i nebezpečné. Jejich touha po našich zbraních ještě vzroste. Po krátké úvaze jsem řekl:
"Máme velice dobré zbraně!"
"Tomu nevěřím," odpověděl.
"Máme zbraně, z nichž jedna jediná vás může všechny zabít."
Pervarský Kurd se zasmál a řekl: "Máš velikou hubu. Ukaž mi takovou zbraň!"
Vzal jsem jeden ze svých revolverů, zavolal jsem Halefa a rozkázal mu:
"Utrhni snítku z keře a nech na ní jen šest lístků. Pak ji zvedni, budu na ni střílet."
Halef to udělal a Kurdové se zvědavě přiblížili. Odjel jsem s koněm o kus dál a vypálil rychle šest ran. Halef podal Kurdům větvičku.
"Qadra chode!" zvolal vůdce Kurdů. "Proboha, on zasáhl všech šest lístků!"
"To není tak těžké," chlubil jsem se. "U nás tak střílí každé malé dítě. Zázrak je v tom, že mohu střílet pořád, bez nabíjení."
Vůdce podal svým lidem větvičku, a zatímco si ji prohlíželi, vyndal jsem šest prázdných patron a znovu jsem revolver nabil. Přirozeně tak, aby to neviděli.
"Jaké zbraně máš ještě u sebe?" zeptal se mě Kurd.
"Vidíš tam tu moruši? Dávej pozor!"
Sesedl jsem s koně a vzal opakovačku. Zaburácela první, druhá, třetí, pátá, osmá, jedenáctá rána. Kurdové po každém výstřelu vykřikli plni údivu.
Když jsem pušku zase odložil, vyzval jsem je:
"Běžte se podívat na strom!"
Pospíchali tam a většina z nich sesedla s koní, aby lépe viděli. Tak jsem získal čas a znovu nabil. Ten kousek jsem již provedl u Komančů a získal si jím značný respekt. Stejný účinek jsem očekával i zde. Vtom se již vracel vůdce Kurdů a křičel:
"Pane, ve stromě vězí všech jedenáct kulek, všechny v řadě pod sebou!"
Bylo dobrým znamením, že mi říkal pane.
"Poznal jsi tedy některé z našich zbraní," řekl jsem mu, "a jistě mi uvěříš, že se vašich divokých zvířat nebojíme."
"Ukažte nám i jiné zbraně!"
"Nemáme čas. Slunce zapadlo a my musíme dál."
"Počkej ještě chvíli!"
Odjel zase ke svým lidem a chvíli se s nimi radil. Vrátil se k nám a prohlásil:
"Smíte u nás zůstat!"
"Nevzdáme se ale ani svých zbraní, ani svých koní," prohlásil jsem. "Nikdo to po vás nechce. Je vás pět a pět mých lidí se nabídlo, že vás vezme k sobě. Ty budeš bydlet u mne."
Hm, teď jsem musel být opatrný. Proč najednou souhlasili? A proč nechtěli, abychom jeli dál?
"Pojedeme," rozhodl jsem rezolutně, "nechceme přenocovat každý jinde."
"Tak ještě chvíli počkej!"
Zase vyjednával. Trvalo to trochu déle než předtím a zdálo se mi, že nás chtějí zdržet až do té doby, kdy pro tmu nebudeme moci dál. Konečně se jejich vůdce vrátil a prohlásil:
"Pane, vyhovíme ti. Přenecháme vám dům, kde budete moci spát všichni pohromadě."
"Najde se i místo pro naše koně?"
"Ano. Je tam dvůr, kde mohou stát."
"Budeme v domě sami?"
"Nikdo jiný tam nebude mít přístup. Vidíš, ten jezdec odjíždí všechno zařídit. Chcete jídlo darem nebo je zaplatíte?"

"Rádi bychom byli vašimi hosty. Slibuješ mi to?"
"Slibuji."
"Jsi přece starosta té vesnice?"
"Ano."
"Tak mi podej ruce a řekni, že jsem tvůj přítel!"
Udělal, co jsem žádal, i když trochu zdráhavě. Ted jsem měl pocit jakés takés jistoty a pokynul jsem svým druhům, aby přijeli blíž. Kurdové nás vzali mezi sebe a jeli jsme rychlým cvalem do vesnice, kde jsme zastavili před poměrně slušným domem.
"To je váš dům pro tuto noc," řekl starosta. "Vstupte!"
Podíval jsem se na budovu, než jsem sesedl. Byla přízemní a na ploché střeše stála jakási budka, kde zřejmě skladovali seno. Dvůr při domě byl obehnán širokou zdí, vysokou přes dva metry, a nad ní vyčníval úzký pruh houštiny, který se táhl podél její zadní strany. Do dvora se dalo vejít jen domem.
"Jsme s obydlím spokojeni," prohlásil jsem a dodal:
"Kde vezmeme píci pro koně?"
"Pošlu vám ji," odpověděl starosta.
"Tam nahoře je," upozornil jsem ho a ukázal na střechu.
Podíval se nahoru ve zřejmých rozpacích a potom prohlásil:
"Není dobrá, mohla by zvířatům uškodit."
"A kdo nám obstará jídlo?"
"Přinesu vám všechno sám, i světlo donesu. Kdybyste něco chtěli, řekněte mi to. Bydlím tam v tom domě."
Ukázal na stavení poblíž. Sesedli jsme a odvedli koně do dvora. Potom jsem si prohlédl vnitřek domu. Byla tu jediná prostora, rozdělená tenkou rohoži z vrbového proutí na dvě nestejně veliké místnosti. V každé z nich jsem uviděl dvě díry - okna, sice dost vysoká, ale tak úzká, že se jimi těžko prostrčila hlava. V místnostech ležely vzadu na podlaze z udusané hlíny sítinové koberce. Jinak tam nebylo zhola nic.
Obojí dveře jsme mohli pevně uzavřít závorou. Byli jsme zde tedy v bezpečí. Na dvoře leželo staré dříví a nářadí, jehož účel jsem nepochopil.
Osaměli jsme. I starosta zůstal venku, a mohli jsme se tedy důkladně poradit.
"Myslíš, že jsme v bezpečí?" zeptal se mě šejk.
"Pochybuji o tom. Starosta všechno slíbil a svůj slib zřejmě dodrží. Jsme jeho hosty, a tedy hosty celé vesnice. Ale bylo tu mnoho lidí, kteří k vesnici nepatří."
"Ti nám nemohou nic udělat," odpověděl Muhammad Amin. "Kdyby někoho z nás zabili, propadli by krevní mstě celé vesnice."
"A kdyby nás nezabili, ale jen okradli?"
"Co by nám mohli vzít?"
"Koně, možná zbraně, a i víc."
Jinak vážný šejk si s úsměvem pohladil vous a řekl: "Ubránili bychom se."
"A propadli tak krevní mstě," doplnil jsem.
"Vyčkejme tedy," odvětil.
Vešel Angličan, který si zatím prohlédl důkladně dvůr. Jeho nos se přikláněl k pravé straně obličeje, ústa k levé. To byla jasná známka, že objevil něco podezřelého.
"Hm!" ošíval se. "Viděl jsem něco! Yes!"
"Kde? Co?"
"Pst! Nedívejte se nahoru! Byl jsem na dvoře. Špinavé místo. Viděl křoviny na zdi a vylezl nahoru. Krásné přepadení z druhé strany! Šlo by báječně.
Podíval jsem se nahoru. Na střeše uviděl nohu. Well! Mužskou nohu. Vyčuhovala na okamžik z boudy."
"Viděl jste dobře?"
"Velmi dobře! Yes!"
Teď teprve jsem si uvědomil, že nikde nebyly ani schody, ani žebřík, vedoucí na střechu. Vyšli jsme na dvůr, abychom se poohlédli. Ale nenašli jsme nic. Také uvnitř domu jsem neviděl nic, po čem bychom mohli vylézt na střechu. A bylo opravdu již načase se tam podívat, noc se kvapem blížila.
Nahoře nad zadními dveřmi vyčuhoval ze zdi jeden ze stropních trámů. Ne příliš, ale právě tak, že mi to stačilo. Vzal jsem laso, čtyřnásobně složil, a vytvořil tak jedinou velikou smyčku, kterou jsem hodil nahoru. Zachytila se na trámu. Vytáhl jsem se po ní nahoru, opřel o ni nohu a vylezl na střechu.
Potom jsem došel k boudě, která byla zaplněna až po dvířka pící. Sáhl jsem dovnitř, ale nenahmatal jsem nic podezřelého. Když jsem tam však vlezl a dosáhl rukama až dozadu, ucítil jsem hlavu člověka, který se chtěl skrýt v nejzazším rohu.
"Kdo jsi?" zeptal jsem se.

"U-ah!" zaznělo v odpověď zazívání.
Ten člověk mi chtěl zřejmě namluvit, že spal.
"Pojď ven!" přikázal jsem mu.
"U-ah!" zopakoval si zazívání. Pak setřásl mou ruku a pomalu vylezl.
Bylo ještě dost světla. Jasně jsem viděl, že ten člověk nespal ani okamžik.
Vyvalil na mne oči a tvářil se překvapeně.
"Cizí člověk! Kdo jsi?" zeptal se Kurd.
"Řekni mi nejdřív ty, kdo jsi!"
"Je to můj dům!" odpověděl.
"Tak! To je mi ale milé. Nemůžeš mi říct, jak ses dostal sem nahoru?"
"Po žebříku."
"Kde je?"
"Na dvoře."
"Tam nic není."
Teď teprve jsem se poohlédl důkladněji po střeše a uviděl žebřík ležet na jejím okraji.
"Chlape, jsi asi ospalý a zapomněl jsi, žes žebřík vytáhl. Tady leží!"
Pán domu se udiveně rozhlížel a pak řekl: "Tady? Ano. Spal jsem!"
"Tak se probuď! Pojď se mnou dolů!"
Po těch slovech jsem spustil žebřík a Kurd sestoupil přede mnou. Neřekl jediné slovo a opustil ihned dům. Nejdřív se tvářil, jako by byl překvapen, že v domě je cizí člověk, a teď se klidně ubíral ke starostovi a ani se nezeptal, jakým právem jsem v jeho domě.
"Kdo byl ten chlap?" ptal se Angličan.
"Majitel domu."
"Co tam nahoře chtěl?"
"Tvářil se, jako by spal."
"Nespal! Znám ho. Byl to ten, který odjížděl na koni. Vy jste to neviděl. Střílel jste. Yes!"
"Je jasné, že mají nepřátelské úmysly."
"Také si myslím. Ale co zamýšlejí?"
"Náš život nechtějí, ale náš majetek."
"Chlap vylezl nahoru, zřejmě aby zjistil, kdy usneme. Pak chtěl dát znamení. Přijdou druzí, pro koně a všechno, co máme."
Stejného názoru byli i ostatní. Pro tmu, která mezitím nastala, jsem nemohl poznat, zda se do domu dá vlézt se střechy. Domníval jsem se však, že to půjde.
Již jsem chtěl zapálit kus dřeva, abychom měli alespoň nějaké osvětlení, když někdo zaklepal venku na dveře. Vyšel jsem a otevřel. Starosta s dalšími dvěma muži přinášeli jídlo, vodu a dvě svíčky. Byly jen hrubé, ze surového vosku.
Zapálil jsem jednu z nich a zjistil, že dává jen velice málo světla.
"Našel jsem nějakého muže na střeše. Byl to opravdu majitel domu?" zeptal jsem se starosty.
"Ano," odpověděl jednoslabičně.
"Řekl jsi přece, že tu budeme bydlet sami."
"Spal nahoře. To jsem nevěděl a on zase neměl tušení, že tu jsou hosté."
"Věděl to."
"Odkud?" řekl starosta úsečně.
"Byl přece venku před vesnicí, když jsme přijeli."
"Mlč! Říkám ti, že byl doma."
Ten člověk opět nasadil svůj příkrý tón. Nenechal jsem se však zastrašit a začal se znovu ptát:
"Kde jsou muži, kteří nepatří do tvé vesnice?"
"Už tu nejsou."
"Řekni jim, aby se nevraceli!"
"Proč?"
"To jistě uhádneš sám."
"Mlč! Já nehádám."
Odešel a jeho druhové ho následovali.
Večeře byla velice prostá: sušené moruše, chleba, meloun dušený v popelu a voda. Naštěstí jsme měli s sebou menší zásoby, a tak jsme hladem netrpěli. Zatímco Halef podával jídlo, poslal jsem mladého Haddáda s druhou rozsvícenou svíčkou ven na chodbu, která vedla mezi naší místností a vnější zdí a měla dveře vedle rohu domu. Když byl Ahmad el Gandúr se světlem venku, vystoupil jsem na střechu a podrobil ji důkladné prohlídce.
Nad chodbou jsem zjistil úzkou štěrbinu, tvořící čtverec. Zasunul jsem z jedné strany nůž a podařilo se mi nadzvednout jakýsi poklop. Tajemství bylo objeveno! Když jsem hledal dál, našel jsem ještě nad oběma místnostmi několik otvorů, jimiž bylo možno nejenom pozorovat, co se dole děje, ale i vše vyslechnout.

Sestoupil jsem dolů, uchopil svého vraníka za uzdu a zavedl jej do světnice.
"Co se děje?" zeptal se Angličan udiveně.
"Běžte si pro koně, myslím, že těch se chtějí zmocnit především. Venku nad chodbou je díra, kterou se dá sestoupit dolů a otevřít zevnitř dveře. Kurdové by počkali, až usneme, a potom by nám ukradli koně."
"Máte pravdu! Přivedeme koně sem! Yes!"
Také ostatní souhlasili. Zastřeli jsme okna a odvedli koně do zadní prostory. Přistavil jsem žebřík z chodby na střechu a vynesl nahoru Dogana. Kurdové se mohli dostat přes zeď na dvůr. Byl však prázdný a museli by s nepořízenou odtáhnout. Možná že jsem se mýlil a že neměli zlodějské choutky. Tím lépe pro nás i pro ně.
Teď jsme si konečně mohli promluvit i o našich dalších plánech. V Amádíji na to nebyl čas a po cestě jsme se starali jen o to, jak se co nejrychleji dostat kupředu. Museli jsme se teď dohodnout hlavně o tom, jakou cestou se dát k Tigridu.
"Nejkratší cesta vede územím Jezídů," řekl Muhammad Amin.
"Tou nesmíme," odpověděl Ahmad el Gandúr. "Viděli mě tam a poznali by mě."
"Cesta není bezpečná i z jiných důvodů," poznamenal jsem, "nevíme přece, jakou zprávu poslal Ismáil Bej. Přímo na jih tedy nemůžeme."
"Zůstávají nám dvě cesty," prohlásil Muhammad Amin. "První vede tidžárským územím a západně do Bohtánu, druhá jde dolů po řece Žábu."
"Obě cesty jsou nebezpečné, a to jak pro Ahmada, tak pro všechny ostatní," mínil jsem. "Jsem však přesto pro cestu po Žábu, i když nás přivede do abúsalmanského území."
Angličanovi to zřejmě bylo jedno a ostatní se mnou souhlasili. Rozhodli jsme se, že pojedeme přes Gumri do Lízánu, odtud podél Žábu až k velkému oblouku do země širvánských a zíbárských Kurdů. Ten oblouk jsme chtěli říznout cestou napříč pohořím Tura Gara a Haír. Měli jsme se tak dostat na břeh řeky Akry, která nás znovu dovede k Žábu.
Když jsme se tedy dohodli, uložili jsme se k spánku. Spal jsem tvrdě a probudil jsem se, až když do mne Angličan šťouchl loktem.
"Slyším venku kroky," zašeptal. "Někdo se plíží!"
Naslouchal jsem, ale koně byli neklidní, a tak jsem se nemohl zcela spoléhat na své sluchové vjemy.
"To asi nic nebude," řekl jsem. "Nejsme přece v divočině, kde každý pohyb způsobený člověkem znamená nebezpečí. Ve vesnici asi ještě nešli spát."
"Tak ať to udělají! Lehnout na břicho! Well! Dobrou noc!"
Obrátil se na druhou stranu. Po nějaké chvilce začal naslouchat znovu. I já jsem teď uslyšel zřetelný šramot ze dvora.
"Jsou na dvoře," pošeptal mi Lindsay.
"Vypadá to tak. Vidíte, jakého mám dobrého psa? Dogan ví, že má dávat pozor jen na střechu, a proto ještě nezaštěkal." "Ušlechtilá rasa! Nechce zahnat ty chlapy, chce je chytit!"
Tentokrát to trvalo dlouho, asi půl hodiny, a zase jsem uslyšel tiché kroky podél přední strany domu. Strčil jsem do Lindsaye.
"Slyším to také," řekl. "Co ti chlapi chtějí?"
"Kurdové si asi myslí, že jsme koně umístili v chodbě. Proto teď přikládají žebřík, aby se dostali na střechu a odtud dolů ke zvířatům. Kdyby se jim to podařilo, stačilo by pak jen otevřít závoru u dveří a koně odvést."
"To se jim ale nepodaří!"
Sotva to dořekl, uslyšeli jsme nad sebou hlasitý výkřik a krátké, silné zaštěkání.
"Má ho!" zajásal Lindsay.
"Pst, ticho!" napomenul jsem ho.
I ostatní se probudili a naslouchali.
"Podívám se," řekl Angličan.
Zvedl se a tiše vyklouzl ven. Trvalo asi pět minut, než se vrátil.
"Moc pěkné! Yes! Výborné! Byl jsem nahoře. Leží tam chlap a nad ním pes. Zloděj se neopovážil ani promluvit, ani pohnout. Dole před domem mnoho Kurdů. Také nemluví."
"Dokud Dogan nebude štěkat, jsme v bezpečí. Jestli ale Kurdové přistaví víc žebříků, budeme muset nahoru."
Zase jsme chvíli naslouchali. Náhle zazněl strašný výkřik - byl to beze vší pochyby výkřik smrtelný - a hned za ním druhý. Krátce nato jsme uslyšeli hlasité, vítězné štěkání psa.
Zvedli jsme se. Vyšel jsem s Halefem na chodbu a společně jsme vystoupili po žebříku na střechu. Leželo tam lidské tělo s prokousnutým vazem. Asi pět kroků od mrtvého bylo další tělo a na něm pes. Jediný pohyb by měl za následek jistou

smrt.
Dole stálo mnoho lidí. Bylo jasné, že se krádeže koní účastnila celá vesnice. Možná že nám chtěli provést ještě něco horšího. Prvního, který vystoupil na střechu, Dogan strhl a výkřik byl varováním pro ostatní, aby byli opatrnější. Když tam však vylezl další, pes prvního zakousl, aby se mohl vrhnout na druhého. Co jsem teď měl dělat?
Slezli jsme zase dolů. Halef zůstal venku na stráži. Po krátké poradě jsem se dohodl se svými druhy, že budeme zticha, abychom ráno mohli tvrdit, že jsme vůbec, nic neslyšeli. Byli jsme ve velmi nebezpečné situaci, i když bychom se mohli dobře bránit proti početně silnějšímu nepříteli. Poštvali bychom však proti sobě celý kraj, a zpátky jsme jet nemohli.
Tu někdo silně zabušil na dveře domu. Kurdové se poradili a chtěli nám asi sdělit výsledek. Zapálili jsme jednu ze svíček a vyšli ozbrojeni na chodbu.
"Kdo je tam?" zeptal jsem se.
"Pane, otevři!" odpověděl starosta. Poznal jsem ho po hlase.
"Co chceš?"
"Musím ti říci něco důležitého."
"Tak pojď!"
Ani jsem se nezeptal, zda je sám. Žádného dalšího Kurda bychom stejně nevpustili. Moji druhové zalícili zbraně, já jsem odstrčil závoru a postavil se za dveře tak, že se otevřely jen zpola, a mohl tedy vejít jen jediný člověk. Když starosta uviděl namířené zbraně, zůstal stát ve dveřích.
"Pane! To mě chcete zastřelit?"
"Ne. Jen jsme se připravili pro všechny případy. Mohl by to přece být i někdo jiný, nějaký nepřítel."
Vstoupil a já jsem zase zastrčil závoru.
"Co chceš, proč nás nenecháš odpočívat?" zahájil jsem rozmluvu.
"Chci vás varovat," odpověděl.
"Varovat? Před čím?"
"Před velikým nebezpečím. Jste mými hosty, a proto je mou povinností, abych vás na to upozornil."
Díval se pátravě kolem sebe a všiml si žebříku i otevřeného poklopu na střechu.
"Proč jste vzali žebřík dovnitř?" zeptal se.
"Patří dovnitř, nahoru nevedou žádné schody."
"Spali jste?"
Přitakal jsem a on se vyptával dál:
"Slyšeli jste něco?"
"Slyšeli jsme chodit před domem lidi. To jim nemůžeme zakázat. Ale slyšeli jsme i lidi, kteří vlezli do dvora, a to se nám nelíbilo. Dvůr je náš.
Kdyby naši koně byli ještě venku, stříleli bychom na vetřelce, protože bychom je museli pokládat za zloděje."
"Ale koně se přece nedají dopravit přes zeď a kromě toho je pes, kterého jsem u tebe viděl, jistě na dvoře."
"To vím také, že nelze koně dopravit přes zeď. Ale dají se odvést chodbou."
"Vždyť nikdo nemůže dovnitř!"
"Zamysli se trochu! Když někdo vystoupí na střechu a se střechy do chodby, může otevřít dveře do dvora i vnější dveře a ukrást všechny koně.
Navíc může zavřít dveře, vedoucí do obytné místnosti. Byli bychom pak zavřeni a nemohli bychom se bránit."
"Ale kdo by lezl na střechu!"
"Což o to. Nahoře se už kdosi schoval a vytáhl za sebou i žebřík. To vzbudilo naše podezření, a tak jsme raději vzali koně dovnitř. A i kdyby chtělo ještě dalších sto zlodějů vystoupit na střechu, dostali by se sice nahoru, ale dovnitř domu ne. Ráno by se jejich mrtvoly našly na střeše."
"Vy byste je zabili?"
"Ne, my bychom klidně spali. Víme totiž, že se můžeme spolehnout na psa, který je nahoře."
"Pes přece nepatří na střechu!"
"Pes patří všude tam, kde je nutno hlídat. Ale tys nás přišel varovat!
Před čím? Ještě jsi nám neřekl o žádném nebezpečí."
"Před chvílí ukradli jednomu obyvateli vesnice žebřík. Když ho začal hledat, našel ho opřený o váš dům. Stálo u něho několik cizích lidí, kteří rychle utekli. Mysleli jsme, že to jsou zloději, kteří chtějí vniknout do domu.
Přišel jsem tedy, abych vás varoval."
"Děkuji ti. Můžeš klidně jít domů. I my si zase chceme lehnout. Pes totiž nikoho do domu nevpustí."
"Co když někoho zakousne!"
"Přijde-li jeden zloděj, nic mu neudělá. Jen ho povalí na zem a bude ho držet

tak dlouho, až přijdu. Kdyby byl ale ještě někdo tak neopatrný a chtěl se taky dostat na střechu, pes prvního zakousne a uchopí druhého."
"Pane, pak se už stalo veliké neštěstí!"
"Jaké?"
"Na střechu už vylezl druhý člověk!"
"A to víš jistě? Byls tedy při tom, když nás zloději chtěli přepadnout! Ó starosto, co si mám pomyslet o vašem pohostinství!"
"Nebyl jsem u toho. Jen mi o tom vyprávěli."
"Pak u toho ale musel být ten, kdo ti o tom vyprávěl."
"Ne, i on o tom jen slyšel."
"To je jedno. Kdo o tom vyprávěl nejdřív, ten patřil ke zlodějům. A co je mi po nich! Nikomu jsem nedovolil, aby vylezl na mou střechu, a kdo to udělá, ať si pomůže beze mne. Dobrou noc, starosto!"
"Nechceš se tam tedy podívat?"
"Nemám tu nejmenší chuť."
"Dovol tedy alespoň mně vystoupit na střechu!"
"Prosím, nejsi přece zloděj a přišel jsi, abys mě požádal o dovolení. Ale dej si pozor na psa! Jak tě uvidí, chytí tě a předtím zakousne ještě toho nahoře."
"Mám zbraně!" řekl Kurd vzdorovitě.
"Můj pes je rychlejší než ty a zabít ho přece nesmíš. Musel bys být velice bohatý, abys mi ho mohl uhradit."
"Pane, pojď se mnou nahoru! Jsem starosta a je mou povinností, abych se podíval, co se stalo."
"Chceš-li splnit svou povinnost, tak prosím. Pojď se mnou nahoru!"
Lezl jsem napřed a Kurd za mnou. Na střeše se rozhlédl a uviděl mrtvolu. Dole bylo ještě stále mnoho lidí.
"Tady někdo leží!" zvolal starosta zděšeně.
Přistoupil jsem. Starosta se sehnul a dotkl se mrtvého.
"Je mrtvý! Ó pane, co to tvůj pes provedl!"
"Splnil jen svou povinnost. Nenaříkej nad ním, ale chval ho! Ten člověk chtěl jistě přepadnout majitele domu a netušil, že tu dnes bydlí lidé, kteří se nedají překvapit ani zlodějem, ani vrahem."
"Ale kde je pes?" zeptal se. Ukázal jsem na něj a Kurd zvolal:
"Ó pane, někdo pod ním leží! Zavolej psa k sobě!"
"To neudělám, ale řekni tomu člověku pod ním, aby se nehýbal a nepromluvil ani slůvko, jinak je ztracen."
"Nemůžeš ho ale nechat ležet tady na střeše po celou noc!"
"Mrtvolu ti dám, ten živý tu však zůstane."
"Proč?"
"Kdyby se někdo odvážil vlézt do dvora nebo na střechu, můj pes tohohle člověka rozsápe. Zůstane tu tedy jako rukojmí."
"A já chci, abys mi ho vydal!" řekl starosta příkře.
"Já si ho ale nechám!" zazněla má rozhodná odpověď.
"Jsem starosta a nařizuji ti to!"
"Nech si své rozkazy! Chceš vzít mrtvolu s sebou nebo ne?"
"Vezmu si oba, mrtvého i živého!"
"Nechci být krutý a slibuji ti, že ten člověk nezůstane v tak nepříjemné situaci. Vezmu ho dolů do světnice. Ale každý útok proti nám by mu přinesl smrt."
Kurd mi položil ruku na rameno a řekl vážně:
"Již tento zde, kterého pes usmrtil, si žádá vaši smrt. Nebo snad neznáš krevní mstu?"
"Co mluvíš o krevní mstě? Pes zakousl zloděje. To není případ krevní - msty."
"Volá po ní, protože tvůj pes prolil krev."
"I kdyby tomu tak bylo, tobě po tom vůbec nic není. Sám jsi mi řekl, že zloději byli lidé, kteří nepatří do tvé vesnice ..."
"Týká se mě to, protože krev tekla v mé vesnici a příbuzní mrtvého budou požadovat zadostiučinění ode mne a od všech obyvatel. Vydej je oba"
"Jen mrtvého!"
"Mlč!" zvolal nyní hlasitě. "Poroučím ti to znovu. Když neuposlechneš, přinutím tě!"
"Jak to chceš udělat?"
"Žebřík je ještě stále opřen o dům. Zavolám své lidi. Ti tě přinutí!"
"Zapomínáš na to hlavní. Dole jsou čtyři muži, kteří se nikoho nezaleknou, a zde nahoře je můj pes."
"Já jsem také nahoře."
"Ale můžeš být hned dole. Dávej pozor!"
Než se nadál, popadl jsem ho za pravou ruku a levé stehno. V mžiku jsem ho zvedl

do výšky.
"Pane!" zařval.
Zase jsem ho pustil, ale řekl jsem mu:
"Co by mi mohlo zabránit, abych tě shodil? Teď jdi a řekni svým lidem, co jsi tu viděl a slyšel!"
"Ty tedy toho člověka nevydáš?"
"Zatím ještě ne!"
"To si odpykáš!"
Nešel již do domu, nýbrž slezl rovnou po žebříku, který byl opřen zvenku.
"A řekni svým lidem," zavolal jsem za ním, "aby odešli a vzali s sebou i ten žebřík! Chci, aby tento dům byl volný. Každému, kdo se před ním zastaví, pošlu kulku!"
Dostal se dolů a promluvil tiše se svými lidmi. Nerozuměl jsem ani slůvku. Po chvilce však odstavili žebřík a odešli.
Teprve teď jsem přivolal Dogana. Pustil chlapíka, ale odstoupil od něho jen na krok.
"Vstaň!" nařídil jsem Kurdovi.
Zvedl se těžkopádně a zhluboka se nadýchl. Byl útlé postavy a jeho hlas zněl ještě mladě, když zvolal: "Ó bože!"
V tom výkřiku byla obsažena celá smrtelná hrůza, kterou prožil.
"Máš u sebe nějaké zbraně?" zeptal jsem se.
"Jen tuhle dýku."
Pro jistotu jsem o krok ucouvl.
"Polož ji na zem a odstup na dva kroky!"
Poslechl, já jsem zvedl dýku a vzal ji k sobě.
Dogan zůstal nahoře a my jsme sestoupili. Ostatní již čekali. Vyprávěl jsem jim, co se nahoře odehrálo. Angličan si pozorně prohlížel zajatce, kterému mohlo být nanejvýš dvacet let. Pak řekl:
"Je velice podobný tomu starému. Yes!"
Teď jsem si toho všiml také.
"Skutečně! Je to snad jeho syn?"
"Jistě! Zeptejte se toho uličníka!"
Jestliže byla naše domněnka správná, vysvětlila se zároveň i starostova obava o jeho život. Ale pak šlo o hrubé porušení všech zásad pohostinství.
"Kdo jsi?" zeptal jsem se zajatce.
"Kurd," odpověděl vyhýbavě.
"Odkud?"
"Z Miják."
"Co děláš tak daleko od domova?"
"Jsem tu jako posel starosty z Miják."
"Zdá se mi, že starostu v Miják neznáš tak dobře jako zdejšího. Jsi totiž jeho syn!"
Teď se mladík opravdu polekal, i když se snažil nedat na sobě nic znát.
"Kdo ti tu lež řekl?" zeptal se.
"Nenechám se obelhat - ani od tebe, ani od druhých. Ráno budu vědět, kdo jsi. Když poznám, že jsi lhal, nebudu s tebou mít slitování."
Mladík se zadíval rozpačitě před sebe. Musel jsem mu pomoci:
"Budu s tebou jednat podle toho, jak se zachováš. Řekneš-li nám vše otevřeně, prominu ti, protože jsi ještě příliš mlád, než abys mohl znát všechny důsledky svého jednání. Zůstaneš-li však zatvrzelý, dám ti zase svého psa za společníka!"
"Pane, stejně se to dozvíš," přiznal se. "Jsem starostův syn."
"Cos chtěl v našem domě?" pokračoval jsem ve výslechu.
"Koně!"
"Jak jste je měli ukrást?"
"Zavřeli bychom vás tu a otevřeli oboje dveře. Pak by byli koně naše."
Toto přiznání ho nezahanbovalo, protože pro Kurdy je krádež koní i loupežné přepadení hrdinským činem.
"Kdo je ten mrtvý nahoře?"
"Majitel tohoto domu."
"Velmi chytré! Měl jít napřed, protože znal nejlépe vnitřek domu. Ale proč jsi šel zrovna ty za ním? Byli tu přece silnější muži."
"Otec chtěl tvého koně. Měl jsem se postarat o to, aby ho nikdo jiný neuchopil za uzdu dřív než já, protože nárok na koně má ten, kdo se ho nejdřív chopí."
"Tak tvůj otec tu loupež sám nařídil? Tvůj otec, který mi přislíbil pohostinství?"
"Slíbil ti pohostinství, to je pravda. Přesto však nejste našimi hosty."
"A proč ne?" otázal jsem se udiven.
"Bydlíte v tomto domě sami. Nejste hosty pána domu. Kdybyste požadovali, aby

majitel zůstal v domě, byli byste našimi hosty."
To bylo ponaučeni, které mi mohlo být později k užitku.
"Ale tvůj otec mi přislíbil bezpečnost."
"Nemusí svůj slib plnit, protože nejste našimi hosty."
"Můj pes zakousl majitele domu. Je to u vás důvod ke krevní mstě Mladý Kurd přitakal a já jsem se vyptával dál:
"Kdo je mstitel?"
"Mrtvý zanechal syna."
"Jsem s tebou spokojen. Můžeš jít domů!"
"Pane," zvolal radostné překvapen, "myslíš to vážné?"
"Ano. Řekl jsem ti, že s tebou budu jednat podle toho, jak se budeš chovat. Byl jsi upřímný, a proto ti vracím svobodu. Řekni svému otci, že jsme mírumilovní lidé, kteří nikomu neusilují o život, kteří se však umějí bránit, když je někdo urazí nebo dokonce napadne. Že majitel domu přišel o život, to nás mrzí, zavinil si to ale sám a já se mstitele nebojím."
"Mohl bys mu zaplatit. Promluvím s ním."
"Nezaplatím. Kdyby nás ten člověk nebyl chtěl okrást, nic by se mu nestalo."
"Ale oni vás zabijí, všechny vás pobijí, jen co nastane nový den!" "I přesto, že jsem ti daroval život?"
"Ano! Jsi ke mně dobrý, a proto tě chci varovat. Baží po vašich koních, vašich zbraních a také po vašich penězích. Proto nepřipustí, abyste opustili vesnici, dokud jim vše nedáte. Kromě toho bude mstitel žádat tvoji krev."
"Nedostanou ani naše peníze, ani naše zbraně a koně taky ne. Viděli jste naše zbraně, když jsem střílel na strom a na větvičku. Poznáte jejich sílu, až budeme střílet na lidi."
"Vaše zbraně nám neublíží. Usadíme se v obou domech naproti a budeme po vás střílet z oken, takže nás ani neuvidíte."
"Tedy obležení!" poznamenal jsem. "To nebude dlouho trvat."
"To víme. Nemáte nic k jídlu a k pití. Budete nám muset dát všechno, co požadujeme," řekl mladý Kurd.
"To není ještě tak jisté. Řekni svému otci, že jsme přátelé beje z Gumri."
"Bude mu to jedno. Kůň má větší cenu než přátelství nějakého beje."
"Nezbývá tedy nic, co bych chtěl dodat. Můžeš jít. Tady máš svou dýku!"
"Pane, vezmeme vám koně a všechno, ale budeme si vás vážit jako statečných a dobrých mužů."
To dokáže v takové situaci říci jen Kurd. Pustil jsem ho ze dveří. Lindsay nevycházel z údivu nad mým jednáním. "Je to tak lepší," uklidňoval jsem ho.
"Vyprávějte! Co řekl? Musím vše vědět! Yes!" Vyprávěl jsem svým druhům obsah naší rozmluvy. Když jsem jim řekl, že za přepadení vděčíme starostovi, zahrnuli mě přívalem těch nejostřejších výrazů.
"A tys toho mladíka propustil, efendi!" řekl Muhammad Amin vyčítavě.
"Pročpak?"
"Bylo mi ho tak trochu líto, a pak taky z vypočítavosti. Kdybychom ho tu nechali, bude nám překážet a musíme ho krmit, i když budeme mít nedostatek. Ted je nám ale vděčný a bude radit spíš ke smíru než k boji. Nevíme, co se stane, a sami budeme moci jednat lépe a svobodněji."
S tímto názorem nakonec všichni souhlasili. Na spaní nebylo již ani pomyšlení, a tak jsme se rozhodli, že budeme držet stráž.
Tu mi Halef řekl:
"Sidi, teď máš čas, aby ses podíval na dárek toho člověka z Amádíje."
Měl pravdu, na dárek jsem již skoro zapomněl.
Otevřel jsem balíček a v úžasu jsem vykřikl. Byla v něm krásná, umně vypracovaná skřínka. Ale co byla skřínka ve srovnání s obsahem! Uvnitř jsem našel perskou vodní dýmku, kterou bylo možno kouřit při jízdě na koni. Byla to velice drahá dýmka, dokonce i Angličan mi ji záviděl. Škoda že jsem ji nemohl hned nakouřit, ale měli jsme jen několik doušků vody.
"Dal ti taky něco?" zeptal jsem se Halefa.
"Ano, sidi. Pět zlatých madžídíjí. Sidi, někdy je dobře, že Alláh dá vyrůst i takovému rulíku."
Když se začalo rozednívat, vylezli jsme na střechu, odkud jsme mohli přehlédnout větší část vesnice. Viděli jsme v dálce stát několik mužů, kteří zřejmě měli za úkol pozorovat náš dům. V blízkosti nebyl nikdo. Za okamžik se však otevřely dveře jednoho ze sousedních domů, vyšli dva muži a zamířili k nám. Na půl cestě se zastavili:
"Budete střílet?" zeptal se jeden z nich.
"Ne. Ještě jste nám nic neudělali," odpověděl jsem.
"Nemáme zbraně. Smíme si jít pro mrtvého?"
"Pojďte nahoru!"

Halef sestoupil dolů, aby jim otevřel dveře, a oba Kurdové vylezli na střechu.
"Můžete si mrtvého vzít s sebou!" řekl jsem.
"Musíme ti nejdříve vyřídit poselství starosty. Děkuje ti, žes mu poslal syna, který byl v tvých rukou."
"To je vše?"
"Ne. Žádá od vás koně, zbraně a všechny peníze, které máte u sebe. Pak smíte v míru odejít. Vaše oděvy nežádá, protože jsi ušetřil jeho syna."
"Řekni mu, že nedostane nic!"
"Však si to rozmyslíš. Máme ti však vyřídit ještě poselství od syna toho mrtvého."
"Co mi vzkazuje?"
"Máš mu dát svůj život."
"Dám mu ho. Jen mu vyřiď, aby si pro něj přišel!"
"Žertuješ, a přitom jde o vážnou věc. Máme za úkol žádat tvůj život nebo krevní cenu."
"Co žádá mstitel?"
"Čtyři takové pušky, jaké máš, z kterých je možno stále střílet. Dále malých pistolí, jako je ta, z níž jsi vypálil šest ran. K tomu ještě tři koně a dva mezky."
"Ty věci nemám."
"Tak pro ně pošli a zůstaneš tu tak dlouho, dokud nepřijdou."
"Nedám nic."
"V tom případě musíš zemřít. Vidíš tu hlaveň v tom okně? To je jeho puška. Od okamžiku, kdy vyřídím synovi mrtvého, že odmítáš jeho návrh, bude po tobě střílet."
"Ať si střílí."
"Začne boj!"
Oba pervarští Kurdové zvedli mrtvého, snesli ho po žebříku a vynesli z domu. Zasunuli jsme za nimi závoru. Oznámil jsem svým druhům požadavky obou vyjednavačů. Arabové byli velice vážní. Znali záludnost a krutost krevní msty. Lindsay se však usmíval od ucha k uchu:
"Krásné! Obležení! Prostřílí průlom! Zaútočí! Well! Ale nepodniknou to, sire!"
"Kurdové to udělají, o tom vás mohu ubezpečit. Budou po nás střílet, jakmile se ukážeme, protože..."
Jako na dotvrzení mých slov padla rána, potom druhá, třetí, čtvrtá - a navíc jsme slyšeli, jak Dogan na střeše hlasitě štěká. Rychle jsem vystoupil po žebříku a opatrně jsem vystrčil hlavu. Z obou domů naproti stříleli na mého psa, který štěkal na létající kulky. Zavolal jsem ho k sobě, vzal do náruče a odnesl dolů.
Než jsem mohl poklop zavřít, zaslechl jsem naproti hlasitý výkřik. Zazněla další rána a nad hlavou mi hvízdla kulka. To byl jistě syn mrtvého, který mi výkřikem chtěl naznačit, že kulka je z pušky mstitele. Začínalo to být vážné.
"Sidi," řekl mi Halef, když jsem se vrátil dolů, "nebudeme taky střílet?"
Ještě ne."
"Proč? Střílíme lip než Kurdové, a když si vezmeme na mušku jejich okna, bude jim horko."
"To vím. Ale nejdřív se musíme pokusit nějak uniknout bez zabíjení. Stačí ten zadávený."
"Jak můžeme uniknout? Jen se objevíme s koňmi přede dveřmi, spustí na nás palbu."
"To jistě. Ale chtějí se zmocnit koní, proto je budou šetřit. Když se za ně schováme, nebudou možná vůbec střílet."
"Já si zase myslím, že spíš koně zastřelí, než aby nás nechali uniknout."
To byla pravda. Lámal jsem si hlavu, jak vyváznout, aniž bychom prolili krev. Ale marně. Najednou se přihlásil Angličan.
"O čem přemýšlíte?"
Řekl jsem mu to.
"A proč bychom neměli střílet? Oni střílí. Bude o několik kurdských zlodějů méně! Ostatně - můžeme se odtud dostat bez jediné rány. Hm. Ale nepůjde to."
"Proč ne?"
"Vypadalo by to jako útěk!"
"To nám může být jedno. Víte, že se neodhodlám k ničemu, co by zaváněl zbabělostí. Tak řekněte, jaký plán jste vymyslel!"
"Musím nejdříve vědět, zda jsme obléháni i zezadu."
"Tam nejsou žádné budovy."
"Ale pole! Mohli bychom totiž udělat díru do zdi!"
"Opravdu! To není špatný nápad."
"Well! Velmi dobrý! Výtečný! Yes!"

"Ale chybí nám nástroje."
"Mám přece svoji motyčku."
Měl ji sice stále přivěšenou k sedlu, ale ta věcička se hodila leda k okopávání záhonů. Vybourat s ní kus zdi, to bylo vyloučeno.
"Ta motyčka se k tomu opravdu nehodí. Možná že najdeme na dvoře něco, co by nám vyhovovalo líp. Pojďte se mnou!"
Řekl jsem i ostatním o našem plánu a vyšli jsme na dvůr. Tam jsem vylezl na zeď a zjistil, že z druhé strany nevěnují Kurdové domu vůbec žádnou pozornost. Nikde nebylo vidět ani človíčka. Pervarci se asi domnívali, že kvůli koním nemůžeme dům opustit jinak než předním vchodem. Proto také obléhali jen průčelí a mysleli si, že jsme v pasti. "Zde! Zde něco je!" zjistil Lindsay.
Držel v ruce jakýsi sochor, na jednom konci pobitý plechem. K zbourání staré zdi se výtečné hodil.
"Půjde to," přikývl jsem. "Ale teď se musíme postarat o to, abychom mohli nerušeně pracovat a nevzbudili u střelců naproti podezření. Halef vyvede koně na dvůr. Ahmad el Gandúr si lehne na střechu a bude dávat pozor, aby nikdo nezjistil, co děláme. Lindsay a já zbouráme zeď a Muhammad Amin může tu a tam vypálit oknem ránu, aby si Kurdové mysleli, že jsme všichni uvnitř. Jestli se nám tímto způsobem podaří uniknout z obležení, nemusíme se beze cti dát na útěk. Pojedeme hrdě kolem našich nepřátel. Budou tak překvapení, že zapomenou i střílet."
Tato dělba práce se výtečně osvědčila. Halef se zabýval koňmi. Šejk Hadedinů v klidu konal střelecká cvičení a Angličan se zarputile rval se zdí. Když jsme vyloupli první větší kámen a pak rychle následovaly další. Když jsme byli skoro hotovi, zavolali jsme oba Araby. Každý z nich se postavil ke svému koni, Lindsay uchopil sochor k poslednímu náporu.
"Ted všechno shodit! Yes!K Rozběhl se kupředu a udeřil do zdi takovou silou, že se zřítila. Poslední kameny padaly ještě dolů a zbývalo jen upravit výjezd, než jsme naše koně vyvedli ven. Mohutnými skoky jsme se přenesli přes rumiště do volného terénu.
"Kam teď?" zeptal se Lindsay. "Mírným klusem kolem domu a pak krokem vesnicí."
Angličan jel první, za ním tři Arabové a já jsem průvod uzavíral. Projeli jsme mezi naším opuštěným obydlím a oběma domy, odkud jsme byli ráno ostřelováni. Splnila se i má předpověď. Nepadla ani rána. Ale nedostali jsme se ještě daleko a slyšeli jsme za sebou hlasité volání. Teď jsme ostruhami pobídli koně a tryskem uháněli z vesnice.
Všichni koně Kurdů byli na pastvě dost daleko za vsí. Mohli jsme tedy doufat, že získáme určitý náskok.
Jeli jsme dobře zavlažovanou rovinou a mohli jsme pustit koně plným tryskem. Svého vraníka jsem však musel trochu brzdit, aby mi ostatní stačili.
Konečně jsme uviděli v dálce za sebou široký řetěz jezdců, kteří nás pronásledovali.
Muhammad Amin se starostlivě podíval na koně, na němž jel jeho syn, a řekl:
"Kdyby měl jiného koně, nikdy by nás nedohonili."
Měl pravdu. Byl to sice nejlepší kůň, jaký byl v Amádíji k dostání, měl však těžký krok a špatně dýchal, takže by se při delší namáhavé jízdě určitě brzy zhroutil.
"Sidi," zeptal se mě Halef, "ty nechceš žádného Kurda zabít?"
"Když se tomu budu moci vyhnout, tak ne."
"Ale na jejich koně přece můžeme střílet!"
"Nic jiného se asi nedá dělat."
Halef sňal svou dlouhou arabskou ručnici a prohlédl si její zámek. Na pět set kroků ještě nikdy neminul cíl a moje puška nesla ještě dál.
Pronásledovatelé se čím dál tím více přibližovali. Jejich hlasitý křik zněl hrozivě. Mysleli to zřejmě smrtelně vážně. Jeden z nich jel napřed, zastavil koně, zamířil a vystřelil. Měl dobrou pušku. Viděli jsme, jak v bezprostřední blízkosti létají úlomky z kamene, do kterého se zaryla kulka. Střelcem byl mladý Kurd, asi mstitel.
"Well!" řekl Angličan a obrátil koně. "Musíš dolů, chlapče!"
Zamířil a zmáčkl spoušť. Kůň, na kterém kurdský střelec seděl, povyskočil, zavrávoral a klesl.
"Může jít domů! Yes!" Po této chladnokrevné, jisté ráně následoval zuřivý pokřik Kurdů. Zastavili a radili se mezi sebou. Brzy nám byli zase v patách. Zakrátko jsme dojeli k širokému potoku, přes který nevedl žádný most. Byl hluboký a prudký.
Museli jsme tedy hledat místo, kde bychom mohli přebrodit. To bylo nepříjemné. Kurdové také zastavili. Jen někteří trochu popojeli, sesedli s koní a postavili se za ně. Viděli jsme, že jim položili hlavně pušek na hřbety. Rychle jsme

seskočili s koní a udělali totéž. Okamžitě po jejich salvě promluvily i naše pušky, jen já jsem ještě chvíli vyčkával. Ukázalo se, že máme lepší zbraně. Z našich čtyř ran tři zasáhly cíl, zatímco ze všech kurdských kulek jen jediná polechtala koně Davida Lindsaye na ocase. Angličan zavrtěl hlavou.
"Špatný zásah! Chtějí zastřelit koně odzadu!"
"Hledejte brod!" vyzval jsem ostatní. "Halef a já budeme zatím držet Kurdy v šachu!"
Majitelé zasažených koní se rychle vrátili zpět. Jen dva pronásledovatelé zůstali ještě vpředu. Viděl jsem, jak znovu nabíjejí.
"Sidi, nestřílej teď!" požádal mě Halef. "Přenech tu čest mně!"
"Dobrá!"
Zamířil. Současně s Kurdy vypálil. A mušku měl opravdu dobrou. Jeden kůň klesl - Halef ho zřejmě zasáhl do hlavy. Druhý polekaně uháněl dlouhými skoky po rovině. Kulky obou Kurdů nás daleko minuly.
"Když to tak půjde dál, sidi, nebudou mít brzy ani jednoho koně a budou muset odnést sedla domů na vlastních zádech. Vidíš, jak ostatní utíkají? Dokaž jim, že se až moc přiblížili!"
"Musím je trochu varovat."
Naši pronásledovatelé se opět zastavili a utvořili několik kroků od svého vůdce hlouček. Horlivě o něčem rokovali. Ještě zřejmě nikdy neviděli pušku, která by donesla tak daleko, a domnívali se, že jsou v naprostém bezpečí.
Podívali se na mne proto udiveně, když jsem vystoupil před koně a přiložil pušku k líci. Padla rána - a vzápětí ležel starosta na zemi. Jeho kůň padl přes něj. Zamířil jsem kousek víc vpravo a zasáhl jsem i dalšího koně. Kurdové uháněli za hlasitého křiku zpět a jezdci bez koní poskakovali za nimi a nadávali.
Včerejšek i dnešek je naučil patřičné úctě k našim zbraním. Zbavili jsme se jich a mohli jsme v klidu najít brod. Na druhé straně řeky jsme pokračovali v jízdě, jejíž tempo udával Ahmadův kůň.

BEJ Z GUMRI

Pervarské údolí je zavlažováno mnoha říčkami, které stékají s hor a vlévají se do jednoho z ramen Chabúru, ústícího do Tigridu. Vodní toky jsou vroubeny křovisky a na rovinách mezi nimi rostou duby, topoly a další listnaté stromy. Údolí obývají jak pervaršti Kurdové, tak i nestoriánští křesťané. Jejich vesnice jsou však většinou opuštěné.
Ztratili jsme své pronásledovatele z dohledu a dostali se k několika vesnicím, které jsme objeli velkým obloukem, protože jsme nemohli vědět, jak by nás tam přijali. Několik mužů, kteří pracovali venku, nás však přece uvidělo. Rychle jsme proto ujížděli dál.
Bohužel jsme cestu do Gumri přesně neznali. Věděl jsem jen, že leží na severu. To bylo vše. Vodní toky, přes které jsme se museli brodit, nás zdržovaly a nutily nás k oklikám. Konečně jsme se dostali k vesnici, která měla jen několik domů. Nedala se dobře objet, protože z jedné strany byla hluboká bystřina a z druhé houští. Vesnice vypadala opuštěná, a proto jsme do ní vjeli zcela bezstarostně.
Sotva jsme minuli první dům, třeskly výstřely. Pálili na nás z oken domů,
"Zounds! Sapperment!" zaklel Angličan a chytil se za rameno.
Zasáhla ho kulka. Já sám ležel na zemi a Říh se tryskem vzdaloval. Vstal jsem, běžel za ním a dostal se šťastně z dosahu střel. Krvavá stopa nasvědčovala, že můj vraník je zraněn. Neohlížel jsem se, hnal se vpřed a našel koně na okraji krovin. Kulka ho škrábla na krku těsně za vazem. Nebyla to nebezpečná rána, ale jistě dost bolestivá. Prohlížel jsem ji ještě, když mě dojeli i mí druhové. Bezúspěšně vystříleli několik ran a pak jeli za mnou, aniž utrpěli nějaké zranění. Jen Angličan krvácel na rameni.
"Je to nebezpečné, sire Davide?" ptal jsem se ho.
"Ne. Proletěla masem. Víte, kdo to byl? Starosta!"
"To není možné!"
"Střílel ze střechy. Jasně jsem viděl."
"Tak nás Kurdové předjeli a počíhali si na nás. Štěstí že nestáli všichni na střechách. To bychom byli ztraceni. Z okenních otvorů se nedá tak dobře střílet na kolemjedoucí jezdce. Ale teď musíme dál!"
"Dál?" zeptal se Lindsay. "Myslím, že musíme nejdříve poděkovat."
"To by bylo dost nebezpečné. Ostatně bych vás chtěl obvázat a to nebudu dělat v bezprostřední blízkosti nepřítele!"
"Well! Tak jedeme!"
Malý Hádží Halef s tím nesouhlasil. Ale i jemu jsem vysvětlil svůj názor. Teprve v Gumri budeme zřejmě konečně v bezpečí.
Pokračovali jsme tedy v jízdě a zjistili po nějaké době, že Kurdové jedou opět

za námi. Udržovali značnou vzdálenost. V jednom záhybu cesty jsme je ztratili z očí a potom jsme je uviděli až zase před sebou. Objeli nás, aby si na nás zase někde počíhali nebo aby byli dříve než my v Gumri. Brzy jsme poznali, že chtějí uskutečnit to druhé. Před námi se totiž objevily obrysy skal, na kterých stojí Kala Gumri. Gumri je vlastně jen bezvýznamná tvrz, vystavěná z hlíny, s níž by si několik děl brzy poradilo. Kurdové ji však považují za silnou pevnost. Přiblížili jsme se zhruba na vzdálenost jedné anglické míle. Náhle jsme byli obklopeni asi stem kurdských bojovníků, kteří se s divokým křikem vyřítili z blízkých houštin. Lindsay zvedl pušku.
"Proboha, nestřílejte, sire Davide, nestřílejte!" zavolal jsem na něj a srazil hlaveň jeho pušky k zemi.
"Proč?" zeptal se. "Bojíte se?"
Neměl jsem čas odpovědět. Kurdové už byli mezi námi a chtěli nás dostat od sebe. Nějaký mladý bojovník mi stoupl do třmenu, vyšvihl se nahoru a rozmáchl se k ráně dýkou. Vytrhl jsem mu zbraň z ruky a srazil ho dolů. Pak jsem popadl nejbližšího Kurda za rameno.
"Jsi mým ochráncem!" zavolal jsem na něj.
"To nejde! Jsi ozbrojen!" odpověděl.
"Svěřím ti své zbraně. Tady je máš!"
Vzal mé zbraně a položil na mne svou ruku.
"Ten muž je po celý den můj," prohlásil hlasitě.
"A ostatní také," dodal jsem.
"Nepožádali o ochranu," namítl.
"Činím tak místo nich. Neumějí kurdsky."
"Ať tedy odloží zbraně. Pak budu jejich ochráncem."
Odzbrojení šlo rychle, ačkoliv žádný z mých druhů nebyl spokojen s tím, co jsem udělal. Zdálo se, že až na bojovníka, který na mne vytasil dýku, neusilují Kurdové o náš život. Chtěli nás zřejmě jen přemoci. Mladý Kurd si mě však měřil divokými pohledy - jedině on mohl být mstitel. Brzy se moje domněnka potvrdila. Když jsme se dali do pohybu, vytáhl dýku a vrhl se na mého psa. Dogan byl však rychlejší než on. Uhnul před ranou a popadl pak nepřítele těsně nad rukojetí dýky za zápěstí. Slyšeli jsme, jak mezi mohutnými zuby zvířete zapraštěly kosti. Kurd vykřikl a upustil dýku. Pes ho strhl k zemi a uchopil za hrdlo. Několik desítek hlavní namířilo na odvážného psa.
"Qadra chode - proboha!" vykřikl jsem. "Pryč s těmi puškami, nebo mu prokousne hrdlo."
Stačil jediný výstřel, který by zvíře hned nezabil, a Kurd byl ztracen. Protivníci to uznali, a protože žádný z nich si natolik nevěřil, sklonili zase hlavně pušek.
"Zavolej na toho psa!" nařídil mi jeden.
"Tahle bestie to byla, co zabila mého souseda!" zvolal jiný hlas. Byl to starosta, který se teprve teď objevil za keřem. Myslel si zřejmě, že bude lépe, zůstane-li v patřičné vzdálenosti.
"Máš pravdu," odpověděl jsem. "A zabije i tohoto muže, když mu to poručím."
"Zavolej na něj!" opakoval svůj požadavek muž, který již promluvil předtím.
"Řekni mi nejdřív, zda ten muž je mstitel!"
"Je to on."
"Tak vám ukážu, že se ho nebojím. Dogane, geri - zpět!"
Pes pustil Kurda. Chlapík se zvedl. Bolest ve zraněné ruce byla tak veliká, že ji jen stěží přemáhal. Ještě větší však byl jeho vztek. Přistoupil až těsně ke mně a pohrozil mi zraněnou rukou.
"Tvůj pes vzal sílu z mé ruky," zachrčel. "Ale nemysli si, že teď přenechám pomstu někomu jinému!"
Ovázal si ruku cípem oděvu a shýbl se pro dýku. Kurdové nás vzali do svého středu a průvod se dal na pochod. Žádný z nich nebyl na koni, provázeli nás pěšky. I když jsem měl určité obavy, strach jsem nepociťoval.
Kurdové šli mlčky. Jejich hlavní starostí zřejmě bylo nenechat nás uprchnout. Také Halef a oba Arabové nepromluvili ani slovo. Lindsay však nedokázal svou zlost potlačit.
"Pěkně jste nám posloužil!" bručel. "Měli jsme všechny ty chlapy postřílet!"
"To bychom asi nedokázali, sire Davide. Jejich přepadení bylo příliš náhlé."
"Yes. A teď jsou všude kolem nás. Jsme zcela v jejich moci. A zbraně nemáme! Zlá věc! Hrozná! Určitě s vámi zase půjdu někdy do Kurdistánu!" "Uvažujte přece!" uklidňoval jsem ho. "Uvědomte si, že je šílenství se domnívat, že by se pět mužů ubránilo dvěma stům." "Měli jsme lepší zbraně než oni!" brumlal.
"Ale tak nablízko jsme je nemohli použít. I kdybychom Kurdy odrazili, prolilo by se mnoho krve. I naší. Pak by teprve přišla krevní msta! Byli bychom v pěkné kaši!" V dálce jsme uviděli jezdce, který se tryskem blížil.

Poznal jsem v něm Dohúba, Kurda, jehož příbuzní byli vězněni v Amádíji. Náš průvod se zastavil. Jezdec se prodral až ke mně.
"Ty jsi zajat?"
"Jak vidíš!"
"Promiň! Nebyl jsem v Gumri, a právě když jsem se vrátil, dozvěděl jsem se, že bylo zajato pět cizinců. Hned jsem si na tebe vzpomněl. Chode, ez ghuláme ta - pane, jsem tvým sluhou. Řekni, jak ti mohu pomoci!"
"Děkuji ti. Ale nepotřebuji tvou ochranu, tento muž je již naším ochráncem."
"Na jak dlouho?"
"Na celý dnešní den."
"Tak mi dovol, abych já byl tvým ochráncem po celý svůj život!"
"A budou tihle souhlasit?"
"Ano. Jsi naším přítelem, protože budeš bejovým hostem. Čeká na tebe a těší se, že vás bude moci přivítat."
"Ale já k němu nemohu jít."
"Proč ne?"
"Cožpak efendi může přijít beze zbraní?"
"Všiml jsem si již, že vám je odebrali." Obrátil se na našeho průvodce a rozkázal: "Vraťte jim zbraně!"
Udivený Kurd se ohradil:
"Jsou našimi zajatci, nesmějí mít zbraně!"
"Jsou svobodní, protože jsou bejovými hosty!" odpověděl mu.
"Sám Kádir Bej nám rozkázal, abychom je zajali a odzbrojili!"
"Nevěděl, že jsou to ti muži, které očekává."
"Zavraždili mi otce. A podívej se na moji ruku. To mi udělal jejich pes."
"Vyřiď si to s nimi, až nebudou bejovými hosty! Pojď, pane, převezmi své zbraně a já tě povedu!"
Dostali jsme zpět vše, co nám předtím odebrali. Potom jsme rychle odjeli do Gumri.
"Sire Davide, co teď říkáte mému rozhodnutí?"
"Nerozuměl jsem nic, co jste mluvili."
"Ale své zbraně máte přece zase v rukou."
"Well! A co dál?"
"Budeme hosty beje z Gumri."
"Přiznávám - mýlil jsem se."
Teď již nebyl důvod k obavám. Se značnou úlevou jsem vjížděl úzkou branou do města. A přece mě jímala hrůza při pohledu na rezidenci smutně proslulého Abd es Samta Beje, který společně s Badrem Chánem Bejem a Núnťlláhi Bejem zavraždil tisíce tidžárských křesťanů.
Proti nám kráčel serdašský Kurd s dlouhým rákosovým kopím v ruce.
Vedle balamkých a šadských Kurdů vypadal jako chudák. Kurd z pohoří Bohtán rozprávěl s Omeríganem, který pocházel z kraje kolem Dijárbakiru. Pak jsme potkali dva příslušníky kmene Amadí, s nimiž šel Kurd z Eskí. Byli tu i válečníci z kmene Bulanyk, Hodirsohr, Hasananlu, Karačiur a Karučibaši. Viděl jsem lidi z Kázcháhu, Semsatu, Kurduku a Kendali.
"Proč je v Gumri tolik cizích válečníků?" zeptal jsem se Dohúba.
"Jsou to většinou vykonavatelé krevní msty, kteří sem přicházejí, aby mezi sebou vyřešili své spory. A pak jsou tu poslové z mnoha krajin, v nichž se očekává křesťanské povstání."
"Cožpak se nějaké připravuje?"
"Ano, efendi. Křesťané z hor Tidžári vyvádějí jako psi na řetěze. Ale jejich štěkot jim není nic platný. Dozvěděli jsme se, že chtějí vpadnout do údolí Pervarců. Dokonce už zabili několik mužů našeho kmene. Ale tato krev bude brzy pomstěna. Byl jsem dnes v Mijáh, kde chceme zítra lovit medvěda. Celá dolní vesnice byla opuštěná."
"To existují dvě vesnice a každá se jmenuje Mijáh?"
"Ano. Obě patří našemu bejovi. V horní vesnici žijí výhradně muslimové, v dolní křesťanští nestoriáni. A tito nestoriáni najednou zmizeli."
"Proč?"
"To se zatím neví. Alp už jsme u bejova obydlí. Dovol, abych bejovi ohlásil tvůj příchod!"
Sesedli jsme s koní. Před námi stála dlouhá nevzhledná budova. Její rozměry však prozrazovaly, že je to sídlo náčelníka. Dohúb pokynul několika Kurdům, kteří odvedli naše koně do stájí. Za chvíli vyšel náš průvodce z paláce a uvedl nás k bejovi. Očekával nás ve veliké přijímací místnosti a vyšel nám vstříc až ke dveřím. Spolu s ním jsme tam zastihli několik desítek Kurdů. Při našem příchodu povstali. Kádir Bej byl muž sotva třicetiletý, velké a statné postavy. Jeho ušlechtilý obličej měl čistě kavkazské rysy a byl rámován hustým plnovousem.

Jeho turban měřil v průměru skoro půl metru. Na krku měl na stříbrném řetězu zavěšeny talismany a amulety. Jeho kabátec byl právě tak jako kalhoty zdoben bohatým vyšíváním, u pasu se inu blýskaly kromě dýky i dvě stříbrem vykládané pistole a překrásný damascénský meč bez pochvy. Bej zdaleka nepůsobil dojmem polodivokého vůdce lupičů a zlodějů koní. Jeho rysy při vší mužnosti byly jemné a mírné. Jeho hlas zněl vlídně a příjemně.
"Bud vítán, efendi!" pozdravil mě. "Jsi mým bratrem a tví přátelé jsou i mými přáteli."
Pokynul rukou a přítomní snesli snad všechny polštáře v místnosti, aby nám z nich upravili co nejpohodlnější posezení. Usedli jsme, zatímco ostatní zůstali stát.
"Slyšel jsem, že mluvíš kurdsky?" zeptal se bej.
"Umím váš jazyk velmi málo, mí přátelé nerozumějí kurdsky vůbec," odpověděl jsem.
"Budu tedy mluvit turecky nebo arabsky."
"Mluv řečí, které rozumějí i tví lidé," odpověděl jsem zdvořile.
"Ó efendi, jste mými hosty, a proto budeme mluvit tak, aby i tví přátelé se mohli rozhovoru účastnit. Jakým jazykem mluvíš nejraději?"
"Arabsky. Ale řekni nejdříve svým lidem, aby se posadili! Jsou to přece svobodní Kurdové, kteří povstávají jen k pozdravu."
"Pane, vidím, že jsi člověk, který zná zvyky Kurdů a který ctí jejich obyčeje!" zvolal potěšen. "Dovolím, aby se posadili."
Dal svým hostům znamení a pohledy, které si vyměnili, byly důkazem, že jsem si je svou zdvořilostí získal. Bej byl rozhodně vůdce značně vzdělaný, neboť ve vnitřním Kurdistánu jen málokdo mluví současně několika kurdskými nářečími, turecky i arabsky. Kromě toho jistě znal i perštinu - to se ostatně potvrdilo i během naší žel tak krátké známosti.
Přinesli nám dýmky a potom podávali vynikající rýžovou pálenku, kterou Kurdové pili se značnou chutí.
"Co si myslíš o Kurdech z Pervari?" zeptal se mě bej.
Měla to být jen úvodní otázka bez jakéhokoliv postranního úmyslu.
"Jestli jsou všichni jako ty, budu o nich moci vyprávět jen to nejlepší."
"Vím, co tím chceš říci. Zatím ti působili jen nesnáze," poznamenal.
"Ó ne! Cožpak Dohúb a jeho dva příbuzní nejsou mými přáteli?"
"Bohatě sis zasloužil jejich i mé přátelství. My jsme se ti však odvděčili nevděkem. Můžeš mi to prominout? Nevěděl jsem, že jde o tebe."
"Promiň i ty mně! Jeden z tvých lidí ztratil při střetnutí s námi život. Ale nejsme tím vinni."
"Vyprávěj, jak k tomu došlo!"
Podrobně jsem mu vylíčil, co se přihodilo, a zeptal jsem se, zda je to důvod ke krevní mstě.
"Podle našich mravů musí syn pomstít smrt otce, jestliže nechce, aby jím lidé opovrhovali. Jsi mým hostem, a pokud budeš u mne a v mé zemi, nemůže se ti nic stát. Ale potom tě bude syn mrtvého pronásledovat všude, i kdybys šel až na kraj světa."
"Nebojím se ho."
"Jsi možná dost silný, abys ho v boji přemohl. Nastoupili by však noví mstitelé. Cožpak se můžeš bránit proti kulce, vypálené ze zálohy? Nechceš raději zaplatit?"
"Ne!" prohlásil jsem s důrazem.
"Alláh ti dal dost odvahy, abys mstitelem pohrdal. Postarám se o to, aby tě tato odvaha nezavedla do záhuby. - Tys byl u otce mé ženy ve Špandari?"
"Byl jsem jeho hostem .a stal jsem se jeho přítelem."
"Vím o tom. Jinak by ti nesvěřil dar pro mne. Alláh je ti nakloněn, nacházíš přátele všude."
"Alláh je strůjcem dobrého i zlého. Poskytuje radost a někdy i žalost, aby lidi zkoušel. V Amádíji jsem měl i nepřátele."
"Kdo byl tvým nepřítelem? Velitel?"
"Ismáil Bej nebyl ani mým přítelem, ani nepřítelem. Ale přišel k němu člověk, který mě nenáviděl a který byl příčinou, že jsem měl být dokonce zatčen."
"Kdo to byl?"
"Mosulský machredž."
"Kamil Efendi?" zpozorněl Kádir Bej. "Je to nepřítel Kurdů. Je to vůbec nepřítel lidí. Co chtěl v Amádíji?"
"Machredž byl na útěku do Persie, protože nejvyšší vojenský soudce sesadil jej i mutasarrifa v Mosulu."
Tato zpráva Kádira Beje překvapila. Ihned ji sdělil ostatním, kteří se jí také podivovali. Musel jsem vše podrobně vyprávět.

"Zřejmě dojde i k sesazení Ismáíla Beje?" zeptal se.
"To ještě není jasné. Byl vlastně mutasarrifovým žalářníkem, protože do Amádíje byl posílán každý, kdo měl z Mosulu zmizet."
"Ale to se snad týkalo jen zločinců?"
"Ne. Byli tam žalářováni i nevinní. Neslyšel jsi o Ahmadu el Gandúrovi, synu šejka Haddádů?"
"I on byl zajat a dopraven do Amádíje?"
"Ano. Netušil totiž nic o lstivosti mutasarrifa."
"Kdybych byl Haddád, šel bych do Amádíje a osvobodil syna svého šejka."
"Kádire Beji, to není jen tak jednoduché!"
"A přece bych to udělal. Lest je mnohdy lepší zbraní než násilí."
"Mohu ti tedy prozradit, že existují muži, kteří měli odvahu vypravit se do Amádíje a lstí osvobodili šejkova syna."
"To zní jako pohádka!" zvolal bej. "Ale věřím tomu, protože to říkáš ty. Podaří se těmto hrdinům vrátit se zpět na pastviny Haddádů?"
"To ví jen Alláh a ty."
"Já? Jak to?"
"Slyšel jsem, že nepůjdou na západ, ale do země Pervarců, aby došli k Žábu a plavili se po něm dolů po proudu."
"Efendi, to je skutečně odvážné dobrodružství. Přijdou-li ke mně, budou vítaní. Kdy se útěk uskutečnil?"
"V noci na včerejšek."
"Odkud to víš tak přesně? Viděls je?"
"I ty je vidíš, protože sedí po tvém boku. Tento muž je Muhammad Amin, šejk Haddádů, a toto je Ahmad el Gandúr, jeho syn."
Kádir Bej vyskočil a zeptal se:
"A kdo je ten třetí?"
"Můj sluha a přítel Hádží Halef Omar, také Haddád."
"A tento?"
"Můj druh, muž ze Západu. Spojili jsme se a osvobodili zajatce z Amádíje."
Nastal hotový jazykový babylón, bylo slyšet kurdské vysvětlování, turecké výkřiky i arabské pozdravy. Mluvilo se o všem, co Kurdové slyšeli o Haddádech, a také o boji v Údolí stupňů. Musel jsem tlumočit a rád přiznávám, že mi přitom stál pot na čele. Mé znalosti kurdštiny byly nedostatečné a arabsky i turecky mluvili Kurdové tak, že jsem se musel spíš domýšlet, co jednotlivá slova a věty znamenají. Tak došlo k četným omylům, kterým se všichni pobaveně smáli.
Když se naše živá zábava poněkud utišila, ujistil nás bej, že podnikne vše, aby nám na další cestě pomohl. Slíbil, že nám dá kůže na stavbu několika vorů, průvodce, kteří znají tok Chabúru a horního Velkého Žábu, že nám dá i průvodní dopisy pro širvánské a zíbárské Kurdy, jejichž územím budeme cestovat. Nedoporučoval nám však cestu přes pohoří Tura Gara k řece Akra. V těch končinách by nám prý jeho ochrana mohla spíš uškodit než prospět.
"Žije tam totiž mnoho křesťanských nestoriánů," vysvětloval, "jsou tam i vyznavači ďábla a malé kurdské kmeny, s nimiž jsme znepřátelení. Jsou to lidé většinou velmi bojovní a sídlí v divokých, nepřístupných horách, jimiž byste k Žábu neprošli. Teď si však odpočiňte a dovolte mi, abych vyřídil některé záležitosti, než zasedneme k jídlu. Mám dnes mnoho práce, protože zítra v Gumri nebudu."
"Chceš jít do vesnice Mijáh?" zeptal jsem se.
"Ano. Kdo ti to řekl?"
"Slyšel jsem od Dohúba, že chceš ulovit medvěda."
"Jednoho? Jde o dvě medvědí rodiny, které způsobily stádům již značné škody. V Kurdistánu je totiž mnoho medvědů a nekurdští obyvatelé této země říkají, že pro ně existuje dvojí zlo, Kurdové a medvědi."
"Dovolíš nám, abychom tě doprovázeli?"
"Ano, je-li to tvým přáním. Uvidíte lov z bezpečné vzdálenosti."
"Nechceme se jen dívat. Chceme také lovit."
"Efendi, medvěd je nebezpečné zvíře."
"Mýlíš se. Medvěd, který obývá kurdské strže a lesy, je spíše neškodný. Jsou země, v nichž žije medvěd dvakrát tak veliký a silný, než je zdejší."
"Slyšel jsem již o tom. Je prý země, kde nenajdeš nic jiného než vodu a led. Tam mají medvědi bílý kožich. Viděls již někdy takové bílé medvědy?"
"Ano. Ale neměl jsem na mysli bílé lední medvědy. Byl jsem v zemi, kde žijí strašně velicí medvědi s šedivou kožešinou. To jsou ti nejsilnější a nejnebezpečnější. Takový medvěd je proti kurdskému jako kůň proti psu, před kterým se člověk sice má na pozoru, ale nebojí se ho."
"A tys tam takového medvěda viděl?" otázal se udivený bej.
"Nejenom viděl, bojoval jsem s ním."

"A zřejmě jsi zvítězil, protože ještě žiješ! Dobře tedy! Budete bojovat i s našimi medvědy."
Poté nás Kádir Bej zavedl do místnosti, v jejímž středu stál nízký stůl a kolem něho bylo na zemi pět polštářů. Když nás bej opustil, přišla žena a několik služebnic, které přinášely malý předkrm. To pro případ, že bychom měli příliš veliký hlad a nemohli čekat až na vlastní hostinu. Předkrm se skládal z pečeného kůzlete zalitého smetanou. K tomu se podávaly hrozinky, nakládané moruše a salát z křehkých lístků, které jsem dosud neznal, šlo asi o jakousi kopřivu.
"Buďte mi vítáni!" pozdravila žena. "Jak se daří mému otci, starostovi ve Špandari?"
"Daří se mu dobře a také ostatním dopřává Alláh zdraví," odpověděl jsem.
"Berte si a jezte! A buďte tak laskaví, vyprávějte mi o domově. Již dlouho jsem nic neslyšela o tom, co se tam děje."
Splnil jsem tedy její přání a vyprávěl tak podrobně, jak jsem jen byl schopen. Byla šťastná, že se s někým může bavit o domově, a dokonce dala přivést Dogana a krmila jej zbytky kůzlete.
Když jsme již nepotřebovali jejích služeb, opustila nás a my jsme si na polštářích udělali pohodlí. Z toho sladkého nicnedělání nás vyrušil člověk, kterého jsme se v tomto okamžiku nadali nejméně. Byl to mstitel. Zraněnou ruku měl zavěšenou na pásce.
"Co si přeješ?" otázal jsem se.
"Bakšiš, efendi!"
"Bakšiš? A zač?"
"Za to, že tě nezabiju."
"Vidím, že tě horečka ještě neopustila. Jestli někdo z nás má dostat bakšiš, pak jsem to já. Slíbil jsem ti, že tě nezabiju, dokonce jsem ti v okamžiku, kdy jsi ležel pod mým psem, zachránil život. Ale co tys udělal pro mne? Střílel jsi po mně a tasil jsi proti mně dýku. Za to ti mám dát ještě bakšiš?
Odejdi co nejrychleji, abys neslyšel, jak se budeme tvým slovům smát!"
"Nežádám bakšiš za to, že jsem po tobě střílel a tasil proti tobě dýku. Žádám ho za to, že jsem přijal výkupné."
"Výkupné? A od koho?"
"Od beje. Zaplatil je."
"Co ti dal?"
"Koně, doutnákovou ručnici a padesát ovcí."
"Tedy mnohem méně, než jsi žádal ode mne."
"Je mým bejem. Musím ho proto poslechnout. Ale protože je to tak málo, žádám od tebe bakšiš."
"Kdybych já byl svobodným, hrdým Kurdem, nežebral bych o bakšiš. Jdi a styď se! Nedostaneš nic."
"A náš starosta nedostane taky nic?"
"Přikázal ti, abys žádal bakšiš i pro něj?"
"Ano."
"Tak mu vyřiď, že na bakšiš nemá nárok. Ostatně jsem mu již daroval život jeho syna a to je víc než cokoliv jiného."
Kurd odešel. Dostal sice výkupné, ale jeho obličej prozrazoval, že si musím dát dobrý pozor, abych ho již víckrát nepotkal.
Když bej vyřídil své záležitosti, přišel za námi a odvedl nás na dvůr, kde byla připravena hostina. Účastnilo se jí na čtyřicet pozvaných hostí a kromě toho přišli ještě další, kteří se po orientálním způsobu pozvali sami.
Po jídle nám Kádir Bej ukázal své konírny. Bylo tam přes dvacet koní, ale jen jediný bělouš si zasloužil zvláštní pozornost. Pak uspořádal bej z Gumri na naši počest bojové hry. Když skončily, následovaly písně, doprovázené naříkavými zvuky dvoustrunné kytary. Poté přišel na řadu vyprávěč pohádek. Zpěvavým hlasem vyprávěl o umírající žábě, o vlku-pastevci, o starém lvu a o lišce a koze. Všichni pozorně poslouchali, byl jsem však rád, když to skončilo a my se mohli odebrat k odpočinku. Bej nás zavedl do veliké místnosti, podél jejíchž stěn stály dívaný, a popřál nám dobrou noc.

LOV NA MEDVÉDA

Druhého dne nás Kádir Bej probudil slovy:
"Vstávejte, chcete-li opravdu na hon. Za chvíli vyrazíme."
Spali jsme podle zdejšího zvyku v šatech, a tak jsme mohli jít skoro hned. Dostali jsme kávu a studenou pečeni; po snídani jsme vsedli na koně. Cestou do Miják jsme projeli několika kurdskými vesnicemi, obklopenými dobře zavlažovanými zahradami. Krátce před vesnicí Miják terén prudce stoupal a museli jsme přejít průsmyk, kde nás čekalo několik mužů. To bylo bejovi nápadné a hned se jich otázal, proč nezůstali v Miják.

"Ó beji, včera se stalo mnoho věcí, o kterých ti musíme podat zprávu," odpověděl jeden z nich. "Dohúb ti již jistě vyprávěl, že nestoriáni opustili dolní vesnici. Dnes v noci byl jeden z nich v horní vesnici a jistému muži, kterému je nakloněn, naléhavě radil, aby co nejdříve opustil Miják, je-li mu život milý."
"A vy se bojíte?" zeptal se bej.
"Ne, jsme silní a stateční; můžeme se pustit do boje s nevěřícími. Ale ráno jsme slyšeli, že křesťané již pobili muslimské obyvatele v Savitě, Mijániši, Murghi a Lízánu a že i poblíž Zeraru vypálili několik domů. Jeli jsme ti naproti, aby ses o tom co nejdříve dozvěděl."
"Tak pojďme! Uvidíme, co je na tom pravdy."
Sjeli jsme co nejrychleji dolů a brzy jsme byli na místě, kde se cesty k horní a dolní vesnici rozcházely. Odbočili jsme nahoru, protože tam byl bejův dům. Čekal tu houf Kurdů, ozbrojených dlouhými kopími i oštěpy. Byla to jeho lovecká družina.
Sestoupili jsme s koní a správce domu nám přinesl občerstvení. Venku zatím bej zjišťoval, jaká je situace mezi nestoriány. Výsledek ho zřejmě uspokojil, protože se při vstupu usmíval jako člověk, kterého zbytečně obtěžovali.
"Hrozí nějaké nebezpečí?" zeptal jsem se.
"Vůbec ne. Křesťani opustili své vesnice, aby již nemuseli platit peněžní pokuty, a u Zeraru shořel nějaký starý dům. Ti strašpytlové hned mluví o povstání a krveprolití, a zatím nevěřící jsou rádi, když jim dáme pokoj. Pojďte! Pojedeme k Zeraru. Budeme mít příležitost se přesvědčit, že mužové v Miják poněkud přehánějí."
"Rozdělíme se?" zeptal jsem se.
"Proč?" odpověděl poněkud udiven.
"Mluvil jsi přece o dvou medvědích rodinách."
"Zůstaneme pohromadě a zničíme jednu a pak druhou."
"Je to daleko odtud?"
"Moji lidé šli po stopě. Sdělili mi, že stačí jet půl hodiny. Chceš se s námi opravdu vydat na medvědy?"
Přisvědčil jsem.
"Dám ti tedy několik oštěpů," nabídl mi bej.
"K čemu?"
"Cožpak nevíš, že kulkou nemůžeš medvěda skolit? Padne teprve, když v jeho těle trčí mnoho oštěpů."
V tomto okamžiku jsem si nedokázal udělat o Kurdech a jejich zbraních obrázek. Bud byli lovci zbabělí, nebo měli špatné zbraně.
"Můžeš si oštěpy nechat!" odpověděl jsem. "Mně postačí na medvěda kulka."
"Dělej, jak chceš," řekl Kádir Bej, "ale alespoň zůstaň v mé blízkosti, abych tě mohl v případě potřeby ochránit!"
"Alláh tě ochraňuj tak, jak ty chceš ochránit mě!"
Vyjeli jsme z vesnice. Celá lovecká skupina vypadala, jako bychom chtěli lovit gazely. Neměl jsem v jejich výstroj velkou důvěru. Nejdříve jsme jeli dolů do údolí a pak zase vzhůru do kopců, roklemi i lesy, až jsme konečně zastavili v bučině s hustým podrostem.
Uspořádání naší lovecké společnosti bylo podivné. Zůstali jsme totiž všichni na koních a vytvořili půlkruh, přičemž na začátku lovu byl rozestup asi čtyřicet kroků.
"Smíme střílet, až se medvěd ukáže?" zeptal jsem se nedočkavě.
"Můžete. Ale nepodaří se vám ho skolit. Proto hned utečte!"
"A co uděláš ty?"
"Až se medvěd objeví, zabodne mu nejbližší lovec do těla oštěp a bude prchat tak rychle, jak jej kůň ponese. Medvěd se pustí za ním a další lovec bude pronásledovat medvěda. Také ten zabodne oštěp medvědovi do těla a uprchne. Medvěd se obrátí na útěk a ostatní medvěda zdrží. Do těla se mu zabodne tolik oštěpů, že vykrvácí."
Přeložil jsem to Angličanovi.
"Zbabělý lov!" nadával. "Škoda kůže! Uzavřeme spolu obchod?"
"Jaký obchod?"
"Chci od vás koupit medvěda."
"Když se mi podaří ho složit."
"Pche! Ale kdež! Chci ještě živého."
"To je ale divný obchod!"
"Proč? Kolik za něj chcete?"
"Nemohu přece prodat medvěda, když ho ještě nemám."
"Nechci, abyste ho měl. Až se tu objeví, zastřelíte mi ho před nosem. Ale já ho chci zastřelit sám, proto vám právo na něj odkoupím."
"Kolik dáte?"

"Padesát liber, pane. Stačí?"
"To je víc než dost. Chtěl jsem jen vědět, kolik dáte. Neprodám své právo."
Lindsay se zatvářil sveřepě.
"Proč ne? Nejsem snad vaším přítelem?"
"Dám vám je. A poraďte si s medvědem sám!"
Angličan samou radostí roztáhl ústa od ucha k uchu.
"A těch padesát liber přece dostanete!" řekl.
"Nevezmu si je."
"Tak se vyrovnáme jinak! Yes!"
"Já vám dlužím mnohem víc. Ale jednu podmínku si přece jen kladu. Chtěl bych vidět, jak Kurdové loví, a proto bych nerad, abyste střílel hned. Ať zasadí nejdříve několik ran oštěpem!"
"Tu radost vám udělám."
"Ale dejte si pozor! Střelte medvěda do oka nebo přímo na komoru, jakmile se vztyčí. Zdejší medvědi sice nejsou příliš nebezpeční, člověk ale nikdy neví."
"Hm! Prokážete mi laskavost?"
"Je-li to v mé moci, velmi rád!"
"Půjčte mi svou pušku. Je mnohem lepši než moje. Vyměníme si je na chvíli?"
"Pokud mi slíbíte, že se nedostane do pracek medvědovi!"
"Nechám si ji ve vlastních."
"Tak si pušku vezměte!"
Vyměnili jsme si je. Lindsay byl sice dobrý střelec, přesto jsem byl zvědav, jak se zachová, až bude stát před medvědem.
Polovina Kurdů doprovázená psy teď odjela, aby dělala náhončí, Ostatní lovci vytvořili půlkruh. Halef a Arabové si vzali oštěpy a zařadili se do řetězce lovců. Mne s Angličanem si bej ponechal při sobě. Svého psa jsem nepustil nadhánět, byl stále se mnou.
"Vaši psi medvěda nestaví, oni ho nadhánějí?" zeptal.jsem se.
"Nemohou ho stavět, utíká před nimi."
"Tak je zbabělý."
"Však ho poznáš."
Trvalo dost dlouho, než jsme poznali podle hluku, že se náhončí dali do pohybu. Pak zazněl hlasitý štěkot a voláni. Štěkot se rychle přibližoval, volání trochu pomaleji. Po několika minutách nám bylo hlasité zavytí znamením, že jeden ze psů je zraněn.
"Teď dej pozor, efendi!" varoval bej. "Přijde medvěd."
A skutečně. V blízkém podrostu to zapraskalo a objevil se černý medvěd. Nebyl to žádný obr. Dobrá rána by ho musela skolit. Když nás uviděl, zastavil se, aby si v klidu rozmyslel, co si za takových okolností počít. Polohlasné zamručení prozradilo, že je mrzutý, a jeho očka po nás nevraživě pokukovala. Bej mu nenechal čas na rozmyšlenou. Tam, kde jsme stáli, byly stromy řidší, takže se mohl na koni celkem volně pohybovat. Kádir Bej se přiblížil k medvědovi, těsně před ním prudce hodil jeden z oštěpů tak, že se zvířeti zabodl do těla, a ihned otočil strachy se chvějícího koně.
"Uječ, efendi!" zavolal ještě a proletěl na koni mezi mnou a Angličanem.
Medvěd vyrazil hlasité, bolestné zamručení. Snažil se oštěp setřást. Když se mu to nepovedlo, rozběhl se za bejem. Ihned se za nim pustili lovci, kteří stáli nejblíž, hodili své oštěpy, ale jenom jeden medvěda zasáhl. Nezůstal však trčet v jeho těle. Zvíře se ihned věnovalo novému nepříteli. Bej to zpozoroval, obrátil koně, jel znovu proti medvědovi a hodil druhý oštěp, který se zabodl ještě hlouběji než první. Ted se zvíře rozzuřilo, vztyčilo se a pokoušelo se kopiště zlomit, zatímco druzí dva jezdci na ně znovu dotírali.
"Mám ho teď střelit?" zavolal na mne Lindsay.
"Ano, skončete to trápení!"
"Tak mi podržte koně!"
Přijel ke mně, sesedl a podal mi uzdu. Právě se chtěl k medvědovi přiblížit, když tu zapraskalo křoví a objevila se medvědice. Pomalu vylézala z křoví, protože měla s sebou ještě mládě, které potřebovalo ochranu. Byla větší než samec a její hněvivý řev zněl hrozivě. Byl to nebezpečný okamžik: z jedné strany medvěd, z druhé medvědice, a my uprostřed. Ale chladnokrevný Angličan neztratil svůj klid.
"Medvědici, sire?" zeptal se mne.
"Jistě!"
"Well! Budu zdvořilý. Dáma má přednost."
Lindsay pokýval pobaveně hlavou, posunul si turban z čela a blížil se s namířenou puškou k medvědici. Když zvíře uviděl nepřítele, zatáhlo mládě mezi zadní tlapy a zvedlo se, aby Lindsaye přivítalo předními prackami.
Angličan došel k medvědici až na tři kroky, zamířil jí na hlavu stejně klidně,

jako by střílel na terč, a vypálil ránu.
"Zpět!" varoval jsem ho.
Mé varování bylo zbytečné, protože Lindsay hned uskočil stranou a držel pušku připravenou k druhé ráně. Té však již nebylo zapotřebí. Medvědice zamávala tlapami ve vzduchu, pomalu se obrátila a skácela se k zemi.
"Má dost?" zeptal se Angličan.
"Ano. Ale počkejte ještě, než se jí dotknete."
"Well! A kde je medvěd?"
"Tam naproti!"
"Zůstaňte zde! Pošlu mu druhou kulku."
"Podejte mi pušku! Nabiji nejdřív vystřelenou hlaveň."
"To trvá příliš dlouho!"
Lindsay zamířil k místu, kde se zraněný medvěd pachtil za svými pronásledovateli. Bej chtěl právě zasadit zvířeti novou ránu oštěpem, když náhle spatřil Angličana. Myslel, že je ztracen. Lindsay však zůstal klidně stát, i když viděl, že zvíře běží proti němu. Nechal je, aby se přiblížilo, vyčkal, až se medvěd napřímí k smrtelnému objetí, a pak stiskl spoušť.
Druhá rána býk právě tak úspěšná jako první.
Teď se ozval hlasitý jásot, který byl přehlušován pouze štěkotem psů.
Jen s námahou se podařilo psy od ulovených zvířat odehnat. Angličan se však vrátil klidně ke svému koni a odevzdal mi pušku.
"Můžete ji znovu nabít, sire. Yes!"
"Vezměte si svého koně!"
"Jak jsem to provedl?"
"Výborně!"
"Well! To mě těší! V Kurdistánu je krásně. Moc krásně!"
Kurdové se nepřestávali divit. Bylo to pro ně něco nevídaného, že pěší člověk, ozbrojený pouze puškou, složí dva medvědy. Lindsay se však choval vzorně.
Záhadou pro mne bylo, proč se medvědí rodina držela pohromadě, ačkoliv mládě bylo již značně vyspělé. Kurdové měli mnoho práce, aby je přemohli a svázali, protože bej z Gumri si přál mít je živé.
Šli jsme k medvědímu brlohu. Byl v nejhustším křoví a stopy ukazovaly, že rodina se skládala jen ze starých a jediného mláděte. Jeden ze psů byl mrtvý a dva byli zraněni. Mohli jsme být s výsledkem lovu celkem spokojeni.
Několik mužů s ulovenými zvířaty zůstalo na místě. Opustili jsme les a vjeli do rokle. Protékal zde potok. Cesta vedla podél břehů. Bej s oběma Haddády jel v čele průvodu. Halefa jsem uviděl v nejhustším houfu Kurdů, s kterými se domlouval živou gestikulací. Jel jsem s Angličanem až vzadu.
Bavili jsme se a neuvědomili jsme si, že zůstáváme daleko pozadu a že Kurdové jsou již z dohledu. Náhle před námi třeskl výstřel.
"Co to je?" zeptal se Angličan. "To už jsme u medvědů?"
"Asi ne."
"Kdopak to střílí?"
"Uvidíme. Musíme rychle vpřed!"
Teď zahřměla celá salva. Zdálo se, že výstřel, který prve zazněl, byl jen signálem. Pustili jsme koně tryskem. Můj vraník letěl přes obtížný terén jako šíp, náhle však zachytil podkovou za kořen. Viděl jsem jej až v posledním okamžiku, chtěl jsem koně pobídnout, aby se přes kořen přenesl, ale bylo již pozdě. Kůň se překotil a vyhodil mě daleko ze sedla. Byl to ve dvou dnech již druhý pád. Avšak dnes to nedopadlo tak šťastně jako včera. Asi jsem narazil hlavou nebo jsem se uhodil pažbou do spánku - zkrátka ztratil jsem vědomí a zůstal ležet.
Když jsem se probral, bolelo mě celé tělo. Otevřel jsem oči a zjistil, že visím mezi dvěma koni. Byl jsem přivázán za tyče upevněné k sedlům. Přede mnou a za mnou jelo asi třicet ozbrojených mužů na koních. Několik z nich bylo zraněno a byl mezi nimi i Lindsay, ale spoután. Vůdce houfu vedl mého koně za uzdu a měl i mé zbraně. Mně ponechali jen košili a kalhoty, zatímco Lindsay kromě těchto nezbytných součástí oděvu měl na hlavě i svůj krásný turban. Byli jsme zřejmě okradeni a zajati.
Tu se jeden z jezdců obrátil a uviděl, že jsem otevřel oči.
"Stát!" zvolal. "Žije!"
Ihned všichni zastavili a vytvořili kolem mě kruh. Vůdce přitočil koně a zeptal se: "Můžeš mluvit?"
Mlčení by nebylo k ničemu. Odpověděl jsem tedy, že mohu.
"Jsi Kádir Bej?" začal výslech.
"Ne, jsem cizinec ze Západu."
Posměšně se zasmál.
"Slyšíte? Je to cizinec ze Západu. A přitom jde s lidmi z Gumri a Miják na lov

medvědů a umí náš jazyk!"
"Byl jsem bejovým hostem. To, že nemluvím vaším jazykem plynně, musíte přece poznat sami. Vy jste nestoriáni?"
"Tak nám říkají muslimové."
"Kam nás vedete?"
"To se dozvíš, až tam budeme."
"Tak mě aspoň posaďte na nějakého koně."
"To by bylo i nám milejší. Ale budeme tě muset přivázat, abys nám neutekl."
Měli s sebou tolik provazů a řemenů, že počítali jistě s mnohem vydatnějším úlovkem. Natáhli provazy mezi mnou a Lindsayem, takže nebylo možné, aby jeden z nás uprchl. Angličan tuto proceduru sledoval s nevýslovným pohledem.
Pak se obrátil ke mně a tvářil se, jako by pocítil veškerou hořkost světa. Pevně sevřená ústa tvořila půlkruh a koutky úst směřovaly přímo k bradě. Nos visel dolů a připomínal zmrzlý smuteční prapor.
"Jsme v zajetí," začal jsem rozhovor. "A napůl nazí. Jak se to stalo?"
"Udělal jste kotrmelec právě tak jako včera. V poslední době v tom vynikáte! Jel jsem za vámi. Můj kůň padl přes vašeho vraníka. Pomalu jsem vstával se země. Něco se ve mně asi zlomilo. Puška ležela daleko a pás se mi při pádu rozepnul. Všechny zbraně byly na zemi. Pak přišli ti lotři a vrhli se na mne."
"Bránil jste se?"
"Ovšem! Našel jsem ale jen nůž a jednu pistoli. Proto se jim podařilo odzbrojit mne a svázat."
"Kde zůstal bej a jeho lidé?"
"Nikoho z nich jsem neviděl, slyšel jsem jen daleko vpředu střelbu."
"Dostali jsme se asi mezi dva oddíly nestoriánů."
"Pravděpodobně. Když byli hotovi se mnou, věnovali se vám. Už jsem myslel, že jste mrtvý. Jsou známy případy, kdy i dobrý jezdec si zláme vaz. Nemám pravdu, pane?"
"Možná!"
"Uvázali vás mezi dvě kobyly. Pak jsme jeli."
"Vyslýchali vás?"
"Ano! Odpovídal jsem jim. A jak! Yes!"
"Musíme dávat pozor, jakým směrem nás odvážejí. Kde je to údolí, v kterém nás zajali?"
"Přímo za námi."
"Tam také stojí slunce. Jedeme tedy na východojihovýchod. Ještě se vám líbí v Kurdistánu tolik, jako když jste narazil na ty medvědy?"
"Hm! Někdy je to mizerná země! Kdo jsou ti lidé?"
"Jsou to nestoriáni."
"Báječná křesťanská sekta! Nemám pravdu?"
"Kurdové s nimi nakládali často tak nelidsky, že se nesmíme divit, když jim to jednou chtějí oplatit."
"Mohli s tím ale počkat a začít až jindy! Co budeme dělat?"
"Nic. Aspoň teď ne."
"Neuprchneme ?"
"V téhle situaci?"
"Hm! Byly to tak hezké šaty! Krásné! Teď jsou pryč. V Gumri dostaneme jiné."
"To je to nejmenší. Co je s vašimi penězi?" zeptal jsem se.
"Pryč. A vaše?"
"Taky pryč. Ostatně jich nebylo mnoho," odpověděl jsem.
"Pěkný pořádek! Co s námi chtějí udělat?"
"Nebezpečí smrti nám nehrozí. Ti lidé nás dříve či později propustí. Ale jestli dostaneme zpátky i svůj majetek, to nevím."
"Necháte jim zbraně?"
"Nikdy. Ani kdybych je musel shánět kus po kuse v celém Kurdistánu!"
"Well! Budu je hledat s vámi!"
Jeli jsme širokým údolím mezi dvěma horskými pásy, které se táhly od severovýchodu k jihovýchodu. Pak jsme odbočili vlevo do hor, až jsme se dostali na náhorní rovinu, odkud jsme spatřili osadu, ležící východně, a dále řeku, do které se vlévalo několik potoků.
Nahoře pod duby jsme se zastavili. Jezdci sesedli s koní a i my jsme směli na pevnou zem, byli jsme však pro změnu oba přivázáni ke kmeni stromu.
Každý vytáhl něco k snědku a my jsme mohli jen přihlížet.
Nestoriáni si teď prohlíželi v klidu vše, co nám vzali. Viděli jsme, jak náš majetek jde z ruky do ruky, a kromě peněz, které pečlivě zase uschovali, vzbudily největší pozornost nových majitelů naše zbraně. Vůdce držel v rukou oba mé revolvery. Nevyznal se však v jejich mechanismu, otáčel jimi sem a tam a konečně se na mne obrátil se slovy: "To jsou střelné zbraně?"

"Ano."
"Jak se z nich střílí?"
"To se nedá vyložit, to bych ti musel předvést."
"Ukaž nám to!"
Ani ho nenapadlo, že bych ho tou malou věcičkou mohl ohrozit.
"Nepochopil bys to," řekl jsem.
"Proč ne?"
"Protože by ses nejdřív musel seznámit s mechanismem lehké pušky a s tím, jak se s ní zachází."
Myslel jsem na opakovačku. Měla právě tak jako pistole pojistku, s kterou si nestorián nedovedl poradit.
"Vysvětli mi to!" žádal.
"Už jsem ti řekl, že se to musí předvést!"
"Tady máš pušku!"
Podal mi opakovačku, a jakmile jsem ji měl v rukou, cítil jsem, že se již nemusíme ničeho bát.
"Dej mi nůž, abych mohl otevřít kohoutek!" požadoval jsem nyní.
Vůdce mi podal nůž, vzal jsem jej a odsunul pojistku hrotem, i když by k tomu stačilo lehké přitlačení prstu. Nůž jsem si nechal v ruce.
"Řekni mi, co mám sestřelit," vyzval jsem ho.
Rozhlédl se a pak řekl: "Jsi dobrý střelec?"
"Tak mi sestřel jednu z těch duběnek!" "Sestřelím ti jich pět, a nabiju pušku jen jednou." "To není možné."
"Je to možné. Mám ji nabít?"
"Nabij ji!"
"To mi ale musíš vrátit vak, který visel na mém pásu. Připevnil jsi ho ke svému."
Puška sice byla nabita, ale chtěl jsem tak dostat zpět i své náboje.
"Co to je za malé věcičky v tvém vaku?" zeptal se.
"To ti ukážu. Kdo takovou věcičku má, nepotřebuje ani prach, ani kulky, aby mohl střílet."
"Vidím, že nejsi Kurd, protože máš věci, které jsem v téhle zemi ještě nikdy neviděl. Jsi opravdu křesťan?"
"Opravdu."
"Tak mi předříkej otčenáš!"
"Nemluvím dobře kurdsky. Promiň mi, když se dopustím některých malých chyb."
Dal jsem si záležet na tom, abych svůj úkol splnil. Sice mě tu a tam poopravil, protože jsem neznal slova "pokušení" a "zbavit", ale nakonec byl spokojen.
"Opravdu nejsi muslim, protože muslim by nikdy neodříkal křesťanskou modlitbu. Pušku nezneužiješ, a proto ti vak dám."
Jeho druhové neviděli v jeho činu nic neopatrného. Všichni patřili k té skupině obyvatel Kurdistánu, která byla dlouhou dobu udržována v naprostém područí. Proto také nevěděli, jakou cenu mají zbraně v rukou odhodlaného člověka. Všichni byli ostatně zvědavi na můj výklad.
Vyndal jsem jeden náboj a dělal, jako bych pušku nabíjel. Pak jsem zamířil a udal, z které větve zmizí pět duběnek. Pětkrát jsem stiskl spoušť a duběnky spadly. Nestoriáni byli celí zkoprnělí.
"Kolikrát můžeš z pušky vystřelit?" zeptal se mě jejich vůdce.
"Kolikrát budu chtít."
"A z těch malých pušek?"
"Taky mnohokrát. Mám ti vysvětlit, jak se z nich střílí?"
"Ano."
"Půjč mi je!"
Položil jsem opakovačku vedle sebe a sáhl po revolverech. Lindsay sledoval každý můj pohyb s velkým napětím.
"Řekl jsem vám už, že jsem přišel ze Západu. Jsme mírumilovní lidé, ale když nás někdo napadne, nemůže nad námi nikdy zvítězit, protože máme zázračné zbraně. Je vás na třicet statečných bojovníků. Ale kdybychom nebyli připoutáni ke stromu a chtěli vás zabít, dokázali bychom to těmito třemi zbraněmi za tři minuty. Nevěříš mi?"
"Máme taky zbraně!" řekl nestorián nejistě.
"Nebyly by vám k ničemu, protože první, kdo by sáhl po své pušce, oštěpu či dýce, by byl taky prvním mrtvým; Jestli se však nepokusíte o odpor, nic vám neuděláme a budeme s vámi mluvit v míru."
"To všechno ale nemůžete, protože jste připoutáni ke stromu."
"Máš pravdu. Ale kdybychom chtěli, osvobodili bychom se," odpověděl jsem klidně. "Provaz je ovinut jen kolem našich těl a kolem stromu. Dal bych svému druhovi tyhle dvě malé zbraně, tak, jak to teď dělám. Pak bych vzal nůž. Podívej se,

stačí jediný pohyb a přeříznu provaz. Jsme volní."
To, co jsem popisoval, jsem zároveň také dělal. Stál jsem nyní vzpřímeně u stromu, držel opakovačku a vedle mě stál Lindsay s oběma revolvery.
Smál se na mne širokým úsměvem a napjatě čekal, co udělám, protože mým slovům nerozuměl.
"Jsi moudrý muž," řekl vůdce nestoriánů, "ale nemusels nám ničit provaz. Sedni si zase a vysvětli nám, jak se zachází s těmi malými zbraněmi!"
"Již dvakrát jsem ti řekl, že se to nedá vysvětlit, že se to musí předvést. A také vám to předvedu, jestli neuděláte to, co od vás budu požadovat."
Teď mu konečně došlo, že to myslím vážně. Spolu s ostatními povstal a všichni sahali po zbraních. "Co žádáš?" zeptal se výhružně.
"Vyslechni mě v klidu! Jsme bojovníci a zasluhujeme si úcty i v zajetí. Vy jste nás ale oloupili jako nějaké zloděje a lupiče. Žádáme, abyste nám vrátili vše, co jste nám vzali!"
"To nás ani nenapadne!"
"Tak splním tvoje přání a ukážu ti, jak se našich zbraní používá. Dávej dobrý pozor: První, kdo na nás vystřelí nebo kdo po nás hodí oštěpem, bude taky prvním, kdo zemře! Bude líp, promluvíme-li si v míru, než když vás pobijeme!"
"Zahynete taky!"
"Ale dříve usmrtíme většinu z vás!"
"Musíme vás svázat a dopravit k našemu malikoví."
"Nedovedete nás k vašemu malikoví, jestli nás chcete spoutat. Budeme se bránit. Ale když nám vrátíte všechno, co nám patří, půjdeme s vámi dobrovolně. Budeme potom před něj moci předstoupit jako bojovníci."
Tito dobří lidé nebyli vůbec krvelační a měli před našimi zbraněmi značnou úctu. Podívali se na sebe, tiše si něco šeptali a konečné se jejich vůdce zeptal:
"Co chceš nazpátek?"
"Všechno šatstvo."
"Dobře."
"Dále peníze a všechno, co bylo v kapsách."
"To si musíme ponechat, abychom to mohli dát malikoví."
"A zbraně."
"Ty si musíme ponechat taky, protože byste jich použili proti nám."
"Chceme dále své koně."
"Žádáš nemožné!"
"Tedy dobrá. Sami jste zavinili, že si vezmeme násilím, co nám patří. Jsi jejich vůdce a vzal jsi náš majetek k sobě. Musím tě tedy zabít, abych jej dostal zpět."
Zvedl jsem opakovačku. Lindsay namířil obě pistole.
"Ne, nestřílejte!" zvolal. "Půjdete dobrovolně s námi, když vám všechno dáme?"
"Ano," odpověděl jsem.
"Přísahej!"
"Říkám vám to. A mé slovo platí jako přísaha."
"Nepoužiješ svých zbraní proti nám?"
"Ne. Jen kdybych se musel bránit."
"Dáme ti tedy všechno zpátky."
Promluvil opět tiše se svými lidmi a vysvětloval jim, že o náš majetek nepřijdou. Konečně před nás všechno položili. Nepohřešovali jsme ani to nejmenší. Oblékli jsme si šaty a Lindsay mě požádal, abych mu řekl, co jsem dohodl. Nad výsledkem se zašklebil:
"Co jste to udělal! Vždyť jsme byli skoro na svobodě!"
"Myslíte? V každém případě by došlo k přestřelce!"
"Všechny bychom postříleli!"
"Pět nebo deset, ale pak by s námi byl konec. Kromě toho jsem nemohl tak mrzce zklamat důvěru jejich vůdce. Buďte rád, že máme zase své věci. Další se uvidí!"
"Kam nás vedou?"
"To se ještě dozvíme. Ostatně buďte ujištěn, že nám naši přátelé pomohou. O Halefovi jsem si jist, že se o to bude snažit ze všech sil."
"Také myslím. Hodný chlapík!"
Když jsme se oblékli, nasedli jsme na koně a pokračovali v jízdě. Stačilo by teď, abych pobídl koně, a získal bych zpět svobodu. Ale dal jsem slovo a to jsem musel dodržet. Jel jsem proto vedle vůdce, který nás neustále sledoval starostlivými pohledy.
"Ptám se tě znova, kam nás vedeš," začal jsem rozhovor.
"To rozhodne malik."
"Kde je?"
"Počkáme na něj v předhůří."
"Který je to malik?"

"Lizánský."
"Tak je teď v Lízánu a přijede později?"
"Jel za bejem z Gumri."
"Aha, a proč jste se od něho odpojili?"
"Nepotřeboval naši pomoc, protože viděl, že bej má s sebou jen málo lidí. Když jsme se vraceli, našli jsme vás."
Teď jsem tedy věděl, jak se vše sběhlo. Nepřítel byl tak početný, že se naši přátelé k nám nemohli probít.
Brzy zase cesta klesala a před námi leželo údolí Žábu v délce několikahodinové jízdy. Za dvě hodiny jsme se dostali k samotě, která se skládala z pouhých čtyř budov. Tři byly z hlíny, čtvrtá měla silné kamenné zdi. Byla jednopatrová a obklopovala ji velká zahrada.
"Jsme na místě," řekl vůdce.
"Komu patří tento dům?"
"Malikovu bratru. Zavedu tě k němu."
Zastavili jsme před budovou, a právě když jsme chtěli sesednout s koní, zaslechl jsem hlasité supění. Obrátil jsem se a uviděl psa, který dlouhými skoky běžel po stráni. Byl to můj Dogan, kterého jsem krátce před přepadem svěřil Halefovi. Provaz, na kterém jej Halef vedl, byl přetržen a pes se instinktem dostal na mou stopu. Když mě uviděl, radostně štěkal a skákal, takže jsem měl dost práce, abych ho uklidnil. Dal jsem mu otěže svého koně mezi zuby a mohl jsem si být jist, že mi ho nikdo nepozorovaně neodvede.
Pak nás uvedli do domu. Vůdce s námi vystoupil po schodech a naznačil nám, abychom na něj počkali v malém pokojíku. Trvalo to nějakou dobu, než se vrátil.
"Máte vejít," řekl. "Ale odložte nejdřív zbraně."
"Proč to?" "Malikův bratr je kněz."
"Ale vždyť tys měl taky zbraně, když jsi k němu šel!"
"Jsem jeho přítelem."
"Snad se nás nebojí?"
"Bojí."
"Může být klidný. Když to myslí poctivě, nebude v nebezpečí."
Vůdce nás uvedl do místnosti, kde čekal pán domu. Byl to slabý postarší člověk a jeho od neštovic podobaný obličej na mě neudělal příliš dobrý dojem. Pokynul a náš průvodce odešel.
"Kdo jste?" zeptal se bez pozdravu.
"Kdo jsi?" opáčil jsem právě tak úsečně.
Svraštil čelo.
"Jsem bratr lizánského malika."
"A my jsme zajatci lizánského malika."
"Nechováš se tak, jako bys byl zajatcem."
"Protože jím jsem dobrovolně a bezpečně vím, že jím dlouho nezůstanu."
"Dobrovolně? Vždyť tě snad nezajali s tvým svolením?"
"To ne. My jsme se však osvobodili a vaše muže jsme následovali dobrovolně, abychom nebyli nuceni je pobít. Asi ti o tom nevyprávěli."
"Tomu nevěřím."
"Budeš muset uvěřit."
"Byl jsi u beje z Gumri" pokračoval. "Jak ses k němu dostal?"
"Vyřizoval jsem mu pozdravy od jeho příbuzných."
"Nejsi tedy jeho vazalem?"
"Ne, jsem tu cizí."
"Slyšel jsem, že jsi křesťan."
"Slyšel jsi správně."
"Ale ty jsi křesťan, který věří v nepravé učení!"
"Jsem přesvědčen o tom, že je to to pravé."
"Nejsi misionář?"
"Nejsem. Jsi kněz?" optal jsem se na oplátku.
"Kdysi jsem se chtěl stát knězem," odpověděl.
"Kdy sem přijde malik?"
"Ještě dnes. Hodina jeho příjezdu je však ještě nejistá."
"Do té doby mám zůstat zde v domě?"
Přisvědčil a já jsem pátral dál:
"Jako co?"
"Jako to, čím jsi, jako zajatec."
"A kdo mě zadrží?"
"Mí lidé a tvé slovo."
"Tví lidé mě nemohou zadržet a svůj slib jsem přece již splnil. Řekl jsem, že je budu následovat. A to jsem učinil."
Nestorián chvíli přemýšlel.

"Máš pravdu. Nebudeš tedy mým zajatcem, nýbrž hostem."
Zatleskal a vešla stará žena.
"Přines dýmky, kávu a rohože!" rozkázal.
Nejdříve přinesla rohože a my jsme se posadili po obou stranách muže, který si dával říkat kněz, protože se kdysi chtěl stát knězem. Byl teď přívětivější, a když přišly dýmky a tabák, dokonce nám i zapálil. Vyptával jsem se ho na poměry, v jakých žijí nestoriánští Chaldejci, a dozvěděl jsem se otřesné věci.
Bojovníci se utábořili kolem domu. Byli to, jak jsem se dozvěděl, chudí prostí zemědělci, tedy podle nomádů a válečníků lidé nízkého stavu. Neuměli zacházet se zbraněmi a z neopatrných výroků našeho hostitele jsem pochopil, že z deseti pušek jich sotva pět skutečně střílí.
"Budete jistě unaveni," řekl, když jsme vypili kávu. "Dovolte, abych vám teď ukázal váš pokoj!"
Zvedl se a otevřel dveře. Zdánlivě ze zdvořilosti se postavil stranou, aby nás pustil napřed. Sotva jsme však byli uvnitř, zabouchl dveře a zasunul závoru.
"Ó! Co je to?" zvolal Lindsay.
"Zákeřnost. Co jiného?"
"Nechal jste se přelstít!"
"Ne. Tušil jsem to."
"Tak proč jste sem chodil, když jste to tušil?"
"Protože jsem si skutečně chtěl odpočinout. Po tom pádu mě bolí ještě celé tělo."
"Odpočinout jsme si mohli přece jindy a ne tady jako zajatci!"
"Nejsme zajatci. Prohlédněte si ty dveře, na které jsem se díval již při naší rozmluvě s tím povedeným knězem. Stačí do nich několikrát kopnout nebo praštit do nich pažbou a jsme venku."
"Tak to hned zkusme!"
"Nehrozí nám tady žádné nebezpečí."
"Chcete snad počkat, až přijde ještě víc lidí? Teď nám nebude zatěžko skočit do sedla a odjet."
"Mě to dobrodružství láká. Máme teď nejlepší příležitost, abychom poznali poměry v této křesťanské sektě."
"Na to nejsem moc zvědavý. Svoboda je mi milejší!"
Tu jsem uslyšel Dogana nejprve zlostně zavrčet a pak zaštěkat oním charakteristickým způsobem, který mi oznamoval, že se musí bránit proti útočníkovi. Jediné okénko v místnosti bylo tak malé, že jsem jím nemohl prostrčit ani hlavu, a kromě toho vedlo na opačnou stranu. Nevěděl jsem, co se děje venku. Uslyšel jsem však ještě jedno krátké zaštěkání a potom hned následoval výkřik. Nesměli jsme již déle otálet.
"Pojďte, sire Davide!"
Opřel jsem se rameny o dveře, které trochu povolily.
"Vezměte pažbu!" poradil mi Lindsay a sám se chopil své pušky.
Stačilo pár ran a dveře byly na padrť. V místnosti, kde jsme předtím seděli, stáli teď čtyři muži, kteří měli za úkol nás hlídat. Namířili na nás sice své pušky, ale nevypadali tak, jako by to mysleli vážně.
"Stůjte! Zůstaňte, kde jste!" řekl jeden z nich dost mírně.
Odstrčil jsem ho a běžel dolů, kde nestoriáni utvořili veliký kruh kolem našich koní. Ležel tam na zemi náš milý hostitel a pes na něm.
"Pryč, pane?" zeptal se Lindsay.
"Ano"
V příštím okamžiku jsme byli na koních.
"Stůjte, budeme střílet!" volalo několik mužů.
Namířili na nás sice, ale my jsme nedbali.
"Dogan, geri!"
Pes vyskočil. Vzal jsem pušku do ruky a zatočil jí nad hlavou. Lindsay udělal totéž a naši koně prorazili kruh. Padly dva výstřely, které nám však neublížily. Za hlasitého křiku nasedli nestoriáni na koně, aby nás pronásledovali.
Dobrodružství mělo naším zajetím počínaje skoro komickou příchuť.
Byl to přesvědčivý důkaz, že tyranie je s to zničit vnitřní sílu celého národa. Co bychom zmohli proti přesile, jako byla tato, kdyby v nestoriánech zůstalo alespoň trochu bojového ducha!

PRONÁSLEDOVÁNÍ
Neohlíželi jsme se již na své pronásledovatele a jeli jsme co nejrychleji zpět. Když jsme se dostali k návrší, byli nestoriáni daleko za nami.
"Těch se již nemusíme bát!" řekl Lindsay.
"Můžeme ale narazit na další skupinu, která je před"
"Vyhneme se jí."

"Všude to nebude možné."
"Probijeme se. Well!"
"Sire Davide, není to tak jednoduché. Myslím si totiž, že nestoriáni, s nimiž jsme se střetli, tvořili jen špatně ozbrojenou a nepříliš statečnou zálohu malikových houfů. Na nás si troufli, protože jsme byli jen dva a kromě toho dočasně bezbranní."
"Já se ale nenechám zase chytit! Yes!"
"Ani já nemám nejmenší chuť, člověk ale nikdy neví, co ho potká."
Rychle jsme se vraceli přes náhorní rovinu, kde jsme chvíli odpočívali. Díval jsem se dalekohledem na údolí a svahy, které ležely před námi. Nezpozoroval jsem nic podezřelého, a proto jsme se vydali znovu na cestu. Konečně jsme se dostali až k místu, kde jsme byli zajati. Lindsay zde chtěl odbočit vpravo, protože to byl směr, kterým se rozkládala vesnice Miják a také naše loviště, ale já váhal.
"Nepojedeme radši doleva?" zeptal jsem se. "Tam byli naši přátelé přepadeni. Bylo by asi rozumné prohlédnout si to místo."
"Setkáme se s nimi v Miják nebo v Gumri," odpověděl.
"Gumri je nalevo. Pojeďte!"
"Dostaneme se do nového nebezpečí!" varoval Lindsay.
Ale já mu neodpověděl, zahnul jsem doleva a on mě poněkud rozmrzele následoval. Uviděl jsem kořen, který způsobil můj pád, a asi osm set kroků dále jsme našli zabitého koně, jemuž sundali sedlo a postroj. Řídká tráva a nízké křoviny byly úplně rozdupány. I kameny potřísněné krví nasvědčovaly tomu, že zde došlo ke střetnutí. Stopy boje vedly dále do údolí. Kurdové zřejmě prchali a nestoriáni je pronásledovali. Angličana to rozčililo. Na svoje dřívější váhání již ani nepomyslel a pobídl koně do klusu.
"Pojďte, pane! Musíme se podívat, co se stalo!" zavolal na mě.
"Opatrně!" napomenul jsem ho. "Údolí je široké a otevřené. Kdyby se nepřítel vrátil, uvidí nás. A pak je s námi konec."
"To je mi jedno. Musíme přece pomoci našim."
"Teď už nás asi nebudou potřebovat."
Lindsaye však nebylo možno zarazit. Podvolil jsem se mu a jel za ním otevřeným údolím, ačkoliv bych byl dal přednost skrytější cestě.
Daleko před námi tvořilo údolí zákrut, za který jsme zatím neviděli. Po chvíli jsme našli nahou mrtvolu. Byl to Kurd, to bylo zřejmé z jeho čupřiny. Konečně jsme dospěli až k zákrutu. Sotva jsme však popojeli sto kroků, vynořily se z křovin ozbrojené postavy. Dva z bojovníků uchopili mého koně za uzdu a několik dalších mě přidržovalo za nohy a ruce, abych se nemohl bránit. Stejně dopadl i Angličan - vězel uprostřed houfu nepřátel, takže se jeho kůň nemohl vůbec hnout. Ptali se ho něco, on však nerozuměl a ukázal na mne.
"Kdo jste?" zeptal se mě jeden z nich.
"Jsme přátelé nestoriánů. Co od nás chcete?"
"Nejsme nestoriáni. Tak nám říkají naši nepřátelé. Jsme Chaldejci. Ale vy jste Kurdové!"
"Nejsme ani Kurdové, ani Turci, ani Arabové. Máme na sobě šaty, jaké se tady nosí, ale jsme cizinci."
"Dovedu vás k malikovi, ten ať rozhodne o vašem osudu."
"Kde je?"
"Tam dole. Jsme předvoj a viděli jsme vás přijíždět."
"Budeme vás tedy následovat. Pusťte mě!"
"Sestup!"
"Dovol, abych zůstal na koni! Upadl jsem a nemohu dobře chodit."
"Tak jeďte na koních, ale my je povedeme. Na útěk nepomýšlejte, zastřelíme vás!"
To znělo energicky a bojovně. Tito muži působili zcela jiným dojmem než předchozí nestoriáni. Vedli nás údolím dolů. Můj pes šel vedle mne a stále mě pozoroval. Na žádného z nepřátel nezaútočil, protože jsem zachoval klid. Vpravo se do potoka vléval malý potůček. Vytékal z úzkého údolí, které přecházelo dosti širokým ústím do údolí hlavního. Zde tábořilo asi šest set bojovníků a jejich koně se pásli opodál. Náš příchod sice vzbudil pozornost, ale nikdo nás nezastavil.
Zavedli nás k jedné z největších skupin bojovníků, v jejímž středu seděl muž mohutné postavy. Naše průvodce uvítal slovy:
"Přivádíte je? Dobře! Vraťte se zase na své stanoviště!"
To, že se blížíme, mu oznámili zřejmě již v době, kdy jsme nic netušíce vjeli do léčky. Malik byl svému bratru trochu podoben. Rychle jsem se po díval na druhou skupinu. Uprostřed seděl totiž bej z Gumri, Ahmad el Gandúr a Halef. Byli odzbrojeni a pečlivé střeženi. Nikdo z nich však nebyl spoután. Byli natolik duchapřítomní, že nedali při pohledu na. nás najevo překvapení. Malik nám

pokynul, abychom sesedli s koní.
"Pojďte blíž!" přikázal. Vstoupil jsem do kruhu a sedl si bez okolků vedle něho. Angličan učinil totéž. Malik se na nás udiveně podíval, ale neřekl nic.
"Bránili jste se?" zeptal se.
"Ne," odpověděl jsem krátce.
"Ale máte přece zbraně!"
"Proč bychom měli zabíjet Chaldejce, když jsme jejich přátelé? Jsou přece křesťani jako my."
Zpozorněl a zeptal se:
"Vy jste křesťani? A odkud?"
"Města, kde jsme se narodili, neznáš. Leží daleko a žádný z vás tam ještě nebyl."
"Proč přicházíte do naší země?"
"Chceme zjistit, zda s vámi můžeme obchodovat."
"Jaké zboží jste přinesli?"
"Ještě nic. Chceme nejdříve vědět, co potřebujete, a pak o tom povíme našim obchodníkům."
"Proč máte tolik zbraní, když jste přijeli jen kvůli obchodu?"
"Nosit zbraň, to je právo svobodného muže. Kdo cestuje beze zbraně, je často považován za sluhu."
"Tak vyřiďte vašim obchodníkům, aby nám dodali zbraně. Žije zde mnoho mužů, kteří se také chtějí stát svobodnými lidmi. Musíte být velmi odvážní, když se nebojíte cestovat cizími zeměmi. Máte někoho, kdo vás tu ochraňuje?"
"Ano. Mám pádišáhovo buyrultu."
"Ukaž mi je!"
Podal jsem mu listinu a viděl jsem, že umí číst. Malik byl tedy vzdělaný člověk. Vrátil mi listinu.
"To je ochrana, která ti tu není nic platná. Vidím však, že nejste obyčejní bojovníci, a to je pro vás dobře. Proč ale mluvíš jen ty sám? Proč nepromluví i tvůj společník?"
"Mluví jen svou mateřštinou."
"Co hledáte zde, v této zapadlé končině?"
"Viděli jsme stopy boje a zajímalo nás, co se stalo."
"Kde jste spali minulou noc?"
"V Gumri," řekl jsem bez zaváhání.
Zvedl hlavu překvapením a pronikavě si mě prohlížel.
"To se opovažuješ říci mně?"
"Ano, vždyť je to pravda."
"Pak jsi bejovým přítelem. Jak to, že jsi nebojoval po jeho boku?"
"Zůstal jsem zpět a nemohl jsem mu již pomoci, protože mezi ním a mnou byli tví lidé."
"Zaútočili na vás?"
"Ano."
"Bránili jste se?"
"Jen trochu. Oba jsme totiž v okamžiku, kdy přijeli, spadli s koní. Byl jsem v bezvědomí a můj přítel ztratil své zbraně. Zabili jsme jednoho koně a dva lidi zranili."
"Co se stalo pak?"
"Svlékli nás, přivázali na koně a odvedli k tvému bratrovi."
"A teď jste zase tady! Jak je to možné?"
Vyprávěl jsem mu vše podrobně, prvními okamžiky našeho zajetí počínaje až do chvíle, kdy nás znovu chytili. Jeho oči se stále rozšiřovaly a nakonec zvolal udiveně:
"Oadra ísá - pro Krista Pána! Tohle vykládáš ty mně? Bud jsi veliký hrdina, nebo lehkomyslný člověk, nebo hledáš smrt!"
"Nic takového. Vykládám ti to, protože muž nemá lhát a protože se mi líbí tvůj obličej. Nejsi lupič ani tyran, před nímž by se člověk musel chvět, jsi ctihodný vládce svých poddaných, který miluje pravdu a který ji taky chce slyšet."
"Ovšem, a máš štěstí, že jednáš tak, jak jsi jednal. Kdybys nemluvil pravdu, byl bys ztracen."
"Jak bys zjistil, že jsem lhal?" zeptal jsem se.
"Vím toho o tobě dost. Cožpak nejsi ten muž, který bojoval s Haddády proti jejich nepřátelům?"
"To jsem."
"Nejsi ten člověk, který bojoval s Jezídy proti mosulskému mutasarrifovi?"
"Máš pravdu."
"Nejsi ten, kdo osvobodil Ahmada el Gandůra z vězení v Amádíji?"
"Ano, osvobodil jsem ho."

"Člověk, který dosáhl i osvobození dvou Kurdů z Gumri?"
"Ano."
Divil jsem se stále víc. Jak mohl tento nestoriánský vůdce vědět tolik o mé osobě?
"Odkud to všechno víš, maliku?" zeptal jsem se.
"Neuzdravil jsi dívku v Amádíji, která snědla jedovaté plody?"
"Ano. Ale jak víš i tohle?"
"Její prabába se jmenuje Mara Durima, viď?"
"Ano. Znáš ji snad?"
"Byla u mne a vyprávěla mi o tobě vše, co se dozvěděla od tvého sluhy. Věděla, že možná pojedeš naším krajem, a žádala, abych se stal tvým přítelem."
"Jak ale můžeš vědět, že právě já jsem člověk, o kterém ti vyprávěla?"
"Cožpak jsi včera v Gumri nelíčil svá dobrodružství? Máme tam svého člověka, který nám o všem podává zprávy. Tak jsme se dozvěděli jak o dnešním lovu, tak i o tom, že se ho účastníš. Vyslal jsem oddíl svých bojovníků, aby tě zajali a odvedli. Viděl jsem ze svého úkrytu, žes zůstal pozadu, a nechtěl jsem, aby se ti něco v boji stalo."
Znělo to tak fantasticky, že jsem tomu nechtěl ani uvěřit. Teď jsem tedy věděl, proč se k nám bojovníci chovali tak podivně, i když tím, že nám vzali šaty, zašli rozhodně trochu daleko.
"Co teď uděláš?" zeptal jsem se malika.
"Vezmu tě s sebou do Lízánu, abys byl mým hostem."
"A co mí přátelé?"
"Tvého sluhu i Ahmada el Gandúra propustím."
"A bej?"
"Je mým zajatcem. Teprve naše shromáždění rozhodne, jak s ním naložíme."
"Chcete ho usmrtit?"
"Možná."
"Pak s tebou nemohu jít. Jsem bejovým hostem. Jeho osud je i osudem mým."
"Mara Durima mi řekla, že jsi statečný bojovník. Uvaž však, že statečnost vede často do záhuby, není-li doprovázena rozvahou. Tvůj druh zřejmě neporozuměl tomu, o čem jsme mluvili. Promluv si s ním a zeptej se ho na jeho názor, než se rozhodnete!"
Obrátil jsem se k Angličanovi:
"Sire Davide, dostalo se nám přijetí, o jakém se mi ani nesnilo."
"Tak? Zlé?"
"Ne, přívětivé. Malik nás zná. Ta stará žena, jejíž pravnučku jsem v Amádíji vyléčil, mu o nás vyprávěla. Máme být jeho hosty v Lízánu."
"Well! Velice dobré! Báječné!"
"Ale pak se projevíme vůči bejovi z Gumri jako nevděčníci. Zůstane zajat a hrozí mu smrt."
"Hm! Nepříjemné! Je to dobrý chlapík!"
"Jistě! Snad by bylo možné upláchnout odtud i s Kádirem Bejem."
"Jak?" "Zajatci nejsou spoutaní. Každý z nich potřebuje jen koně. Když rychle vyskočí do sedla a okamžitě odjedou, mohli bychom jim snad krýt záda. Domnívám se totiž, že na mne nestoriáni nebudou střílet. A koně našich druhů se pasou tady poblíž."
"Hm! To jim vyvedeme pěkný kousek! Výborně!"
"Tak dávejte pozor!"
Obrátil jsem se zase k malikoví.
"Na čem jste se dohodli?" zeptal se mě.
"Zůstaneme bejovi věrni."
"Odmítáte tedy mé přátelství?"
"Ne. Ale dovolíš nám, abychom splnili svou povinnost. Teď odejdeme, ale říkám ti upřímně, že se vynasnažíme ze všech svých sil, abychom ho osvobodili."
Usmál se a řekl:
"Půjdete-li a zavoláte-li všechny jeho bojovníky, bude pozdě, protože nás tu již nenajdete. Ale vy toto místo vůbec neopustíte, protože chcete-li mu pomoci, je mou povinností vás zadržet."
Zvedl jsem se. Lindsay stál již u svého koně.
"Zadržet?" zeptal jsem se, ale jen proto, abych získal čas. Mezitím jsem Halefovi posunkem ukázal pasoucí se koně a východ z údolí. "Domníval jsem se, že mě nechceš zajmout."
"Nutíš mě k tomu, ačkoliv by sis mohl lehce uvědomit, že všechny tvé snahy jsou marné."
Viděl jsem, že mi Halef porozuměl. Šeptal cosi ostatním a všichni se na mne pozorně dívali.
"Maliku, něco ti povím," řekl jsem nestoriánskému vůdci. Přistoupil jsem k němu

a položil mu ruku na rameno, protože jsem zpozoroval, že se blíží rozhodující okamžik. "Pohlédni údolím vzhůru!"
Otočil se a obrátil se k zajatcům zády. Pak se zeptal: "Proč?"
"Zatímco se díváš na tuto stranu, stane se za tvými zády něco, co považuješ za nemožné."
"Co tím myslíš?" řekl udiven. Neodpověděl jsem mu hned.
A skutečně. Zajatci vyskočili a hnali se ke koním. Vyšvihli se na ně, ještě než zaznělo první varovné zvolání. Také Angličan nasedl a následoval je.
"Tvoji zajatci prchají," odpověděl jsem teď klidně.
Použil jsem zcela dětinské lsti, abych na několik rozhodujících vteřin odpoutal pozornost nestoriánů od zajatců. Ale podařilo se to. Prudce se otočil.
"Za nimi!" vykřikl a skočil ke svému koni. Byl to plavý, výborně stavěný kurdský hřebec. S tímto zvířetem by asi uprchlíky brzy dohonil. Musel jsem tomu zabránit. Skočil jsem proto za ním a tasil dýku. Chtěl zrovna uchopit uzdu, když jsem jeho koni zasadil dýkou silnou ránu do zadního stehna.
Kůň vyhodil všemi čtyřmi a splašil se.
"Zrádče!" vykřikl malik a skočil po mně.
Odhodil jsem ho, doběhl několika skoky ke svému vraníku, vyšvihl se na něj a ujížděl odtud.
Uprchlíci věděli, že nahoře v údolí stojí nestoriánský předvoj, a proto se dali vpravo dolů. První pronásledovatele jsem předjel a dosáhl jsem toho, že mezi námi vznikla dostatečně veliká vzdálenost. Teprve pak jsem zastavil a přiložil pušku k líci.
"Zastavte! Střelím!"
Neslyšeli. Dvakrát jsem stiskl spoušť a zastřelil první dva koně. Ostatní jezdci se zarazili a zastavili. Jezdci v dalších řadách se však tlačili vpřed, a tak jsem vypálil ještě třikrát. Toto zdržení uprchlíkům umožnilo, aby se ztratili z dohledu. Ted přijel i malik na svém plavém koni, kterého se mezitím podařilo zase chytit. Přehlédl situaci a vytáhl z opasku pistoli.
"Zastřelte ho!" zlostně zvolal a jel ke mně.
Ted jsem konečně i já obrátil svého koně a dal se na útěk. Vše záleželo na rychlosti mého koně. Položil jsem mu ruku mezi uši. "Říhu!"
Vraník vyrazil jako šíp. Jeho dlouhá hříva vlála ve větru jako vlajka. Za minutu mě malik již nemohl zasáhnout žádnou puškou. Dostal jsem se k prvnímu zákrutu údolí a mí přátelé právě mizeli za druhým. Náhle jsem dostal nápad. Nadlehčil jsem se v sedle a hřebec uháněl tak rychle, že i chrt zůstal vzadu. Za tři minuty se mi podařilo mé druhy dohonit. Pobízeli své koně k co nejrychlejšímu trysku. "Ještě rychleji!" volal jsem. "Ještě chvilku vydržte! Pokusím se malika zmást."
"Jak?" otázal se bej.
"Nemám teď čas vám to vysvětlovat. Dnes večer se všichni sejdeme v Gumri."
Zarazil jsem koně a ostatní uháněli dál. Brzy zmizeli za dalším zákrutem.
Vrátil jsem se kousek zpět a zahlédl pronásledovatele daleko nahoře v údolí s malikem v čele. Vypočítal jsem si, kdy asi dorazí na moje nynější stanoviště, a pomalu jsem se zase obrátil, pobídl koně do klusu a pak do trysku. Dogan mě dohonil a brzy se objevili i pronásledovatelé, kteří si přirozeně mysleli, že jsem své druhy ještě nedohonil, ale že znám cestu, kterou se dali.
Zabočil jsem do vedlejšího údolí, odkud vytékal potůček. Údolí bylo kamenité a jen místy porostlé. Musel jsem zpomalit a brzy jsem zjistil, že malik jede za mnou. Jeho bojovníci ho následovali a mí druhové byli tedy v bezpečí.
Poznal jsem však, že malikův plavý kůň je při stoupání ještě zdatnější než můj Říh. Musel jsem svého vraníka stále více povzbuzovat, a přece se vzdálenost mezi mnou a pronásledovatelem zmenšovala. Koně lezli po kamenech, které se pod jejich kopyty uvolňovaly. Říh supěl a dělal co mohl. Já ho hladil a vlídně povzbuzoval. Konečně jsme dosáhli vrcholu. Tu však padla za mnou rána z malikovy pušky. Naštěstí mě nezasáhla.
Šlo teď především o to, přehlédnout terén. Neviděl jsem kolem nic jiného než holé výšiny, mezi nimiž nevedla žádná stezka. Snad jsem se mohl dostat dál podél skalní stěny po pravici. Zamířil jsem proto k ní. část skály, na které jsem se octl, byla skoro rovná. To mi umožnilo získat zase jakýsi náskok.
Pak se skála rychle svažovala a objevila se přirozená skalní cesta. Také zde jsem mohl postupovat rychle.
Nade mnou se ozval malikův hlasitý výkřik. Byl to výkřik vzteku, že unikám? Zněl skoro jako varování. Jel jsem dál a viděl, že mě malik opatrně sleduje.
Terén byl stále horší a horší. Po mé pravici se tyčila strmá skála a po levici byla propast. Stezka se zužovala. Říh se však nezalekl a opatrně, pomalu kráčel dál, i když stezka byla na některých místech široká sotva metr. Když jsem před sebou zahlédl zákrut, doufal jsem, že se stezka opět rozšíří. Tam se však kůň

sám od sebe zastavil. Před námi byla totiž hluboká propast.
Má situace byla hrozná. Dopředu jsem nemohl, obrátit by se mi také nepodařilo a vzadu se malik opíral o skalní stěnu. Možná že to tady znal, protože sestoupil s koně a sledoval mě pěšky. Za ním bylo ještě několik jeho lidí.
Existovala jediná možnost, jak se zachránit. Mohl jsem slézt koni přes zadek a vrátit se. Ríh by v tom případě byl ovšem ztracen. Proto jsem se rozhodl, že budu riskovat. Přívětivě jsem mu domlouval a nechal ho couvat. Uposlechl mě a opatrně kráčel pozpátku. Funěl při tom a třásl se na celém těle. Kdyby jen na okamžik zavrávoral, byli jsme ztraceni. Ale uklidňující a povzbuzující tón mého hlasu ho nutil k dvojnásobné opatrnosti. I když to šlo pomalu, přece jen jsme se krok za krokem dostávali z nebezpečné situace, až jsme dospěli k místu, kde se stezka skoro dvojnásobně rozšiřovala.
Tady jsem koni dopřál odpočinek. Malik zvedl pušku.
"Zůstaň tam, nebo střelím!" zavolal na mne.
Měl jsem ho nechat vystřelit? Kdyby se Ríh polekal, mohl se mnou skočit do hlubiny. Proto jsem se rozhodl, že vystřelím sám. Když ucítí přípravy ke střelbě, snad se nevyleká.
Vzdálenost mezi mnou a malikem byla tak veliká, že jsem se jeho kulky nemusel obávat. Kdyby nás však náhodou dosáhla, stačilo by, aby koně jen škrábla, a splašil by se. Obrátil jsem se proto v sedle, zalícil a vykřikl:
"Běž pryč, nebo střelím!"
Zasmál se a odpověděl:
"Žertuješ. Z takové dálky nikdo netrefí."
"Udělám ti díru do turbanu!"
Zamával jsem puškou nad hlavou a nechal kohoutek hlasitě cvaknout, aby to potom koně nevyděsilo. Zamířil jsem, spustil a ihned jsem se zase obrátil.
Tato opatrnost byla ale zbytečná, protože Ríh stál úplně klidně. Za sebou jsem však zaslechl výkřik, a když jsem se obrátil, byl malik pryč.
Už jsem se lekl, že jsem ho zastřelil. Ale brzy jsem poznal, že se jen stáhl na bezpečnou vzdálenost.
Znovu jsem nabil a kůň dále couval. Pes se po celou dobu choval úplně tiše. Zachovával stále patřičnou vzdálenost. Vypadalo to, jako by Dogan věděl, že ani hláskem či pohybem nesmí Ríha polekat.
Trvalo teď dost dlouho, než jsme zase našli pohodlné místo. Bylo asi pět metrů dlouhé a víc než metr široké. Měl jsem se odvážit? Bylo asi lepší vsadit všechno na jednu kartu, než ještě dlouho váhat. Přitlačil jsem koně až ke skalní stěně, aby se mohl ohlédnout za sebe. Pak, svolávaje na pomoc všechny svaté, jsem ho stiskl holeněmi, kůň se vzepjal a obrátil na zadních.
Na okamžik se jeho přední kopyta vznášela nad propastí, pak opět spočinula na pevné půdě. Nebezpečný obrat se podařil. Ríh se však chvěl na celém těle a trvalo dost dlouho, než se zase uklidnil.
Nebezpečí bylo bohudík za námi. Rychle jsme přešli nebezpečnou stezku.
Dál jsem se ale nedostal. Přímo přede mnou stál malik s dvaceti bojovníky. Všichni na mě namířili pušky.
"Stůj!" poručil. "Jakmile sáhneš po zbrani, střelím!"
Zde byl jakýkoliv odpor nesmyslný.
"Co chceš?" zeptal jsem se.
"Sestup!" odpověděl. Udělal jsem, jak si přál.
"Odlož zbraně!" žádal.
"To neudělám."
"Tak tě zastřelíme!"
"Zastřelte!"
Muži se tiše radili. Pak malik řekl:
"Efendi, ušetřil jsi můj život, a proto ani já tě nechci zabít. Půjdeš s námi dobrovolně?"
"Kam?"
"Do Lízánu."
"Ano. Ale jen tehdy, necháš-li mi všechny moje věci."
"Můžeš si je nechat."
"Přísaháš?"
"Přísahám!"
Přiblížil jsem se k nim s rukou na revolveru, abych byl připraven čelit všem uskokům. Malik mě však přivítal slovy:
"Efendi, nebylo to hrozné?"
"Skutečně, bylo to dost zlé."
"A tys přece neztratil odvahu?"
"To by znamenalo můj konec. Bůh mě ochránil."
"Jsem tvým přítelem."

"A já tvým."
"Přesto ale musíš být mým zajatcem, protože ses choval jako nepřítel."
"Jistě. Ale jen proto, abych neporušil věrnost k druhému příteli. K němu jsem měl závazek dřív než k tobě. A teď mi řekni, co se mnou budeš v Lízánu dělat. Zavřeš mě tam?"
"Ano. Ale když mi slíbíš, že neuprchneš, můžeš u mne bydlet jako host."
"Nemohu ti teď ještě nic slíbit. Dovol, abych si to rozmyslel."
"Budeš na to mít čas!"
"Kde jsou ostatní tví bojovníci?"
Usmál se a odpověděl:
"Pane, tvůj plán byl chytrý, ale já ho přece uhodl. Bej z Gumri by totiž nikdy neutíkal na koni do těchto hor, které zná právě tak dobře jako já. Vždyť ví, že se tudy nemůže dostat dál."
"Co to má společného se mnou?"
"Chtěls mě zmást. Následoval jsem tě, protože vím, že beje určitě dostaneme, a chtěl jsem mít i tebe. Jela se mnou jen tahle skupinka, ostatní se rozdělili a brzy uprchlíky zase chytí."
"Moji druhové se budou bránit!" odpověděl jsem.
"Nemají zbraně."
"Uprchnou pěšky lesem."
"Kádir Bej je příliš hrdý, než aby dal na pospas koně, který ještě může běhat. Vystavil ses zbytečně velikému nebezpečí a nebylo .také nic platno, žes zabil a zranil naše koně. Pojď!"
Jeli jsme zpět stejnou cestou. Tam, kde jsme z hlavního údolí zahnuli do bočního, stálo několik jezdců.
"Jak to šlo?" zeptal se malik.
"Nemáme všechny."
"Koho máte?"
"Beje, jednoho Haddáda, sluhu tohoto efendiho a ještě dva Kurdy."
"To je dost. Bránili se?"
"Ne. Také by jim to nebylo nic platné, protože jsme je obklíčili. Ale několik Kurdů uteklo do křovin."
"Máme Kádira Beje a to stačí."
Vrátili jsme se tedy zase tam, kde jsem spatřil zajatce poprvé. Bylo mi divné, že nechytili Angličana. Jak unikl a kam se dal? Vždyť nerozuměl kurdsky. Jak se asi protluče!
Když jsme dojeli na tábořiště, seděli zajatci opět na svých dřívějších místech, byli však spoutáni.
"Chceš k nim nebo ke mně?" zeptal se mě malik.
"Nejdřív k nim."
"Budeš muset odevzdat zbraně!"
"Pak tě žádám, abych i se zajatci mohl být u tebe. V tom případě ti slibuju, že nepoužiji zbraně a že neuteču, dokud se nedostaneme do Lízánu,"
"Ale ostatním k útěku dopomůžeš!"
"Ne. Ručím i za ně, kladu si však podmínku, že jim zůstane jejich majetek a že nebudou spoutáni."
"Dobře!"
Usedli jsme pospolu. Většina z nás se styděla, že jsme se dali zase chytit. Tu však zaznělo udivené zvolání. Objevil se totiž, jezdec, kterého nikdo neočekával - Lindsay.
Rozhlédl se, uviděl nás a přijel k nám.
"Ach, také zase zde?" zeptal se.
"Ano, sire Davide!"
"Vždyť jste už byl přes kopce. Jak jste se sem zase dostal?"
"Rozhodně ne tak dobrovolně jako vy."
"Dobrovolně? Vždyť jsem nemohl dělat nic jiného!"
"Proč?"
"Hm! Hrozná situace! Znám kurdsky jen dvě slova: lump a darebák. Jak mám sám cestovat touto zemí? Viděl jsem, že jsou všichni zase zajatí, a jel jsem pomalu za nimi."
"Kde jste vězel, když chytili ostatní?"
"Byl jsem trochu vpředu, protože můj kůň běžel rychleji než ostatní. Ale kam jste zmizel vy?"
"Sire Davide, prožil jsem dnes nejnebezpečnější hodinu svého života. To mi můžete věřit. Pojďte k nám. Budu vám to vyprávět."
Pustil koně a sedl si. Vylíčil jsem mu svou cestu po skalní pěšině.
Když jsem své vyprávění skončil, řekl: "Dnešek je opravdu zlý den. Well! Nemám už chuť jít znovu na hon medvědů. Yes!"

Také bej, Halef, Ahmad el Gandúr a já jsme si měli mnoho co vyprávět.
Kádir Bej doufal, že Muhammad Amin, který se nám ztratil z dohledu, jel do Gumri, aby přivedl pomoc. Těšil se již, že nestoriáni budou přepadeni ještě zde v tábořе. Ale jeho očekávání se nesplnilo.
Dostali jsme něco k snědku a pak se všichni vydali na cestu. Vzali nás do svého středu a jeli jsme cestou, kterou jsem s Angličanem již dvakrát urazil.
Na cestě nás zdrželo jen pohřbení těl několika Kurdů, ale pak jsme jeli tak rychle, že jsme byli u samoty, ještě než nastala noc.
V sídle malikova bratra nás neuvítali zrovna přívětivě. Nestoriáni, jimž jsme utekli, nás pronásledovali jen krátkou dobu. Pak se vrátili domů. Takzvaný kněz stál ve dveřích, aby svého bratra uvítal.
"Tak jsi znovu chytil toho velikého hrdinu, který je tak statečný, že nejraději utíká!" posmíval se mi. "Běžel zpět jako rak, který se živí pouze nečistým masem. Svaž mu ruce i nohy, aby ti již víckrát neutekl!"
To jsem si nesměl nechat líbit. Kdybych takovou urážku klidně snesl, ztratil bych tím vážnost, kterou jsme tak nutně potřebovali. Proto jsem předal Halefovi otěže svého koně a přistoupil až těsně k Chaldejci:
"Mlč! Jak se může odvážit lhář a zrádce špinit poctivé lidi!"
"Co se to opovažuješ!" zařval na mne. "Řekni to ještě jednou, a srazím tě k zemi!"
Chladnokrevně jsem odpověděl:
"Jen zkus, jestli to dokážeš! Řekl jsem, že jsi lhář a zrádce, a to také jsi. Přijal jsi nás jako hosty, abys nás uklidnil. Pak jsi nás zavřel, abys mohl ukrást mého koně. Nejsi jen lhář a zrádce, ale i zloděj, který okrádá své hosty."
Zvedl pěst. Ale dřív než mohl uhodit, ležel na zemi, aniž jsem se ho dotkl. Můj pes totiž sledoval každý jeho pohyb a vrhl se na něj. Teď stál nad ním se zuby na jeho hrdle, takže postižený nevydal ani hlásku a neodvážil se vůbec pohnout.
"Zavolej na svého psa, aby bratra pustil. Jinak ho probodnu dýkou!" poručil malik.
"Než vytáhneš nůž, bude tvůj bratr mrtvý a ty budeš ležet místo něho na zemi. Tento pes je té nejčistší rasy. Vidíš, jak se po tobě dívá?"
"Poroučím ti, abys psa odvolal!"
"Poroučíš? Mně? Řekl jsem ti, že s tebou půjdeme do Lízánu, že se nebudeme bránit. Ale nedovolil jsem ti, aby ses pokládal za našeho pána a vládce. Tvůj bratr už jednou takhle ležel a já mu svobodu vrátil. Teď to neudělám, dokud nebudu mít jistotu, že v budoucnu zachová mír."
"To můj bratr udělá."
"Dáváš mi na to své slovo?"
"Slibuji!"
"Ale varuji tě před porušením slibu!"
Zavolal jsem na Dogana a ten svou oběť pustil. Chaldejec se zvedl a rychle se skryl v domě. Ale než vešel do dveří, zvedl ruku a pohrozil mi sevřenou pěstí. Od té chvíle byl mým úhlavním nepřítelem.
Ale i malik se na nás teď díval přísněji a jeho zrak potemněl.
"Vstupte!" řekl a ukázal na dveře domu.
"Dovol, abychom zůstali pod širým nebem!"odporoval jsem.
"Budete v domě spát lépe a bezpečněji!" odpověděl rozhodně.
"Jestliže ti skutečně záleží na našem bezpečí, pak věř, že je nám líp tady než pod střechou, kde jsme byli již jednou zrazeni."
"To se nebude opakovat. Pojď!"
Malik mě uchopil za rameno. Vysmekl jsem se mu.
"Zůstaneme venku!" řekl jsem s důrazem. "Nejsme zvyklí odcházet od svých koní. Trávy je tu dost, koně se mohou pást a my si tu upravíme lůžka."
"Jak chceš," odpověděl. "Ale říkám ti, že vás nechám dobře hlídat. A Kádir Bej musí se mnou do domu."
"Proč právě on?"
"Vy vlastně mými zajatci nejste. On ale zajatcem je."
"Kádir Bej přesto zůstane s námi. Dávám ti slovo, že neuprchne. A mé slovo je jistější než zdi, mezi které ho chceš zavřít. Ručím ti za něj svým životem!"
"Dobrá, ať je tedy po tvém. Ale říkám ti, že budu opravdu žádat tvůj život, jestli uprchne! Pošlu vám rohože ke spánku, dříví na oheň a jídlo i pití pro všechny. Vyhlédni si zatím místo, které vám bude vyhovovat!"
Nedaleko stavení byla měkká tráva, na které jsme se utábořili. Koně jsme svázali tak, jak je to zvykem na Divokém západě. Mohli se sice pást, nemohli však utéci daleko. Rozdělali jsme oheň a kolem jsme kruhovitě rozložili rohože. Brzy jsme dostali čerstvě zaříznutou ovci, abychom si ji sami upekli.

Nabodli jsme ji na silnou větev a opékali.
Na útěk nebylo ani pomyšlení, protože nestoriáni tábořili u ohňů hned vedle nás. Pekli své ovce právě tak jako my a těšili se z dnešního vítězství.
"Jak se cítíte?" zeptal se mě Lindsay, který seděl po mé levici.
"Jako někdo, kdo má veliký hlad, sire Davide."
"Well! Máte pravdu!"
Obrátil se k Halefovi, který právě sundal pečeni z rožně a začal ji dělit. Lindsay byl příliš hladový, než aby čekal na dělení. Vytáhl nůž, ukrojil si ohromný kus a už otvíral ústa, aby se pustil do jídla.
Náhodou jsem se podíval k domu. Četné ohně ho dost jasně osvětlovaly, a tak jsem mohl snadno rozeznat hlavu, která se zvedla nad okraj střechy. Za hlavou následoval krk, ramena a pak jsem uviděl dlouhou hlaveň pušky, která mířila na náš oheň. Okamžitě jsem přiložil pušku k líci. Shora zahřměla rána, ale zároveň jsem vystřelil i já. Někdo nahoře vykřikl, avšak u našeho ohně také. Byl to Lindsay, jemuž kulka zákeřného střelce vyrazila sousto i s nožem z ruky.
"Zounds!" zařval. "Kdo byl ten darebák?"
Všechno se odehrálo tak rychle, že nikdo neviděl zablýsknutí na střeše. Nestorián od vedlejšího ohně - zřejmě nějaký podnáčelník - ke mně přistoupil a zeptal se:
"Pane, proč stříliš?"
"Protože se musím bránit."
"Kdo tě ohrožuje? Nevidím žádného nepřítele."
"Stačí, že jsem ho zahlédl já. Ležel nahoře na střeše a střílel po nás."
"Mýlíš se, pane!"
"Nemýlím. Byl to zřejmé malikův bratr, a protože nedbal mého varování, musel jsem ho potrestat."
"Zastřelil jsi ho?" otázal se polekaně.
"Ne, mířil jsem na jeho pravý loket a jsem si jist, že rána zasáhla cíl."
"Pane, to je pro tebe zlé. Hned se přesvědčím."
Všichni nestoriáni už byli na nohou a drželi v rukou zbraně. Také my jsme se chopili pušek.
"Sidi, budeme, bojovat?" zeptal se Halef a sáhl za opasek pro pistoli.
"Myslím, že ne."
"I kdyby, nebojíme se jich."
Můj malý Halef se podíval opovržlivě na Chaldejce, kteří se však stále ještě nechovali nepřátelsky a klidně čekali, s jakou přijde podnáčelník.
Vrátil se velmi brzy a s ním malik, který s hrozivým výrazem přistoupil k našemu ohni.
"Kdo to střílel?" zeptal se.
"Já jsem střílel, protože někdo vystřelil na mne!"
"To není pravda! Jen tvůj pes měl být zastřelen."
"Kdo to nařídil? To snad ty sám?"
"Ne. Nic jsem o tom nevěděl. Ale teď jste všichni ztraceni. Kvůli psu jsi vystřelil na mého bratra."
"Mám právo zastřelit každého, kdo by mi chtěl zabít psa, toho práva se nevzdám a budu ho vždycky využívat. To si pamatuj. A jak chce vůbec tvůj bratr dokázat, že nechtěl zabít mne, ale mého psa?"
"Říká to."
"Pak je jistě velice špatný střelec, protože nezasáhl psa, ale málem zastřelil beje z Inglistánu."
"Můj bratr opravdu chtěl zabít jen toho psa. V noci přece nikdo nemá jistou mušku."
"To není omluva pro tak záludný čin. Kulka minula zvíře o čtyři kroky. O vlas výše, a bej by byl mrtvý. Ostatně existují lidé, kteří i v noci střílejí spolehlivě. To ti dokážu. Mířil jsem na pravý loket tvého bratra a jistě jsem mu ho roztříštil, ačkoliv jsem neměl moc času na zamíření."
Malik zlobně potvrdil má slova.
"Připravils ho o ruku. Budeš to muset splatit svým životem!"
"Poslyš, maliku. Buď rád, že jsem mu nemířil na hlavu, kterou bych zasáhl mnohem snadněji než ruku! Nežízním po lidské krvi. Ale kdo se odváží napadnout mě nebo mé druhy, ten se seznámí s našimi zbraněmi."
"Nebojíme se vás, máme přece nad vámi převahu."
"Jen pokud jsme vázáni mým slovem, jinak ne."
"Ihned nám odevzdáte pušky, abyste s nimi již nemohli nic napáchat."
"A co se stane pak?"
"Budu soudit ostatní. Tebe však přenechám svému bratrovi. Prolils jeho krev. Proto tvoje krev patří jemu."
"Jste křesťani, nebo pohani?"

"Do toho ti nic není! Odevzdej zbraně!"
Chaldejci vytvořili kolem nás široký kruh, aby všechno dobře slyšeli.
Při posledním slově sáhl malik po mé pušce.
Řekl jsem Davidu Lindsayovi několik anglických a ostatním několik arabských slov. Pak jsem pokračoval:
"Ty nás tedy od nynějška pokládáš za zajatce?"
Když přitakal, pokračoval jsem:
"Jak jsi neopatrný! Myslíš si doopravdy, že se vás bojíme? Kdo pozvedne ruku proti efendimu ze Západu, pozvedá ji sám proti sobě. Věz, že ne já jsem tvým zajatcem, ale ty mým!"
Jen jsem to dořekl, uchopil jsem malika levačkou za vaz a zmáčkl jsem mu krk tak pevně, že mu ruce ihned bezvládně klesly. Současně vytvořili mí druhové kolem mě kruh a namířili zbraně na Chaldejce. Stalo se to tak rychle a neočekávaně, že jen užasle zírali. Využil jsem toho a zvolal:
"Vidíte malika v mé moci? Stačí, když ho ještě trochu stisknu, a je po něm. Pak polovina z vás zahyne našimi kouzelnými kulkami. Jestli se však v klidu vrátíte ke svým ohňům, nechám ho naživu a budu s ním i s vámi v klidu vyjednávat. Dejte dobrý pozor! Počítám do tří. Bude-li potom ještě někdo z vás na svém nynějším místě, je malik ztracen! Jedna, dva, tři..."
Ještě jsem nedořekl tři a Chaldejci již byli u svých ohňů. Život malika měl pro ně zřejmě vysokou cenu. Kdyby na jejich místě byli Kurdové, neměl by můj kousek úspěch. Teď jsem malika pustil. Zhroutil se s bezvládnými údy a křečovitě staženým obličejem. Trvalo chvíli, než zase popadl dech. Vyšel z domu beze zbraně. Ted jsem stál před ním a mířil mu revolverem na srdce.
"Zůstaň ležet!" poručil jsem mu. "Jakmile se zvedneš bez mého svolení, zasáhne tě má kulka."
"Pane, obelhals mě," zasténal a ohmatával si oběma rukama krk.
"Nevím nic o žádné lži," odpověděl jsem mu.
"Slíbils mi, že nepoužiješ zbraní!"
"To je pravda. Ale předpokládal jsem, že se s námi nebude jednat nepřátelsky."
"Také jsi mi slíbil, že neuprchnete!"
"A kdo ti řekl, že chceme uprchnout? Jednejte s námi jako s přáteli a bude se nám mezi vámi docela líbit."
"To tys začal s nepřátelstvím!"
"Maliku, nadáváš mi lhářů a sám jsi teď lhal. Přepadli jste nás i Kurdy z Gumri. A když jsme docela mírumilovně leželi tady u ohně, vystřelil po nás tvůj bratr. Kdo tedy začal s nepřátelstvím, my nebo vy?"
"Vždyť to platilo jen tvému psu!"
"To přece nemyslíš vážně. Můj pes měl být utracen, aby nás už nemohl ochraňovat. Kdo by mu chtěl ublížit nebo kdo by se jen dotkl cípu našeho pláště, s tím budeme jednat tak, jak jedná opatrný člověk se vzteklým psem. A toho je vždycky nutno zabít, chceme-li se zachránit sami, to jistě dobře víš.
Život tvého bratra byl v mých rukou. Střelil jsem ho do lokte, aby už nikdy nemohl zákeřně pozvednout pušku. Taky tvůj život mi už patřil, ale nechal jsem ti ho. Co s námi teď chceš udělat?"
"Nic jiného, než to, co jsem ti už řekl. Nebo snad nevíš, co je krevní msta?"
"Zabil jsem snad tvého bratra?"
"Tekla jeho krev!"
"On sám je tím vinen. A co je ti ostatně do jeho msty?"
"Já jsem jeho bratr a dědic!"
"Ještě žije a může se tedy pomstít sám. Nebo je snad dítě, že musíš už před jeho smrtí jednat za něho? Říkáš, že jsi křesťan, a při tom mluvíš o krevní mstě! Nevíš snad, že Kristus přikázal všem lidem, především však vám a nám, křesťanům, aby milovali své nepřátele?"
"Vím, že řekl taková slova."
"Tak proč se jimi neřídíš? Proč mluvíš o krevní mstě? Mám snad vyprávět po návratu domů, že Chaldejci jsou pohani?"
"Domů se víckrát nevrátíš!"
"Vrátím, a ty mi v tom nezabráníš. Podívej se na tenhle kus dřeva, který házím do ohně! Než shoří, zemřeš, nebo mi slíbíš, že s námi budeš jednat jako se svými hosty. Jestli se nám něco stane, bude to ta největší pohana jak pro tvůj dům, tak i pro tvůj kmen."
"Zabil bys mě?"
"Ihned bychom vyrazili a vzali bychom tě s sebou jako rukojmí."
"Pak ale taky nejsi křesťan!"
"Má víra mi nevelí, abych se choval zbaběle a nechal se zabít. Dovoluje mi chránit život, který mi dal Bůh, abych mohl být k užitku ostatním lidem. Dokud mi síly budou stačit, budu se bránit proti každému, kdo by mi v tom chtěl

překážet. A sám jsi poznal, že mám síly dost."
"Jsi nebezpečný člověk!"
"Mýlíš se. Jsem mírumilovný člověk, ale nebezpečný nepřítel. Podívej se do ohně. Dřevo již skoro shořelo."
"Dej mi čas, abych mohl promluvit s bratrem!"
"Ani okamžik!"
"Žádá tvůj život."
"Tak ať si pro něj přijde!"
"Nemohu tě přece pustit na svobodu."
"Proč ne?"
"Protože jsi řekl, že nechceš opustit beje."
"To slovo také dodržím."
"A Kádira Beje taky nesmím pustit. Je to nepřítel Chaldejců a Pervarci jistě přijdou, aby nás přepadli."
"Proč jsi je nenechal na pokoji! Naposledy tě upozorňuji, že dřevo se již rozpadá v popel."
"Dobře, pane, musím tě poslechnout, protože bys mohl svou hrozbu splnit. Budete tedy mými hosty!"
"I bej?"
"Ano, i on. Ale musíte mi za to slíbit, že bez mého svolení neopustíte Lízán."
"To slibuji. Za sebe i za ostatní. Ale jakmile proti někomu z nás nepřátelsky vystoupíte, nebudeme již svým slibem vázáni."
Malik odešel do domu. Tento muž již nebyl nebezpečný. A také podle chování ostatních jsem poznal, že naše rázné jednání na ně učinilo dojem.
Mohli jsme se teď pustit bez obav do naší pečeně a při jídle jsem svým druhům musel vyprávět, co jsem s malikem vyjednal.
Bej z Gumri mi řekl upřímně:
"Pane, podmínky, na které jsi přistoupil, se mi nelíbí."
"Proč ne?"
"Jsou pro mě příliš nebezpečné."
"Nebylo možno smluvit lepší. Kdybychom tě chtěli přenechat osudu, měli bychom my ostatní pokoj, ale ty bys byl zajatcem."
"Efendi, to vím a děkuji ti za to. Zachoval ses jako věrný přítel. Ale já stejně nebudu ničím jiným, než pouhým zajatcem."
"Nebudeš smět opustit Lízán, to je vše."
"A to je mnoho. Kde asi teď je Muhammad Amin?"
"Doufám, že dojel do Gumri."
"Co tam podnikne?"
"Přivede tvé bojovníky, aby osvobodili tebe i nás."
"To jsem chtěl slyšet. Nastane tedy tvrdý boj, a ty si přesto myslíš, že s námi bude malik jednat jako s hosty?"
"Ano, věřím tomu."
"S vámi tak bude jednat, ale ne se mnou!"
"Tím by porušil své slovo a my můžeme pak jednat podle vlastního uvážení."
"Musíš si uvědomit, že jde i o mou čest. Nemohu sedět nečinně v Lízánu, zatímco mí bojovníci budou prolévat krev. Škoda žes malika nezabil Nestoriáni byli tak postrašeni, že by nás nechali bez odporu uprchnout."
"To je věc názoru," odpověděl jsem důrazně. "Nebudeme se o to přít. Každopádně jsem dal malikovi slovo a dodržím je, pokud i on dodrží svůj slib."
S tím se musel bej spokojit. Své prosté jídlo jsme dojedli a ulehli na rohože. Určili jsme hlídky, které bděly, zatímco ostatní spali. Věřil jsem malikoví plně, alespoň pro dnešek, ale opatrnosti nikdy nezbývá.

MEZI NESTORIÁNY

Noc proběhla klidně. Ráno jsme dostali další ovci a upravili jsme si ji podobně jako večer. Pak přišel malik a vyzval nás, abychom se připravili na cestu. Některé skupiny vyrazily již v noci, a tak náš doprovod nebyl již tak četný jako předešlého dne.
Vjížděli jsme úbočím do širokého údolí Žábu. Žádná obdělaná pole jsme neviděli. Nanejvýš u některé samoty bylo zaseto trochu ječmene. Půda je zde neobyčejně úrodná, ale věčný strach z budoucnosti bere obyvatelům chuť cokoliv pěstovat, protože stejně nikdy nevědí, kdo to sklidí.
Cestu však vroubily dubové a ořechové lesy, jaké je vidět jen málokde. Náš průvod se skládal z předvoje, zadní hlídky a uprostřed byla hlavní skupina bojovníků, jejímž úkolem bylo nás hlídat. Po mé pravici jel Kádir Bej, po levici malik. Mluvil jen málo. Jel s námi jen kvůli bejovi. Nechtěl svou cennou kořist ani na okamžik pustit z očí.
Do Lízánu zbývalo nanejvýš ještě půl hodiny cesty, když se objevil muž, jehož

postava byla již z dálky nápadná. Byl neobyčejně veliký a silný a jeho kůň byl hoden svého pána - patřil k nejstatnějším, jaké jsem kdy v těchto končinách spatřil. Obr měl na sobě jen široké kalhoty a kazajku. Místo turbanu či čapky měl na hlavě šátek a jediná jeho zbraň byla stará bouchačka, která na prvý pohled nebyla orientálního původu. V uctivé vzdálenosti jeli za ním dva muži, zřejmě jeho podřízení.
Projel kolem předvoje a zastavil se u malika. "Sibe té chér - dobré jitro!" pozdravil sytým basem.
"Sibe té chér!" odpověděl malik.
"Tví poslové mi vyřídili, že jste dosáhli velkého vítězství."
"Oadra chode - chválabohu, je tomu tak!"
"Kde jsou zajatci?"
Malik ukázal na nás a obr si nás zamračeně změřil. Pak se otázal:
"Který z nich je bej z Gumri?"
"Tento."
"Tak!" řekl obr protáhle. "Tak tento muž je synem vraha našich lidí, Abd es Samta Beje? Jaké štěstí, žes ho zajal! Bude muset platit za hříchy svého otce."
Kádir Bej ta slova slyšel, ale nepovažoval za důstojné na ně odpovědět.
Domníval jsem se, že bude jen dobře, když obr nebude o nás mít příliš dlouho falešnou představu. Proto jsem se obrátil na malika s otázkou:
"Kdopak je ten tvůj známý?"
"Je to ra'ís z Šurdu."
"A jak se jmenuje?"
"Nedžír Bej."
Slovo Nedžír v kurmandžském jazyce znamená statečný lovec, a jelikož obr měl současně pro Chaldejce nezvyklý titul beje, dalo se z jeho jména usuzovat, že je to muž se značným vlivem. Přesto jsem řekl:
"Nedžíre Beji, malik ti neřekl celou pravdu. Jsme ..."
"Pse!" obořil se na mě. "Kdo se tě ptal? Mlč, dokud nejsi tázán!"
Usmál jsem se sice na něj přívětivě, současně jsem však vytáhl z opasku dýku.
"Kdo ti dává právo nazývat malikovy hosty psy?" otázal jsem se.
"Hosty?" prohodil opovržlivě. "Neřekl malik, že jste jeho zajatci?"
"Právě proto jsem zdůraznil, že ti neřekl celou pravdu. Zeptej se ho, zda jsme jeho hosty, či zajatci!"
"Ať jste co jste - zajal vás a to je pro mne rozhodující. A svou dýku hezky zase zastrč, sic tě srazím s koně!"
"Nedžíre Beji," řekl jsem s důrazem, "jsi žertovný chlapík. Já jsem však smrtelně vážný. V budoucnu k nám buď zdvořilejší, jinak se brzy ukáže, kdo koho srazí s koně!"
"Pse! Ty pse! Tumáš!"
Při těch slovech zvedl pěst a snažil se přitočit svého koně k mému. Ale malik ho chytil za ruku a zvolal:
"Zadrž, nebo jsi ztracen!"
"Já?" podivil se obr. "Proč?"
"Ten cizí bojovník není Kurd, ale efendi ze Západu. Má sílu medvěda a zbraně, jimž se nic nevyrovná. Je to můj host. Buď k němu a k jeho druhům příště zdvořilý!"
Ra'ís zatřásl hlavou.
"Nebojím se žádného Kurda ani žádného člověka ze Západu. Jenom protože je to tvůj host, chci mu odpustit. Ale ať si na mě dá pozor, jinak brzy pozná, kdo z nás je silnější. Jeďme dál. Přišel jsem jen, abych tě pozdravil."
Ra'ís byl jistě mnohem silnější než já, byla to však jen hrubá, neškolená síla, které jsem se nebál. Neodpověděl jsem mu na jeho slova o odpuštění, nebylo to však z přehnané úcty. Tušil jsem, že se s ním ještě setkám.
Pokračovali jsme v jízdě a brzy jsme dorazili do Lízánu. Je to vesnice z bídných domů a chýší po obou březích Žábu, který je v těchto místech velmi dravý. Jeho řečiště je plné skalních úlomků a kamenů, takže vory se po něm dají plavit jen velmi těžko. Most přes Žáb je z hrubého pletiva a uchycen na několika pilířích velkými, těžkými kameny. Pletivo při každém kroku povolovalo, takže Ríh přecházel dost nejistě. Ale na druhý břeh jsme se všichni dostali ve zdraví.
Ženy a děti nás přivítaly jásavým křikem. Těch několik domů, které jsem zahlédl, nemohlo stačit pro tolik lidí, domníval jsem se tedy, že mezi přítomnými je i mnoho obyvatel sousedních míst.
Malikův dům, před nímž jsme sestoupili, ležel na levém břehu Žábu. Byl postaven v kurdském stylu a táhl se k řece, kde chladivý proud vzduchu zaháněl komáry, kteří v tomto kraji znamenají hotovou pohromu. Hořejší patro nemělo stěny, skládalo se prostě ze střechy, podepřené ve čtyřech rozích cihlovými sloupy. Tento světlý a vzdušný prostor byl přijímací místností, kam nás také malik

zavedl. Byla tu řada umně pletených rohoží, na kterých jsme se mohli dost pohodlně usadit.
Malik teď na nás neměl moc času a nechal nás o samotě. Brzy však vešla žena, která nesla veliký, z lýka pletený talíř, plný ovoce a jídla. Doprovázely ji dvě dívky, staré asi deset a třináct let. V rukou držely podobné menší talíře, Všechny tři skromně pozdravily a postavily před nás jídlo. Děti odešly, žena však zůstala stát a rozpačitě si nás prohlížela.
"Máš nějaké přání?" zeptal jsem se jí.
"Ano, pane," odpověděla. "Chtěla bych vědět, který z vás je efendi ze Západu."
"To jsem já."
"Tys to byl, kdo uzdravil v Amádíji dívku, která se otrávila?"
Přisvědčil jsem a žena pokračovala:
"Pane, matka mého muže si horoucně přeje tě spatřit. Dovol, aby přišla k tobě!"
"Ať přijde."
Žena odešla. Za chvilku se vrátila a vedla za ruku vetchou, shrbenou stařenu. V obličeji měla hluboké vrásky, její oči se však dívaly bystře na svět.
"Požehnán buď váš příchod do domu mého syna!" pozdravila. "Který z vás je efendi, jehož hledám?"
"To jsem já. Pojď a posaď se!"
"Má láska ti patřila dříve, než tě mé oko spatřilo," řekla stařena.
"Jak je to možné?"
"Mara Durima mi o tobě vyprávěla."
"Mara Durima?" zvolal jsem překvapen. "Ty ji znáš? Kde bydlí? Kde ji mohu najít?"
"Mara Durima je hned zde, hned zas jinde. Je jako pták, který sedí hned na té, hned na oné větvi."
"Navštěvuje tě často?"
"Nepřichází jako slunce, pravidelně v určitou hodinu, nýbrž jako osvěžující déšť, někdy sem, někdy tam, někdy brzy, někdy později. Může přijet do Lízánu ještě dnes. Ale může se sem dostat až za několik měsíců. Možná že už vůbec nepřijde, protože je ještě mnohem starší než já."
To vše bylo tak podivné, že se mi Mara Durima zdála ještě záhadnější.
"Navštívila tě, když se vracela z Amádíje?" zeptal jsem se.
"Ano, vyprávěla mi o tobě. Řekla, že možná přijedeš do Lízánu, a prosila mé, abych se o tebe postarala, jako bys byl mým synem. Smím jejímu přání vyhovět?"
"Rád svoluji. Ale musíš do své péče zahrnout i mé druhy."
"Udělám, co bude v mé moci. Jsem malikova matka a jistě mě vyslyší. Ale mezi vámi je jeden, jemuž má přímluva moc nepomůže."
"Koho tím myslíš?"
"Beje z Gumrí. Který to je?"
"Sedí na čtvrté rohoži. Slyší a rozumí každému tvému slovu. Ostatní však tvým jazykem nemluví."
"Kádir Bej může klidně vyslechnout, co říkám," odpověděla. "Styšels již o tom, co má země vytrpěla?"
"Vyprávěli mi o tom."
"Slyšels již o Badru Chánu Bejovi, o Zajnelu Bejovij o Núnťlláhi Bejovi a o Abd es Samta Bejovi, o těchto čtyřech vrazích křesťanů? Přepadli nás ze všech stran, ty kurdské stvůry. Jejich bojovníci pobořili naše domy, spálili naše zahrady, zničili naši úrodu, znesvětili naše chrámy, vraždili naše muže, čtvrtili naše chlapce i dívky a naše ženy a panny štvali tak dlouho, až padaly ve smrtelných křečích, ohrožovány těmito stvůrami do posledního okamžiku. Vody Žábu byly rudé krví nevinných oběti, výšiny a údolí země plály zkázonosnými ohni, které stravovaly vesnice a osady. Možná že jsi slyšel o tom, jak Badr Chán Bej dal svrhnout na tisíc lidí s vysoké skály u Lízánu."
"Vím o tom. Muselo to být hrozné."
"Hrozné? Ó pane, hrozné je příliš slabé slovo: A teď sedí syn jedné takové stvůry zde v domě lizánského rhalika. Myslíš, že mu Chaldejci mohou dát milost?"
Jak asi muselo být bejovi z Gumri při těchto slovech! Nepohnul však ani brvou. Byl příliš hrdý, než aby se hájil. Já jsem však odpověděl:
"Myslím, že mu ji dají!"
"Vážně?"
"Ano, Kádir Bej není vinen tím, co spáchali jiní. Malik mu slíbil pohostinství a já sám opustím Lízán teprve tehdy, až on bude v bezpečí po mém boku."
Stařena se zamyslela. Pak se mě zeptala:
"Je tedy tvým přítelem?"
"Ano. Jsem jeho hostem."
"To není pro tebe dobré."
"Proč? Myslíš, že malik své slovo poruší?"

"Můj syn své slovo nikdy neporuší," odpověděla hrdě. "Ale bej zde zůstane až do smrti uvězněn, a když ho nechceš opustit, nikdy již svou vlast neuvidíš."
"To je v rukou božích. Ty už víš, jak o nás malik rozhodl? Nesmíme opustit dům?"
"Ty můžeš kam chceš, ale tví druhové musejí zůstat v domě."
"Já se tedy mohu pohybovat volně?"
"Ano, když se dáš doprovázet. Nemáš mít jen pohostinství, ale i volnost."
"Promluvím tedy ještě jednou s malikem. Mohu tě doprovodit?"
"Ó pane, tvé srdce je plné dobroty. Ano, veď mě, abych mohla vykládat, jaká pocta mi byla prokázána!"
Stařena se zvedla a já jí podal rámě. Opustili jsme komnatu a sestoupili po schodech, které vedly do přízemí. Zde se se mnou stařena rozloučila a já jsem vyšel před dům na volné prostranství, kde již bylo shromážděno mnoho Chaldejců. Nedžír Bej stál u nich. Když mě uviděl, zamířil ke mně.
"Koho tu hledáš?" zeptal se hrubě.
"Malika," odpověděl jsem klidně.
"Nemá na tebe čas. Jdi zase nahoru!"
"Jsem zvyklý dělat to, co se mi zlíbí. Rozkazuj si svým sluhům, a ne svobodnému muži, kterému nemáš co poroučet!"
Obr ke mně přistoupil. V jeho očích zasvítilo temné světlo. Jedno bylo jisté. Jestli ho nezneškodním hned, bude se mnou konec.
"Tak poslechneš?" pohrozil.
"Chlapče, nezesměšňuj se zbytečně!" řekl jsem se smíchem.
"Chlapec?" zařval. "Tu máš za toho chlapce!"
Chtěl mě uhodit do hlavy. Zachytil jsem však jeho ruku levou paží a pravou jsem mu pak zasadil takovou ránu do spánku, že jsem si málem zlomil všechny prsty. Nedžír Bej se zhroutil bez jediného hlesnutí a ležel na zemi jako kus dřeva."
Kolemstojící bázlivě ustoupili. Jen jeden z nich zvolal:
"Zabil ho!"
"Omráčil jsem ra'íse," řekl jsem mu. "Hoďte ho do vody, brzy se probere."
"Bože, cos to udělal?" řekl někdo za mnou.
Obrátil jsem se a uviděl malika, který právě vyšel ze dveří.
"Já?" zeptal jsem se. "Cožpak jsi toho člověka přede mnou nevaroval? A přesto mě chtěl uhodit. Řekni mu, aby to už víckrát nedělal, jinak budou jeho dcery plakat, jeho synové naříkat a jeho přátelé truchlit!"
"Není mrtvý?"
"Ne. Ale příště určitě bude."
"Efendi, působíš svým nepřátelům zlost a svým přátelům starost. Jak tě mám ochraňovat, když stále toužíš po boji? Teď rychle odejdi, ra'ís se probírá z mrákot."
"To mám utíkat před člověkem, kterého jsem srazil k zemi?"
"Nedžír tě zabije!"
"Žádné strachy. Nebudu muset hnout ani prstem. Uvidíš!"
Mí druhové viděli celý výjev z hořejšího patra. Pokynul jsem jim a oni pochopili, co po nich chci.
Zatím ra'ísovi omyli hlavu vodou. Pomalu se zvedal. Pěstní boj jsem již nemohl riskovat, protože jak paže, kterou jsem zachytil jeho úder, tak i pravá ruka mi pořádně natekla. Musel jsem být rád, že mi ten obr neroztříštil rámě. Když mě uviděl, vyrazil zuřivý skřek a vrhl se na mne. Malik se ho pokusil zadržet. I několik dalších Chaldejců se ho chtělo chopit, byl však silnější než oni a vytrhl se jim. Obrátil jsem obličej k domu a vyzval jsem zuřivého Nedžíra Beje:
"Podívej se nahoru!"
Mechanicky poslechl a uviděl namířené pušky mých druhů. Byl ještě tak dalece při smyslech, aby tomu varování porozuměl. Zůstal stát a zvedl pěst.
"Však se ještě setkáme!" pohrozil.
Odvrátil jsem se a odešel.
"Pane," řekl malik, stále ještě udýchaný od námahy, "byls ve velikém nebezpečí!"
"Nebylo to tak zlé," odpověděl jsem. "Jediný pohled nahoru na mé přátele toho člověka zneškodnil."
"Dej si na něj pozor!"
"Jsem tvým hostem. Postarej se o to, aby mě už neurážel!"
"Chtěl jsi prý se mnou mluvit!"
"Ano. Chtěl jsem se tě zeptat, jestli se mohu v Lízánu svobodně pohybovat."
"Můžeš."
"Ale ty mi dáš průvodce?"
"Pro tvou bezpečnost."
"Rozumím ti a podřizuji se tomu. Kdo bude mým dozorcem?"
"Ne dozorcem, ale ochráncem. Bude tě doprovázet karuja, duchovní."
To mi bylo velice vhod.

"Kde je?" zeptal jsem se.
"Tady v domě, bydlí u mne. Pošlu ho sem."
Brzy za mnou přišel muž středních let. Měl sice na sobě oděv v tomto kraji obvyklý, v jeho chování však bylo něco, z čeho se dalo usuzovat na jeho povolání. Zdvořile mě pozdravil.
"Máš mě doprovázet," řekl jsem.
"Ano, efendi. Malik si to přeje."
"Chtěl bych si především prohlédnout Lizán. Povedeš mě?"
"Nevím, jestli to bude možné. Každou chvíli přece mohou přijít Pervarci, aby osvobodili svého beje i vás."
"Slíbil jsem, že bez maliková vědomí neopustím Lizán. Stačí to?"
"Budu ti tedy důvěřovat, i když jsem osobně zodpovědný za všechno, co v mé přítomnosti podnikneš. Co chceš vidět nejdřív?"
"Chtěl bych vystoupit na kopec, s kterého dal Badr Chán Bej svrhnout Chaldejce."
"Není snadné tam vylézt. Umíš dobře šplhat?"
"Buď bez starosti!"
"Tak pojďme!"
Nedošli jsme však ještě daleko, když se k nám tryskem blížili dva jezdci.
"Co se děje?" zeptal se karuja.
"Kurdové se blíží," zněla odpověď.
"Kde jsou?"
"Překročili již hory a valí se do údolí."
"Kolik jich je?"
"Sta a sta."
Duchovní se zastavil.
"Pojď, pane, zpátky! Slíbil jsem malikoví, že se vrátíme, přiblíží-li se Kurdové. Přece nechceš, abych porušil slovo."
"Musíš je dodržet. Pojď!"
Když jsme došli na náměstí před malikovým domem, vládl tam neobyčejný ruch. Nejednali však podle žádného plánu. Malik a několik nižších náčelníků se radilo. Také Nedžír Bej tam byl.
Chtěl jsem je tiše minout a jít do domu, ale malik mě zavolal:
"Pane, pojď k nám!"
"Co nám tu bude platný?" rozčiloval se obrovitý ra'ís. "Je to cizinec, nepřítel. Nepatří k nám!"
"Mlč!" okřikl ho malik. Potom se obrátil ke mně: "Efendi, vím, cos dokázal v Údolí stupňů a u Jezídů. Chceš nám poradit?"
Ta otázka mi byla sice velice vítaná, ale odpověděl jsem: "Bude asi pozdě. Věděls, že Kurdové dnes přijdou?"
"Všichni jsme to věděli."
"Tak proč jsi neobsadil průsmyky? Měl bys pevné postavení, které by nikdo nemohl dobýt. Ted ale Peřvarci pohoří už překročili a mají nad tebou převahu."
"Budeme bojovat na lizánské rovině."
"Tak ty se tedy chceš utkat s nepřítelem?" zeptal jsem se udiveně.
"Ano," potvrdil po jistém zdráhání.
"A to jsi ještě se svými lidmi zde?"
"Než odtud vyrazíme, musíme nejdřív zachránit majetek a rodiny!"
"Ó maliku, vy Chaldejci jste opravdu velcí válečníci! Od včerejška jste věděli, že Kurdové přijdou, a neudělali jste zhola nic, abyste se zajistili. Chcete s nimi bojovat, a mluvíte o tom, že se musíte nejdřív postarat o rodiny a o majetek. Než s tím budete hotovi, je nepřítel v Lízánu. Včera jste Kurdy překvapili, a proto jste nad nimi zvítězili. Dnes ale na vás zaútočí sami a přinesou vám zkázu!"
"Efendi, to nechceme slyšet!"
"Když to nechcete slyšet, pocítíte to na vlastní kůži. Buď sbohem a dělej si co chceš!"
Tvářil jsem se, jako bych chtěl vejít do domu. Zadržel mě však.
"Pane, poraď nám!"
"Nemohu vám radit. Dřív jste se mě přece taky neptali."
"Budeme ti vděční."
"To není třeba. Stačí, budete-li rozumní. Jak vám mám pomáhat k vítězství nad muži, kteří přišli, aby osvobodili mě a mé přátele?"
"Jste přece mými hosty, nejste mými zajatci!"
"I bej z Gumri?"
"Efendi, nevyužívej situace!"
"Dobře, budu tedy velkorysejší, než si zasluhujete. Jeďte nepříteli naproti a zastavte ho na některém vhodném místě! Kurdové nezaútočí, ale vyšlou posla, který se nejdřív poptá po nás. Toho posla přivedte sem, pak vám poradím."

"Pojeď raději s námi."
"To rád udělám, dovolíte-li mému sluhovi Halefovi, aby mě doprovázel."
"Povoluji ti to," řekl malik.
"Já jsem proti tomu," ozval se ra'ís.
Nastala krátká, urputná hádka, ve které nakonec zvítězil malik, protože všichni ostatní byli na jeho straně. Ra'ís po mně vrhl zuřivý pohled, nasedl na koně a odjel.
"Kam jedeš?" volal za ním malik.
"Do toho ti nic není!" zněla odpověď.
"Jeďte za nim a uklidněte ho!" poprosil malik ostatní a já jsem mezitím křikl na Halefa, aby osedlal koně.
Pák jsem šel oznámit svým společníkům, co se přihodilo.
"Co se děje?" zajímal se Angličan.
"Kurdové z Gumri nás jdou osvobodit," řekl jsem mu.
"Velmi dobře! Yes! Hodní hoši! Podejte mi pušku! Účastním se také. Well."
"Počkejte, sire Davide! Budete muset ještě chvilku zůstat tady, dokud se nevrátím."
"Proč? Kam se chystáte?"
"Ven, abych vyjednával, a snad se mi podaří všechno urovnat."
"Nesmím s vámi?"
"Ne, jen Halef."
"Tak jeďte! Ale nevrátíte-li se, rozbiju Lizán na cucky. Well!"
I ostatní se mému přání podřídili. Jen bej z Gumri si kladl podmínku:
"Pane, že o ničem nerozhodneš beze mne?"
"Ne. Buď přijdu sám, nebo pro tebe pošlu."
Vzal jsem si zbraně, sešel po schodech a skočil před domem do sedla.
Náměstí se zatím vylidnilo. Čekal na mne jen malik. Zůstalo tu pouze několik stráží, aby hlídaly "hosty".
Museli jsme zase přes chatrný most. Na druhé straně Žábu byl pořádný zmatek. Jezdci a pěšáci si vzájemně překáželi. Jejich výzbroj byla ubohá, jeden měl starou pušku, druhý kyj, každý chtěl velet, ale nikdo nechtěl poslouchat. Kromě toho se stále šířily nové zvěsti o Kurdech. Nakonec přišla i zpráva, že ra'ís z Šurdu se svými lidmi odtáhl, protože se s malikem pohádal.
Malik působil dojmem člověka, který nemá dost silnou vůli. Na tváři se mu zrcadlily starostí, dokonce strach. Kdyby Nedžír Bej stál po jeho boku, znamenalo by to pro něj velikou podporu. Bylo jasné, že Chaldejci ve srážce s Kurdy podlehnou. Proto jsem malikoví řekl:
"Kurdové jsou v přesile. Máš na vybranou jen dvě možností. Můžeš se stáhnout se svými bojovníky na druhý břeh Žábu a hájit přechod. Tím získáš čas, než přivedeš posily."
"To ale musím Kurdům nechat všechno, co je na pravém břehu."
"Stejně si to vezmou."
"A druhá možnost?"
"Vyjednávat s nimi."
"Kdo to zprostředkuje?"
"Já"
"Ty? Chceš mi snad utéct?"
"Ani nápad, dal jsem ti přece slovo."
"Přistoupí Kurdové na vyjednávání, když jsme je včera přepadli?"
"Není jejich bej v tvém zajetí? To ti nad nimi dává určitou převahu."
"Jistě. Ale ty jsi jejich hostem. Budeš s nimi vyjednávat tak, aby z toho měli prospěch oni a my škodu."
"Jsem i tvým hostem. Budu s nimi tedy vyjednávat tak, aby byly spokojeny obě strany."
"Mám ještě jiné obavy. Zadrží tě a nepustí zpátky."
"Nenechám se zadržet. Podívej se na mého koně! Nemá desetkrát vetší cenu než tvůj?"
"Padesátkrát, ba stokrát větší cenu!"
"Myslíš si, že pravý bojovník takové zvíře opustí?"
"Ne, nikdy!"
"Tak dobrá! Vyměňme si je zatím! Nechám ti svého vraníka jako zástavu, že se vrátím."
"Myslíš to vážně?"
"Dávám ti své slovo! Věříš mi teď?"
"Věřím ti. Chceš vzít s sebou i svého sluhu?"
"Ne, zůstane u tebe, protože mého koně tak dobře neznáš a musí tu být někdo, kdo s ním umí správně zacházet."
"Má nějaké tajemství?"

"Ano."
"Pak jistě nestrpí nikoho v sedle, kdo to tajemství nezná. Ať se tvůj sluha o koně postará. Ty si vezmi jeho koně."
Přesně to jsem chtěl. Můj kůň byl v rukou Hádžího Halefa Omara rozhodně bezpečnější než u malika, a tak jsem souhlasil:
"Zařídím se podle tvého přání. Dovol, abych si hned koně vyměnil!"
"Teď hned?"
"Ano, nemáme času nazbyt."
"A najdeš vůbec Kurdy?"
"Postarají se sami, abych je našel. Nemohli bychom však mé dva návrhy spojit? Jestli dojde k potyčce mezi Kurdy a tvými lidmi dřív, než mě vyslyší, je vše ztraceno. Přejdi s bojovníky na druhou stranu řeky a já budu mít větší naději na úspěch!"
"Ale vždyť se jim tím vydáváme na pospas!"
"Ne, uniknete jim, a získáte tím čas. Jak by na vás mohli zaútočit, když obsadíte most?"
"Máš pravdu, efendi. Zařídím hned vše potřebné a stáhnu své lidi."
Malik přiložil k ústům mušli, která mu visela jako roh u boku. Temný, ale silný tón bylo slyšet široko daleko a Chaldejci se sbíhali ze všech stran. Já jsem si s Halefem vyměnil koně a vyjel vpřed. Brzy jsem byl sám, protože i Dogan zůstal s Halefem.

VÁLKA, NEBO MÍR?
Domníval jsem se, že mé poslání nebude příliš obtížné. Ze strany Kurdů jsem se nemusel ničeho obávat, ti jistě budou brát ohled na ohrožený život svého beje. Očekával jsem proto, že dojde k smíru.
Pomalu jsem postupoval vpřed a naslouchal pozorně každému zvuku.
Vyšplhal jsem na nízký vrch. Stromy a keře zde byly poněkud řidší, a tak jsem spatřil hejno vran, které se vznášely dole nad lesem. Občas se usadily na větvi, ale pak vždy znovu a znovu vzlétaly. Ptáky jistě někdo vyplašil.
Věděl jsem tedy, kam jet. Nedostal jsem se ještě příliš daleko, když tu padla rána, která bezpochyby mela patřit mně. Kulka mě však nezasáhla. V mžiku jsem stál ukryt za svým koněm. Protože jsem viděl záblesk, věděl jsem také, kde asi střelec stojí.
"Odlož tu svou bouchačku," zavolal jsem na něj, "a doveď mě k vašemu veliteli!"
"Co mu chceš?"
"Můj hostitel, bej z Gumri, mě k němu posílá."
"Kde je Kádir Bej?"
"Zajat v Lízánu."
Během tohoto vyjednávání jsem viděl, že se přiblížily ještě další postavy, které se chtěly skrýt za stromy. Kurd se mě ptal dál:
"Říkáš, že jsi bejovým hostem. Kdo jsi?"
"Efendi mluví jen s váženými bojovníky. Odveď mě ke svému veliteli, nebo ho přiveď ke mně! Musím s ním mluvit! Jsem bejův posel."
"Pane, snad nepatříš k cizincům, kteří s ním byli zajati?"
"Ano, patřím k nim."
"A opravdu nejsi zrádce, pane?"
"Nevidíš, že je to ten efendi, co umí střílet bez přestávky?" ozval se jiný hlas. "Zmiz a pusť mě k němu!"
Z úkrytu za stromem vyšel mladý Kurd, uctivě ke mně přistoupil a řekl:
"Athamdu iḏlláh - chválabohu, že tě zas vidím, pane! Měli jsme o vás starosti."
Byl to jeden z Kurdů, kteří včera malikovi šťastně unikli.
"Chytili nás, ale všichni jsme naživu. Kdo je vaším vůdcem?"
"Ra'ís z Dalašij je s ním i statečný šejk Haddádů."
To byla dobrá zpráva. Muhammad Amin tedy našel cestu do Gumri a teď přichází, aby nás osvobodil.
"Neznám ra'íse z Dalaši," řekl jsem. "Zaveď mě k němu!"
"Efendi, je to veliký bojovník. Přišel včera večer, aby navštívil beje. Když uslyšel, že Kádir Bej je zajat, přísahal, že srovná Lízán se zemí a že pošle všechny jeho obyvatele do pekel. Teď je tedy na cestě. My jsme hlídka, která ho má chránit před přepadením. Ale pane, kde máš svého koně? To ti ho ukradli?"
"Ne, nechal jsem ho dobrovolně v Lízánu. Teď ale pojď a veď mě!"
Uchopil jsem koně za uzdu a následoval svého průvodce. Asi po tisíci krocích jsme narazili na skupinu jezdců, mezi nimiž jsem k své veliké radosti spatřil Muhammada Amína.
"Al hamdu li'lláh," zvolal, "chválabohu, že je mi dopřáno té radosti a že tě zase vidím. Bůh osvítil tvou cestu a podařilo se ti ujít nestoriánům. Ale," polekal se, "tys utekl a nechal jsi tam Ríha?"

To pro něj bylo nepředstavitelné. Proto jsem ho hned uklidnil:
"Neutekl jsem a kůň patří doposud mně. Říh je v bezpečí. Pečuje o něj Hádží Halef Omar."
"Tys neutekl?" zeptal se udiven.
"Ne. Přicházím jako posel beje z Gumri a lizánského malika. Kde je ten, kdo tu velí?"
"To jsem já," ozval se hluboký hlas.
Prohlédl jsem si muže, který promluvil. Seděl na silném huňatém koni.
Jezdec byl vysoký a neobyčejně hubený. Ohromný turban pokrýval jeho hlavu a jeho tvář byla porostlá drsným, hustým vousem tak, že jsem viděl jen nos a obě oči, které se na mne pátravě upíraly.
"Ty jsi ra'ís z Dalaši?" zeptal jsem se ho.
"Ano. A kdo jsi ty?"
Muhammad Amin mu to vysvětlil místo mne:
"Tento cizinec je Kára ben Nemsí Efendi, o kterém jsem ti už vyprávěl."
Kurd se na mne nejprve znovu pátravě podíval, ale pak se zdálo, že je mu vše jasné.
"Ať vypráví později. Teď se připojí k nám!" řekl. "Vpřed!"
"Zastavte. Musím s tebou nutně mluvit," požádal jsem ho.
"Mlč!" obořil se na mne. "Já jsem velitel, a co řeknu, to se bez odporu stane. Žena žvaní, ale muž jedná. Teď nebudeme zbytečně mluvit!"
Nelíbilo se mi, že se mnou mluví tímto tónem, a nehodlal jsem to trpět.
Také Muhammad Amin mě povzbuzoval svým pohledem. Ra'ís byl již o několik kroků dál. Předešel jsem ho a vzal jeho koně za uzdu.
"Stůj! Zůstaň stát! Jsem přece bejův vyslanec!" nabádal jsem ho vážně.
Vždy znovu a znovu jsem se přesvědčoval, že nebojácnost spojená s tělesnou silou působí na tyto polodivoké lidi silným dojmem. Zde jsem se však zřejmě přepočítal, protože ra'ís pozvedl pěst a pohrozil:
"Dej tu ruku pryč, nebo tě uhodím!"
Jestli se dám zastrašit, mé poslání ztroskotá. To mi bylo jasné. Proto jsem sice pustil svého koně, ale ne jeho, a prohlásil jsem:
"Jsem zde zástupcem beje z Gumri, a mohu proto rozkazovat. Zato ty nejsi nic jiného než malý káhya, který musí poslouchat. Slez s koně!"
Ra'ís strhl pušku z ramene, uchopil ji za hlaveň a zamával s ní kolem hlavy.
"Rozseknu ti hlavu na čtyři kusy, ty hlupáku!" zařval.
"Zkus to, ale dřív poslechneš!" odpověděl jsem se smíchem.
Rychlým trhnutím jsem strhl jeho koně na zadní a udeřil jej pak takovou silou do břicha, že se polekaně zase vymrštil. Tyto dva pohyby šly v tak rychlém sledu, že ra'ís byl v tu chvíli na zemi. Než se mohl zvednout, vyrval jsem mu pušku i dýku. Teď jsem čekal na jeho útok.
"Pse!" křikl a vyskočil. "Já tě roztrhnu!"
Vrhl se na mne. Zvedl jsem nohu do výše jeho žaludku - jedno kopnutí a převalil se naznak. Vzal jsem jeho vlastní pušku a namířil na něj.
"Nepřibližuj se, nebo střelím!"
Zvedl se, držel se za břicho a díval se na mne vzteklýma očima. Neodvažoval se však znovu zaútočit.
"Vrať mi mé zbraně!" vypravil ze sebe hrozivě.
"Až později, nejdřív si spolu promluvíme."
"Nemám s tebou co mluvit."
"Ale já s tebou ano! Jsem zvyklý, že mě lidé vyslechnou. Zapamatuj si to, káhyo!"
"Nejsem káhya, jsem ra'ís."
Ačkoliv celý výjev trval jen několik okamžiků, přijíždějící Kurdové jej viděli a v krátké chvíli se kolem nás shromáždil početný zástup, jenž stále rostl. Stačil jediný pohled a přesvědčil jsem se, že žádný z nich se nechce unáhlit a předčasně se postavit na tu nebo onu stranu. Odpověděl jsem mu proto:
"Nejsi vůbec žádný ra'ís. Nejsi ani svobodný Kurd jako tito stateční muži, kterým chceš velet."
"Dokaž to!" křičel vztekle.
"Jsi starosta v Dalaše. Ale sedm obcí, Dalaša, Chól, Serškiutha, Bašika,, Behedri, Bihá a Šurajsi patří do země Chól, která platí veliteli v Amádíji daně, a jsou tedy poddané mutasarrifovi v Mosulu i sultánovi v Cařihradě. Starosta vesnice, která platí sultánovi daně, je však také tureckým káhyou. Jestli mě urazí svobodný Kurd, budu od něho požadovat zadostiučinění zbraní, protože je synem muže, který před žádným člověkem nesklení šíji.
Jestli se ale odváží turecký káhya nadávat mi psů, shodím ho s koně a uštědřím mu kopanec. Tak se naučí úctě, jíž je povinován každému svobodnému muži!
Řekněte mi, vy bojovníci, kdo udělal z výběrčího daní turecké vesnic velitele

pervarských Kurdů? Nebyl snad mezi Pervarci nikdo, kdo by mohl beje důstojně zastupovat?"
"Takových bylo mnoho," odpověděl hrdě jeden z Kurdů. "Ale tento muž, kterému říkáš káhya, je v Gumri často. Je silný a vyřizuje si krevní mstu s malikem z Lízánu. Nechtěli jsme dlouhou volbou ztrácet čas, a proto jsme mu odevzdali velení."
"On že je silný? Neshodil jsem ho snad s koně a nesrazil ho k zemi? Říkám vám, že jeho duše poputuje do džehenny, jestli se ještě jedinkrát odváží urazit mě nebo některého z mých přátel! Pro přítele je má pěst jako samet, pro nepřítele však jako ocel."
"Pane, co od něho žádáš?"
"Kádir Bej je zajat v Lízánu. Posílá mě k vám, abych promluvil s vaším velitelem o tom, co máte dělat. Tento muž však nechce beje poslechnout. Nechce se mnou mluvit a nazval mě psem."
"Musí tě poslechnout - vyslechne tě!" volali kolem dokola.
"Dobře, svěřili jste mu velení a ať tedy velí do doby, než bude váš bej zase svobodný. Ale tak jako já uznávám jeho postavení, ať taky on prokáže čest mně. Poslal mě Kádir Bej. Jsem tu v jeho zastoupení. Chce-li ten člověk vycházet se mnou v míru a chovat se ke mně tak, jak je zvykem chovat se k efendimu, vrátím mu zbraně a bej bude brzy zase mezi vámi."
Pátravě jsem se rozhlédl kolem. Pokud jsem mohl vidět, stálo tu mezi řídkými křovisky více než sto mužů. Všichni projevovali hlasitým voláním svůj souhlas. Obrátil jsem se na káhyu:
"Slyšels má slova. Uznávám tě za velitele, a proto tě od tohoto okamžiku budu nazývat agou. Tady máš svou pušku a dýku. Teď ale očekávám, že mě vyslechneš."
"Co mi chceš?" bručel nevrle.
"Svolej všechny bojovníky. Ať nepostupují vpřed dříve, než bude naše porada skončena."
Dalašský starosta se na mne udiveně podíval.
"Cožpak nevíš, že chceme přepadnout Lízán?"
"Vím to. Ale na to je ještě dost času."
"Jestli zaváháme, přepadnou nás oni. Vědí, že přijdeme. Viděli nás."
"Právě proto, že to vědí, posílá mě k vám Kádir Bej. Nepřátelé vás nepřepadnou. Stáhli se přes Žáb a budou hájit most."
"Víš to určitě?"
"Sám jsem jim to poradil."
Díval se zachmuřeně před sebe a ani ostatním se ta slova nelíbila. Pak se rozhodl:
"Udělám, co si přeješ. Ale nemysli si, že přijmeme od cizince špatnou radu!"
"Jak chceš! Dej vyhledat volné místo; kde bychom mohli celé shromáždění přehlédnout. Stařešinové ať přijdou k poradě, ostatní ať hlídají, abychom byli v bezpečí."
Udělil potřebné rozkazy a mezi Kurdy nastal pohyb. Měl jsem mezitím čas promluvit několik slov s Muhammadem Aminem. Vyprávěl jsem mu naše zážitky od doby, kdy jsme byli odloučeni. Právě jsem se chtěl zeptat, co prožil on, když přišel posel, který ohlásil, že již našli vhodné místo.
Museli jsme proto rozhovor přerušit.
"Efendi," řekl šejk, "děkuji ti, žes tomu káhyovi ukázal, kdo jsou praví muži!"
"Dokázal jsi mu to i ty?"
"Znám jen málo kurdských slov a mezi nimi je jen několik mužů, kteří rozumějí trochu arabsky. Ten káhya musí být pověstný zloděj a lupič, když před ním mají takový respekt!"
"Ale teď vidíš, že mají úctu i přede mnou, ačkoliv nejsem zloděj ani lupič. Pojď, čekají na nás! Už se nerozloučíme."
Dostali jsme se řídkým lesem na paseku, kde bylo na jednáni dost místa. Kol dokola byli přivázáni koně. Asi dvacet sveřepě se tvářících válečníků sedělo s ra'ísem uprostřed. Ostatní se uctivě stáhli, bud ke koním nebo ještě hlouběji do křovin, aby zajistili naši bezpečnost. Na rázovitě oděné Kurdy a různorodě postrojené koně byl malebný pohled. Ale neměl jsem čas na pozorování.
"Efendi," začal velitel, "jsme připraveni tě vyslechnout. Ale patří tenhle člověk také na naši poradu?" Ukázal na Muhammada Amína. Útok jsem musel ihned odrazit.
"Muhammad Amin je slavným šejkem Haddádů z národa Arab as Šammar. Je moudrým náčelníkem a nepřemožitelným válečníkem, jehož bílého vousu si váží i nevěřící. Ještě nikdo se neodvážil shodit ho s koně nebo si ho podrobit. Dej si pozor, ago, sic se vrátím ke Kádiru Bejovi, ale tebe povezu před sebou na koni a nechám ti v Lízánu vysázet baštonádu!" , "Efendi, chtěli jsme se poradit v míru!"
"Pak ale i ty musíš mír zachovat! Lidé jako je Muhammad Amin a já se nenechají

urážet, i kdyby nepřátel bylo na tisíce. S našimi zbraněmi se nemusíme bát celé země Chól. Dáme se v ochranu těmto statečným pervarským bojovníkům, kteří jistě nepřipustí, aby byli uráženi přátelé jejich beje."
Kdo se dovolává adšaku, ten si zajišťuje nejlepší ochranu. Ihned se zvedl nejstarší válečník, vzal mě i Muhammada Amína za ruku a hrozivým hlasem dotvrdil:
"Mým nepřítelem je každý, jenž urazí tyto muže. Ser bábe men-yu hlavy mého otce!"
Tato přísaha nejváženějšího Kurda byla dostatečně silná, aby náš chránila před všemi urážkami. Káhya z Dalaši se teď zeptal:
"Můžeš nám říci své poselství?"
"Mám vám vyřídit, že bej z. Gumri je zajatcem lizánského malika..."
"To jsme věděli. Kvůli tomu jsi nemusel jezdit."
"Dostaneš-li se předčasně do džehenny ke svým otcům, poděkuj jim za to, že tě vychovali k takové zdvořilosti. Jen u černochů či šiitů v Persii je zvykem, že nenechají člověka domluvit. Tvůj učitel si zaslouží výprask."
Ačkoliv jsem ra'íse pokáral sám, vytáhl starý Kurd svou pistoli a řekl klidně:
"Ser bábe men - u hlavy mého otce! Možná že brzy uslyšíme hlas této zbraně. Pokračuj, efendi!"
Byla to zvláštní situace. Dva cizince brali v ochranu proti vlastnímu náčelníkovi. Co by tomu asi říkal "civilizovaný" rotmistr?
"Malik z Lízánu žádá bejovu krev," pokračoval jsem.
"Proč?" ptali se okolosedící.
"Protože Kurdové způsobili smrt tolika chaldejských křesťanů."
Toto tvrzení vyvolalo mezi mými posluchači značné rozčilení. Nechal jsem je chvíli a potom jsem pokračoval:
"Jsem bejův posel. Ale jsem zároveň i posel malikův. Mám rád Kádira Beje a taky malik mě prosil, abych byl jeho přítelem. Smím některého z nich oklamat?"
"Ne!" řekl stařec.
"Správně jsi promluvil. Jsem v této zemi cizí a nemám nic proti vám ani proti nestoriánům. Musím se proto řídit příkazem Prorokovým: 'Tvé slovo nechť je ochranou tvého přítele!' Budu k vám mluvit tak, jako by zde stál současně Kádir Bej i malik a promlouvali k vám. A Alláh osvítí vaše srdce, aby žádná nespravedlivá myšlenka nezatemnila vaši duši."
Stařec se zase ujal slova:
"Jen mluv, pane! Mluv i za malika, který tě přece taky poslal. Řekneš jen pravdu a my věříme, že nás nechceš urazit ani rozzlobit."
"Poslyšte tedy! Není tomu ještě tolik let, co se po horách rozléhal hlasitý křik a v údolích bylo slyšet veliký nářek. Lidé bědovali, meč řádil jak v hodinu posledního soudu a smrtonosné ruce třímaly dýku. Řekněte mi, kdo to mával mečem a kdo vedl dýku?"
"My!" zaznělo vítězoslavně kolem.
"A kdo při tom hynul?"
Tentokrát se ujal slova jejich vůdce:
"Nestoriáni, nechť je Alláh zničí!"
"Znáte tha'r, krevní mstu. Můžete se divit, když příbuzní zavražděných teď žádají vaši krev?"
"Efendi, oni nesmějí, vždyť to jsou ďaurové!"
"Mýlíš se. Lidská krev zůstane lidskou krví. Byl jsem v mnoha zemích a u mnoha národů, jejichž jména ani neznáte. Obyvatelé tam nejsou muslimové, znají však taky krevní mstu a nediví se, když někdo pomstí smrt příbuzného. Jsem tady jako nestranný posel. Nesmím tvrdit, že jen vy máte právo na krevní mstu."
"Jen ať ďaurové přijdou!" hrozil aga.
"Přijdou, když jim nepodáte ruku na usmířenou."
"Na usmířenou? Zbláznil ses?"
"Jsem při smyslech. Co chcete dělat? Mezi vámi a jimi je Žáb a stálo by vás mnoho obětí, kdybyste chtěli most nebo nějaký brod dobýt. A i kdyby se vám to podařilo, našli by nestoriáni posily v Ašitě, Serseugu, Savitě, Mijániši, Murghi a jinde. Lehce by vás mohli zničit."
Tu se vůdce zvedl a zatvářil se jako žalobce:
"A kdo je tím vinen?" zeptal se. "Tys tím vinen, ty sám!"
"Já? Jak to?"
"Což jsi sám nepřiznal, žes jim poradil, aby se stáhli za řeku?" A obrácen k ostatním dodal: "Vidíte teď, že to není náš přítel, ale zrádce?"
Odpověděl jsem mu:
"Právě proto, že jsem váš přítel, dal jsem jim tu radu. Jakmile by totiž padl vašimi zbraněmi první chaldejský křesťan, zabili by beje. Mám se snad vrátit do Lízánu a říct Kádiru Bejovi, že vám nezaleží na jeho životě?"

"Myslíš tedy, že nemáme vůbec zaútočit?"
"Ano, to si myslím."
"To nás pokládáš za zbabělce, kteří nechtějí pomstít smrt mužů, kteří včera padli rukama nestoriánů?"
"Ne. Vím, že jste stateční bojovníci. Zároveň si ale myslím, že jste moudří muži, kteří se nevrhají zbytečně do náruče smrti. Znáte Žáb. Kdo z vás se chce dostat na druhý břeh, když je tam nepřítel a může každého z vás přivítat kulkou?"
"Tím jsi vinen jen ty!"
"Ale jdi! Zachránil jsem tím bejovi život. Nebo jsem to neměl dělat?"
"Nezachránils život bejovi, ale sobě!"
"Mýlíš se. Mí druhové i já jsme malikovými hosty. Jen Kádir Bej a Kurdové, kteří byli chyceni zároveň s ním, jsou malikovými zajatci. Zemřou, jakmile započne boj."
"Jak nám chceš dokázat, že jsi malikovým hostem?"
"Copak bych sem mohl přijít, kdybych byl jeho zajatec?"
"Mohl tě propustit na čestné slovo. Proč tě ochraňuje? Kdo tě doporučil lizánskému malikovi?"
Musel jsem odpovědět, ale přiznám se otevřeně, že jsem se styděl vyslovit zde jméno ženy.
"Byl jsem sice doporučen jen ženou, ale on na slova té ženy zřejmě mnoho dá."
"Jak se jmenuje?"
"Mara Durima."
Obával jsem se, že se zesměšním, a byl jsem proto překvapen dojmem, jakým jméno zapůsobilo. Aga se na mne užasle podíval a řekl:
"Mara Durima? Kdes ji potkal?"
"V Amádíji."
"Řekl jsi jí, že pojedeš do Gumri a do Lízánu?"
"Ano."
"Nevarovala tě?"
"Varovala."
"A když jsi jí řekl, že přesto půjdeš, co udělala? Rozpomeň se! Možná že ti dala nějakou radu."
"Řekla mi, že když se dostanu do nebezpečí, mám se zeptat na Rúh al magára. Duch jeskyně prý mě ochrání."
Sotva jsem vyřkl tato slova, vstal vůdce, který se ke mně choval dosud tak nepřátelsky, a podával mi ruku.
"Efendi, to jsem nevěděl. Promiň! Komu Mara Durima prozradí to jméno, tomu se nesmí stát nic zlého. Teď tvá slova dojdou i u nás sluchu. Jak jsou nestoriáni silní?"
"To neprozradím. Jsem právě tak jejich přítelem jako vaším. Jim taky neřeknu, jak jste silní vy."
"Jsi opatrnější, než je zapotřebí. Myslíš opravdu, že beje zabijí, když je napadneme?"
"O tom jsem přesvědčen."
"Pustí ho, když se stáhneme?"
"To nevím, ale doufám. Malik mě poslechne."
"Zabili několik našich lidí a my se musíme pomstít."
"Nepobili jste vy předtím tisíce nestoriánů?"
"Deset Kurdů má větší cenu než tisíc nestoriánů"
"A nestoriáni jsou přesvědčeni o opaku."
"Zaplatili by nám za ty mrtvé?"
"To nevím, ale otevřeně přiznávám, že na jejich místě bych to neudělal."
"Poradíš jim tedy, aby to nedělali?"
"Ne, protože jak jim, tak i vám radím k míru. Oni by spíš měli právo žádat výkupné za ty tisíce mrtvých. Kromě toho mají v rukou beje, a když se nad tím vážně zamyslíte, poznáte, že jsou proti vám ve výhodě."
"Ustup! Vyslechli jsme tě a teď se poradíme."
Uposlechl jsem. Mohl jsem nyní Muhammadu Amínovi v klidu vyprávět, jak jednání probíhalo. Ještě než Kurdové došli k nějakému závěru, přišlo několik bojovníků. Přiváděli neozbrojeného muže.
"Kdo je to?" zeptal se aga.
"Ten muž," odpověděl jeden ze strážců, "se tajně potloukal kolem, a když jsme ho chytili, říkal, že ho poslal lizánský malik za tímto efendim." Ukázal na mne.
"Co mi chceš?" zeptal jsem se muže.
Jeho poslání bylo podezřelé, přinejmenším však neopatrné. Posel musel být velice odvážný, když se vydal mezi nepřátelské Kurdy.
"Pane," odpověděl, "jsi už dlouho pryč a malik mě posílá, abych ti vyřídil, že

usmrtí beje z Gumri, jestli se rychle nevrátíš."
"Vidíte, že jsem vám řekl pravdu?" obrátil jsem se ke Kurdům. "Ať se ten muž co nejrychleji vrátí! Ať vyřídí malikoví, že se mi nic nestalo a že zanedlouho přijedu."
"Odveďte ho!" nakázal aga.
Uposlechli a porada pokračovala.
Posel svým příchodem zřejmě příznivě ovlivnil rozhodování Kurdů.
Přesto mi bylo divné, že toho muže za mnou poslali. Malik přece nebyl tak krvežíznivý a kvůli mně nemusel hrozit tak drastickým opatřením. Vždyť jsem se jako host beje z Gumri nemusel u Kurdů ničeho obávat.
Konečně se dohodli a zavolali mě. Promluvil ke mně jejich vůdce:
"Efendi, vyřiď malikovi, že žádáme svobodu pro našeho beje."
"Kdy má být vydán?"
"Ihned, se všemi svými průvodci."
"Kam má přijít?"
"Sem."
"Nepůjdete dál kupředu?"
"Zatím ne."
"Ale pak, až Kádir Bej bude vydán?"
"Pak se stane, co rozhodne bej."
"A co když ho malik bude chtít vydat až po vašem klidném návratu do Gumri?"
"Efendi, na to nepřistoupíme. Neodejdeme odtud dříve, dokud nebudeme mít gumrijského vládce s sebou."
"Poslyšte tedy, co k tomu chci říci! Jednal jsem s vámi poctivě a poctivě budu jednat i s malikem. Nebudu ho přemlouvat k žádnému ústupku, který by mu mohl přinést škodu. Především ale nezapomeňte, že bej zaplatí životem, jestli opustíte toto místo před uzavřením míru."
"Budeš snad malikovi k té vraždě radit?"
"Alláh chraň! Nepřipustím jen, abyste beje dostali zpátky, a on vás pak vedl proti Lízánu."
"Pane, mluvíš velice odvážně a otevřeně!"
"Aspoň vidíte, že to myslím se svými přáteli upřímně. Mějte proto strpení, než se vrátím!"
Za chviličku jsem již s Muhammadem Aminem opouštěl paseku. Žádný Kurd nás nedoprovázel.
"Co máš vyřídit?" zeptal se šejk.
Vše jsem mu vyložil a svěřil se i se svými pochybnostmi. Byli jsme již skoro u řeky, když jsem náhle uslyšel podezřelý šelest. Obrátil jsem se a současně padly dvě rány. Haddádův kůň se rozběhl rovnou do křovin. Na mého však mířili přesněji. Okamžitě klesl. Všechno se zběhlo tak bleskově, že jsem ani neměl čas vytáhnout nohy ze třmenů. Upadl jsem a dostal se pod koně. V příštím okamžiku mě uchopilo osm mužů, sebrali mi zbraně a chtěli mě svázat. Jeden z nich byl domnělý malikův posel. Má nedůvěra byla přece jen oprávněná. Té zákeřnosti se mohl dopustit jen šurdský ra'ís, Nedžír Bej, a proto jsem se bránil vší silou. Bohužel jsem ležel na zemi a má pravá noha byla uvězněna pod tělem koně. Ale měl jsem ještě k dispozici ruce, a i když mě drželi, zasadil jsem jim několik tvrdých ran, než mě spoutali.
Nebylo to poprvé, co jsem byl spoután, ale nikdy ještě tak ponižujícím způsobem. Zápěstí mi ovinuli řemeny, pravou ruku přivázali přes prsa k levému rameni, levou ruku k pravému a řemeny pak utáhli a zauzlili na šíji tak, že jsem jen stěží mohl dýchat. Svázali mi i kolena a já nemohl udělat delší krok. Navíc mě ještě přivázali za loket k třmeni koně jednoho z lupičů.
Od výstřelu až po okamžik, kdy mě přivázali ke koni, uběhly sotva tři minuty. Doufal jsem, že se Muhammad Amin vrátí, nechtěl jsem však volat o pomoc, abych si před těmi lidmi nezadal.
"Co ode mne chcete?" zeptal jsem se.
"Chceme jen tebe," řekl jejich domnělý vůdce. "Chtěli jsme i tvého koně. Ale neměl jsi ho u sebe."
"Kdo jste?"
"Jsi snad ženská, žes tak zvědavý?"
"Jste ve službách Nedžíra Beje. Neodvážil se přijít sám, proto poslal svou smečku, aby mu snad někdo nepoškrábal kůži."
"Mlč! Proč jsme tě zajali, to se brzy dozvíš. Ted buď zticha, nebo ti dáme roubík!"
Muži se pomalu vydali na cestu. Dojeli k řece; já samozřejmě musel jít pěšky, pak jsme se dali po proudu, až jsme přišli k brodu.
Na protějším břehu stál oddíl ozbrojenců, ale před naším příchodem se vzdálil. Byl to zřejmě Nedžír Bej se svou družinou, který čekal, zda se přepadení vydaří.

Teď spokojeně odjel.
Dno řečiště bylo plné ostrých, kluzkých kamenů. Voda mi místy sahala až po prsa, a protože jsem byl těsně přivázán ke koni, zkusil jsem víc než dost.
Konečně jsme se dostali na druhý břeh. Tam zůstalo šest jezdců a zbývající dva mě táhli dál.
Cesta pokračovala po proudu až k, divoké horské bystřině, která se zleva vlévala do Žábu. Sledovali jsme je jí tok. Byla to pro mne značně obtížná cesta, protože má stráž na mne nebrala žádné ohledy. Cestou jsme nepotkali nikoho. Táhli mě přes kameny a husté trní. Všiml jsem si, že se úmyslně vyhnuli vesnici Šurdu, jejíž chudičké chatrče a trosky domů jsem záhy uviděl za námi.

U "PETRŽELKY"
Později jsme zase uhnuli doprava a dostali se do divoké rokle, jež zřejmě vedla do údolí Ravla. Šplhali jsme dál a konečně jsme došli k jakési asi tři metry vysoké chýši, která se podobala krychlovité hromadě kamení.
Dovnitř vedl jen jediný nízký otvor, sloužící zároveň jako dveře i jako okno. Před tímto otvorem slezli mí strážci s koní.
"Maydáno!" zavolal jeden z nich.
Vzápětí se z chatrče ozvalo chraplavé zabručení a z díry vylezla stará baba. Maydana znamená vlastně petržel. Jak se baba dostala k tomu zeleninovému jménu, to nevím. Když však stála přede mnou, nevoněla po petrželi, nýbrž po česneku, shnilých rybách, mrtvých krysách, splaškách a spálených kostech. Nebýt připoután ke koni, couvl bych honem o několik kroků.
Tato půvabná obyvatelka údolí Žábu byla oděna do obvyklých širokých kalhot a košile, jakou bychom u nás použili leda jako hadr. Pod spodním okrajem kalhot vyčuhovaly nohy, jejichž barva prozrazovala, že již po léta neviděly vodu.
"Je vše připraveno?" otázal se jeden z mých strážců a položil ještě několik krátkých otázek. Na každou z nich dostal kladnou odpověď.
Odvázali mě a strčili se sehnutou hlavou do. chatrče. Pokud jsem mohl zjistit, přece jen zde byly jakési škvíry ve stěnách, jimiž slabě pronikal světelný paprsek. Mohl jsem se tedy porozhlédnout. Byl jsem v holé, čtvercovité, hrubě stavěné místnosti, v jejímž zadním koutě byl do země zaražen silný kůl. Vedle ležela hromada podestýlky a listí. Poblíž jsem uviděl nádobu s vodou a veliký střep, který snad pocházel z nějakého džbánu.
Teď ho však užívali jako mísy a obsahoval hmotu, připomínající žížaly či pijavice zalité truhlářským klihem.
Ačkoliv jsem měl na sobě pouta, vzpíral jsem se; když mě však silným provazem připoutávali ke kůlu, nebránil jsem se už. Mohl jsem ulehnout na stlaní. Ruce mi však neuvolnili.
Baba stála venku před vchodem. Jeden z mých strážců beze slova opustil chatrč, druhý však pokládal za nutné mě upozornit, jak se mám chovat.
"Jsi zajat," začal právě tak výstižně jako duchaplně. "Nepokoušej se o útěk. Maydana by dala znamení a přijdou muži, kteří tě spoutají ještě důkladněji"
Odešel. Slyšel jsem vzdalující se kroky. Pak přišla půvabná "Petrželka" a sedla si k otevřenému vchodu tak, aby mě měla stále na očích.
Moje situace nebyla právě nejpříjemnější, ale působila mi méně starostí než postavení mých druhů v Lízánu. Malik na mne jistě nedočkavě čeká, i Kurdové jsou asi netrpěliví, že se nevracím. A já tu zatím ležím přivázán jako pes u boudy! Co z toho vzejde!
Jedno mě utěšovalo. Jestli se Muhammad Amin dostal do Lízánu, jistě je hned zavedl na mino, kde jsem byl přepaden. Našli tam mrtvého koně i stopy boje. Jinak jsem se musel spolehnout na důvtip i odvahu svého věrného Haíefa.
Ležel jsem delší dobu pohroužen v myšlenky a lámal si marně hlavu, jak odtud utéci. Tu mě vyrušila Maydana. Byla to žena - tak proč by dlouho mlčela!
"Chceš jíst nebo pít?" zeptala se mě.
"Ne."
Rozhovor skončil, ale vonná "Petrželka" přilezla blíž, usadila se mi zrovna pod nosem a vzala do klína střep s jídlem, kterým jsem opovrhl.
Viděl jsem, že sáhla do tajemné směsi a požitkářsky zamlaskala. Zavřel jsem oči. Otevřel jsem je až po drahné době. Má ochránkyně seděla stále ještě přede mnou a upřeně se na mne dívala.
"Kdo jsi?" vyzvídala.
"Ty to nevíš?"
"Ne. Jsi muslim?"
"Jsem křesťan."
"Křesťan, a zajat! Tak ty nejsi Kurd?"
"Jsem křesťan z daleké západní země."
"Ze Západu?" zvolala udiveně. "Tam, kde tanči muži se ženami? A kde se jí

lopatami?" Sláva naší západní civilizace dospěla až k "Petrželce", Slyšela již zřejmě o našich tancích i o našich lžících a vidličkách.
"Ano," potvrdil jsem.
"Cos udělal, že tě svázali?"
"Řeknu ti to. Přijel jsem přes Mosul a Amádíji do této země, abych ..."
Maydaná mě rychle přerušila:
"Přes Amádíji? Nepotkals tam náhodou nějakého hakíma ze Západu?"
"Znám ho. Uzdravil dívku, která požila jed."
"Je tam ještě?"
"Ne, je tady," vysvětlil jsem.
"Kde? Řekni mi to rychle!"
"No tady."
"V Šurdu? Mýlíš se. Nic jsem o tom neslyšela."
"Ne tady v Šurdu, ale tady v tvé chýši."
"V téhle chýši? Qadra ísá - pro Krista Pána! Tak to ty jsi ten hakím ze Západu!"
"Jsem člověk, po kterém ses ptala."
"Pane, můžeš to nějak dokázat? Odpověz rychle! Koho jsi potkal v domě nemocné, která požila jedovaté plodiny?"
"Potkal jsem tam Maru Durimu."
"Dala ti nějakou radu?"
"Ano. Řekla mi, že když budu v nebezpečí, mám se ptát po Rúh al magára."
"Opravdu! Pak jsi to ty, efendi!" zvolala a radostí spráskla ruce. "Jsi přítel Mary Durimy. Pomůžu ti, ochráním tě. Vypravuj, jak ses dostal do zajetí!"
Dnes jsem tedy zažil již potřetí, jak mocně působí jméno Mara Durima.
Jaký měla ta záhadná žena vliv!
"Kdo je vlastně Mara Durima?" zeptal jsem se.
"Je to stará kněžna, jejíž potomci odpadli od Mesiáše a přestoupili k Mohamedovi. Teď se za ně kaje a nikde nemůže nalézt klid."
"A kdo je Rúh al magára?"
"To je dobrý duch. Jedni říkají, že je to archanděl Gabriel, jiní zase archanděl Michael, který ochraňuje věřící. Jsou místa, kde se s ním v určitou dobu můžeš poradit. Ale vyprávěj mi nejdřív, jak tě zajali."
Splnění toho přání mi mohlo být k užitku. Proto jsem i přes potíže, které mi působilo nepohodlí a pouta, vyprávěl podrobně zážitky od Amádíje až po tuto chvíli. Baba mě pozorně poslouchala, a když jsem skončil, uchopila skoro něžně jednu z mých svázaných rukou.
"Pane," zvolala, "tvá domněnka je správná. To Nedžír Bej tě dal zajmout. Nevím, proč to udělal. Já ho nemám ráda. Je to násilník. Ale já tě ochráním."
"Sejmeš mi pouta?"
"Pane, toho se odvážit nesmím. Nedžír Bej brzy přijde a přísně by mě potrestal."
"Co tedy chceš udělat?"
"Efendi, dnes je den, kdy je možno o půlnoci vyhledat Rúh al magára. Duch ti pomůže."
"Chceš se za mne přimluvit?"
"Nemůžu k němu, jsem stará a cesta je příkrá. Ale..." Tu se zarazila a zamyslela se. Pak se na mne ostře podívala. "Pane, neobelžeš mě?"
"Řeknu ti jen čistou pravdu."
"Uprchl bys, i když mi slíbíš, že to neuděláš?"
"Co slíbím, to taky splním "
"Ruce tě už jistě bolí. Rozvážu ti je. Ale zůstaneš tu?"
"To ti slibuju."
"Smím ti je zase svázat, když někdo přijde?"
"Můžeš."
Maydana se napůl zvedla a pokoušela se rozvázat řemeny na mé šíji.
Přiznávám se, že mi její pach teď nebyl vůbec protivný. Podařilo se jí to a já jsem s rozkoší protáhl bolavé údy. Zhluboka jsem se nadechl. Maydana si pak sedla venku před vchod, odkud mohla již z daleka vidět každého příchozího.
"Když někdo přijde, .tak tě zase svážu," řekla dveřním otvorem, "a pak - pak - ó pane, vrátil by ses, kdybych ti dovolila odejít?"
"Ano, ale kam bych měl jít?"
"Naproti na tu horu, k Rúh al magára."
Její návrh mě překvapil. Potkalo mě dobrodružství, jaké se tak hned nenaskytne. Měl jsem se tajně dostat ze zajetí, abych poznal tajemného ducha jeskyně.
"Půjdu a můžeš se spolehnout, že se zase vrátím!" slíbil jsem "Petrželce".
"Ale neznám cestu."
"Zavolám Indžu, ta tě povede."
Indža znamená perla. Znělo to slibně.
"Kdo je Indža?" zeptal jsem se zvědavě.

"Jedna z dcer Nedžíra Beje."
"Cože?"
"Dcera je docela jiná než její otec, pane."
"Ale povede mě správně, když ví, že jde o jejího otce?"
"Povede. Je miláčkem Mary Durimy a už jsem s ní o cizím efendim mluvila. Ví, žes zvítězil nad jedem a že tvým zbraním nikdo neodolá."
Udiveně jsem se zeptal:
"Kdo ti to všechno řekl?"
"Tvůj sluha to v Amádíji vyprávěl otci nemocné a Mara Durima o tom pověděla Indže. Chtěla by tě poznat. Mám ji zavolat, pane?"
"Ano, není-li to příliš nebezpečné."
"Musím tě ale nejdřív svázat!"
"Svaž mě!"
Nechal jsem se tedy zase spoutat a baba odešla. Brzy se vrátila a řekla mi, že Indža přijde. Uvolnila mi ruce. Zeptal jsem se jí, zdali byla ve vesnici, a starostlivě jsem dodal:
"Ale co když tě tam viděli? Máš mě přece hlídat!"
"Ó, muži nejsou doma a ženy, které mé viděly, to neřeknou."
"Kde jsou muži?"
"Šli do Lízánu."
"Co tam?"
"Neptala jsem se. Ať si muži dělají co chtějí! Až přijde Indža, poví ti to možná sama."
Zase usedla ke vchodu. Po nějaké době chvatně vstala a běžela někomu vstříc. Slyšel jsem, jak si před chatrčí tiše šeptají, pak se vchod zatemnil a vešla "Perla".
Hned na první pohled jsem viděl, že to jméno je na místě. Dívce bylo asi devatenáct let, byla vysokého vzrůstu a tak silná, že by se od minuty hodila za manželku křídelníka staré pruské gardy. Obličej však měla dívčí, jemný.
Vůči cizinci se chovala dokonce trochu nesměle.
"Selám, efendi!" pozdravila tiše.
"Selám!" odpověděl jsem. "Jsi Indža, dcera šurdského ra'íse?"
"Ano, pane."
"Promiň, že nevstávám, abych tě pozdravil. Ale jsem připoután ke kůlu."
"Myslela jsem, že tě Maydana zatím odvázala."
"Rozvázala mi jen ruce."
Shýbla se hned ke mně, aby mi uvolnila pouta, ale já jsem jí v tom zabránil:
"Děkuji ti, jsi ke mně hodná! Ale prosím tě, abys to nedělala, nestačila bys mě znova svázat, kdyby někdo náhle přišel."
"Maydana mi všechno řekla," odpověděla. "Pane, nedopustím, abys tady ležel na zemi. Jsi přece efendi ze Západu, který cestuje po celém světě za dobrodružstvím!" Tak to byl důsledek přehánění mého dobrého Halefa. Dívka si myslela, že jsem západní Harún ar Rašíd, který se jen honí za různými dobrodružstvími.
"Budeš mě muset nechat tak jak jsem, kvůli opatrnosti," odpověděl jsem.
"Pojď, sedni si ke mně a dovol, abych ti položil několik otázek!"
"Pane, jak veliká je tvá dobrota. Jsem jen dívka, a můj otec tě smrtelné urazil."
"Možná že mu kvůli tobě odpustím."
"Ne kvůli mně, ale kvůli mé matce bys to měl udělat, efendi."
"Ubohé dítě! Tvůj otec je na tebe asi přísný a krutý,"
V jejích očích zablýsklo.
"Přísný a krutý? Pane, toho by se Nedžír Bej neodvážil! Ne, ale on pohrdá svou ženou i svými dcerami. Nevidí a neslyší, že jsou v jeho domě, a proto - proto není hřích, když tě dovedu k Růh al magára."
"Kdy?"
"Musíme být na kopci přesně o půlnoci."
"Duch je tam v nějaké jeskyni?"
"Ano - Vždycky o půlnoci prvního dne druhého týdne měsíce."
"Kdy k němu může prosebník vejít?"
"Před vchod do jeskyně se postaví zapálená svíčka. Potom prosebník musí poodejít. Když svíčka zhasne, může vstoupit na tři kroky do jeskyně a říct duchu, co má na srdci."
"Jaké žádosti se smějí duchu přednést?"
"Může se mu říct cokoliv. O něco požádat, na někoho žalovat, na něco se zeptat."
"Já jsem myslel, že duch nemluví! Jak dostanete odpověď?"
"Kdo přání vysloví, vrátí se zpátky k obrazu a chvíli počká. Jestli světélko začne zase plápolat, je prosba splněna. Často, někdy ještě během první noci,

dostaneme zprávu, kterou očekáváme."
"O jakém obraze mluvíš?"
"Je tam vysoký kůl, na kterém visí obraz Matky boží."
To mě překvapilo, protože jsem věděl, že chaldejští křesťané pokládají Marii za matku člověka Ježíše, nikoliv za Matku boží. Tajemný Rúh al magára byl tedy zřejmě katolík.
"Jak dlouho je tam ten obraz?" zeptal jsem se.
"To nevím. Je tam rozhodně déle, než jsem na světě."
"A to ho žádný Kurd nebo chaldejský křesťan nechtěl odstranit?"
"Ne, protože pak by Rúh al magára navždy zmizel."
"Nepřál by si to snad někdo?"
"Nikdo, efendi. Duch zahrnuje kraj dobrodiním. Obšťastňuje chudé a radí bohatým. Ochraňuje slabé a hrozí mocným, když zneužívají své moci. Dobrý v něj doufá a zlý se před ním třese. Když poprosím otce, aby ti dal svobodu, vysměje se mi. Když mu to ale poručí duch, poslechne."
"Bylas někdy v noci nahoře u jeskyně?"
"Už několikrát. Prosila jsem za matku a sestru."
"Splnila se tvá prosba?"
"Ano."
"Kdo ji splnil?"
"Poprvé to bylo v noci a nemohla jsem nic vidět. Naposledy to však byla Mara Durima. Duch se jí zjevil a poslal ji ke mně."
"Ty tedy znáš Maru Durimu?"
"Znám ji od dětství."
"Je tu často?"
"Ano, pane. Chodím s ní do hor, sbíráme tam léčivé byliny a potom navštěvujeme nemocné, kteří potřebují její pomoci."
"Kde bydlí?"
"To nikdo neví. Je docela možné, že Mara Durima nebydlí nikde. Je však vítána v každém domě, kam přijde."
"Odkud pochází?"
"Lidé vyprávějí, že Mara Durima je kněžnou ze starého rodu lizánských králů. To byl velice mocný rod, kterému patřilo celé Tidžári a Tchumá. Jedli a pili ze zlatých nádob, i všechno ostatní nádobí měli ze stříbra a ušlechtilého kovu. Pak se ale přiklonili k Prorokovi a jejich potomci byli za trest rozptýleni po celé zemi. Jen Mara Durima zůstala svému Bohu věrna, a ten jí požehnal vysokým stářím, moudrým srdcem a velkým bohatstvím."
"Kde má ta stará žena své bohatství, když přece nikde není doma?"
"To nikdo neví. Někteří lidé říkají, že své zlato schovala do země. Jiní zase tvrdí, že ovládá duchy hlubin, kteří jí dají tolik peněz, kolik potřebuje."
"A Mara Durima ti o mně vyprávěla?"
"Ano, řekla mi všechno, co slyšela od tvého sluhy v Amádíji. Nakázala mi, abych šla ihned nahoru do jeskyně k Rúh al magára, jakmile uslyším, že jsi ve zdejším kraji. Ducha mám prý žádat, aby tě chránil před všemi nehodami. Teď to můžeš udělat sám."
"Nepůjdeš se mnou až do jeskyně?"
"Ne. Když půjdeš sám, nebudeš mě potřebovat. Nemáš ale hlad, efendi? Maydana mi řekla, žes jí nechal své jídlo."
"Nechtěl jsem je, protože nejsem na takové jídlo zvyklý."
"Ó efendi, přinesu ti něco jiného. Za hodinu je tma. Pospíším si a přinesu ti od všeho, co máme!"
Vstala a já jsem ji poprosil:
"Zeptej se taky, co dělají vaši muži!"
Indža odešla právě včas. Uběhlo sotva deset minut, když přišla udýchaná Maydana.
"Musím tě spoutat. Přichází můj muž. Posílá ho Nedžír Bej. Nesmí se dozvědět, že jsme spolu mluvili. Neprozraď mě!"
Maydana mi zase svázala ruce a pak si dřepla vedle vchodu. Její starý, vrásčitý obličej dostal nepřístupný, nepřátelský výraz.
Vzápětí zazněl venku dusot kopyt. Jezdec zastavil před chatrčí, sesedl a vešel. Byl to starý, hubený chlap, který se vzhledem docela dobře hodil k mé "Petrželce". Vstoupil bez pozdravu a hned prohlédl má pouta. Když zjistil, že jsou v pořádku, obrátil se drsně na svou ženu:
"Běž ven a neposlouchej!"
Maydana opustila beze slova chatrč. Její muž si sedl proti mně na zem.
Byl jsem opravdu zvědav, co mi ten "Petrželák" chce; z jeho šatů zaváněl ještě silnější puch než z "Petrželky".
"Jak se jmenuješ?" obořil se na mne.
Neodpověděl jsem.

"Jsi hluchý? Chci znát tvé jméno."
Opět následovalo ticho.
"Tak odpovíš?"
Při těch slovech mě kopl do boku. Ruce jsem měl pevně spoutané, ale nohama jsem mohl pohybovat alespoň tak, že jsem mu sdělil svůj názor na takové zacházení bez jakýchkoli teoretických úvah. Skrčil jsem svázaná kolena, natáhl je zase a vyhodil tak vysoko, že odletěl až ke stěně. Měl však zřejmě dost pevnou kostru, protože to ve zdraví přežil; prohlédl si pečlivě všechny údy a prohlásil:
"Už to víckrát nedělej!"
"Mluv se mnou zdvořile a pamatuj si jedno: Jsem efendi, a ty jsi poddaný svého ra'íse. Na mně je, abych se ptal. Ty musíš odpovídat. Nemysli si, že se nechám vyslýchat!"
Pokládal asi za nejmoudřejší jednat podle mého přání. Po krátkém přemítání prohodil:
"Tak se ptej sám!"
"Kde je Nedžír Bej?"
"Proč se po něm ptáš?"
"Protože on nařídil mé přepadení."
"Mýlíš se."
"Nelži!"
"A přece se mýlíš. Nevíš ani, kde jsi!"
"Myslíš si opravdu, že mě můžeš oklamat? Když odtud sestoupím do údolí, dostanu se do Šurdu. Vpravo je Lizán, vlevo Ravla, a tam nahoře je jeskyně, kde sídlí Rúh al magára."
Nemohl své překvapení zatajit.
"Cizinče, co ty víš o duchu jeskyně?"
"Víc než ty, víc než všichni, kteří v tomhle údolí bydlí!"
A zase to byla Mara Durima, s jejíž pomocí jsem se stal pánem situace. Nestorián zřejmě nevěděl, jak se svého posláni zhostit.
"Řekni, co víš!" vyzval mě.
"Nestojíte za to, abyste uslyšeli o duchu jeskyně. Co ode mne chcete? Proč jste mě přepadli a zajali?"
"Nechceme nic jiného, než abys rozkázal lizánskému malikovi vydat beje z Gumri!"
"Abych mu to rozkázal? Zbláznil ses, starý? Na jedné straně si myslíš, že můžu lizánskému králi rozkazovat, a na druhé straně mi sám chceš udílet příkazy, ty, takový červ, kterého mohu rozdrtit nohou!"
"Pane, nenadávej mi!"
"Vždyť já ti nenadávám, říkám jen pravdu. Styď se! Prohlašuješ se za křesťana, a přitom jsi obyčejný zloděj a lupič. Všude, kam přijdu, budu vyprávět, že chaldejští křesťani jsou horší než kurdšti lapkové. Pérvarci mne, křesťana, přijali přívětivě. A nestoriáni ze Šurdu mě zákeřně přepadli a oloupili."
"Nebudeš moci nic vyprávět! Když neuděláš, oč tě žádám, nezbavíš se už nikdy pout!"
"To se uvidí, lizánský malik si mě vyžádá!"
"Nebojíme se ho. Nemá nám co rozkazovat a ještě dneska dorazí naši mocní spojenci. Uděláš, oč jsem tě žádal?"
"Nikdy!"
"Vrátím se až zítra. Nikoho do té doby neuvidíš, jen mou ženu, která tě bude hlídat. Nedostaneš už ale ani sousto. Hlad tě naučí poddajnosti. A protože jsi mě kopl, budeš za trest trpět i žízní."
Vylil vodu z nádoby, opovržlivě se po mně podíval a vyšel ven. Slyšel jsem, jak své ženě udílí nějaké rozkazy. Konečně odjel.
Věděl jsem teď, proč se mě zmocnili. Ra'ís z Šurdu chtěl bojovat s Kurdy a pokoušel se mě zneškodnit, abych nemohl zprostředkovat mír. Kromě toho bylo přepadení vítanou příležitostí, jak se zmocnit mého majetku.
Po nějaké chvíli vešla Maydana.
"Urazil tě?"
"To nic."
"Efendi, nehněvej se na něj! Ra'ís mu to rozkázal. Teď má na tebe zlost. Nemám prý s tebou promluvit ani slovo a nesmím ti dát ani jíst, ani pít."
"Kdy se vrátí tvůj muž?"
"Až zítra. Musí ještě v noci do Murghi."
"Přijdou sem zatím jiní mužové?"
"To sotva. Jen málo jich smí vědět, kde jsi. Vylil ti vodu. Půjdu pro novou."
Dobrosrdečná "Petrželka" přinesla čerstvou vodu a navíc ještě svazek loučí, aby tu bylo světlo. Začalo se již stmívat. Zastrčila právě první hořící louč do škvíry ve zdi, když jsme zaslechli kroky. Naštěstí jsem ještě neměl rozvázané ruce. Ale co to? Prudké oddychování pocházelo jistě od psa, který se chce

mermomocí utrhnout ze šňůry, a teď ostré zaštěkání - to jsem přece znal, to jsem již častokrát slyšel.
"Dogane!" zavolal jsem radostně.
Bylo slyšet hlasitý štěkot a lidský hlas, pak pes vtrhl dovnitř, porazil "Petrželku" a vrhl se s radostným kňučením ke mně. Vzápětí se ve dveřích objevila hlaveň pušky a hlas se zeptal:
"Sidi, jsi uvnitř?"
"Ano, Halefe."
"Hrozí nebezpečí?"
"Ne, můžeš klidně vstoupit."
Halef vsunul dovnitř nejprve svou ručnici, pak své řídké vousy a nakonec vstoupil sám.
"Al hamdulilláh, sidi, jsem tak šťastný, že jsem tě našel! Jak ses sem dostal? Ale ty jsi spoután a uvězněn! To udělala tahle baba? Ten drak?
Do pekla s tebou, ty výlupku vší škaredosti!"
Vytáhl v návalu zlosti svou dýku.
"Zadrž, Halefe!" křikl jsem na něj. "Jsem sice zajat, ale tahle žena je mou přítelkyní. Zachránila by mě, kdybys nepřišel."
"Zachránila? Opravdu tě chtěla zachránit?"
"Ano, už jsme smluvili plán."
"A já ji chtěl probodnout!" Obrátil se k Maydaně a řekl jí se zářícím obličejem "Pochválen buď Alláh, který tě stvořil, ty nejkrásnější ženo Kurdistánu.
Tvé vlasy jsou jak hedvábí, tvá pleť jak červánky, tvé oko se třpytí jak hvězda na nebi. Věz, krásko, že jsem Hádží Halef Omar ben Hádží Abú 'l Abbás ibn Hádží Dáwúd al Gosara! Potěšilas mého přítele a pána dobrotou svého srdce, a proto"
"Přestaň!" přerušil jsem proud jeho řeči. "Ta žena nerozumí ani slovo arabsky. Mluví jen kurdsky."
Ted Halef sesbíral celou svou kurdskou slovní zásobu, aby jí řekl, že ji pokládá za nejkrásnější a nejdůstojnější ze všech žen a že se může po celý život spolehnout na jeho přátelství.
Pomohl jsem jim oběma z rozpaků tím, že jsem Halefa představil.
"Maydano, mluvilas o mém sluhovi, který o mně v Amádíji vyprávěl.
Tady ho máš! Hádží Halef našel mou stopu a přišel za mnou až sem, aby mě zachránil."
"Ó efendi, co teď uděláš? Uprchneš?"
"Neměj obavy! Neudělám nic, co bych ti předem neřekl! Klidně si sedni!"
Mezitím mi Halef rozřízl pouta a sedl si vedle mne. Byl jsem v bezpečí, protože s ním a s Doganem jsem se žádného nestoriána nemusel bát.
"Vyprávěj, sidi!" poprosil mě Halef.
Podrobně jsem mu vylíčil všechno, co se sběhlo. Přerušoval mě živými výkřiky. Konečně řekl:
"Sidi, kdybych byl pašou, odměnil bych Maydanu a s Indžou bych se oženil. Jenže já pašou nejsem a mám už svou Hanne, a tak ti radím: Vezmi si Indžu za ženu! Je velká a statná - jako ty sám!"
"Ještě si to rozmyslím," odpověděl jsem se smíchem. "Teď mi ale řekni, co je nového v Lízánu a jak ses dostal na mou stopu."
"Ó, sidi, byly to veliké zmatky. Stalo se tak, jak jsi řekl. Nestoriáni se stáhli přes Žáb a čekali na tvůj návrat. Ty jsi ale nepřicházel."
"Cožpak se ani šejk Muhammad Amin nevrátil?"
"Ten přišel, ale když chtěl jet přes most, málem ho zastřelili. Poznal jsem ho právě včas. Vyprávěl, že na vás po cestě stříleli. Škrábli jeho koně a ten se splašil. Když ho zkrotil, jel nazpátek a mého koně našel mrtvého. Tys ale byl pryč."
"Nepožádal Kurdy o pomoc?"
"Ne, sidi! Šejk se domníval, že vás sledovali a chtěli zákeřně zabít, protože jejich velitel, káhya z Dalaši, byl zlý člověk. Proto šejk Muhammad Amin spěchal do Lízánu, aby nás zavolal."
"Byli jste jistě bezradní."
"Já ne, sidi, ale ostatní. Věděl jsem, co je nutno udělat. Oni se však radili a dohodli, že pošlou posly ke Kurdům, aby vydali tebe či tvou mrtvolu."
"Tak zlé to se mnou bohudík není."
"Sidi, kdyby tě byli zabili - u Alláha, neopustil bych tuhle zemi dřív, dokud bych nepostřílel všechny pervarské Kurdy. Jednoho po druhém!
Víš přece, jak tě mám rád."
"Vím to, můj statečný Halefe. Ale vyprávěj dál!"
"Poselství přijali Kurdové velmi zle ..."
"Kdo byl mezi posly?"
"Muhammad Amin a pak dva Kurdové, které nestoriáni zajali společně s námi. Dále

malikův písař a jeden chaldejský křesťan, který umí arabsky a měl šejkovi tlumočit. Nejdříve nechtěli Kurdové věřit, žes byl přepaden.
Pokládali to za malikův uskok. Až když uviděli mrtvého koně, uvěřili tomu. Mysleli, že tě nestoriáni odstranili, protože nechtěli mít prostředníka. Poslové jezdili sem a tam. Pak přišel Nedžír Bej a tvrdil, že tě Kurdové zastřelili. Viděl to prý z druhého břehu Žábu."
"Ten lotr!"
"Je to lotr, sidi. Ale dostane se mu odplaty. Málem by bylo došlo k boji. Zajel jsem k malikoví a poprosil jsem ho, aby uzavřel příměří. Řekl jsem mu, že se tě pokusím najít. Mysleli, že je to nemožné. Až když jsem se zmínil o Doganovi, svitla naděje. Poslali ještě poslední poselství, s kterým jsem odešel já. Kurdové byli srozuměni, že příměří bude trvat do zítřejšího poledne. Jestli se do té doby nevrátíš, začne boj."
"A co ty?"
"Vrátil jsem se na místo, kde ležel kůň. Dogan hned tvou stopu našel a táhl mě k řece. Bylo jasné, že tě přepravili přes vodu. Ostatní říkali, že bych se měl nejdřív vrátit do Lízánu, abych přešel po mostě na druhý břeh. Neměl jsem ale času nazbyt, protože se už stmívalo. A tak jsem se svlékl, omotal šaty kolem hlavy, položil na ně zbraně a přešel jsem řeku sám se psem. Šli jsme dál po stopě - a teď jsme tu!"
"Halefe, to ti nikdy nezapomenu."
"Mlč, sidi! Ty bys pro mne udělal daleko víc!"
"Co říkal Angličan?"
"Nerozumím jeho jazyku, ale běhal zuřivě sem a tam. Tvářil se jako lev v kleci."
"Ví Nedžír Bej, že mě hledáš a že máš s sebou psa?"
"Ne, odjel dřív."
"Potkal jsi tu nějaké lidí?"
"Nikoho jsem nepotkal. Dogan mě vedl liduprázdným krajem."
"Kde je můj kůň?"
"Na malikově dvoře. Dal jsem ho šejkovi do opatrování."
"Pak je Ríh v dobrých rukou."
Venku se ozvaly lehké kroky. Halef sáhl po zbrani a Dogan se připravil ke skoku. Uklidnil jsem oba, protože to byla Indža.
Dívka se udiveně zastavila u vchodu, když spatřila mého sluhu a psa.
"Neboj se!" řekl jsem jí. "Ten muž i ten pes patří ke mně."
"Jak se sem dostali?"
"Hledali mě, aby mě osvobodili."
"Ty nás chceš opustit?"
"Ještě ne."
"Potřebuješ nyní ještě pomoc ducha jeskyně?"
"Ano. Chceš mě k němu dovést?"
"Ráda, efendi. Přinesla jsem ti něco k jídlu i k pití. Ale bude to málo pro vás dva a ještě pro psa."
Indža měla veliký pletený koš plný jídla. Jeho obsah by stačil pěti mužům, aby se dosyta najedli.
"Jen si nedělej starosti," řekl jsem jí. "Stačí to pro nás pro všechny. Ty a Maydana můžete jíst s námi."
"Pane, vždyť jsme ženy!"
"Vím, co tím chceš říct. V mé vlasti ale mají ženy jiné postavení než tady. U nás jsou ozdobou a chloubou domu a mají u tabule čestné místo."
"Ó efendi, jak jsou vaše ženy šťastné!"
"Ale musí jíst lopatami!" politovala je "Petrželka".
"To nejsou lopaty, ale malé, úhledné nástroje z kovu, jimiž se dá jíst lépe a mnohem čistěji než prsty. Kdo si u nás znečistí ruce jídlem, ten platí za nešiku. Ukážu vám, jak taková lžíce vypadá."
Zatímco Indža rozprostírala na zemi šátek a kladla na něj přinesené potraviny, vzal jsem Halefovu dýku a uřízl jsem pořádný kus dřeva z kůlu, abych vyřezal lžíci. Brzy byla hotová a vzbudila obdiv u obou prostých žen.
Ukázal jsem jim také, jak se s ní zachází.
"A teď řekni sama, Maydano, copak tohle je nějaká lopata?"
"Ne, pane," přiznala. "A nemusíte mít ani tak veliké huby, jak jsem si dřív myslela."
"Efendi, co uděláš s tou lžící?" zeptala se mě Indža.
"Zahodím ji."
"Ne, pane! Nemohl bys mi ji dát?"
"Pro tebe není dost hezká. Pro Perlu z Šurdu by musela být ze stříbra."
"Efendi," pravila a začervenala se, "vždyť je dost hezká. Je hezčí, než kdyby byla ze zlata a stříbra. Prosím tě, daruj mi ji, abych měla památku, až nás

opustíš!"
"Tak si ji nech! Ale zítra mě s Maydanou navštívíš v Lízánu a já vám dám něco lepšího."
"Kdy odtud chceš odejít?"
"To určí Růh al magára. Ted si ale sedněte! Dáme se do jídla."
Musel jsem svou prosbu několikrát opakovat, než poslechli. Halef vůbec nemluvil, jen se upřeně díval na "Perlu".
Náhle zhluboka povzdechl a řekl mi arabsky:
"Sidí, máš pravdu!"
"V čem?"
"I kdybych byl pašou, nehodil bych se k ni. Vezmi si ji sám, šidi! Je krásnější než všechny, které jsem zatím viděl."
"Však on se tu nějaký mladík najde, který ji bude mít rád."
"Tak se jí zeptej!"
"To nejde, Hádží Halefe. Bylo by to nezdvořilé a vtíravé."
Indža poznala, že se mluví o ní. Proto jsem jí řekl:
"Toho muže už dobře znáš."
"Jak to myslíš, efendi?"
"Hádží Halef je sluha, o kterém ti vyprávěla Mara Durima. Všichni ostatní si mysleli, že jsem byl zavražděn. On jediný se odvážil mě hledat."
"Je to malý, ale věrný a statečný muž," řekla dívka a podívala se na něj plna uznání.
"Co o mně řekla?" chtěl vědět Halef, který ten pohled zachytil.
"Indža řekla, že jsi věrný a statečný muž."
"A ona je velmi hezké a dobré děvče. Je jen škoda, že nejsem pašou a že jsem tak malý!"
Zatímco jsem překládal jeho slova, podával jí ruku a ona mu ji se smíchem stiskla. Přitom její obličej zářil tak mile, že jsem ji musel upřímně politovat, když jsem pomyslel na jednotvárný život, který ji v tomto kraji čeká.
"Nemáš přání, které bych ti mohl splnit?" zeptal jsem se dívky.
Indža se na několik vteřin zamyslela. Pak řekla:
"Ano, pane, mám přání."
"Tak je vyslov!"
"Efendi, budu na tebe stále myslet. Vzpomeneš si i ty někdy na nás?"
"Často, hodně často!"
"Svítí u vás měsíc taky tak jako u nás ?"
"Právě tak."
"Pane, podívej se za úplňku na měsíc. Naše oči se tam setkají!"
"Udělám to - a budu na tebe myslet i jindy, když uvidím na nebi měsíc. Kdykoli ho spatříš, vzpomeň si, že ti přináší moje pozdravy."
"A tobě přinese naše!"
"Půjde tvůj sluha s námi k jeskyni, pane?"
"Ne. Hádží Halef se vrátí do Lízánu, aby moje druhy uklidnil."
"Ať se vrátí co nejrychleji, hrozí jim nebezpečí."
"Jaké?" zeptal jsem se naoko klidně.
"Byli tu dva muži. Jeden jel k tobě, druhý zůstal ve vesnici. Přes všechny zákazy mi přece jen prozradil něco, co ti musím bezpodmínečně povědět. Ty si myslíš, že nemá dojít k žádné srážce až do zítřejšího poledne?"
"Doufám."
"Ale je mnoho lidí, kteří si to nepřejí. A ti za svého vůdce zvolili mého otce. Vyslal posly do Murghi, Mijaniše a Ašity i údolím dolů do Birindže a Gisy. Svolal všechny zbraněschopné muže. Bojovníci se shromáždí ještě v noci a ráno přepadnou pervarské Kurdy!"
"To je ale neopatrnost! Tvůj otec uvrhne do neštěstí celé údolí!"
"Myslíš, že Kurdové jsou v přesile?"
"Jsou to zdatnější bojovníci, i když dnes mají nestoriáni ještě převahu. Když ale jednou k boji dojde, vzplane všude a Kurdové budou mít stonásobnou přesilu. Chaldejšti křešťani jsou ze všech stran obklíčeni kurdskými kmeny."
"Bože!"
"Jestli se dnes a zítra nepodaří uzavřít mír, očekávají vás ještě horší doby než za Badra Chána a Núru'lláhi Beje. Pak budou nestonáni vyhubeni i s ženami a dětmi."
"Co máme tedy dělat?"
"Víš, kde chce tvůj otec shromáždit válečníky?"
"Ne, to jsem se nedozvěděla."
"Nevíš ani, kde teď je?"
"Jezdí od místa k místu a povzbuzuje muže k boji."
"V tom případě nám může pomoci jen Rúh al magára. Musím ale učinit ještě nějaké

přípravy."
"Udělej to, pane, a všichni pokojní lidé ti budou žehnat."
Jídlo skončilo a já se Halefa otázal:
"Dojedeš do Lízánu, tak aby tě nikdo po cestě nezpozoroval?"
Haléf přisvědčil a já pokračoval:
"Půjdeš k malikoví a ke Kádiru Bejovi. Řekneš jim, jak a kde jsi mě našel!"
"Mám jim taky říct, kdo tě přepadl?"
"Ano. Nedžír Bej mě zajal, abych nemohl zprostředkovat mír. Žádá za mou svobodu mého koně, můj majetek a všechno, co mají u sebe mí druhové."
"Šajtán ať mu to dá!"
"Vidíš, že mi už všechno odebrali. Nech mi tu svoje pistole a dýku. Taky Dogana si tu nechám."
"Vezmi si i pušku, šidí! Do Lízánu se dostanu beze zbraně."
"Puška by mi mohla překážet. Řekni Kádiru Bejovi a malikoví, že ra'ís z Šurdu poslal do všech míst kolem Lízánu posly, kteří mají svolat muže k boji. Mají se v noci shromáždit na místě, které bohužel neznám. Odtamtud se chystají přepadnout Kurdy. Taky Nedžír Bej objíždí vesnice. Malikoví vzkazuji, aby ho dal hned zajmout, jak se mu podaří ho najít."
"Sidi, tak bych si ho přál potkat. Vyřídil bych ho."
"Ty sám? To nedělej! Je to silák."
Halef se zatvářil uraženě, protáhl se pružně a řekl:
"Silák? Co si, sidi, myslíš, kam se najednou poděl tvůj bystrý úsudek! Nezvítězil jsem snad nad Abú Sajfem? Nevykonal jsem ještě mnoho dalších velkých činů? Co je tenhle Nedžír Bej proti proslulému Hádžímu Halefu Omarovi? Je to slepá žába, chromá ropucha, kterou rozdrtím, jak ji jen spatřím. Ty jsi Kára ben Nemsí, hrdina ze Západu. Mám se snad já, tvůj přítel a ochránce, bát otrhaného nestoriána? Ó sidi, já se ti divím!"
"Jen se div, ale buď opatrný! Všechno teď záleží na tom, jestli se šťastně dostaneš do Lízánu."
"A když se mě tam zeptají, kdy přijdeš ty? Co jim mám odpovědět?"
"Řekni jim, že do rána dorazím."
"Vezmi si tedy pistole a dýku, tady je i váček s náboji. Alláh tě ochraňuj!"
Přistoupil k Indže a podal jí ruku:
"Žij blaze, nejkrásnější krasavice! Snad se ještě uvidíme."
Také dobré "Petrželce" podal ruku:
"Žij i ty blaze, líbezná matko nestoriánů! Prožil jsem tu sladké chvíle, a jestli chceš taky lžičku, rád ti ji vyřežu, abys měla vzpomínku. Sbohem, ty moudrá, ty věrná duše!"
Ani jedna z nich sice nerozuměla, co Halef říká, ale přijaly jeho slova přívětivě a Maydana ho dokonce kousek cesty vyprovodila.
Podíval jsem se ven, abych podle hvězd odhadl čas. I hodinky mi totiž sebrali. Bylo asi deset.
"Jsou dvě hodiny do půlnoci. Kdy vyjdeme?" zeptal jsem se dívky.
"Za hodinu."
"Má záležitost spěchá. Nemůžeme promluvit s duchem jeskyně dřív?"
"Pravý čas je o půlnoci. Rozzlobí se, přijdeme-li dříve."
"Přijdu-li já, nebude se hněvat."
"Víš to jistě?"
"Docela jistě."
"Tak půjdeme, hned jak se Maydana vrátí."
"Máme světlo?"
Indža mi mlčky ukázala krátké sítinové pletivo, napojené skopovým lojem. Měla u sebe i rozžehadlo. Pak řekla:
"Pane, mám k tobě prosbu."
"Jen ji vyslov!"
"Promineš mému otci?"
"Ano, kvůli tobě."
"Ale malik se na něj bude hněvat."
"Uklidním ho."
"Děkuju ti."
"Nevíš, kdo má moje zbraně a ostatní věci, co mi vzali?"
"Nevím, ale asi je bude mít můj otec."
"Kde takové věci schovává?"
"Domů nepřinesl nic. To bych byla viděla."
Vtom se vrátila "Petrželka".
"Jsem ti zavázán velikým díkem," řekl jsem jí, "ale musíš počkat, až se vrátím do Lízánu."
"Počkám, pane!"

"Půjdu teď s Indžou k jeskyni," vysvětlil jsem jí. "Co uděláš, když mezitím přijde?"
"Efendi, poraď!"
"Jestli zůstaneš tady, uvalíš na sebe jeho hněv. Bude tedy líp, když se až do našeho návratu někde schováš."
"Zařídím se podle tvé rady a půjdu na místo, odkud mohu pozorovat chatrč a kde taky poznám, až se vrátíte."
"Půjdeme."
Zastrčil jsem zbraně za opasek a vzal Dogana na šňůru.
Dívka šla napřed a já ji následoval.

DUCH JESKYNĚ

Vrátili jsme se kousek zpátky po cestě, po které mě dopravili do chatrče. Pak jsme stoupali do kopce, až jsme se dostali na jakousi plošinu, porostlou listnatým lesem. Museli jsme dávat pozor, abychom se navzájem neztratili. Po nějaké době les prořídl a přešli jsme úzký hřbet, který vedl ke sráznému skalisku.
"Dej pozor, efendi!" varovala dívka. "Teď přijde tuze obtížný úsek."
"Tahle cesta ale není moc vhodná pro staré lidi, kteří chtějí mluvit k duchu jeskyně. Vždyť tudy mohou jen mladé nohy."
"I staří se k jeskyni dostanou, ale musí jít oklikou. Z druhé strany vede schůdnější stezka."
Vzájemně jsme si pomáhali a lezli vzhůru, až jsme se ocitli v labyrintu velkých balvanů. Naše cesta trvala asi půl hodiny, ale tušil jsem, že se blížíme k cíli. Balvany dál tvořily otevřenou chodbu, na jejímž pozadí se zvedala tmavá stěna. Indža se zastavila.
"Tam je to," řekla a ukázala na temnou stěnu. "Půjdeš rovně a na úpatí stěny najdeš otvor, do kterého postavíš rozsvícenou svíčku. Potom se ke mně vrať. Počkám tu na tebe."
"Je odtud světlo vidět?"
"Ano. Ale bude hořet zbytečně, protože ještě není půlnoc."
"Zkusím to přece. Tady je šňůra, podrž mi zatím psa a polož mu ruku na hlavu."
Vzal jsem svíčky a šel kupředu. Byl jsem vzrušen, a nebylo také divu. Stál jsem před rozluštěním tajemství ducha jeskyně. Jádro tohoto tajemství jsem však již tušil.
Dostal jsem se až ke skalní stěně a uviděl jeskyni, jejíž vchod byl tak vysoký a široký, že do ní snadno mohl vejít vzpřímený muž. Chvíli jsem naslouchal, neslyšel jsem však nic. Zapálil jsem jednu ze svíček a postavil ji na zem v jeskyni.
Potom jsem se vrátil. Uvědomil jsem si, že pro prostého člověka je zapotřebí jisté dávky odvahy, aby vystoupil o půlnoci na vrch a navázal styk s duchem.
"Světlo svítí. Teď musíš počkat, jestli zhasne," řekla Indža.
"Nevěje ani vánek. Jestli světlo zhasne, je to jasné znamení, že je duch přítomen," poznamenal jsem.
"Podívej se!" zvolala dívka a uchopila mě za ruku. "Zhaslo!"
"Půjdu."
"Počkám tu na tebe."
Když jsem vstoupil zase do jeskyně, shýbl jsem se., abych nahmatal svíčku - někdo ji odtud vzal. Duch musel být docela blízko, zřejmě v některém postranním výklenku, aby slyšel každé slovo. Někdo jiný by teď jednoduše přednesl svou záležitost a pak odešel. To jsem však neměl v úmyslu. Postoupil jsem o dva kroky do nitra jeskyně.
"Rúh al mágára!" zavolal jsem polohlasně.
Nedostal jsem odpověď.
"Maro Durimo!"
Opět žádná odpověď.
"Maro Durimo, můžeš se klidně ozvat! Neprozradím tvoje tajemství. Jsem hakím ze Západu, který vyléčil tvou pravnučku Sakru v Amádíji. Musím s tebou mluvit."
Nemýlil jsem se - ze strany bylo slyšet šustění šatů, jako by se někdo překvapeně zvedal ze země. Za chvíli vzplanulo světlo svíčky a já uviděl před sebou Maru Durimu, zahalenou do širokého pláště. Posvítila si na mne.
"Máš snad nějaké přání, že za mnou přicházíš?"
"Ano. Netýká se to mne, ale chaldejských křesťanů. Hrozí jim nebezpečí, které snad můžeš odvrátit jen ty. Máš čas, abys mě vyslechla?"
"Ovšem. Pojď a sedni si!"
Ukázala na dlouhý úzký kámen, kde bylo dost místa pro dva. Zde zřejmě duch jeskyně odpočíval. Sedli jsme si vedle sebe. Světlo přitom stálo na kamenném výčnělku. Stařena mě vybídla starostlivým hlasem:

"Tvá slova zvěstují nějaké neštěstí. Vyprávěj, efendi!"
"Víš už o tom, že lizánský malik přepadl beje z Gumri a že ho zajal?"
"Matko boží, je to pravda?" zvolala zděšeně.
"Ano. Byl jsem jako bejův host u toho a zajali mě taky."
"Nic o tom nevím, vůbec nic. Strávila jsem minulé dny v Hešatu a v Birindže. Teprve dnes jsem přišla přes hory."
"Teď stojí pervarští Kurdové před Lízaném a zítra má dojít k boji."
"Ó vy bláhoví, milující nenávist a nenávidící lásku! To se má zase voda zbarvit krví a země má znovu odrážet šlehající plameny? Vyprávěj, pane, vyprávěj. Moje moc je větší, než si myslíš. Možná že není ještě pozdě."
Vyhověl jsem jejímu přání a ona naslouchala se zatajeným dechem. Bylo to, jako by vedle mne seděla smrt, a přece na té tajuplné stařeně závisel život sta a sta lidí. Ani se nepohnula, i záhyby jejího pláště jako by zkameněly.
Povstala ihned, jakmile jsem skončil.
"Efendi, ještě je čas. Chceš mi pomoci?"
"Rád."
"Musíš mi vyprávět vše, co se ti cestou přihodilo, ale teď na to není čas. Duch jeskyně byl doposud němý. Dnes však promluví, dnes musí promluvit. Ať tě Indža vede - pospěš do Lízánu. Malik, Kádir Bej a ra'ís z Šurdu nechť ihned přijdou k Rúh al magára."
"Poslechnou?"
"Musí, věř mi!"
"Nedžír Bej ale není k nalezení."
"Efendi, kdyby ho nikdo nenalezl, tobě se to jistě podaří. Znám tě. Ale musí přijít, buď současně s oběma nebo později, nejpozději však do zítřejšího rána. Budu čekat."
"Zeptají se mě, kdo mě poslal. Odpovím: Rúh al magára. A ani slovo víc. Je to tak dobře?"
"Ano. Nepotřebují víc vědět. A už vůbec se nemusí dozvědět, kdo je vlastně duchem jeskyně."
"Mám se vrátit?"
"Můžeš je doprovodit, ale do jeskyně s nimi nesmíš. Co jim chci říct, to je určeno jen pro ně. Řekni jim, ať jdou jeskyni tak daleko, až se dostanou do osvětlené prostory."
"Můžeš se postarat, abych dostal zpátky všechno, co mi vzali?" zeptal jsem se ještě.
"Ano. Neměj starosti. Teď ale jdi! Zítra se zase uvidíme a pak můžeš mluvit s Marou Durímou tak dlouho, jak jen budeš chtít."
Šel jsem a našel Indžu na stejném místě, kde jsem ji opustil.
"Byl jsi tam dlouho, pane," řekla.
"O to víc si musíme pospíšit."
"Musíš ještě počkat, jestli se světlo zase rozsvítí. Jinak přece nevíš, zdali se tvoje přání vyplní."
"Určitě se splní. Pojď, povedeš mě! Musím rychle dolů do Lízánu."
"Co se stane s Maydanou? Čeká přece na tebe!"
"Ukážeš mi nejdřív cestu a pak se k ní vrátíš. Řekneš jí, že už mě nemusí čekat. Přijdu zítra do Surdu."
"Co ale řekne mému otci?"
"Ať mu řekne, že má ihned jít k duchu jeskyně. Kdybys ho potkala, vyřiď mu to ty. Musí k Rúh al magára, ať už má v úmyslu cokoliv. Jestli ra'ís neposlechne, je s ním konec."
"Efendi, dostávám strach. Pojď, půjdeme."
Vzal jsem zase Dogana na šňůru a uchopil dívku za ruku. Rychle jsme sestupovali. Na skalním hřbetu jsme se dali vlevo. Dívka znala terén velice dobře a vedla mě bezpečně. Asi za čtvrt hodiny jsme došli k cestě, která spojuje Lizán se Šurdem. Zde jsem se zastavil:
"Cestu dál znám. Když mě dneska tudy vlekli, dobře jsem si ji zapamatoval. Musíme se rozloučit. Děkuju ti, Indžo. Zítra se zase uvidíme. Dobrou noc!"
"Dobrou noc!"
Indža uchopila moji ruku a vdýchla na ni sotva znatelný polibek. Pak zmizela v temné noci jako plachá laň. Stál jsem okamžik bez hnutí. Potom jsem se vydal cestou k Lízánu. Mé myšlenky však stále dlely v Šurdu.
Mohl jsem být asi v půli cesty, když jsem náhle zaslechl dusot koňských kopyt. Rychle jsem se schoval za keřem. Jezdec se blížil cvalem. Byl to ra'ís z Šurdu. Skoro mě již minul, když jsem na něj zavolal:
"Nedžíre Beji!"
Obr překvapeně zarazil koně.
Pustil jsem Dogana ze šňůry, aby byl volný, kdybych potřeboval jeho pomoci. Pak

jsem přistoupil k ra'ísovi.
"Kdo jsi?" zeptal se.
"Tvůj zajatec," odpověděl jsem a uchopil jeho koně za uzdu.
Nahnul se kupředu a podíval se mi do obličeje. Poznal mě, chtěl mě uhodit, byl jsem však rychlejší a jeho pěst jsem zadržel.
"Nedžíre Beji, vyslechni v klidu, co ti chci říct. Posílá mě Run al magára. Máš ihned přijít k jeskyni."
"Lháři! Kdo tě osvobodil?"
"Uposlechneš ten rozkaz, nebo ne?"
"Pse, zabiju tě!"
S těmi slovy sáhl ra'ís volnou rukou za opasek. V tu chvíli jsem však jezdcem prudce trhl. Vypadl z třmenů a velkým obloukem sletěl na zem.
"Dogane, chyť ho!"
Pes se vrhl na obra a já měl dost práce, abych uklidnil jeho koně. Když se mi to podařilo, viděl jsem, že ra'ís leží na zemi bez hnutí. Dogan stál nad ním.
"Nedžíre Beji, nejmenší pohyb či pouhé zašeptaní tě bude stát život. Můj pes je horší než pardál. Svážu tě a vezmu tě s sebou do Lízánu. Pozvedneš-li ruku proti mně nebo řekneš-li nahlas jediné slovo, které mi nebude po chuti, nechám tě roztrhat."
Viděl smrt jasně před očima, a tak se neodvážil klást odpor. Odebral jsem mu zbraně - pušku i dýku. Spoutal jsem ho silnou šňůrou přesně stejným způsobem, jak to udělali předtím mně. Potom jsem ho postavil na nohy a přivázal ke třmeni.
"Dovol, Nedžíre Beji, abych jel v tvém sedle! Tys tam dneska už byl dost dlouho. Vpřed!"
Ra'ís mě následoval bez známky odporu, viděl, že by jakýkoliv pokus o útěk byl zbytečný. Nechtěl jsem nynější situace využít k tomu, abych se mu vysmíval ještě víc, a proto jsem mlčel.
Klusal z donucení vedle mne, Dogan těsně za nim a zanedlouho jsme před sebou uviděli Lízán.
Město se za mé nepřítomnosti proměnilo ve vojenský tábor. Na opačné straně, na pravém břehu Žábu, vládla hluboká tma, zde však plápolal jeden oheň vedle druhého a u ohňů stály nebo polehávaly skupiny mužů. Největší oheň hořel před malikovým domem. Bylo jej z daleka vidět. Abych se vyhnul každému zbytečnému zastavování, pobídl jsem koně do klusu. Zajatec musel klusat také. Přesto mě však lidé poznávali.
"Cizinec, cizinec!" znělo všude, kudy jsem jel. Nebo zaznívalo údiv:
"Nedžír Bej! A svázaný!"
Brzy nás sledoval početný dav, který se s námi snažil udržet krok. Tak jsme se dostali až před malikův dům. Zde již bylo shromážděno asi šedesát ozbrojenců. První, koho jsem viděl, byl David Lindsay, Pohodlně se opíral o zeď. Když mě spatřil, změnil se jeho znuděný obličej k nepoznání. Čelo se mu posunulo vzhůru, brada spadla hlouběji dolů, jako by na něho šly mrákoty. Ústa se otevřela a nos se mu vztyčil jako krk kamzíka, větřícího něco podezřelého. Skokem byl u mne a sevřel mě v objetí.
"Sire!" vzkřikl. "Opět zde? Welcome!"
"Jen mě neumačkejte, sire Davide! Jiní lidé ze mne chtějí taky ještě něco mít!"
"É! Ó! Á! Kde jste byl? Bože na nebesích! Přivedl jste zajatce! Krásné! Úžasné! Yes!"
Vtom se ozvalo z druhé strany:
"Al hamdu li'lláh! Už jsi zde, efendi! Alláh i Prorok buďtež pochváleni! Vyprávěj přece!"
Byl to Muhammad Amin. A Ahmad el Gandúr, který stál vedle něho, zvolal:
"Valláh, tebe seslal Bůh! Teď bude konec nesnázím!"
Věrný Hádží Halef Omar stál opodál. Neřekl ani slovo, ale v jeho dobrých očích se třpytily slzy radosti. Podal jsem mu ruku:
"Halefe, za své osvobození děkuju z velké části tobě."
"Nemluv o tom, sidi!" odmítal mou chválu. "Co jsem já proti tobě? Špinavá krysa, škaredý ježek, pes, který je rád, když ho obšťastní tvůj pohled!"
"Kde je malik?"
"V domě."
"A Kádir Bej?"
"V nejzazší místnosti, protože je tu jako rukojmí."
"Půjdeme tedy dovnitř!"
Kolem nás se shromáždilo mnoho lidí. Odvázal jsem ra'íse od třmene a poručil mu, aby mě následoval dovnitř.
"Dovnitř mě nedostaneš!" zaskřípěl.
"Dogane, pozor!"
To stačilo. Šel jsem napřed a držel konec šňůry v ruce. Zajatec mě bez odporu

následoval. Když jsem zavřel dveře, zvedla se venku hotová bouře.
Lidé se snažili dopátrat, jak se všechno sběhlo. Malik nám vyšel vstříc v doprovodu několika nestoriánů. Když mě uviděl, vykřikl radostí a podával mi obě ruce.
"Efendi, co to vidím? Jsi zase u nás! Živ a zdráv! A tu - Nedžír Bej! Spoután!"
"Ano. Pojď, všechno ti vysvětlím!"
Vešli jsme do největší místnosti v přízemí, kde bylo pro všechny místa dost. Plni očekávání usedli mí společníci na rohožích, jen ra'ís musel zůstat stát. Dogan měl šňůru od jeho pout v zubech a při každém zajatcově pohybu hrozivě zavrčel.
"Jak jsem se dostal do rukou šurdského ra'íse a jak se mnou jednali, o tom vám jistě už Hádží Halef podrobně vypravoval."
"Ano," potvrdili.
"To tedy nemusím opakovat a ..."
"Efendi, bylo by přece jen nejlepší, kdybys všechno vyprávěl ještě jednou sám!" přerušil mě malik.
"Později. Teď na to nemáme čas, musíme vyřídit naléhavější záležitosti."
"Jak ses dostal na svobodu a jak jsi zajal ra'íse?"
"Taky o tom vám chci později podrobně vyprávět, Nedžír Bej vzbouřil celý kraj a chtěl, aby se všichni zítra ráno vrhli na Kurdy. To by znamenalo konec chaldejských křesťanů."
"Ne!" bylo slyšet hlas.
"Nehádejme se! Jediný, kdo nám mohl pomoci, totiž Rúh al magára..."
"Duch jeskyně!" zaznělo s údivem i bázní.
"Ano, a já jsem šel k němu."
"Copak tys věděl, kde má jeskyni?" zeptal se malik.
"Našel jsem ji a vyprávěl jsem duchu vše, co se stalo. Klidně mě vyslechl a řekl mi, abych..."
"Duch s tebou mluvil? Tys slyšel jeho hlas? Efendi, to se ještě žádnému smrtelníkovi nestalo," zvolal jeden ze vznešených Chaldejců, kteří vstoupili do místnosti společně s námi. "Jsi zřejmě miláček boží, a proto tě musíme poslechnout."
"Ano, poslechněte mě, vy muži! Bude to jen k vašemu dobru."
"Co řekl duch jeskyně?"
"Že mám ihned odejet do Lizánu a poslat k němu malika, Kádira Beje a ra'íse z Šurdu."
Shromážděním zaznělo hlasité, udivené "Ach!" a já pokračoval:
"Pospíchal jsem proto a cestou jsem potkal ra'íse. Řekl jsem mu, aby šel k duchu jeskyně. Protože nechtěl výzvy uposlechnout, zajal jsem ho a dopravil sem. Zavolejte beje z Gumri, aby i on se všechno dozvěděl!"
Lizánský malik se zvedl.
"Nežertuješ, efendi?" zeptal se.
"Všechno je příliš vážné, než abych mohl žertovat."
"Pak musíme poslechnout. Není to ale nebezpečné brát s sebou Kádira Beje? Když nám uprchne, ztratíme rukojmí."
"Slíbí vám, že neuprchne. Své slovo dodrží."
"Dojdu pro něj."
Malik odešel a po krátké chvíli přivedl beje.
Když mě vládce Gumri uviděl, šel mi vstříc.
"Ty zase zde, efendi!" zvolal. "Alláh budiž pochválen, že mi tě vrátil. Doslechl jsem se o tvém zmizení s žalem v srdci, protože všechny své naděje skládám v tebe."
"I já jsem na tebe myslel s obavou, ó beji," odpověděl jsem mu. "Věděl jsem, žes chtěl být volný, a Alláh, který je vždy dobrotivý, mě z moci nepřítele zachránil a přivedl mě zpět k tobě."
"Kdo byl tím nepřítelem? Tenhle?" ukázal na Nedžíra Beje.
"Ano," potvrdil jsem.
"Alláh nechť zničí jeho i jeho děti a děti jejich dětí! Nebyl jsi snad přítelem těchto lidí právě tak jako mým? Nejednal a nemluvil jsi snad tak, aby jim to bylo k užitku? A přesto tě přepadli a zajali! Vidíš teď, zač stojí přátelství nestoriána."
"Všude jsou lidé dobří a zlí, ó beji! Ať proto netrpí dobrý společně se špatným."
"Efendi," odpověděl, "mám tě rád. Obměkčil jsi mé srdce a naladil je smírně vůči těmto lidem. Teď se však prohřešili na tobě, a proto ať rozhodne boj mezi nimi a mnou."
"Mysli na to, žes jejich zajatcem!" namítl jsem.
"Mí bojovníci přijdou a osvobodí mě," odpověděl hrdě.

"Už jsou tady, ale je jich málo."
"Stojí jich za nimi ještě mnoho tisíc."
"Přijdou-li, je s tebou konec. Najdou jen tvou mrtvolu. Jsi rukojmí a zaplatíš útok svých lidí životem."
"Tak zemřu. Alláh předznamenal v Knize vše, co se má stát. Žádný člověk nemůže svůj kismet změnit."
"Pomysli na to, že malik je mým hostitelem! Nechtěl, aby se mi něco zlého stalo, a jen šurdský ra'ís to byl, kdo bez vědomí ostatních jednal proti nám nepřátelsky."
"Jak jsi unikl, efendi?"
"To ti může říct jen Rúh al magára!"
"Duch jeskyně?" podivil se. "Byl u tebe?"
"Ne, já jsem byl u něho a přeje si, abys ho i ty navštívil."
"Já? Kdy?" zeptal se Kádir Bej skoro zděšené.
"Ihned."
"Efendi, to není možné. Rúh al magára je mocný, silný duch a já jsem pouhý slabý smrtelník, který se musí před neviditelným chvět."
"Viděl jsem ho a mluvil jsem s ním."
"A nezemřel jsi na místě?"
"Není tu snad dost lidí, kteří byli u ducha jeskyně a nezemřeli?"
"Mluvili k němu, ale nespatřili ho."
"Jak vidíš, ještě žiju."
"Ano, ale vy efendiové ze Západu víte, jak s duchy jednat."
"Neříkal jsem, že ho uvidíš. Nakázal jen, abyste malik, ty a Nedžír Bej přišli ihned k jeskyni. Nechceš snad tento rozkaz splnit? Malik tam půjde."
"Půjdu taky."
"Věděl jsem to. Ale nezapomeň, že jsi malikovým zajatcem!"
"Bojí se snad, že bych mu mohl uprchnout?"
"Musí být opatrný. Slíbíš mu, že se nepokusíš o útěk, a dáš své slovo, že se sem zase dobrovolně vrátíš?"
"Zde je mé slovo."
"Podej mu ruku."
Udělal, oč jsem ho žádal, a malik ho ujistil:
"Kádire Beji, věřím ti a nenechám tě hlídat, ačkoliv jsi pro mne důležitější než všechny poklady světa. Nepůjdeme pěšky, pojedeme na koních a budeš moci svobodně jet."
"Pojedeme na koních?" zeptal jsem se. "Po cestě, kterou jsem šel, je to nemožné."
"Uděláme okliku, ale na koních tam budeme dřív, než kdybychom museli do vrchu pěšky. Pojedeš s námi, efendi?"
"Ano, ale až k duchu s vámi nepůjdu."
"Co uděláme s Nedžírem Bejem?"
Ten na moji odpověď nečekal. Zavrčel vztekle:
"Já nepůjdu! Zůstanu tady!"
"Slyšel jsi, že tě duch jeskyně volá," varoval ho malik vážně.
"Co tenhle cizinec říká, to na mě neplatí."
"Neuposlechneš tedy?"
"Uposlechl bych rozkazu, kdyby si duch nevybral za posla cizince!"
"Ale já ti to rozkazuji!"
"Maliku, jsem Nedžír, Bej, ra'ís z Šurdu. Nemáš mi co rozkazovat!"
Malik se na mne tázavě zadíval, a proto jsem se obrátil na Halefa:
"Nevíš, jestli tu mají provazy?"
"Tam v koutě je jich dost, sidi," odpověděl.
"Tak je vezmi!"
Halef hned věděl, oč jde. Řekl jsem malikovi:
"Jestliže Nedžír Bej s námi nepojede dobrovolně, donutíme ho mocí. Přivážeme ho na koně, že se ani nehne."
"Jen to zkuste!" hrozil nám ra'ís. "Kdo se ke mně přiblíží, toho přivítám právě tak, jako ty Maydanina muže!"
"Jak to myslí?" zeptal se Halef.
"Nedžír Bej chce každého nakopnout, kdo se k němu odváží přistoupit."
"Má šá'alláh, ten člověk se asi zbláznil!"
S těmi slovy se Halef vymrštil a v příštím okamžiku ležel obr na zemi.
Za půl minuty měl nohy právě tak pevné svázané, jako již dříve ruce, a byl z něho balík.
"Ale, Halefe, vždyť má sedět na koni!" připomněl jsem mu.
"To není zapotřebí, sidi," odpověděl. "Položíme toho dědka na koně břichem. Může se učit plavat."

"Dobře, vynes ho ven!"
Malý Halef uchopil obrovitého nestoriána za límec, zvedl ho a otočil tak, aby mu ležel zády na zádech.- Potom ho vyvlekl ven. Ostatní je následovali.
Teď ke mně přistoupil Lindsay.
"Pane," řekl, "nerozuměl jsem vůbec ničemu. Kam jdeme?"
"K duchu jeskyně."
"Jdu s sebou. Možná že tam najdu fowlingbull. Byl jsem dlouho sám.
Nikdo mi nerozumí. Jsem rád, že jste zase u mě. Vezměte mě s sebou!"
"Tak dobrá! Ale asi nic neuvidíte."
"Disagreeable, uncivil! Také jsem chtěl jednou spatřit nějakého ducha.
Nebo strašidlo. Přesto s vámi půjdu. Yes!"
Když jsme vyšli z domu, viděli jsme, že se mezitím shromáždilo veškeré obyvatelstvo Lizánu. Vládlo hluboké ticho. Při svitu ohně a pochodní všichni přihlíželi, jak je ra'ís z Šurdu přivazován na koně. Ale nikdo se neptal proč.
Přivedli naše koně a přinesli pochodně. Teprve když jsme se vyšvihli do sedel, vysvětlil malik shromážděným, že chceme vyhledat Rúh al magára.
Rozkázal, aby se do našeho návratu nic nepodnikalo, a už jsme projížděli řadami udivených mužů i žen.
Napřed jel malik s Kádirem Bejem, pak Halef, který vedl ra'ísova koně za uzdu. Angličan spolu se mnou uzavíral krátký průvod. Malik a Lindsay drželi pochodně, které svítily na cestu.
Jeli jsme nejdříve po schůdné cestě, později jsme z ní odbočili, stále však ještě bylo dost místa pro dva vedle sebe kráčející koně. Byla to kouzelná jízda. Pod námi leželo v hluboké tmě údolí Žábu, které do té doby navštívili nejvýše čtyři Evropané. Vpravo bylo vidět krvavě rudé plameny ohňů z Lizánu. Vlevo, na druhém břehu, ukazovalo světlejší místo tábor Kurdů. Nad námi čněl horský masív a na jeho vrcholu sídlil duch, který zůstal i pro mne hádankou, ačkoliv jsem ho již znal. Všech šest jezdců jelo za přízračného svitu smolnic. Arab ze Sahary, Angličan, Kurd, dva chaldejští .křesťané a Němec.
Zahnuli jsme kolem skaliska. Údolí za námi zmizelo a před námi se vynořil řídký, ale vysoký les, po jehož měkké půdě jsme pokračovali vzhůru.
Plápolající světlo z obou pochodní poskakovalo z větve na větev, od Uštu k Uštu. Vedle nás, před námi i za námi se občas něco mihlo, kmitlo nebo zatřepetalo jako v nějakém hrůzostrašném románě. Spící les těžce šuměl a kopyta našich koní zněla jako víření bubnů při smutečním pochodu. Bylo cosi slavnostního, nedotknutelného v této hluboké lesní noci. Dostali jsme se až k horskému hřbetu, kde se oba přední jezdci zastavili.
"Jsme u cíle," řekl malik. "Tam před námi, asi dvě stě kroků dolů, jsou skály, kde má duch svou jeskyni. Zde necháme koně. Půjdeš s námi, efendi?"
"Ano, kvůli ra'ísovi, ale jen na práh jeskyně," řekl jsem. "Zhasněte pochodně!"
Halef a Lindsay zůstali u koní. Ra'ísovi jsme sňali pouta z nohou, aby mohl jít. Dogan stál u toho a díval se na něj svítícíma očima.
"Nedžíre Beji," řekl jsem, "následuj malika a Kádira Beje. Já půjdu za tebou. Zaváháš-li, seznámíš se ještě se zuby mého psa!"
Nedžír Bej mě poslechl. Šli jsme přes hřbet a pak po svahu dolů, takže skály ležely pod námi. Asi za pět minut jsme byli na místě, kde na mne po dobu mé rozmluvy s duchem jeskyně čekala Indža.
"Máte vejít do jeskyně a jít tak daleko, až narazíte na světlo," řekl jsem jim. Nemohl jsem svým druhům vidět do tváří, jejich hluboké oddechování však prozrazovalo vzrušení.
"Efendi, rozvaž mi ruce!" požádal ra'ís.
"To radši neuděláme," odpověděl jsem.
"Neuteču. Půjdu s ostatními dovnitř."
"Nechals mě spoutat úplně stejně a já taký musel zakoušet bolesti, a ještě mnohem déle než ty. Přesto bych tě rozvázal, ale nevěřím.ti."
Mlčel. Má nedůvěra byla tedy oprávněná. Ostatní dva ho vzali mezi sebe.
"Pane, zůstaneš tady, nebo se vrátíš ke koním?" zeptal se mě Kádir Bej.
"Jak chcete."
"Zůstaň tu! Tenhle muž by přece jen mohl něco provést, a pak nám bude tvá přítomnost vhod."
"Jděte tedy. Počkám tu."
Šli a já se zatím posadil na kámen. Dogan svůj úkol pochopil tak dobře, že následoval ra'íse až do okamžiku, kdy jsem jej zavolal zpět. Sedl si pak vedle mne, položil mi svou ušlechtilou hlavu na koleno a nechal se ode mne hladit.

MARA DURIMA

Uplynula hodina a stále jsem byl ještě sám. Skoro jsem se již začal obávat, že se v jeskyni něco stalo. Chtěl jsem se právě za nimi vypravit, když tu konečně

zazněly kroky.
Povstal jsem. Byli to oni a - jak jsem hned zpozoroval - rozvázali ra'ísovi z Šurdu pouta.
"Musels čekat dlouho!" řekl na omluvu malik.
"Měl jsem už o vás strach, chtěl jsem vás jít hledat!"
"To nebylo zapotřebí. Viděli jsme Rúh al magára a mluvili jsme s ním."
"Poznali jste ho?"
"Ano. Byl to - ale řekni to jméno nejdřív sám!"
"Mara Durima?"
"Ano, efendi. Kdo by si to byl pomyslel!"
"O čem jste s ní mluvili?"
"To je tajemství a tajemstvím to zůstane. Pane, ta žena je vlastně malika, a to, co nám řekla, pohnulo naše srdce k míru. Kurdové se stanou našimi hosty a opustí Lízán jako přátelé."
"Opravdu?" zvolal jsem s netajenou radostí.
"Je to pravda," prohlásil bej z Gumri. "A víš, komu za to vděčíme?"
"Duchu jeskyně."
"Ano. Ale především tobě, efendi. Stará královna nám nakázala, abychom byli i tvými přáteli. Zůstaň s námi v této zemi a budeš bratrem nás všech!"
"Děkuji vám. Miluji zemi svých otců a tam bych chtěl jednou složit hlavu. Ale zůstanu u vás se svými druhy tak dlouho, jak mi to čas dovolí. Bude Mara Durima i nadále duchem jeskyně?"
"Ano. Nikdo se nesmí dozvědět, že je to ona. Přísahali jsme, že to nikomu neřekneme, dokud bude mezi živými. A ty to jistě taky neprozradíš, efendi."
"Nikdy!"
"Navštíví tě zítra v poledne v mém domě, protože tě má ráda, jako bys byl její vnuk," řekl mi malik. "Teď však půjdeme!"
"A co bojovníci, které svolal Nedžír Bej ?" zeptal jsem se rychle, protože jsem chtěl mít jasno.
Tu ke mně přistoupil ra'ís z Šurdu a podával mi pravici.
"Pane, buď i mým přítelem a bratrem. Promiň mi. Vydal jsem se po nepravých cestách a rád se zase vracím. Dostaneš nazpět všechno, co jsem ti vzal, a půjdu hned na shromáždiště svých lidí, abych jim oznámil, že je mír."
"Nedžíre Beji, promíjím ti. Ale víš, kdo mě osvobodil ze zajetí?"
"Vím to. Mara Durima mi to řekla. Byla to Maydana a Indža. Má dcera tě pak sama k ní odvedla."
"Zlobíš se na ně?"
"Tvrdě bych je potrestal, ale slova staré maliky mě přesvědčila, že obě ženy jednaly správně. Dovol, abych tě taky směl navštívit!"
"Budu rád! Teď ale pojďme! Mí dva společníci o nás už jistě budou mít strach,"
Opustili jsme tajemné místo, vyšplhali se po stráni a našli Angličana a Halefa, kteří již opravdu byli plni starostí.
"Kde jste tak dlouho?" volal mi Lindsay v ústrety. "Už jsem chtěl jít a to strašidlo zabít!"
"Vidíte, vašeho hrdinného činu nebylo zapotřebí, sire Davide."
"Co se to tam dole dělo?"
"Později, všechno vám později řeknu! Ted se vydáme na zpáteční cestu."
Tu mě Halef uchopil za rameno.
"Sidi!" upozornil mě. "Ten člověk už není spoutaný!"
"Duch jeskyně ho osvobodil, Halefe."
"Pak je to velice neopatrný duch. Pojd, sidi, hned zase toho chlapa svážeme!"
"Ne, poprosil mě o prominutí a já jsem mu odpustil."
"Sidi, jsi stejně neopatrný jako ten duch. Ale já budu chytřejší. Já jsem totiž Hádží Halef Omar a neodpustím mu nic."
"Nemáš mu co odpouštět."
"Já? Že nemám?" divil se. "Ó, mnoho, sidi! Ublížil tobě, mému příteli, člověku, kterého chráním. To je mnohem horší, než kdyby se choval nepřátelsky ke mně. Mám-li mu odpustit, musí požádat o prominutí i mne.
Nejsem ani Kurd, ani nestorián, ale Arab, který svého sidiho nenechá urážet. Řekni mu to!"
"Bude k tomu možná ještě příležitost. Teď ale do sedla! Vidíš, že ostatní jsou již na koních."
Malik zapálil nové pochodně a jeli jsme zpět. Tentokrát nemlčeli jako při cestě sem, já jsem se však rozhovorů nezúčastnil; vedli je tři domorodci v plynné kurdštině a Lindsay s Halefem pomocí několika málo anglických a arabských slov, která oba znali.
Když jsme před sebou uviděli zase světla Lízánu, řekl ra'ís z Šurdu:
"Musím se teď s vámi rozloučit."

"Proč?" zeptal se malik.
"Musím ke svým lidem, abych jim řekl, že je mír, jinak by mohli ztratit trpělivost a ještě před jitrem napadnout Kurdy."
"Dobře, jdi tedy!"
Odjel vpravo a my dorazili za deset minut do Lízánu. Lidé nás tam přivítali se zvědavými a nedočkavými obličeji. Malik se vzpřímil v sedle a sdělil jim, že veškerý boj skončil, protože to tak nakázal Rúh al magára.
"Máme nechat pervarské Kurdy čekat až do zítřejšího rána?" zeptal jsem se potom.
"Ne, dozvědí se to hned."
"Kdo jim to vyřídí?"
"Já," odpověděl Kádir Bej. "Nikomu neuvěří tak jako mně. Pojedeš se mnou, efendi?"
"Rád. Ale ještě trochu počkej!"
Obrátil jsem se na nejbližšího nestoriána s otázkou :
"Znáš cestu do Šurdu i v noci?"
"Ano, pane."
"Znáš tam Indžu, ra'ísovu dceru, a ženu, která se jmenuje Maydana?"
"Znám ty ženy."
"Vezmi si tedy koně a jeď tam! Vyřiď jim, že mohou být bez starostí, protože je mír. Nedžír Bej se stal mým přítelem a nebude se na ně hněvat, že jsem z chýše uprchl."
Cítil jsem povinnost vzkázat oběma ženám, že se vše šťastně vyřešilo, protože jistě trnuly strachem, jak se k nim ra'ís zachová. Potom jsem se připojil k bejovi z Gumri. Koně se již dali do kroku, když za námi malik ještě zavolal:
"Přiveďte Kurdy s sebou! Budou našimi hosty."
Ještě jsme neměli ani polovinu cesty za sebou, když nás zastavila nějaká hlídka slovy:
"Kdo je?"
"Přátelé!" odpověděl bej.
"Řekněte jména!"
Bej poznal hlídku po hlase.
"Buď klidný, Talafi, to jsem já!"
"Ó beji, ty sám? Chvála Bohu, že slyším tvůj hlas! Podařilo se ti uprchnout?"
"Neuprchl jsem. Kde je váš tábor?"
"Jeď přímo a uvidíš ohně!"
"Veď nás!"
"Nesmím opustit stanoviště, ó beji. Až mě vystřídají."
"Kdo vám velí?"
"Ještě stále ra'ís z Dalaši."
"Zvolili jste si chytrého náčelníka. Teď jsem tu ale já a budete poslouchat jen mne. Hlídky už nejsou zapotřebí. Pojď a veď nás!"
Muž si přehodil dlouhou pušku přes rameno a šel před námi. Brzy jsme uviděli mezi kmeny stromů ohně a dostali jsme se na místo, kde se včera konala porada.
"Kádir Bej!" ozvalo se vůkol.
Všichni radostně povstali, aby ho pozdravili. Také mne obklopili a přátelsky mě vítali. Jen dosavadní vůdce nás zpovzdáli zamračeně pozoroval. Viděl, že jeho moc je u konce. Konečně k nám přistoupil.
"Vítejte!" řekl. "Unikl jsi jim?"
"Ne. Propustili mě dobrovolně."
"Kádire Beji, to je ten největší zázrak, jaký jsem kdy zažil."
"Není to zázrak. Uzavřel jsem s nimi mír."
"Jednals unáhleně. Vyslal jsem posly do Gumri a ráno nás posílí mnoho set Pervarců."
"Pak jsi to ty, kdo se ukvapil. Což jsi nevěděl, že tento efendi šel do Lízánu, aby zprostředkoval mír?"
"Byl přepaden."
"Později ses však dozvěděl, že to nebyl malik, kdo ho dal přepadnout."
"Co dostaneš od chaldejských křesťanů za mír?"
"Nic."
"Nic? Ó beji, nejednals moudře! Přepadli tě a zabili několik našich lidí. Copak už neplatí krevní msta, už se nevymáhá výkupné?"
Kádir Bej se mu podíval zpříma do obličeje a klidně se při tom usmíval.
Ten úsměv nevěštil však nic dobrého.
"Ty jsi ra'ís z Dalaši, ne?" zeptal se přívětivým hlasem.
"Ano," odpověděl káhya udiveně.
"A mne jistě znáš?"
"Jsi Kádir, bej z Gumri."
"Správně! Chtěl jsem jen vědět, zda se nemýlím. Myslel jsem totiž, že tě

opustila paměť. A co myslíš, co udělá Kádir Bej s mužem, který se odváží nazvat před tolika statečnými bojovníky jeho jednání nemoudrým?"
"Ó beji, to mi chceš mé služby oplatit nevděkem?"
Vtom se bejův hlas najednou zcela změnil.
"Ty červe!" zařval. "Chceš se ke mně chovat stejně, jako ses choval k tomuto efendimu ze Západu? Pokud vím, jeho ústa tě zpražila a jeho ruka ztrestala. Mám se tě snad bát, když ani cizinec neváhal shodit tě s koně?
Jaké služby jsi mi prokázal a kdo tě jmenoval náčelníkem? Byl jsem to snad já? Říkám ti, že nám Rúh al magára nakázal uzavřít mír, a protože hlas ducha radil k pokoji, chci prominout i tobě. Ale opovaž se vystoupit ještě jednou proti tomu, co říkám a. co dělám. Ihned pojedeš do Gumri a řekneš Pervarcům, že mohou klidně zůstat ve svých vesnicích. Nesplníš-li okamžitě můj rozkaz, pak jsem s těmito válečníky zítra v Dalaše a od Behedri po Šurajsi, od Biha po Bašiha, v celé zemi Chól se dozvědí, jak syn obávaného Abd es Samta Beje ztrestá káhyu, který se mu postaví na odpor. A teď zmiz!"
Bejovi oči svítily tak hrozivě a jeho ruka se napřáhla tak velitelsky, že muž bez odmluvy vsedl na koně a mlčky se vydal na cestu. Teď teprve Kádir Bej řekl ostatním:
"Svolejte stráže a pojeďte se mnou do Lízánu! Naši přátelé nás pohostí!"
Několik Kurdů odešlo pro stráže. Jiní zhasili ohně a nikdo přitom ani nepromluvil. Po ničem se neptali a proti ničemu nereptali. Již za deset minut jsme opustili mýtinu a jeli do Lízánu.
Tam panoval čilý ruch. Nestoriáni nakupili veliké hromady dříví, aby mohli rozdělat ještě další ohně. Poráželi právě skopce a na zemi již leželi dva statní volci, kteří se měli vbrzku proměnit v chutné pečené. Kromě toho snesli do dlouhé řady všechny mlýnské kameny. Seděly u nich ženy, mlely obilná zrna a připravovaly z mouky veliké chlebové placky.
Vzájemné přivítání bylo zprvu tiché, skupiny se jen opatrně mísily a bylo mezi nimi znát ještě dost nedůvěry. Ale zakrátko nepřátelství pominulo a všude zazněly radostné hlasy, chválící ducha jeskyně za to, že utrpení proměnil v radost.
My, hlavní osoby - říkám to samozřejmě s nesmírnou pýchou - jsme seděli v malikově domě a probírali mezi jídlem a pitím minulé události. Také udatný Halef byl přítomen a spokojené přijímal mé veřejné uznání za svou věrnost a statečnost.
Svítalo již, když jsem společně se svými druhy odešel do horní prostory domu, abych si několik hodin odpočinul.
Když jsem se probudil, slyšel jsem dole hlas ra'íse z Šurdu. Sešel jsem a ra'ís se se mnou velice přátelsky pozdravil. Přinesl mi vše, co mi předtím odebrali. Nic nechybělo a kromě toho prohlásil, že je ochoten k jakémukoliv zadostíučení. Toho jsem se přirozeně zřekl.
Před domem leželi Kurdové a nestoriáni v pestré směsici. Všichni spali klidným spánkem.
V dálce jsem zahlédl dvě blížící se postavy. Zaclonil jsem si oči a poznal jsem Indžu a Maydanu. Stará "Petrželka" se náramně vystrojila. Její šatstvo, košile, kabátek a dlouhé, široké kalhoty, bylo čisté a skoro svátečně nové.
Místo bot však měla nohy ovinuty dvěma červenými hadry.
Zcela jinak vyhlížela Indža. Její husté vlasy spadaly ve dvou copech po zádech. Na hlavě měla malý, do záhybů skládaný červený turecký šátek.
Sněhobílé široké ženské nohavice sahaly až po úhledné smyrenské holínky.
Modrý kabátec se žlutým šněrováním, jaký nosí bašibozukové, jí obepínal boky a přes něj měla široký svrchní šat od ramen až po kotníky. Byl z tenké modré bavlněné látky. Když přišla blíž a spatřila mě, zbarvil se její snědý obličej ještě temněji. "Petrželka" přede mnou zkřížila ruce na prsou a hluboce se poklonila.
"Sibe té chér - dobré jitro, pane!" pozdravila. "Chtěl jsi nás dnes vidět, tak jsme tu!"
"Buďte mi vítány," odpověděl jsem, "a pojďte se mnou do domu! Mí přátelé rádi poznají ženy, kterým vděčím za svou záchranu."
Hned za dveřmi jsme ra'íse potkali. Právě odcházel. Trochu se podivil, když uviděl svou dceru, řekl však přívětivě:
"Hledáš mě?"
"Je válka a neviděla jsem tě od včerejška," odpověděla.
"Neboj se! Nepřátelství skončilo. Jdi k malikově ženě! Nemám na tebe teď čas."
Před domem se vyšvihl do sedla a odjel. Vyšel jsem s oběma ženami nahoru.
"Probůh, koho to přivádíte?" ptal se Lindsay.
Vzal jsem ženy za ruku a odvedl je k němu.
"To jsou ty, které mě vytáhly ze lví jámy, sire Davide. Tohle je Indža, Perla, a

ta druhá se jmenuje Maydana, Petrželka."
"Petrželka, hm! Ale tato Perla je nádherná! Měl jste pravdu. Obě jsou hodné. Obě dvě. Dám jim dar, dobře zaplatím, moc dobře. Yes!"
Také ostatní se seznámili s mými návštěvnicemi a oběma prokazovali mnoho úcty a pozornosti. Ženy s námi zůstaly celé dopoledne. Pak jsem je doprovodil kus cesty k Šurdu. Když jsem se s nimi loučil, zeptala se Indža:
"Pane, opravdu ses s mým otcem smířil?"
"Úplně."
"Navštívíš ho někdy?"
"Myslíš, že budu vítán?"
"Ano, efendi!"
"Pak tedy přijdu brzy, možná dneska, možná zítra."
"Děkuji ti. A žij blaze!"
Podala mi ruku a vydala se na cestu.
Maydana však zůstala u mne a čekala, až dívka bude z doslechu. Pak se zeptala:
"Efendi, pamatuješ si ještě, o čem jsme včera spolu mluvili?"
Tušil jsem, co teď přijde, a s úsměvem jsem řekl:
"Každé slovo."
"A přece jsi na něco zapomněl. Rozpomeň se!"
"Myslím, že se pamatuji na všechno."
"Ó, zrovna to nejdůležitější jsi zapomněl. Dar."
"Má dobrá Maydano, nezapomněl jsem na něj. Ale víš, přicházím ze země, kde jsou ženy ve velké vážnosti. Ženy jsou tak krásné, jemné a milé, že nemají nosit těžká břemena. Proto jsem vám dary s sebou nedal. To abyste je nemusely vláčet celou dalekou cestu do Šurdu. Pošleme vám je ale ještě dnes. A až zítra přijdu, potěší mě pohled na tebe, protože tě uvidím ozdobenou vším, co ti dám z vděčnosti darem."
Mrak se přehnal a na vráscitém obličeji "Petrželky" zazářilo opět jasné slunce. Spráskla ruce a zvolala:
"Ó, jak šťastné musí být ženy v tvé vlasti! Je to daleko?"
"Víc než sto dní cesty."
"Jaká škoda! A zítra opravdu přijdeš?"
"Opravdu."
"Pak žij blaze, efendi. Duch jeskyně ukázal, žes jeho miláčkem, a já tě ubezpečuji, že jsem tvou přítelkyní."
Podala mi ruku a spěchala za Indžou. Kdyby má vlast nebyla tak vzdálená, možná že by "Petrželka" chtěla poznat z vlastní zkušenosti, jak šťastné jsou naše ženy.
Když jsem se vracel, uviděl jsem po pravé straně sestupovat se stráně nějakou postavu.
Byla to Mara Durima.
I ona mě poznala. Zastavila se a pokynula mi. Když viděla, že ji následuji, otočila se a pomalu zase stoupala vzhůru, až zmizela za křoviskem.
Tam na mne čekala.
"Bůh buď s tebou, synu můj!" řekla mi na přivítanou. "Promiň, že jsi za mnou musel vystoupit nahoru. Má duše tě miluje a v malikově domě s tebou nemohu být o samotě. Proto jsem chtěla, abys šel za mnou. Máš trochu času?"
"Kolik je ti libo."
"Tak pojď!"
Mara Durima mě vzala za ruku tak, jako bere matka dítě, a vedla mě ještě několik set kroků dál, kde bylo mechem porostlé místo. Odtud jsme mohli přehlédnout celý kraj a sami zůstat neviděni. Usedla.
"Pojď, posaď se vedle mne!" vybídla mě.
Svlékla svůj široký plášť a seděla pak vedle mne šedivá a velebná jako ztělesněná pověst z biblických časů.
"Synu můj," začala náš rozhovor, "opustíš-li toto údolí, neuvidím tě už asi nikdy. Ale budu se za tebe modlit a budu ti žehnat, pokud se tyto oči nezavrou navždy. Budeš také jediný, kdo kromě těch tří, kteří byli o půlnoci u ducha jeskyně, pozná mé tajemství. Chceš?"
"Jestli by bylo lepší je zamlčet, vzdávám se té cti. Chceš-li mi však své tajemství svěřit, budu ti vděčný."
"Ti tři přísahali, že o tom nikdy neřeknou ani slovo ..."
"Ani já tajemství neprozradím."
"Uslyšíš tedy vše."
Vyprávěla. Byla to historie, jíž by se jistě proslavil spisovatel, dlouhá historie z doby, kdy tři ďáblové, Abd es Samta Bej, Badr Chán Bej a Núru'lláhi Bej chtěli vyvraždit křesťany v údolí Žábu, byla to historie, při níž hrůzou vstávaly vlasy na hlavě. Trvalo dlouho, než Mara Durima skončila.

Seděla pak ještě drahnou dobu vedle mne a mlčela. Jen její zaštkání přerušilo tu a tam ticho a třesoucí se ruce zvedla1 k očím, aby osušila slzy. Konečně znaveně položila hlavu na mé rameno a poprosila tichým hlasem:
"Jdi teď! Chtěla jsem dolů do Lízánu, ale půjdu ještě jednou nazpět, abych počkala, až se mé srdce zase uklidní. Večer k vám přijdu."
Respektoval jsem její přání.
Když jsem došel do Lízánu, nenašel jsem tam již žádného Kurda. Čekal na mne jen bej.
"Efendi," řekl, "mí lidé odešli a já se taky vracím. Ale očekávám, že ještě jednou přijdeš do Gumri."
"Přijdu. Ale jen na krátkou dobu, protože Haddádové se už těší domů."
"Slíbili mi, že přijedou s tebou, a poradíme se, jak se bezpečně dostanete až k Tigridu. Žij blaze, efendi!"
"Žij blaze!"
Malik i mí přátelé byli svědky naší rozmluvy. Kádir Bej se s nimi ještě jednou rozloučil a spěchal za svými bojovníky.
Mara Durima slovo dodržela. Přišla večer, a když jsme spolu osaměli, zeptala se:
"Věříš v moc amuletů?"
"Ne."
"Přesto jsem ti amulet přinesla. Budeš ho nosit?"
"Ano, jako památku na tebe."
"Vezmi si ho tedy! Nepomáhá, pokud je uzavřen. Když však budeš potřebovat záchranu, otevři ho! Duch jeskyně bude s tebou, i když nebude stát po tvém boku."
"Děkuju ti."
Amulet byl čtyřhranný a zašitý do kartounového hadříku. Byl na provázku, a tak jsem si ho hned pověsil na krk. Později mi byl velmi užitečný, i když jsem otevřeně přiznal, že v amulety nevěřím. Tenkrát jsem ovšem nemohl tušit, co obsahuje.

DRUHÝ SVAZEK CYKLU VE STÍNU PÁDIŠÁHA

Kurdistanera Z německého originálu Durchs wilde Kurdistan vydaného nakladatelstvím Karl-May-Verlag Bamberg 1951
Přeložil Tomáš Gluckauf Ilustroval Gustav Krum Obálku a vazbu navrhl Václav Kučera Mapy na předsádce Václav Morch Odbornou revizi provedli Eva Guttmannová (arabština) Adéla Křikavová (kurdština a perština) a Jiří Sirotek (turečtina)
Vydalo nakladatelství Olympia První vydání. Praha 1971
320 stran Odpovědná redaktorka Vlasta Tafelová Technický redaktor František Moravek Vytiskly Liberecké tiskárny, n. p., závod Liberec Autorské archy 26,20. Vydavatelské archy 27,31
Náklad 100 000 výtisků Tematická skupina 14/74
Cena váz. výtisku 34,- Kčs. 305/22/865
Vyšlo jako 1353. publikace Olympie [27-009-71 Kčs 34,-

v sedmdesátým mnuléfu (c) Karl-May-Verlag, Bamberg 1951
Translation (c) Tomáš Gluckauf 1971
Illustrations (c) Gustav Krum 1971